

VLIEGERS IN HET VUUR
MET DE RUG TEGEN
DE MUUR

K. NOREL

VLIEGERS IN HET VUUR

**DEEL 1
MET DE RUG TEGEN DE MUUR**

De Duitsers vermoeden niet dat van onder de rommel het Nederlandse artillerievuur wordt geleid. (Blz. 38)

K. NOREL

VLIEGERS IN HET VUUR

DEEL 1

MET DE RUG
TEGEN DE MUUR

DE NEDERLANDSE LUCHTMACHT GEDURENDE
DE OORLOG 1940-1945

Zevende druk

ELSEVIER
AMSTERDAM/BRUSSEL
MCMLXIX

ANDERE UITGAVEN IN DE NOREL-SERIE:

VLIEGERS IN HET VUUR deel 2 - TRILLENDE EVENAAR
VLIEGERS IN HET VUUR deel 3 - VOORWAARTS!

ENGELANDVAARDERS deel 1 - VOGELVRIJ
ENGELANDVAARDERS deel 2 - VUUR EN VLAM
ENGELANDVAARDERS deel 3 - VERZET EN VICTORIE

Avonturenboeken over de Oudhollandse scheepvaart:

1 - SCHEEPSMAAT WOELTJE
2 - STUURMAN AART
3 - SCHIPPER WESSELS

Omslagontwerp
REIN DE JONGE

Illustraties
REIN VAN LOOY

© Elsevier Nederland N.V., Amsterdam/Brussel

D/1969/0199/170

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

1.	De eendjes en de rat	9
2.	Slaags	16
3.	In de vuurlijn	22
4.	Een tas met stukken	28
5.	Vuur in de rug	34
6.	Verijdelde aanslag	41
7.	Bommen op Waalhaven	43
8.	Zondagskind	50
9.	De aap op zolder	59
10.	Pinksteren	68
11.	Doodsstrijd	79
12.	In quarantaine	88
13.	Opnieuw in het vuur	96
14.	Onder Britten	103
15.	De ogen uitgeslagen	109
16.	Er op of er onder	117
17.	Ontsnapt	128
18.	Naar de vrijheid	133
19.	In de Blitz	138
20.	Victorie in de slag om Engeland	146
21.	Engelandvaarders	153
22.	Klaas krijgt z'n zin	167
23.	Tulpen bij het kerstmaal	175
24.	Klaas aan de rol	185

Woord vooraf

'Engelandsvaarders' is, in de lotgevallen van enkele figuren, het verhaal geworden van het verzet in het bezette Nederland gedurende Wereldoorlog II. In 'Varen en Vechten' werd, weer in verhaalvorm, een beeld gegeven van het leven onzer zeelui van marine en koopvaardij in die bewogen jaren.

Eén zeer belangrijk aspect van onze vrijheidsstrijd bleef in de beide boeken bijna onbesproken, namelijk het werk van onze vliegers.

De luchtmacht heeft in de meidagen van 1940 het felst gestreden en ook de zwaarste klappen opgelopen. De Koninklijke Luchtvaart ging ten onder in de ongelijke strijd.

De Marine Luchtvaartdienst heeft, toen de oorlog in Nederland verloren was, tezamen met de vloot de wijk genomen naar Engeland.

Deze Marine Luchtvaartdienst werd onderdeel van de Royal Air Force, maar behield als zodanig een ruime mate van zelfstandigheid. Een groot deel van dit boek speelt in en rondom het 320ste (Dutch) squadron van de R.A.F.

Na de strijd om Nederlands-Indië - waaraan ook wat het aandeel van de luchtmacht betreft in 'Varen en Vechten' aandacht is geschonken - hebben de restanten van de Marine Luchtvaartdienst aldaar nieuwe squadrons van de R.A.F. gevormd. In de laatste jaren van de oorlog streden onze marinevliegers in eigen verbanden zowel in het Verre Oosten als van Engeland uit en ook van vliegkampschepen.

De, weinige, vliegers van de Koninklijke Luchtvaart, die in de meidagen de dans ontsprongen zijn, waren te gering in aantal om een zelfstandige eenheid binnen de Engelse Luchtmacht te kunnen vormen. Een deel van hen is overgegaan naar de squadrons der marine. Een ander deel heeft in Engelse of internationale squadrons van de R.A.F. gestreden. In het voorlaatste jaar van de oorlog kwam toch nog een squadron van 'Soesterbergers' tot stand.

De lotgevallen van vele dezer vliegers heb ik naarstig nage-

speurd. Evenals in 'Engelandvaarders' en in 'Varen en Vechten' koos ik voor het vertellen over hun leven gedurende vijf harde oorlogsjaren de vorm van een verhaal, waarin veel authentieke gebeurtenissen zijn verwerkt, maar waarin de fantasie in zoverre heeft meegespeeld, dat ik wat velen meemaakten in de avonturen van enkele figuren heb tezamen getrokken.

Evenals in de vorige delen van deze, nu drievoudige trilogie, heb ik getracht voor het gehele volk te schrijven, met de beperkingen en met het avontuur, die in een boek óók voor de jeugd bestemd, onmisbaar zijn.

DE SCHRIJVER

I. De eendjes en de rat

Op het smalle polderweggetje tussen de weilanden lopen ze elkaar haast tegen het lijf, de soldaat en de vlieger.

De vlieger wil doorgaan; hij ziet geen kennis; het krioelt in deze dagen in de omgeving van Den Haag van militairen. Maar de soldaat blijft staan. 'Ken jij een oude makker niet meer, Bob?'

De vlieger kijkt hem aan. 'Verdraaid, Frans Matter! Ben jij ook al in uniform?'

'Wie is dat tegenwoordig niet?'

'Je had toch vrijstelling?'

'Ik ben bij de vrijwillige luchtafweer, ingedeeld bij een batterij die Ypenburg beschermen moet.'

'Ik lig op Ypenburg.'

'Fijn, dan bescherm ik jou.'

'Nou als jij waakt kan ik rustig slapen.' Bob zegt het lachend, maar er klinkt ook sarcasme in zijn stem.

'Je hebt niet veel fiducia in ons,' merkt Frans, even geraakt, op. Bob wordt ernstig. 'Ik vertrouw jou als de Nederlandse bank. Maar de hele boel is zo belabberd, jongen.'

Frans is teleurgesteld. Zijn de vliegers moedeloos? 'Onze Oerlikons en Bofors zijn prima en wij kunnen ermee terecht, nadat we de gehele winter hard geoefend hebben. En de Fokkers zijn toch de beste vliegtuigen ter wereld!'

'Nou, de beste..., 'remt Bob zijn vriend af. 'Ze kunnen meedoen, dat in elk geval. Maar wij hebben zo'n beroerd klein beetje. Wij aan vliegtuigen, jullie aan geschut.'

'Het gaat toch alleen om het opvangen van de eerste stoot,' meent Frans. 'Zodra we in de oorlog zitten, krijgen we hulp.'

'Ja, druk op de knop en daar zijn de Tommies,' spot Bob.

'Het kunnen ook de Duitsers zijn.'

De vlieger lacht homerisch. 'Heb je even tijd?' vraagt hij.

Frans kijkt op zijn horloge. 'Een half uur; straks moet ik op wacht.'

Ze gaan in de berm zitten. In de sloot zwemt een moedereend voor een zwerm kuikens uit. In het weiland aan de overkant

scheren koeien met hun rasperige tong het malse meigras af. In de verte ligt rechts Den Haag en zijn links de schoorstenen van Delft te zien. Hoog in de lucht trekken een paar vliegtuigen witte condensstrepen door het blauw. Dichtbij stijgt een leeuwerik in kleine kringen naar de hemel.

'Wie heeft jou wijs gemaakt dat de Duitsers ooit onze bondgenoten zullen worden?' vraagt de vlieger.

'Het volgt uit onze neutraliteitspolitiek. Wie onze grenzen schendt die krijgt ons tegen zich en dan is de andere partij automatisch onze bondgenoot. Ik hoop niet dat het Hitler met zijn Nazi-bende wordt... Maar waarschijnlijk maken wij ons druk om niets en blijven wij er buiten.'

'O ja?' vraagt Bob spottend, terwijl hij een pinksterbloem plukt en die tussen twee vingers ronddraait.

'Je bedoelt dat het ene na het andere land in de oorlog rolt? Dat was in '14-'18 ook zo, maar wij zijn er toen heelhuids af gekomen. Dat kan toch weer.'

'Jij denkt dus dat Hitler even aardig voor ons wezen zal als keizer Wilhelm destijds was,' zegt Bob droog.

'Het gaat er niet om wie aardig is of niet. Het beslissende is dat wij de Vesting Holland en de Waterlinie hebben.'

'Ja, die zijn sterk,' grijnslacht Bob.

'Niet ons leger, wèl onze bodem. Een vijand kan niet door het water heen. Dat is in de geschiedenis al vaak gebleken.'

'Ja, in de tijd van de Batavieren,' spot de vlieger.

'En in 1672!'

'Drie eeuwen geleden! Je geeft een voorbeeld van moderne oorlogvoering, Frans!'

'Toen konden de Franse kanonnen niet door het water heen. Nu lopen de Duitse tanks vast in het slik. De Duitsers hebben een enorme luchtmacht, zeker. Maar met vliegtuigen kun je een land niet bezetten.'

Bob haalt de schouders op. 'Je praat de kranten na, Frans.'

'Het is toch zo!'

'Oslo,' zegt Bob alleen.

Een paar weken geleden hebben Duitse parachutisten het vliegveld daar overvallen en de Noorse hoofdstad bezet.

Frans is er niet door uit het veld geslagen. 'De Noren waren niet paraat. Wij wel. Onze luchtmacht is veel beter dan de Noorse.'

Onze luchtverdediging ook. Wanneer de Duitsers Ypenburg bezetten willen uit de lucht dan schieten wij hun kisten af.'

'Jullie zullen vast je best doen,' erkent Bob wat meewarig. 'Maar als dat nu eens niet lukt met al die vliegtuigen en er komen een paar aan de grond, en er komt een troep Hitlerjongens op jullie af, die hun machinepistolen laten rikketikken, die jullie met handgranaten bekogelen en jullie met lange messen de hals afsnijden, wat dan?'

Bob vraagt het cynisch.

Frans huivert even. 'Voor zùlk vechten zijn wij niet, wij van de vrijwillige luchtafweer... De infanterie...'

'De Duitse parachutisten zijn daar wèl voor, Frans,' onderbreekt Bob hem. 'Dacht je dat die knapen jullie gaan vragen: Wat voor lui zijn jullie? O, niet opgeleid voor het handgemeen? Dan zullen wij jullie sparen.'

Frans staat met de mond vol tanden.

'Als je vlak voor een oorlog staat, moet je de werkelijkheid in het gezicht zien, al is die ellendig,' gaat Bob rustig door.

'Wij bij Den Haag hebben in elk geval de tijd,' meent Frans. 'Het hele veldleger ligt vóór ons, de Waterlinie. Wij zitten in het hart van de Vesting Holland, en het krioelt hier van soldaten. De Duitsers zullen hier de eerste klap niet geven.'

'Ik hoop dat je gelijk hebt,' zegt de vlieger schamper.

'Zijn ze bij jullie defaitistisch, Bob?'

Er speelt een lachje om Bobs mond.

'Defaitistisch? Wij vliegers? Nee! Als zij ons aanvallen zullen wij erop slaan, des te harder omdat wij weten, dat wij er vijf van hen moeten afschieten tegen zij één om een beetje in het evenwicht te blijven... Saluut,' laat hij erop volgen. 'Jij moet op wacht, ik moet de lucht in, patrouilleren. Ik hoop dat wij elkan- der in gezondheid terug zien.'

De toon waarop hij het laatste zegt treft Frans.

'Verwacht jij zó gauw oorlog?'

'Vandaag of morgen.' Het klinkt somber. Grimmig gaat hij door: 'Wij zetten 'm op, Frans. Jij bij je kanon, ik in mijn jager. We laten ons niet kisten, jò.'

'Vast niet!' stemt Frans in, maar hij ziet witjes.

Hij kijkt zijn vriend na, die wegloopt tussen het lichte groen van de pas uitgelopen knotwilgen aan beide zijden van het wegje.

Bob is een forse vent met brede schouders, kwiek in zijn vliegersuniform van corduroy. Op school was hij doorgaans haantje de voorste bij wilde streken. Toen stond het al voor hem vast, dat hij militair vlieger zou worden. En nu ziet hij het zo somber in. Weten de vliegers meer dan Jan Soldaat? Minister De Geer heeft verklaard: 'In een stipte handhaving van onze neutraliteit ligt de beste waarborg om buiten het conflict te blijven.' Toen de verloven werden ingetrokken, zei de commandant van de vrijwillige luchtafweer bij Ypenburg: 'Het is uit voorzorg. Wanneer de vijand weet dat wij op alles voorbereid zijn, zal hij ons niet zo spoedig overvallen.' Berlijn heeft pas verzekerd: 'De praatjes alsof de Duitse weermacht klaar zou staan om Nederland te overvallen, zijn laster van de Britse oorlogshitsers.'

Frans kijkt weer op zijn horloge. Het wordt zijn tijd om op wacht te gaan. Hij slaat de richting in tegenovergesteld aan die welke zijn vriend is gegaan. Daar ligt het voetbalveld, waar de batterijen Oerlikons en Bofors staan, die Ypenburg beveiligen.

Op het landweggetje is het stil. De zon schijnt stralend. De koeien grazen rustig in de weiden. In de sloot zwemt de moeder-eend met achter zich haar jongen als een snoer van gele balletjes. Het is allemaal zo vredig.

Frans hoort gekwaak achter zich. De moedereend schreeuwt angstig. Met kleppende vleugeltjes schieten de kuikens naar haar toe; donzige balletjes die over het water scheren. Eén bereikt de veilige vleugels niet. Een vette bruine rat zwemt met een kuiken tussen de tanden naar de oever en verdwijnt daar in een gat.

De generaal staat voor een grote kaart van Nederland, die een gehele wand van zijn bureau beslaat. Er zijn verscheidene blauwe cirkels op getekend, vliegvelden, de meeste in het westen van het land; rondom Den Haag een hele kring.

Op die vliegvelden zal de eerste aanval zijn gericht. Sinds september 1939 is dat mathematisch zeker. Goering heeft eerst de Poolse luchtmacht verpletterd; daarna konden de Duitse tanks hun gang gaan tegen het leger. De dikke maarschalk heeft met Nederland hetzelfde voor. Een karweitje van niks, zal Hermann zeggen met de diepste minachting voor het kleine buurland. De Nederlandse luchtvloot is nog geen vijfde van de Poolse, en de vliegvelden liggen er – van vliegersoogpunt uit gezien – in een

bosje bij elkaar. Ook zijn hier haast geen bossen, waarin je de vliegtuigen verstoppen kunt, en nog minder grotten, waarin ze veilig kunnen worden opgeborgen.

Als de oorlog voor twee jaar was uitgebroken! Toen hadden wij in de lucht haast niets. O ja, er werden stunts vertoond. Vijf vingers aan één hand. De jongens van Soesterberg konden voortreffelijk in verband vliegen. Het publiek vond het prachtig. Maar de mensen hadden er geen benul van dat die vijf vingers bijkans de gehele Nederlandse luchtmacht vormden. En met de verdediging van de vliegvelden stond het er toen nog bedroefder voor. Er was geen luchtdoelartillerie.

In dat moeras was Nederland geraakt in de jaren, toen een deel van het volk in de waan leefde dat je met de leuze 'Nooit meer oorlog' de oorlog uit kon bannen, en anderen zó in de ban van de economische malaise zaten, dat ze een staatsbankroet voorspelden, wanneer er wat geld voor de defensie werd besteed. Hitler lachte in zijn vuistje over de slappe democratieën van het westen en stampte zijn legers en zijn luchtmacht uit de grond.

In '38 werd Holland eindelijk wakker uit zijn dommel. De ontwapenaars werden bekeerd, toen zij de bui in het oosten zagen groeien. Er was plotseling geld in overvloed. Hij, de generaal, kreeg opdracht de grondverdediging tegen luchtaanvallen te organiseren met alle wapens die hij krijgen kon. Hij plaatste orders: op licht luchtdoelgeschut in Zwitserland en Zweden, Oerlikons en Bofors; op lange afstand-luchtdoelartillerie in Engeland, bij Vickers. Hij had een hard hoofd in de levering, want de wapenfabrieken in West-Europa, die jarenlang haast geen bestellingen gekregen hadden, werden plotseling overstroomd met spoedbestellingen.

Het is niet tegengevallen. Zwitserland leverde binnen een jaar bijna 200 Oerlikons, Zweden 50 Bofors, Engeland ruim 80 Vickers.

September '39 was het afgelopen met de leveranties. De oorlog tussen de grote mogendheden was uitgebroken. Force majeure, zeiden de fabrikanten. Er was nog niet de helft van het geschut dat nodig was voor een enigszins voldoende verdediging van de vliegvelden. Met volmacht der regering heeft de generaal er sedert bij gekocht van wie maar leveren kon en wilde, een allegaartje. Misschien is het in kwaliteit nog niet zo slecht, maar hoe

zul je vechten, als je voor al die verschillende wapens de passende munitie moet aanvoeren, onderdelen moet vervangen, aanvullingsmanschappen moet opcommanderen, die de onderscheiden soorten wapens kennen?

Dit wat zijn eigen onderdeel betreft, de luchtafweer die hij heeft mogen opbouwen. Voor versterking van de luchtmacht heeft Fokker zich de laatste jaren goed geweed. De G I is een gevechtsvliegtuig dat zich kan meten met de buitenlandse. De D 21 is een redelijk goede jager. Maar hoeveel zijn er van deze moderne vliegtuigen beschikbaar? 23 G I's, 29 D 21's. Een handjevol in vergelijking tot de vloten die Duitsland tegen ons kan inzetten. De produktie is veel te laat op gang gekomen. Wij hebben daarnaast 9 bommenwerpers! En verder is er slechts verouderd spul, doodkisten voor de vliegers die je ermee het vuur instuurt.

De kaart in het hoofdkwartier van de luchtverdediging omvat behalve Nederland ook een stuk van Duitsland. Er staan verscheidene rode cirkels op vlak achter de Nederlandse grens: Munster, Paderborn, Aken, Rheydt, en er staan tekens in die cirkels. De Inlichtingendienst heeft informatie verschaft. De Tweede Duitse Luchtvloot is op deze vliegvelden samengetrokken: honderden jagers en bommenwerpers. De Duitsers beweren dat hun vloot gereed staat om tegen Engeland en Frankrijk te opereren. Goebbels sist door de radio, dat alleen de oorlogshitlers aan de overkant van de Noordzee de waanzin kunnen bedenken dat Duitsland Holland aan zal vallen. Adolf Hitler heeft gezworen dat hij Nederland zal sparen. Maar Goebbels liegt altijd en Hitler geeft zijn woord alleen om het te breken.

Het meest verontrust is de generaal over de mededeling van de Inlichtingendienst dat er ook een groot aantal transportvliegtuigen op de vliegvelden bij de Nederlandse grens staat en dat er steeds meer bij komen. Bij de overrompeling van Denemarken en Noorwegen op 8 april zijn harde vechtsoldaten in Junkers overgevoegen; zij hebben de bezetting van het vliegveld bij Oslo verslagen. Daarmede was het lot van Noorwegen beslist.

De generaal heeft in april om meer infanterie ter verdediging van de vliegvelden gevraagd. Het kon niet, zei de legerleiding. Er was voor alle taken volk te kort. Toen heeft hij opdracht gegeven dat de luchtdoelartilleristen moesten worden getraind in het gevecht van man tegen man. Tot dusver is er nog niets van

gekomen; er was gebrek aan instructeurs en handwapens. Maar de oefeningen zullen nu beginnen. Als Hitler tijd laat...

Op grond van de jongste informatie heeft de generaal gelast met het beschikbare personeel te doen wat mogelijk is. Morgen bij het aanbreken van de dag – altijd het kritieke ogenblik voor luchtaanvallen op vliegvelden – zullen alle batterijen vol bezet zijn.

Nu is het nacht. Het baat niet thans nog meer te wikken en te wegen. Wanneer gedaan is wat gedaan kon worden, kan het geweten rustig zijn, zelfs midden in het gevaar. Komt de overval dan is het zaak niet vermoeid te zijn en een koel hoofd te hebben.

Er staat een eenvoudig veldbed in het bureau. Daarop gaat de generaal voor enkele uren slapen. Is er onraad, roep mij dan onmiddellijk, heeft hij zijn adjudant gelast.

2. Slaags

Vóór twee uur 's nachts wordt de generaal door zijn adjudant gewekt. De luchtwachtposten melden bedrijvigheid in de lucht. Verscheidene escadrilles vliegen van het oosten naar het westen, het gros over de noordelijke provincies.

Een kwartier later verschijnt de adjudant opnieuw. 'Ik geloof dat u wel weer kunt gaan slapen, generaal. De eerste escadrilles zijn de kustlijn gepasseerd. Het zal een aanval zijn op Engeland!'

'Hm... Zijn er ook meldingen gekomen over de soort van de vliegtuigen?'

'Een paar, maar het zijn natuurlijk gissingen. Geen enkele post heeft ze in het donker kunnen zien. Naar het geluid te oordelen zijn het Heinkels en Messerschmidts. Twee posten onderscheidden Me's 109.'

'Wie melden 109's?' vraagt de generaal scherp.

'De Kooy en Bergen, generaal.'

'Hm... Dank je. Ik blijf op. Zodra er nieuwe berichten komen, onmiddellijk melden.'

De generaal loopt peinzend in de grote kamer heen en weer. De Kooy en Bergen zijn vertrouwde posten: marine en luchtmacht. Die kunnen vliegmachines onderscheiden aan het geluid. Messerschmidts 109 escorteren dus de bommenwerpers. Dat is verdacht. De 109's voeren slechts voor twee uur brandstof mee. Ze worden nooit gebruikt bij aanvallen op Engeland; het kan ook niet. Ze kunnen nauwelijks de Engelse oostkust halen en dan weer naar Duitsland terugvliegen; vooral daar in het noorden waar de Noordzee breed is kan het niet. Er is meer vreemds. De Duitsers gaan voor hun nachtelijke bombardementen op de Engelse havensteden gewoonlijk vroeger van huis om flink op de terugweg te zijn voordat de dag aanbreekt. Op een treffen met de Engelse jagers bij daglicht zijn zij niet gesteld.

De generaal belt om zijn adjudant. Die komt. 'Laat aan de commandanten van alle vliegvelden onmiddellijk weten dat zij op hun hoede moeten zijn voor een aanval uit *westelijke* richting,' draagt hij hem op.

De adjudant staat een ogenblik verbluft. 'Uit westelijke richting, generaal?' In alle openbare publikaties staat dat Nederland paraat is tegen schending van zijn neutraliteit door welke oorlogvoerende partijen ook. Zodra er iets anders werd gezegd, zou Hitler een casus belli hebben. Maar bij de staven weet men best, van wie de klap zal komen.

'Ja, uit het *westen*, van Messerschmidts en Heinkels,' zegt de generaal met nadruk.

Nu begrijpt de adjudant zijn chef. Hij haast zich om de order uit te voeren.

De generaal draait de lampen in de kamer uit en trekt het gordijn hoog op. Nog staat de nacht vol sterren, maar in het oosten verkleurt het donker naar opaal. Hij opent het raam – de meinnacht is fijn koud – en luistert met gespitste oren. Misschien kan hij de vijand horen voordat zijn posten de aanval melden. De dageraad is het kritieke ogenblik.

Daar roffelen motoren in de doodse stilte. De generaal schokt ervan op, maar zijn schrik is snel voorbij. Het zijn eigen jagers, wier motoren worden warm gedraaid. Goed zo! Ze zijn op Ypenburg op alles voorbereid.

De sterren worden flauwer; in het oosten groeit het licht. De jagers op Ypenburg zijn uitgeraasd. Weer spitst de generaal de oren. Er komt een donker grommen uit de richting van de zee, dat krachtig aanzwelt.

'Oorlog!' mompelt de generaal.

Reveille op het vliegveld!

Loom draait Bob Baars zich om; hij slaapt meteen weer in. De trompet is ver en het is nacht.

Dan schettert echter de hoorn binnen de houten wanden van de barak, waarin de vliegers slapen, zo luid dat alles ervan dreunt. 'Er uit, Bob!' roept zijn makker, die de dekens snel van zich afgooit.

Lodderig kijkt Bob op zijn polshorloge. Kwart over een. 'Ze worden gek. Gister hebben ze ons halfdrie uit 't nest gehaald. Morgen mogen we zeker helemaal niet meer naar bed.'

Maar als de trompet voor de derde keer schettert, springt hij zijn bed uit, rekt zich, loopt naar de douches en laat een koude straal over zijn body stromen, die hem klaar wakker maakt.

Het is een koele nacht, vol sterren. Het gras heeft witte franje van de rijp. De vliegers lopen op het platform heen en weer om warm te blijven. Aan deze kant van het vliegveld staan de jachtvliegtuigen opgesteld; aan de overzijde, ook in een rij, een groep verkenners. 't Is rondom stil, op het land zowel als in de lucht. Den Haag straalt licht uit midden in de nacht. Bij Delft springen een paar vonken uit fabrieksschoorstenen. Een vredige voorjaarsnacht.

De commandant van het vliegveld komt op de vliegers af. 'Draait je motoren warm, jongens.'

'U krijgt het met de boeren aan de stok, kapitein,' zegt Bob. 'Gisteren zijn er al wezen klagen over ons nachtelijk rumoer. De kippen raken van de leg en de koeien geven minder melk, beweren zij. En nu gaan wij nòg vroeger herrie maken.'

'Hm, als de Luftwaffe eieren gaat leggen, zullen de boeren nog wel harder piepen. In je kisten, jongens! En spaar de Duitsers niet als het vechten wordt.'

Bob ziet de kapitein aan. Zijn stem klinkt gespannen; zijn gezicht staat strak. Verwacht hij de aanval deze nacht?

De vliegers klimmen in de jagers. De ene na de andere motor slaat aan. Het wordt een donderend lawaai in het holst van de nacht.

Een sein met de aldislamp laat de motoren stoppen. De echo's dreunen na. Pas langzaam wordt het stil. De stilte ná of vóór de storm? vraagt Bob zich af.

De vliegers verzamelen zich weer bij hun commandant.

'Er zijn grote eskaders gevlogen over Groningen en Friesland,' deelt de commandant mee. 'Op De Kooy en Bergen dachten ze dat het op hen gemunt was, maar het ging over.'

'Was het de Luftwaffe of de R.A.F.?' vraagt een der vliegers.

'Nee, het waren de Chinezen,' spot de kapitein. 'Jonge, jonge, wat ben jij een kind, Henk.'

'Goebbels heeft gisteren voor de radio gezegd...' Henk komt niet verder. Zijn makkers lachen honend.

Daar jankt met felle, hoge halen een sirene. Luchtalarm!

'Een grote vloot recht op ons af; ze komen uit het westen,' meldt de luchtwachtdienst.

'Allen de lucht in!' beveelt de kapitein. 'Eerst starten de jagers. Dan de verkenners. En raak de moffen! De eerste klap is een

daalder waard. Good luck, jongens!

De jachtvliegtuigen stuiven, tien naast elkaar, over het terrein en springen tegelijk de lucht in. Voordat de verkenners kunnen volgen vallen de eerste bommen. Ze ontploffen met het geweld van zware donderslagen en boren diepe kraters in het vliegveld. Een barak, getroffen, vliegt in lichterlaaie. Het knalt en knettert overal. Kanonnen, mitrailleurs! Tussen de kraters door rennen de verkenners over het veld en stijgen op. Het lukt warempel! In het snel groeiend licht van de meimorgen vliegen grote grauwe vogels gierend rond. Sommige fladderen nerveus en storten neer. De Oerlikons, Bofors en Vickers zijn in volle actie; de Fokkers vallen aan.

Bob in zijn jager ziet een bommenwerper voor zich; het is een Heinkel. Bob geeft vol gas om hem te achtervolgen en prepareert zich voor een vuurstoot.

Voordat hij kan schieten slaan er harde tikken tegen de wand van zijn cabine. Kogels. Een Messerschmidt, de snelle en sterke Duitse jager, valt hem aan. Met een scherpe wending ontloopt hij hem, maar reeds belaagt een andere Duitse jager hem van boven. Bob duikt snel... om op een derde Messerschmidt te stuiten. Daar heb je de situatie, die je kon verwachten. De commandant heeft het gezegd: Een tegen drie zal het altijd zijn; vaak een tegen vijf of nog ongunstiger. Probeer de binnenbocht te houden. Dan kun jij altijd schieten en zij raken licht elkaar.

Bob doet het. Hij, in de binnenbocht, schiet op de staart van iedere Duitser, die hij voor zijn mitrailleurs kan krijgen. Maar zijn tegenstanders zijn geen slome jongens. Eén lokt hem mee. Twee blijven achter. Hun kogels hagelen van achteren in de Fokker.

Als je het krap krijgt, kruip dan in een wolk, heeft de instructeur gezegd. Jawel, er is geen wolk. De zon duikt uit de kim. De lucht is effen, alleen vol grauwe spoken. De Duitsers zijn met een geweldige overmacht gekomen. Bob rilt van angst.

In plaats van in een wolk te gaan laat hij zijn toestel zakken. Laag over de grond scheert hij, telkens opwippend voor een huis, een boom en vee, dat razend wegvlucht voor de donderende draak. Ha, dit is het middel om aan zijn belagers te ontkomen. Zij durven niet naar hem te steken uit vrees zich in de grond te zullen boren. Ze durven op zijn hoogte – of liever laagte – niet

te vliegen, omdat ze een valstrik vermoeden: vangdraden of vangnetten. Bob ontsnapt aan zijn vervolgers.

Daar gaan twee Heinkels. Bob is zijn angst van pas vergeten. Hij trekt zijn toestel op. Daarnet is het mis gelopen. Allicht dat het dit keer beter gaat.

Maar evenals de eerste keer wordt hem door Messerschmidts de pas weer afgesneden. De Duitse bommenwerpers hebben sterke escortes.

Vijf jagers sluiten hem in. Hun kogels rikketikken op de Fokker. Zijn voorruit wordt getroffen en versplintert; hij heeft geen uitzicht meer, kan dus niet mikken en is derhalve machteloos. Een Messerschmidt valt hem van achteren aan. Dit is het ogenblik, waarop hij volgens zijn instructie zijn vliegtuig prijs moet geven om zich te redden met de parachute.

Hij haalt de handel over, waardoor de kap van de cabine wegglijpt. Een ijskoude wind blaast hem fel om de oren. Hij wil gaan opstaan voor de sprong.

Daar... De Duitser achter hem, die in de aanval was, duikt naar beneden en stort te pletter in een weiland. Bob staat verstomd. Hoe is dit mogelijk? Heeft een andere Nederlander hem geraakt? Maar er is nergens een Fokker te zien. Zijn escadrille is verstrooid.

De kap! Toen hij de handel overhaalde moet die door de enorme winddruk recht naar achteren en in de schroef van de Messerschmidt gevlogen zijn. Zijn gevaarlijkste belager is hij kwijt.

Bob springt niet. Hij gaat weer zitten, grijpt zijn knuppel. Warmte, hij heeft weer zicht vooruit. De kap met het versplinterde glas is weg. Het is wel bitter koud in de open kist, maar dat telt niet. Vechten! Een Messerschmidt beneden hem. Hij jaagt hem na en geeft een vuurstoot.

De situatie is weer even hachelijk als straks. Eén Fokker trekt onmiddellijk verscheidene Duitsers tot zich. De vijand heeft een enorme macht aan jagers ingezet. In een oogwenk is Bob omringd door Messerschmidts, die venijnig schieten. Het hagelt kogels in zijn romp en vleugels. Het is hopeloos vechten tegen deze overmacht.

Boven hem drijft een wolk, een grote wolk op deze wolkenloze morgen. Hij schiet erin. Het is zijn redding. Voorlopig is hij veilig.

Je hebt je goed geweerd, Bob. Je kist is prima en jij kunt vechten. Alle aanvallen afgeslagen en een Duitser neergehaald!... Pas op, Bob! Strijk je kuif niet te hoog op. Dat je kap in de schroef van de Duitser vloog was niet jouw werk, jongen. Dat deze wolk hier dreef, is evenmin door jou. Wat zei je moeder bij je laatste verlof? Wij hebben allemaal bewaring nodig, jongen. Ik hier en jij in je vliegtuig. Ze had hem iets voorgelezen, waarvan hem een zinnetje was bijgebleven: Zonder Mij kunt gij niets doen. Wat overdreven, had hij toen gedacht. Dat een oude vrouw daarvan overtuigd was, goed; voor haar gold het. Zij kon weinig meer. Maar hij is een jongkerel, een vlieger, die bij de laatste oefening de hoogste punten heeft gehaald. Hij kan wampel wat!

De Fokker schiet weer uit de wolk die te klein is om er in te kunnen blijven. Bob heeft. Nu is hij weer een prooi voor Duitse jagers.

Is dat boffen! Een Messerschmidt beneden hem. Hij zit 'm op de staart.

Een snelle duik; een lange vuurstoot. Raak! De Duitser stort omlaag. Dat is nummer twee en deze keer is het geen gelukje, maar knap werk. Waarvoor is hij bang geweest? Zet 'm op, witte muizen!

Bob hoeft wampel niet om Messerschmidts te zoeken. Zij vinden hem wel. Van alle kanten stormen ze op hem af. Zes zwermen om hem heen. Hij houdt de binnenbocht en geeft stoot na stoot, altijd raak op zoveel doelen. De Duitsers schieten echter ook, nu de een dan de ander, telkens felle stoten. De kogels hagelen in zijn kist. Het is een wonder dat zijn motor het nog doet, dat zijn mitrailleurs nog kunnen schieten, dat hij zelf nog ongedeerd is, terwijl hij ongedekt in scherpe koude in zijn stuurstoel zit.

De Messerschmidts gonzen als wespen om hem heen; ze drijven hem in het nauw. Zo kan hij hen niet raken. Hij trekt zijn Fokker op. Het is roekeloos de strijd te zoeken tegen zoveel jagers, maar hij wil terugslaan.

Een dreun op zijn hoofd. Hij duizelt; de stuurknuppel glijdt uit zijn verlamde handen. Het Fokkertje jaagt door de lucht als een op hol geslagen paard. Dit is het eind, beseft Bob vaag.

3. In de vuurlijn

Frans Matter zit als schutter achter zijn kanon. Zijn keel is droog, zijn wenkbrauwen zijn gezengd, zijn oren doof van het gebulder en geknal, zijn ogen rood en pijnlijk van het turen langs het kringvizier.

De batterij is ruim een uur in actie, vanaf het ogenblik, waarop de eerste groep Heinkels, omzwermd door Messerschmidts in het onzekere licht van de nog nauwelijks aangebroken morgen op Ypenburg is aangevlogen. Vaandrig De Wolf, vaardig rekenend, gaf, staande achter het richtapparaat de hoek op waaronder de batterij moest schieten. Drie vuurstralen schoten daarop omhoog, uit ieder van de stukken een.

't Was even zoeken. Toen had Frans een Heinkel in het vizier. Hij liet hem niet meer los. Een reeks granaten ontplofte rondom het vliegtuig. Opeens stond het in brand, eerst de cabine, onmiddellijk daarop de vleugels. Een vurig kruis joeg door de lucht, totdat het in drie stukken brak en tegen de aarde sloeg.

De batterijbemannings jubelde en sprong. 'Verduiveld, Frans, dat deed je goed!' Vaandrig De Wolf gaf hem een schouderklop. 'Ferm, Matter!'

Frans zat verwezen achter zijn kanon. Dat brandend kruis, verschrikkelijk! En hoeveel mensen had hij doodgemaakt? Hij moest kotsen.

Een Messerschmidt stak naar de batterij, die zich door haar lichtspoor munitie had verraden. Een mitrailleurstoot ratelde. De kogels vlogen de artilleristen om de oren. Frans voelde harde tikken op zijn helm. Het was gelukkig dat de lui van de Oerlikons aan de andere zijde van het vliegveld bij de pinken waren en hevig schoten op twee andere Messerschmidts, die de eerste volgden. Het felle vuur deed hen van de aanval afzien.

Frans hoorde achter zich gekerm. Hij keek. Het was zijn makker Kees, afgrijselijk gewond. En naast hem lag een lijk. Frans viel haast flauw van schrik.

'Op 2000 meter. Vuurr!'

Het commando van de vaandrig dwong Frans tot zijn werk. Hij

richtte en schoot. Niet meer via het kringvizier; op het lichtspoor ging het ook en beter. Zijn bundel lag iets achter de bommenwerper die zijn lading uitwierp, net tien sigaren glijdend uit een doos. De bommen explodeerden met daverend geweld. Frans trok zijn spoor naar voren.

Er ketsen kogels tegen het schild van zijn kanon. Er spatten vonken uit het ijzer. Scherp scheerden drie grauwe jagers over de batterij. De Oerlikons van de overkant waren deze keer te laat om ze af te weren; de Duitsers waren opgedoken van achter een fabriek.

Door de alteratie was Frans de Heinkel die hij op de korrel had weer kwijt. Hij had zijn laatste munitie in het wilde weg verschoten.

'Vlug een nieuwe band, Jan!' gebod hij zijn helper.

Maar Jan bleef op de knieën liggen. De vaandrig schudde aan zijn schouder. 'Toe jô!' Toen viel Jan om; dood. Bram Veerman nam zijn plaats in.

Frans rilde. Alweer een makker dood. Zijn handen beefden; hij kon niet slikken; zijn maag deed pijn.

'Op 3000 meter, Matter. Dat groepje Messerschmidts.'

Frans richtte zijn kanon en schoot. Zijn lichtspoor streek vlak langs de voorste jager, maar deze zwenkte en zwaaide zo grillig als een vleermuis. Telkens was Frans hem kwijt. Daar had hij hem en nu troffen zijn granaten doel. Het had geen effect. De jager scheen onkwetsbaar. Na enkele minuten was hij uit het zicht.

De vaandrig wees alweer een ander doel: een bommenwerper, daarna jagers. De batterij was steeds in actie. Soms richtten drie lichtsporen zich gelijktijdig op één Duitser.

Zo is het gegaan een vol uur lang.

Frans is nu door de agitatie van de eerste ogenblikken heen. Hij heeft niet meer; hij schrikt niet van geknetter om hem heen. Het snelle schieten van zijn eigen batterij heeft hem verdoofd. Haast automatisch richt hij zijn kanon op de doelen die de vaandrig opgeeft. Een overwinning maakt hem niet uitbundig. Als er een Duitser door zijn vuurstoot valt laat hij de handgreep los. Dat is weer een. Wie volgt? Hij let ook amper meer op wie er van zijn makkers vallen. In een half uur oorlog is hij van een gevoelige

jongen veranderd in een harde vechtmachine.

Eindelijk wordt het stiller in de lucht. Twee aanvallen op het vliegveld zijn voorbij. Nu zijn er in de lucht geen Duitsers meer. Moeizaam, stijf richt Frans zich op. Zijn tong is als verschroeid. Hij neemt een slok thee uit zijn veldfles en stapt op stramme benen heen en weer. Hee, Jan is weg. En Kees, die bij de eerste aanval van de Duitsers op hun batterij werd doodgeschoten, ook. En waar is Tijs, die lag te kermen? Hospikken hebben de gewonde en de lijken opgehaald. Frans heeft er in de hitte van het gevecht niets van gemerkt. Nu zijn er in het gras alleen nog donkere plekken van hun bloed. Frans, na het gevecht weer week, rilt als hij er naar kijkt.

'Op je posten!' commandeert de vaandrig.

Er komen nieuwe Messerschmidts aanzien. Frans wordt van mens weer een robot; hij richt en schiet. Dit is een opgelegde kans. De jagers cirkelen boven het vliegveld. Zijn stuk schudt van de snelle schoten.

'Stop vuren!' roept de vaandrig fel. 'Er zit een Fokker tussen.'

Frans ziet het nu ook. Een kleine Nederlandse jager tussen Duitsers. Hij kronkelt als een aal en bijt hard van zich af. Zijn vuurstraal spuit nu in de ene, dan in de andere Duitser, die van hun kant amper durven schieten uit vrees elkaar te raken, want de Fokker houdt voortreffelijk de binnenbocht. Nu krijgt de Nederlander echter een harde stoot. Hij wankelt, valt.

'Jammer,' verzucht de vaandrig. 'De vent vocht goed.'

Frans kijkt de Fokker na. Hij valt toch niet. Zijn duik gaat over in een stijgende beweging. Hij valt de Duitsers niet meer aan, maar vlucht ook niet voor hen. Hij zwabbert door de lucht zoals een dronken man over de straat.

'Op je posten, kanonniers,' waarschuwt de vaandrig, terwijl hij de veldtelefoon ophangt. 'Maak je borst maar nat. We krijgen nieuw bezoek. Ze komen recht uit het oosten op ons af: Messerschmidts en Junkers.'

Junkers? vraagt Frans zich af. Dat zijn transportvliegtuigen. Hetzelfde silhouet als de verkeersvliegtuigen van de Lufthansa, heeft hij geleerd. Komen die hier heen? Dan vragen ze erom om neergehaald te worden, want ze zijn groot en langzaam, een gemakkelijk doelwit. Wil Hitler zijn soldaten voor kanonnenvoer gebruiken?

Frans richt de loop van zijn kanon naar het oosten. Hij ziet nog niets. Je kunt slecht zien in deze richting, recht in de zon, die in de lentemorgen uit de kim omhoog geklommen is.

De batterijen aan de andere zijde van het vliegveld staan gunstiger voor deze aanval. Zij schieten fel, terwijl hij nog steeds geen doel kan zien. Pas als er een groep recht boven het vliegveld is, kan hij ook meedoen, maar het blijft moeilijk richten. Hij ligt haast onder zijn kanon, de loop rechtstandig naar boven. De Duitse vliegers, die de Nederlandse afweer hebben leren duchten, blijven hoog en laten hun machines grillig zwenken. Het zijn snelle jagers, geen Junkers, zoals de vaandrig zei.

'Op 2000 meter!' geeft de vaandrig aan.

Frans zwaait zijn kanon om. Daar zijn de Junkers, groot en log, een hele vloot! Zij komen op geringe hoogte recht op het vliegveld af. Dit is dé kans voor hem en de gehele batterij. De lichtspoorstralen boren door de kisten heen.

De Junkers kunnen een stootje velen; de drie motoren zijn niet dadelijk buiten werking. Met kogels haal je ze niet neer. Granaten moeten erin exploderen.

Daar gaat een Junker bibberen. Uit een andere springt een steekvlam. Ze vallen allebei.

Van vijf, zes, twaalf Junkers klappen de bodemluiken open en er springen mannen uit, boven wie zich grote parachutes gaan ontplooien.

De jongens van de Bofors juichen. Zij hebben deze morgen al verscheidene vliegers zien springen met de parachute. Zo redden zij het vege lijf, nadat hun vliegtuig reddeloos geschoten was. Terwijl zij naar beneden zweefden viel hun kist te pletter. Zo gaat het nu weer, maar op groter schaal. Al die vliegtuigen zijn blijkbaar kapot geschoten, al kun je het van de grond af nog niet zien, en de bemanningen proberen zich te bergen. Dit is het grootste succes van de luchtverdediging van Ypenburg.

Uit de aangeschoten jagers sprongen één, ten hoogste twee man; uit de bommenwerpers zes. Uit deze Junkers springen veel meer mannen. Er zweven tientallen valschermen in de lucht. Dit is een debacle voor de Duitsers. Hoera!

Vaandrig De Wolf juicht niet. 'Schieten!' vuurt hij zijn manschappen aan. 'Haal die Junkers neer! Het gaat nu er op of er onder. En jullie' – dit tot degenen die geen kanon bedienen –

'schiet met je karabijnen op die kerels aan de parachutes!'

De vrijwilligers staan verbluft. Wat wil de vaandrig? Dat zij schieten op de arme sloebbers die hun hachje willen redden.

'Schiet!' bezweert de vaandrig hen. 'Als zij heelhuids aan de grond komen, maken zij ons af!'

Dan schieten de jongens, maar het haalt niet veel uit. De vrijwilligers zijn weinig vaardig met de karabijn. Zij zijn opgeleid voor de bediening van de Bofors 4 t.l. Geweerschieten hebben ze nauwelijks geleerd. Hun infanterieopleiding moet nog beginnen. Daar komt nog bij dat je met een karabijn slechts schot voor schot kunt schieten en dat een enkel kogelgaatje een parachute niet deert. En er springen steeds meer mannen uit de Junkers, honderden! Het gros van hen bereikt de grond rondom het vliegveld. De vaandrig perst de lippen op elkaar.

De aanval van de Junkers is voorbij. Voorzover zij niet brandend of gekreukt in de omgeving van Ypenburg zijn neergestort, vliegt de zwaar geteisterde groep terug naar het oosten. Frans mag een ogenblik pauzeren. De loop van zijn kanon is roodgloeiend ondanks de koeling; zijn ogen doen pijn van lang en ingespannen turen naar de lucht, waarin het licht bij het klimmen van de zon steeds heller wordt. Hij neemt de helm van zijn zweetend hoofd. Er zijn vier blutsen op, tekens van de harde tikken, die hij heeft gevoeld toen een Messerschmidt al mitraillerend laag over de stelling scheerde. Het dringt nauwelijks tot hem door wat er gebeurd zou zijn, wanneer de kogels niet op de helm waren afgeketst. Zijn hoofd is dof van moeheid. Even rusten... Hij gaat languit liggen op het gras.

'Op je posten, mannen!' beveelt vaandrig De Wolf. 'Junkers...'

Frans krabbelt overeind, even duizelig. Maar achter zijn kanon is hij weer helder. Hij richt. Een stroom van Junkers...

Frans vraagt zich af of de Duitsers nu krankzinnig zijn geworden. De transportvliegtuigen van de vorige golf waren gemakkelijke schietschijven, maar zij gingen er vandoor, nadat de parachutisten waren afgesprongen. Deze Junkers echter presenteren zich als het ware aan de Bofors en de Oerlikons. Ze draaien een rondje boven Ypenburg en strijken dan tegen de wind in op het vliegveld neer. Voor zover ze niet reeds in de lucht in brand geschoten zijn, hebben ze er toch zo van langs gekregen dat ze aan de grond komen met wrakke landingsgestellen, weigerende rem-

men, gebroken propellers. De enkele toestellen die onbeschadigd landen, duikelen over de gestrande heen. Het wordt een chaos op het vliegveld en daarin kraken de granaten van de luchtdoelartillerie. Elk schot is raak.

'Neem die eens op de korrel, Frans!'

De vaandrig wijst op een Junker die in tegenstelling tot al de andere hoog overvliegt in de richting van Den Haag. Frans mikt en schiet. De straal van de lichtspoornunitie snijdt enkele keren door de rechtervleugel, maar de Junker kan dat schijnbaar hebben; hij vliegt door tot buiten het schietbereik van de Bofors. Frans richt zijn kanon nu op een Junker, die neerstrijkt op het veld, waar het al erger brandt en knettert en de chaos onbeschrijflijk wordt.

Vaandrig De Wolf kijkt door zijn verrekijker het beschoten vliegtuig na. Het is boven Den Haag. Hij meent een rookwolkje te zien. Daar knapt de rechtervleugel af. De Junker valt.

4. Een tas met stukken

In de vroege morgen stromen bij de Nederlandse luchtmachtstaf rapporten binnen. De generaal, bevelhebber der luchtdoelartillerie, acht ze niet onbemoedigend. Van bijna alle vliegvelden zijn de toestellen opgestegen voordat de eerste bommen vielen. De Nederlandse vliegers zitten de Duitsers op de kop en de luchtdoelartillerie doet het ook uitstekend. Dit laatste geeft de generaal bijzondere voldoening. Zijn harde werken om de luchtverdediging van niets tot op een redelijk peil te brengen is dus niet vruchteloos geweest. Aanval afgeslagen, meldt de ene na de andere commandant. Hij staat verrast over de aantallen vliegtuigen, door de batterijen neergehaald. Zijn mannen, die geen oorlog kennen, vechten goed.

De generaal juicht nog niet. Bij deze ene aanval zal het niet blijven. De Duitse generale staf doet geen half werk.

In een pauze meldt de luchtwachtpost van Egmond vliegtuigen uit zee. Het zijn Blenheims wordt er aan toegevoegd.

Het vliegveld Bergen is zoëven aan de algemene aanval ontsnapt dank zij een wolkenveld. De generaal belt snel de commandant van Bergen op. 'Hebt u nog dekking van dat wolkenveld?'

'Niet meer, generaal.'

'Sta klaar. U krijgt onmiddellijk een aanval uit het westen.'

'Het zijn Blenheims, generaal. Engelse hulp.'

'Het zijn Duitsers. Schiet...'

Een krak in de microfoon. De verbinding is verbroken. Dat doen de Duitse bommen, begrijpt de generaal. Enkele minuten later krijgt hij via een andere telefoonlijn de melding dat van de twaalf G I's te Bergen er drie vernield en acht beschadigd zijn. De helft van de beste gevechtsvliegtuigen die Nederland bezit is uitgeschakeld op het kritieke ogenblik tengevolge van een stomiteit!

Na een kwartier volgt er een tweede jobstijding uit Bergen. Het vliegveld is voor de tweede maal gebombardeerd en nu onbruikbaar.

'Hoeveel Duitsers hebben jullie neergehaald?'

'Niet één, generaal. Wij dachten dat het dit keer onze Fokkers waren!'

Er barst een bui los voor de telefoon. De generaal is woedend.

Dan stromen er nieuwe meldingen binnen van luchtwachtposten uit alle delen van het land, nu het dag is meer concreet dan toen het waarnemingen in het duister gold. Uit de monotone mededelingen over het getal, de hoogte en de richting van de Heinkels en de Messerschmidts vormt de generaal zich een beeld. De escadrilles die na een omweg over zee de eerste aanval hebben uitgevoerd zijn naar hun bases teruggekeerd. Maar reeds vóór die daar landden zijn andere escadrilles, sterker dan de eerste, opgestegen en onderweg naar Nederland. Dit wordt een nieuwe aanval, zwaarder dan de eerste.

Bergen heeft het slecht gedaan; de verdediging van de andere vliegvelden weert zich voortreffelijk. Op de grafiek van neergehaalde Duitsers, die op de wand getekend wordt, springt tijdens de tweede aanval de curve steil omhoog.

De Duitsers werpen echter telkens nieuwe escadrilles in het vuur. De ene golf is amper weg of de volgende bruist aan. Het wordt een rollende aanval.

'Junkers' melden de luchtwachtposten in het oosten van het land. De generaal herkent onmiddellijk een nieuwe fase in de strijd. Junkers, transportvliegtuigen. Die hebben op 8 april bij Oslo parachutisten aangevoerd. Het intrigeert de generaal, welk vliegveld de Duitsers op het oog hebben, want alle tegelijk te willen nemen is stellig zelfs voor de Luftwaffe te veel. Het ongelukkige Bergen? Maar daar zijn ze nu wakker.

De luchtwachtposten signaleren de Junkers boven de rivierensector. Gaat het naar Soesterberg? Maar de Duitse inlichtingendienst weet natuurlijk dat dat vliegveld vóór de Hollandse Waterlinie al lang ontruimd en onbruikbaar gemaakt is.

De Junkers blijven recht naar het westen vliegen, richting Den Haag en Rotterdam. Het verbaast de generaal. Een parachutistenlanding heeft slechts kans van slagen, wanneer de luchtverdediging ontwricht is en de licht bewapende valschermtroepen kunnen rekenen op een snelle doorstoot van tanks en artillerie, om hen te hulp te komen. Geen enkele van deze voorwaarden is in West-Nederland vervuld.

Reeds ver voordat zij boven hun doel komen, worden de grote

en trage Junkers – gemakkelijk doelwit voor de Nederlandse luchtdoelartillerie – neergehaald als rijpe tarwe door de zeis. Eén batterij 7.5 t.l. bij Druten haalt er vier neer; een batterij 4 t.l. bij Rhenen zeven! En daarna stroomt het meldingen. Tientallen Junkers vliegen in de lucht in brand en vallen als een hoop verwrongen aluminium in de velden.

En toch springen er parachutisten af: boven Waalhaven, Ockenburg, Ypenburg, Valkenburg... Heeft de Duitse legerleiding het hoofd verloren? Of is Goering zó waanwijs geweest te menen dat de Nederlanders geparalyseerd zouden zijn alleen door de aanblik van zijn luchtvloot? Dan kan hij het nu anders leren!

De stroom van vliegtuigen gaat door. De Luftwaffe heeft onuitputtelijke reserves. Op de parachutisten volgen luchtlandings-troepen in vliegtuigen, die neerstrijken op Waalhaven en Ypenburg. Zij zijn zwaarder bewapend dan de para's, met mitrailleurs en zelfs met licht geschut! 'Maar ze gaan allemaal kapot,' melden de commandanten van de vliegvelden.

De generaal kan niet geloven dat de Duitsers zinneloos elitetroepen en materieel verspillen. Hij tast in het duister naar het doel van deze operatie. Zo lang hij dat niet door heeft, weet hij niet waarheen hij uit zijn geringe reserve aan luchtdoelartillerie versterkingen moet sturen en aan welke stellingen hij iets kan onttrekken. Bij Schiphol is het rustig sinds de eerste aanval in het vroege morgenuur, bij Bergen ook na dat noodlottige bombardement. De stelling van Den Helder wordt nu eveneens met rust gelaten. Ook boven Den Haag, waar in de vroege morgen een bommenregen met ellendige gevolgen op de kazernes is gevallen, heeft zich nadien geen vliegtuig meer vertoond. Rondom de stad werpen de Duitsers echter steeds meer troepen af.

Er giert een grote Junker laag over het hoofdkwartier van de luchtverdediging. Wat nu? Gaan de Duitsers landen op het Malieveld? Vragen ze erom schietschijf te mogen zijn?

Er schiet een steekvlam uit de Junker; zijn motor hoest.

Een vleugel breekt van het vliegtuig af; het stort neer in een straat.

De generaal kijkt er niet naar om. Hij bestudeert de grote kaart, waarop een jonge officier telkens nieuwe tekens plaatst op grond van meldingen. Behalve op de vliegvelden rondom Den Haag strijken er nu ook vliegtuigen neer op de Rijksweg naar Rotter-

dam en op het Noordzeestrand bij Kijkduin, maar ze worden allemaal vernietigd. Het is de generaal nog altijd duister wat de vijand in het schild voert.

Daar brengt de adjudant een leren tas, vuil van water en geschroeid door vuur. 'Hier kwam een brandweerman mee aandraagen, generaal. Hij is gevonden tussen zestien lijken in de Junker, die zo pas in de stad is neergestort.'

De generaal haalt uit de tas een stapel documenten. Tezamen met zijn adjudant vouwt hij ze open. Dat ze nat en vuil zijn kan niet schelen. Dat sommige geschroeid zijn is erger, maar het meeste is nog wel te ontcijferen. In grote spanning leest de generaal het ene stuk na het andere. Hij vindt de instructies voor de tweede Duitse luchtvloot bij de operatie Holland!

Eerste aanval. In het donker hoog over Nederland; boven de Noordzee zwenken. 3.55 u.: Aanval op alle vliegvelden in Noord- en Zuid-Holland.

Deze instructie klopt met hetgeen de generaal vanmorgen vroeg vermoedde. De aanval is prompt uitgevoerd. 3.55 u. vielen de eerste bommen op alle bases tegelijk.

De instructie vervolgt:

4.25 u. Hoofdaanval, rechtstreeks van de Duitse bases bij de Nederlandse grens over grote breedte en diepte. Doel: jachtvliegtuigen die de eerste aanval hebben overleefd vernietigen; vliegveldverdediging buiten gevecht stellen; troepen in Den Haag uitschakelen.

Deze aanval is ook al geweest. Het doel is echter niet bereikt. De jachtvliegtuigen, behalve de ongelukkige GI's in Bergen, zijn volop in actie. De vliegveldverdediging is overal intact, en de Haagse troepen hebben wel geleden door een regen van bommen op de kazernes, maar zij zijn volstrekt niet uitgeschakeld.

Maar waarom zijn de Haagse troepen aangevallen; waarom is de aanval op de vliegvelden rondom Den Haag geconcentreerd? Waarom landen de Junkers op de rijksweg en op het strand? Verbeelden de Duitsers zich dat zij met een handvol luchtlandingstroepen alleen de verdediging van de residentie kunnen uitschakelen?

In spanning pluist de generaal verder tussen de papieren. En dan vindt hij een stuk, dat hem eerst grote ogen op doet zetten en dan een brede grijns op zijn gezicht brengt. Rap draait hij aan

de kiesschijf van zijn telefoontoestel, een geheim nummer: de generale staf.

'Ik heb hier het Duitse veldtochtsplan tegen Den Haag, collega.' Een kreet van verrassing aan de andere zijde van de lijn.

'De Duitsers willen de stad vandaag omsingelen en bezetten.'

'Het is nu geen tijd om gijntjes te verkopen, collega.'

'Ik vertaal uit het originele plan: De 22ste luchtlandingsdivisie, voorafgegaan door een bataljon plus een compagnie valschermjagers zal landen op Ockenburg, Ypenburg en Valkenburg en oprukken naar Den Haag.'

'Ze komen aan mootjes op de grond terecht,' gromt de ander.

'Gelukkig wel, maar luister verder.'

De generaal vertaalt weer: 'Voornaamste doel van de operatie: de Koningin der Nederlanden en de andere leden van het Oranjehuis gevangen nemen; het kabinet en de legerleiding gevangen nemen of van kant maken...'

Er komen grimmige geluiden van de andere zijde van de lijn.

De generaal vervolgt de vertaling van het plan: 'Op deze wijze worden de zenuwpezen van de vijand doorgesneden en de strijd in één dag beslecht.'

'Als het de smeerlappen zou lukken!' gromt de andere generaal.

'Wij hebben ervoor te zorgen dat het *niet* gelukt. Maar reken erop dat ze weten waar ze moeten zijn. Er is een kaartje bij het plan gevoegd. Het Huis ten Bosch en het paleis Noordeinde staan erop, het Binnenhof met omgeving, al onze stafkwartieren. Mijn korps is bezig de landingen in de war te sturen en dat gaat aardig. Ik vertrouw dat jullie ervoor zult zorgen het scrapuul dat toch aan de grond komt op te ruimen.'

'Dank je voor de inlichtingen, collega; ik geef ze onmiddellijk door aan de opperbevelhebber.'

'Jullie krijgen dadelijk de tas met al de stukken.'

De generaal legt de hoorn weer op het toestel.

De jonge officier werkt de grafiek van neergehaalde vliegtuigen bij. De curve springt omhoog.

'Op Ypenburg is het een chaos van wrakke vliegtuigen,' rapporteert de adjudant. 'Ieder nieuw vliegtuig dat naar beneden komt tuimelt over de andere heen. Op Valkenburg zakken de zware Junkers weg in de slappe grond. Op Ockenburg zijn er te veel geland. Het staat daar zo vol dat geen enkele kist meer op kan

stijgen. En toch proberen er op alle vliegvelden nog meer te dalen.'

'Iedere acht minuten komt er een nieuwe groep,' weet de generaal uit de buitgemaakte documenten.

'Voer voor onze kanonnen,' roept de adjudant uit.

De generaal geeft orders. Reserves van de luchtdoelartillerie naar Ypenburg, Ockenburg en Valkenburg.

De generaal heeft in de tas die uit de neergeschoten Junker is gered nog meer gevonden, ook de instructies voor de parachutisten en luchtlandingstroepen. 'Eerste taak na de landing de resten van de vliegveldverdediging grondig opruimen...'

Natuurlijk, dat was na Oslo te voorzien. Sinds 8 april heeft hij hemel en aarde bewogen om infanteriebescherming voor zijn luchtdoelartillerie, heeft hij instructeurs geëist om zijn personeel te oefenen in het gevecht van man tegen man. De infanterie is niet gekomen en de oefeningen zijn amper begonnen. De vrijwilligers kunnen hun karabijnen nauwelijks hanteren, hun bajonetten hoegenaamd niet; zij kunnen ook geen handgranaten werpen. Als de landingen geslaagd waren, zou het er kwaad uitzien. Gelukkig, ze zijn *niet* geslaagd. Slechts een handvol parachutisten is per valscherp aan de grond gekomen. Slechts een fractie van de luchtlandingstroepen is levend uit de brandende Junkers ontsnapt. Die enkelingen kunnen niets.

'Generaal, ik kan geen verbinding krijgen met batterij c van Ockenburg,' meldt de adjudant aan het telefoontoestel.

De generaal vindt het niet vreemd. Er zal een telefoonlijn zijn vernield. Nu er zo wild geschoten wordt kan dat gemakkelijk gebeuren.

'Batterij 4 t.l. op het voetbalveld bij Ypenburg geeft ook geen antwoord, generaal.'

De generaal haalt de schouders op. 'Ze zullen je in het geraas van het gevecht niet horen.'

5. *Vuur in de rug*

De batterij op het voetbalveld krijgt vuur in de rug. Twintig, dertig parachutisten rukken op in snelle sprongen. Na elke sprong laten zij zich plat op de grond vallen en hun handmitrailleurs knetteren; ook werpen zij handgranaten. Met de Bofors is tegen deze aanval niets te doen. 'Schiet met je karabijn!' beveelt de vaandrig.

Frans laat zijn kanon staan, grijpt zijn geweer en vuurt. Hij is een van de weinigen. De anderen hebben hun munitie straks verspild door vruchteloos te schieten op de parachutes, toen die naar beneden zweefden. Ze hadden ieder vijf patronen!

De parachutisten doen een nieuwe sprong vooruit.

'Zet de bajonetten op!' beveelt vaandrig De Wolf.

Het bevel is zinloos. De meeste vrijwilligers bij de luchtafweer hebben geen bajonet; de enkelingen die er wel een hebben, kunnen er niet mee omgaan. En allen vergaan van angst, nu de kogels hen om de oren vliegen, granaten in hun stelling barsten, hun gewonde kameraden jammeren, rondom hen doden liggen, één met verbrijzeld hoofd, en de pothelmen met hun automatische wapenen snel nader komen.

De vaandrig schiet uit zijn revolver. 'Vechten, kerels! Valt die moffen aan!'

Frans opent en sluit zijn grendel tevergeefs; zijn vijfde patroon is verschoten. De parachutisten stormen toe; de Nederlanders springen op, de handen boven het hoofd.

De situatie is hopeloos, begrijpt vaandrig De Wolf. Hij laat een witte zakdoek waaien.

Een scherp bevel in het Duits. De parachutisten houden hun laatste handgranaat in de vuist. Hun aanvoerder loopt naar de stelling.

'Je hebt goed gevochten, m'n jongen,' zegt de Duitse officier, terwijl hij de vaandrig een goedkeurend schouderklopje geeft. 'Kom nu maar mee.'

Joost de Wolf klemt de kaken op elkaar. Dit complimentje van de vijand is een belediging voor hem. Frans loopt achter zijn

commandant, blauw van ergernis over hun nederlaag. De machinepistolen van de Duitsers zijn steeds op de gevangenen gericht. Zij worden naar een van de barakken op het vliegveld gebracht. Daar kijkt Frans z'n ogen uit. Honderden Nederlanders zijn hier opgesloten en warempel niet alleen vrijwilligers van de luchtdoelartillerie, die nooit hebben leren vechten, behalve met hun Bofors en Oerlikons. Er zijn ook groepen infanteristen, talrijker dan de Duitsers die hen overwonnen hebben. Deze soldaten capituleerden voor een handvol para's, die uit wrakstukken van Junkers waren gekropen. Die hadden zich niet laten overdonderen, ofschoon zij in de lucht furieus beschoten waren en op het vliegveld in een hel belandden. De Nederlanders wel. Er zijn er geweest, hoort Frans, die in paniek geraakten, toen het eerste Duitse vliegtuig naar hen stak. Een luitenant liet zijn batterij in de steek en rende radeloos naar een dokter, toen enkele soldaten gewond werden. Hele groepen staken de handen in de lucht, toen ze in de verte de eerste Duitsers zagen en ze schamen er zich niet eens voor. 'Liever blô Jan dan dô Jan,' zeggen zij. 'Nou is voor ons de oorlog afgelopen.'

Maar daarin vergissen deze helden zich. Er slaan granaten in bij de barakken. De ruiten springen. Glas rinkelt op de vloer. Een voltreffer barst in de barak. De scherven slaan een man het hoofd af, verscheidene gewonden gillen. Er heerst paniek. Soldaten willen door de verbrijzelde ramen de barak uit, maar daar staan Duitsers met pothelmen op en hun machinepistolen gericht. 'Blijf daar!' Een paar springen in hun doodsangst toch naar buiten. Een vuurstoot velt hen. Dan deinzen de anderen sidderend terug.

De gevangenen scholen als bange schapen bijeen terwijl het bombardement ononderbroken doorgaat. Frans vindt dit erger dan alles wat hij vanmorgen heeft beleefd. Tegen de aanvallende vliegtuigen kon hij vechten. Tegen de parachutisten haalde zijn karabijn weinig uit, maar hij was tenminste in actie en hij zag het gevaar. Hier opgesloten onder het bombardement weet je dat er ieder ogenblik een granaat in de barak kan inslaan, maar je ziet niets komen en je kunt niets doen, niet vechten en niet vluchten. Als schapen op de slachtbank, zo zitten zij met elkaar te wachten op de dood. Het is afschuwelijk.

Vaandrig De Wolf staat grimmig in een hoek. Straks was hij erg

verbeten. Het vaderlijke schouderklopje van de Duitse luitenant maakte hem razend. 'Goed gevochten, m'n jongen.' Hij had willen doorvechten tot de laatste man en hij was woedend dat zijn mannen het niet wilden. Sinds hij hier is en gehoord heeft hoe het op andere posten is toegegaan is zijn toorn op zijn manschappen bekoeld. In vergelijking tot de meesten hebben zijn jongens ferm gevochten. Maar des te grimmiger is hij op officieren, die de kop verloren toen het er op aankwam.

De stem van het geschut dat Ypenburg nu bombardeert heeft hij herkend; het is de eigen Nederlandse artillerie. Hij zegt het tegen niemand. Als die blô-Jannen wisten dat ze onder eigen vuur lagen zouden ze nog harder jammeren en krijsen. Hij is ingenomen met het bombardement. Het betekent dat de legerleiding het er niet bij laat zitten. Nu is de artillerie aan het werk, straks komt er vast een stormaanval om het vliegveld te heroveren en hen te bevrijden, als zij het in de barak tenminste overleven.

Vaandrig De Wolf kent deze barak. De staf van de verdediging van Ypenburg zat hier. Voorzichtig opent hij een deur. Een smalle gang is leeg; aan het eind daarvan is weer een deur die naar een kantoortje voert. Daar is het een ravage van jewelste. Het plafond is naar beneden gekomen: kalk, stro en latten bedekken een bureau; de ramen zijn kapot. De vaandrig schuift de rommel op het bureau terzijde. Daar staat een ongeschonden telefoontoestel. Hij neemt de hoorn op. Het zoemt! Hij legt de hoorn neer en slentert het lokaal weer binnen, waar de krijgsgevangenen zitten. Een tikje op Frans' schouder. 'Kom mee,' wenkt Joost met de ogen, 'maar laat de anderen het niet merken.' Frans volgt hem. De anderen zijn te gealtereerd om acht op hen te slaan.

'Jij daar op post,' wijst de vaandrig naar het kapotte raam, nadat hij de deur van het kantoortje op slot heeft gedraaid. 'Zodra je onraad merkt waarschuw je mij.'

Hij duikt met het telefoontoestel onder het bureau. Zo zit hij haast begraven onder de brokken van het plafond. Hij draait de kiesschijf. De bezetton tokt. Na een paar minuten draait hij weer. Nu is de lijn vrij. In spanning wacht hij af. 'Hallo!' klinkt het in de telefoon. Geen melding wie de hoorn opneemt. Maar de vaandrig heeft de stem herkend. 'Ha, Luuk!' zegt hij opgewekt.

Het blijft even stil aan de andere zijde van de lijn. Dan een verbaasd. 'Hee, Joost! Waar zit jij?'

'Op Ypenburg.'

'Hee, wat? Da's toch verloren!'

'Ik zit hier als gevangene van de Duitsers.'

'En jij kunt telefoneren?!'

'Ja. Klets niet langer. Er is haast bij. Kun jij verbinding krijgen met de commandant van onze artillerie die Ypenburg beschiet?'

'Allicht!'

'Vraag hem dan of hij onmiddellijk dit toestel belt. 't Is nummer... Dan leid ik zijn vuur.'

'Jij?'

'Ja, ik, vlug wat!'

'Ik zal mijn best doen.'

De vaandrig wacht bij het telefoontoestel, de hand aan de hoorn om die op te kunnen nemen bij het eerste begin van bellen. Frans staat bij het raam op post. Er bevindt zich geen Duitser aan deze kant van de barak.

Het wachten duurt lang, ten minste voor de vaandrig. De granaten barsten met een vaste regelmaat. Wanneer er één in het kantoorje zou ontploffen zijn alle kansen weg, hij en zijn helper ook.

Bij de eerste zweem van belgerinkel heeft hij de hoorn reeds aan het oor. Het is een stroeve stem. 'Legitimeer je eerst.'

De vaandrig noemt zijn naam en onderdeel.

'Hm... En wat heb je me te melden.'

'Er zitten Duitsers in de barakken a en b.'

'Zo...' Het klinkt sceptisch.

'En spaart u barak d.'

'Waarom?'

'Omdat ik u niets meer vertellen kan als u mijn toestel en mij kapot laat schieten.'

De ander grimlacht, kan de vaandrig horen. Maar de officier vertrouwt de vreemde melding nog niet. 'Wie bewijst mij dat jij me niet om de tuin leidt?'

'Ik straks, majoor. Zodra uw troepen Ypenburg heroverd hebben.'

'Je hebt er nogal goed vertrouwen in.'

'Ik heb vertrouwen in mijn vaderland, majoor. Geeft u nu vuur

op barak a. Daar zit de Duitse staf. Ik blijf aan de telefoon en zal u zeggen of uw vuur goed ligt.'

Tijdens de pauze in het gesprek geeft de vaandrig Frans instructies. 'Kijk jij uit waar ons vuur inslaat. Nee, je hoofd niet zo ver uit het raam steken. Als de Duitsers je zien turen krijgen ze argwaan. Wat stro over je hoofd. Zo ben je goed gedekt.'

De Nederlandse artillerie schiet nog met grote spreiding. Verscheidene granaten exploderen tussen de Junkers midden op het vliegveld, die toch al kaduuk zijn. De vaandrig ergert zich. Doet de majoor niet, wat hij heeft geraden?

'Drie granaten honderd meter vóór barak a,' geeft Frans op.

Joost meldt per telefoon: 'Uw vuur honderd meter naar achteren verleggen.'

'Nu komen ze net achter de barak terecht,' zegt Frans.

'Iets naar voren,' geeft de vaandrig op.

'Raak... raak... raak...!' zegt Frans.

'U bent ingeschoten,' meldt de vaandrig. Even later: 'Barak a staat in brand.'

'Wij zien het ook,' zegt de stem aan de andere kant op mildere toon. 'Waar wens je nu vuur?'

'Barak b.'

Het wantrouwen van de majoor is overwonnen. De spanning van het tweetal in het kantoortje klimt ten top. De Duitsers vluchten uit barak a naar buiten. Als de volgende barak in brand vliegt stromen ze ook daar uit. Verscheidene komen dicht bij de barak van de krijgsgevangenen. Als ze hen in het kantoortje ontdekken...

Maar de Duitsers vermoeden in de verste verte niet dat van onder de rommel in dat zwaar gehavende kantoortje het Nederlandse artillerievuur wordt geleid. Frans, best gedekt door stro en brokken van het plafond, zien ze niet bij het raam; ze ontdekken nog minder de vaandrig onder het bureau.

Hun officieren commanderen hen om stelling te nemen in de loopgraven aan de rand van het vliegveld tegen de stormaanval, die nu logisch te verwachten is.

Frans kan van zijn post de loopgraven bekijken. De samenwerking tussen het tweetal in het kantoortje en de Nederlandse troepen wordt volmaakt. 'De moffen zijn uit de barakken uitgerookt, majoor. Kunt u mortiervuur leggen op de loopgraven?'

Het gebeurt.

'Uw vuur ligt twintig meter vóór, majoor... Nu is het goed. Geef ze maar de volle laag.'

De Duitse officieren stampvoeten van woede. Het is hun een raadsel hoe de Nederlanders met zo'n nauwkeurigheid kunnen schieten.

'Nu zijn ze wel stormrijp,' zegt Joost door de telefoon. 'Als u in het front aanvalt, zullen wij van deze kant ons best doen.'

'Loop ons niet voor de voeten,' zegt de stem aan het andere einde van de telefoonlijn. 'Alvast bedankt voor deze hulp.'

Vaandrig De Wolf legt de hoorn op de haak en kruipt onder het bureau vandaan. Samen met Frans gaat hij terug naar de lotgenoten, die aardig gekalmeerd zijn sinds er geen enkele granaat meer op hun barak gevallen is, terwijl de andere allemaal in brand staan. Hoe is dit mogelijk? De vaandrig houdt zijn mond. Frans ook. Pas als de grenadiers storm lopen mogen de gevangenen ervan horen. Geen vreugde vóór de tijd.

Onbevreesd staat hij voor het raam. De Nederlandse bommen regenen op de Duitse stellingen.

Plotseling zwijgen de mortieren. Op hetzelfde ogenblik beginnen mitrailleurs te knetteren. De Duitsers geven nauwelijks antwoord. Zij zitten diep gedoken in hun loopgraven.

Het mitrailleurvuur zwijgt.

'Mannen, daar komen onze makkers!' roept Joost de Wolf.

De gevangenen willen het niet geloven.

'Daar komen ze! Kijk dan!'

Huiverig, maar brandend van nieuwsgierigheid komen enkelen naar het raam. Staan er geen Duitsers meer op wacht tot hun bewaking? Ze zijn verdwenen. En de Nederlanders naderen met sprongen.

De Duitsers in de loopgraven geven zwak, onregelmatig vuur.

De Nederlanders maken sprong op sprong, afgewisseld met venijnig schieten. Daar stormen ze, luid schreeuwend, met de bajonet op het geweer recht op de Duitsers af.

'Jongens, nu is het onze beurt!' roept vaandrig De Wolf. 'Ook er op af!'

De meesten staan ontzet. Is dat jonge ventje gek geworden?

Maar Frans springt met de vaandrig het raam uit. 'Hup Holland!' brullend. Een aantal mannen volgt hen, ook schreeuwend.

Het werkt! De Duitsers, die straks dapper en koelbloedig alle verschrikkingen hebben doorstaan, zijn aan het eind van hun Latijn. Het bombardement, dat hen vervolgde en opjoeg waarheen ze ook vluchtten, de stormloop van een overmacht van de ene kant en nu dit juichen in hun rug... Ontzet duiken ze uit hun loopgraven op, de handen boven het hoofd.

De gevangen Nederlanders zijn plotseling al hun angst vergeten. Ze dringen allemaal uit de barak naar buiten, jubelend en juichend. Er wordt niet meer gevochten. De Duitsers hebben hun wapens weggegooid. Ze geven zich over. 'Kom maar mee, m'n jongen,' zegt Joost de Wolf sarcastisch tegen de Duitse officier, die hem straks gevangen nam. 'Je hebt goed gevochten, hoor. Maar nu berg ik jou op, beter dan jij het mij hebt gedaan.'

Frans hijst de Nederlandse vlag op Ypenburg.

6. Verijdelde aanslag

'Weer acht voor Rhenen-Druten, generaal,' zegt opgewekt de jonge officier van de staf luchtafweer, en hij voegt een nieuw steil streepje toe aan de grafiek van neergehaalde Junkers.

De generaal bekijkt de grafiek met grimmige voldoening. Vanmorgen, toen de eerste golf uit het oosten over de rivierensector vloog, heeft hij de vuisten dichtgeknepen. De Duitse spionagedienst, die alles wist, heeft blijkbaar niet geweten dat de luchtverdedigingsgordel dáár verreweg het sterkst was. Maar dat de aanvallende eskaders deze koers zouden *blijven* volgen, niettegenstaande hun vliegtuigen er als duiven werden neergeschoten, had hij nooit gedacht. Kan het Hermann Goering dan niets schelen, hoeveel hij verliest? Heeft hij zo'n verachting voor de Nederlanders, dat hij zich door hen niet uit zijn koers wil laten drijven, al kost het hem een goed deel van zijn beste troepen? Of is de Duitse legerleiding een robot, die punctueel, maar ook onverbiddelijk en star uitvoert, wat eenmaal is op touw gezet, onverschillig hoe het plan verloopt?

De generaal verdiept zich niet in de blunders van de vijand. Als de perfide overvaller zich te pletter lopen wil, is hem dat naar de zin. Toen hem straks werd gemeld, dat er Junkers waren neergestreken op de Rijksweg Rotterdam-Den Haag en op het strand bij Scheveningen, is hij geschrokken. Dit klopte niet met het aanvalsplan, dat hem in handen was gevallen. Maar weldra kreeg hij door dat dit geen soepele improvisatie was na de tegenslag bij het landen op de vliegvelden ervaren. Het ijzeren schema: iedere acht minuten een golf Junkers bij Den Haag, moest worden uitgevoerd. Van afgelasten kon geen sprake zijn. Van terugkeer evenmin. De luchtlandingsdivisie moest worden afgezet. Nu het op de vliegvelden niet kon, maar op de Rijksweg en het strand. De landingen verlopen fataal. Op de tijdig versperde Rijksweg slaan de vliegtuigen over de kop. Op het strand zakken de wielen diep in het zand. In geen van beide gevallen kunnen de Junkers weer opstijgen.

De generaal is nog steeds best te spreken over zijn eigen onder-

deel, de luchtdoelartillerie. Zij heeft tientallen vijandelijke vliegtuigen neergehaald. En zij leert nu ook hoe ze tegen de duikbommenwerpers moet vechten. Toen de eerste Stuka's zich als brullende monsters op de Nederlandse mitrailleurvesten stortten, hebben verscheidene bemanningen het hoofd verloren en zijn op de vlucht geslagen. Een kordaat soldaat, schutter van een Oerlikon, is echter koelbloedig blijven schieten op zo'n grauwe gier. Hij schoot hem in brand voor het ondier zijn ei had laten vallen en op datzelfde ogenblik werd het verpulverd door zijn eigen exploderende bom. Dat voorbeeld heeft aanstekelijk gewerkt op andere schutters. Er zijn meer Stuka's in hun aanval uit elkaar gebarsten. Ook de batterijcommandanten raken ingespeeld. Eén heeft na een eerste zware aanval zijn stukken verplaatst, een schijnopstelling achterlatend. De Stuka's kwamen terug en vielen gezamenlijk de lege stelling aan. Daarbij werden zij verwoed beschoten uit de nieuwe, goed gecamoufleerde stelling.

De meldingen der luchtwachtposten verminderen. De stroom van Junkers naar Den Haag houdt op. Het klopt op de minuut met het schema, ziet de generaal in de buitgemaakte documenten. Vierduizend man luchtlandingstroepen plus honderden valschermjagers moeten nu zijn overgevlogen. De vliegvelden moeten in Duitse handen zijn, de aanval op Den Haag van alle kanten tegelijk in volle gang. Zo staat het op papier.

De werkelijkheid is dat de aanval van de Nederlanders op de overal verspreid gelande Duitsers volop gaande is.

Ypenburg is al heroverd. Daar komt bericht: Ockenburg opnieuw in onze handen... Valkenburg bevrijd... De Duitsers die op het strand geland en vandaar de duinen ingetrokken zijn, omsingeld; ze beginnen zich over te geven. Er zitten nog kleine groepjes in de bossen, maar deze worden uitgekamd.

Een ordonnans brengt een pamflet, op straat gevonden. Duitse vliegtuigen hebben ze bij duizenden uitgegooid.

De generaal leest: Sterke Duitse troepeneenheden hebben u stad omsingeld. Ieder weerstand heeft geen zin meer...

De generaal lacht grimmig. Fraai Nederlands! En de volle waarheid! Die sterke troepen zijn gevangen of over de kling gejaagd. De aanslag op de Koningin, op de ministers en de legerleiding is verijdeld!

7. *Bommen op Waalhaven*

Op het hoge dak van een der vemen aan de Maas te Rotterdam staat in de vroege morgen van de tiende mei de korporaal van de vrijwillige luchtwacht, Gijs Pontier, met de verrekijker voor de ogen te turen langs de horizon. Bij het allereerste krieken van de dageraad is er, zeer hoorbaar aan hun zwaar geronk maar amper zichtbaar in de schemering, een zwerm vliegtuigen genaderd uit het westen. Korporaal Pontier, wachtcommandant gedurende de nacht, heeft ze gemeld. Terwijl hij telefoneerde is de hel losgebroken. Barstende bommen, onmiddellijk gevolgd door het gedaver van geschut en het geknetter van veel mitrailleurs, het scherp geloei van jagers. Nu hij uit de telefooncel weer op het dak komt, is de aanval reeds voorbij, maar Waalhaven gehuld in rook en vlammen.

De pauze in het gevecht duurt kort. Een nieuw geronk, nu uit het oosten zwelt aan tot zwaar gedreun. Een tweede golf van Heinkels, veel breder en veel dieper dan de eerste, laat bommen op het vliegveld regenen. De branden breiden zich uit. Heel Waalhaven is rook en vuur. De luchtafweer is nu volop in actie. De korporaal Pontier kan de zware knallen van 7.5 t.l. duidelijk onderscheiden van het gepaf der Bofors 4 t.l. en van de Oerlikons 2 t.l. Ook de mitrailleurs doen mee aan het gevecht. Behalve horen kun je de Nederlandse luchtdoelartillerie ook zien schieten. Haar lichtspoomunitie spuit in felle stralen naar de grauwe Heinkels.

Behalve het hoofdkwartier van de luchtverdediging heeft Gijs Pontier ook de commandant van zijn luchtwachtpost gewaar-schuw'd. Het is een oud-sergeant van de mariniers, voor jaren reeds gepensioneerd, die zich onmiddellijk had gemeld, toen er vrijwilligers werden opgeroepen voor de luchtwacht. Achter adem komt hij op het dak van het veem. De trappen zijn hoog en hij heeft zich gehaast.

Zijn mannen, burger-vrijwilligers, zijn gealtereerd door de uitbarsting van oorlogsgeweld vlakbij, de oude marinier is koelbloedig. Hij neemt kennis van de laatste meldingen. Vliegtuigen

richting oost-west boven de rivierensector. 'Die komen hier op af,' is zijn conclusie. 'Kijk uit naar het oosten, korporaal.'

Gijs staat weer met de kijker voor de ogen. Het zal heel moeilijk zijn de nieuwe aanvallers te signaleren. De zon is uit de kim geklommen. Dat felle licht verblindt hem.

Er cirkelen een paar Fokkers boven Rotterdam als vogels boven hun belaagde nest. Op een gegeven ogenblik nemen ze scherp koers naar het oosten. 'Zij hebben de Duitsers in de gaten', constateert sergeant Zwart. 'Nog even, dan hebben we de Heinkels hier, let op.'

'Sergeant, ik zie ze,' zegt Gijs. 'Het zijn... het zijn geen Heinkels! Het zijn die grote kisten van de Lufthansa.'

'Junkers,' meldt Zwart door de telefoon aan de centrale post.

'Ze cirkelen boven Waalhaven,' gaat Gijs door. 'Daar gaan de bommen. Nee, het zijn geen bommen. Het zijn *mensen*, sergeant, soldaten aan parachutes... Onze jongens op Waalhaven doen het goed, sergeant. Daar tuimelt zo'n Junker. ...En nog een, die valt in de Maas. En kijk ereens, wel twintig, dertig man springen omhoog. Nog meer! Wel zestig, honderd! Die grote kisten worden allemaal kapotgeschoten, sergeant. Bravo, jongens van de Oerlikons... Daar tuimelen vliegtuigen in de Maas, sergeant: drie, vier, nog meer, ze duikelen de een na de ander. Of ie goed wordt. Die gemene moffen krijgen op hun kop, sergeant!'

Sergeant Zwart, uit de telefooncel weer op het dak gekomen, is helemaal niet zo geestdriftig als zijn jonge korporaal. Die kerels aan de parachutes zijn geen bemanningsleden van verongelukte Junkers. En de vliegtuigen in de Maas... Hij rept zich opnieuw naar zijn telefooncel.

'Zes Dorniers neergestreken op de Maas... Wat of Dorniers zijn? Maar hemeltje!... Sorry, u bent van de landmacht. Dorniers zijn vliegboten, kapitein. Wij hebben ze in de Oost ook, al lang. Ik ben er alle eilanden mee afgevlogen. Grote vliegboten zijn het. En deze zitten vol soldaten. Ze klimmen er al uit. Het is een hele compagnie, schat ik, en zwaar gewapend. Laat ze wegblazen, kapitein! Een peloton mariniers met een paar mitrailleurs is voldoende om dat zaakje op te ruimen. Maar dan direct. Wanneer die kerels aan wal komen krijgen we de grootste poppenkast met ze... Er komen ook parachutisten naar beneden... Een peloton mariniers, kapitein, en u vaagt de hele bende weg. Maar gauw!

Over een uur krijgen we ze met een heel regiment niet weg.'

Sergeant Zwart en Gijs Pontier staan weer tezamen op het dak. De lueht is nu vol parachutes. De mannen aan de zijden schermen zweven naar omlaag. Hun dood tegemoet, meent Gijs Pontier. Want het zit hier vol Nederlandse militairen: de luchtafweer op het vliegveld, artillerie, infanterie.

'Allemaal niks waard,' gromt Zwart. 'Waardeloos in de oorlog.' Zijn toon is smalend. Als oud-marineman heeft hij geen steek fiducia in de landmacht, al draagt hij op het ogenblik zelf het lelijke groengrijze pakje in plaats van het blauw der mariniers.

De Dorniers op de Maas hebben rubberboten uitgezet. Sommige zijn al afgestoken. In andere springen steeds meer mannen met automatische geweren in de vuist. Er gaan ook zware mitrailleurs mee.

Zwart gaat weer naar de telefoonpost. 'Die Dorniers hebben boten uitgezet... Ja, boten, kapitein. Een oud-marineman kan nog wel boten onderscheiden. Binnen tien minuten een peloton mariniers op de kaai, kapitein. Dan kunt u deze aanval smoren. Anders loopt het mis, als een oud-marinier u dat mag zeggen.'

Van het dak van het veem af ziet Gijs Pontier hoe de gebeurtenissen op en rondom Waalhaven zich ontwikkelen. De parachutisten zweven naar omlaag, vergeefs beschoten. De meeste valschermen worden, nadat zij neergekomen zijn snel ingetrokken en gevouwen en dan verzamelen de valschermjagers zich in groepen. De rubberboten op de Maas bereiken ongehinderd de zuidelijke oever.

De oud-marineman op het dak vreet zichzelf op van ergernis. Eén oorlogsscheepje op de Maas en de Dorniers, zowel als de rubberboten zouden in een ogenblik vernietigd zijn. Twaalf mariniers op de kaden of de bruggen en het zou gedaan zijn met de groene kikkers in de bootjes. Maar ze komen niet. Zijn waarschuwing en raad zijn in de wind geslagen. De heren laten Gods water over Gods akker lopen. Nóg kunnen de overvallers met een paar harde klappen worden opgeruimd. Straks is het te laat.

De luchtafweer doet het niet slecht, ziet Zwart van zijn post op het dak van het veem. Zij onderhoudt een stevig vuur op de aanvallende luchtvloot. Alle kalibers knallen, paffen en ratelen door elkaar. En het vuur is goed gericht. Daar duikelen een paar

Junkers; er tuimelen ook Messerschmidts.

Maar de afgesprongen parachutisten hebben zich verzameld rondom het vliegveld en de mannen uit de op de Maas neergestreken Dorniers hebben zich bij hen aangesloten. Zij rukken op. Sergeant Zwart telefoneert: 'Waar blijven jullie om die moffen op te ruimen? Straks waren twaalf mariniers genoeg geweest. Nu...'

Pauze. Er tettert iets in de telefoon. Zwart loopt rood aan.

'Zeker, kapitein, als marinier heb ik geleerd hoe ik mij tegenover een meerdere gedragen moet. Maar ik heb bij de marine óók geleerd dat ik moet waarschuwen als ik zie dat er iets misloopt. En het gáát hier mis, kapitein!'

De parachutisten rukken op. Van alle kanten sluiten zij het vliegveld in. Ondanks hun camouflage-uniformen zijn zij te onderscheiden in het heldere zonlicht tegen het fris-groene meigras. Iedere groep besluit een batterij.

Sergeant Zwart telefoneert opnieuw. 'Onze batterijen worden in de rug bedreigd...' Weer pauze voor de telefoon. Dan Zwart: 'U wenst dat ik me van commentaar onthoud, hebt u zo pas gezegd. Dat doe ik, kapitein. Ik meld alleen de feiten.' Zijn toon is koel beheerst.

'Onze batterijen doen niets tegen de aanval in hun rug, sergeant,' zegt Gijs Pontier. 'Zien onze lui niet wat er op hen afkomt?'

'Al zouden ze het zien, dan kunnen ze nog niets doen. Die batterijen hebben geen dekking in de rug. En deze jongens hebben nooit leren vechten... Dat zijn zo de manieren van de landmacht.' voegt hij er grimmig aan toe; en trots: 'Dán de mariniers; meesters op alle wapens.'

Van hun hoge post zien zij hoe een batterij wordt aangevallen met mitrailleurs en handgranaten. Het is snel beslist. De Oerlikons zwijgen. Een witte zakdoek, aan een bajonet gebonden gaat omhoog.

Sergeant Zwart geeft de melding per telefoon: 'Batterij west drie 2 t.l. heeft zich overgegeven.'

Een kreet van schrik aan de andere zijde van de lijn. Daarna een snel gepraat. Dan sergeant Zwart: 'Een oud-marineman weet waar hij staan moet, kapitein. Maar nu u het mij vraagt: Het is te laat, kapitein. Een uur geleden had er ingegrepen kunnen worden. Een handvol ferme kerels had het toen gered. Nu gaat

Waalhaven verloren... ja, verloren, kapitein.' Zijn stem klinkt schor.

De sergeant en de korporaal richten hun kijkers weer op het bedreigde vliegveld. De bemanning van een batterij verweert zich. Karabijnvuur op de Duitsers. De aanval van de valschermjagers stukt. 'Zouden zij het houden, sergeant?' vraagt Gijs Pontier in spanning.

Zwart schudt de grijze kop. 'Ze doen hun best. Maar wat zullen deze jongens? Veel te kort geoefend, veel te slap geleid, en wat voor wapens, propeschietters! Ze houden de Duitsers een kwartiertje op, misschien. Kijk, daar begint het al. Mitrailleurvuur, handgranaten... Een sprong vooruit. Nog geen witte vlag? Nee. De jongens zijn dapper genoeg, maar het is hopeloos. Daar komt de stormloop. Kijk, onze lui schieten nog. Er vallen Duitsers. Kranig, jongens, maar het helpt je niet...' Duitsers in de stelling. Overgave.

Sergeant Zwart meldt het verlies van deze batterij. 'Nee, kapitein, u moet hen niet hard vallen. Deze jongens hebben goed gevochten, tot het laatste toe...'

Gijs Pontier komt de telefoonpost binnen. 'Batterij west vijf 4 t.l. heeft zich overgegeven.'

Zwart meldt het verder. 'En u kunt rekenen op meer jobsberichten, kapitein,' voegt hij aan het bericht toe.

De sergeant en de korporaal zien van hun hoge post het drama van Waalhaven zich voltrekken.

Op batterij na batterij gaat de witte vlag omhoog, dikwijls zonder dat er serieus gevochten is. Van pogingen om het benarde vliegveld te ontzetten blijkt nog steeds niets. Ja toch, er verschijnen een paar Fokkers, die mitrillerend over het vliegveld scheren en kennelijk op de parachutisten mikken. Maar zij krijgen weinig kans. Boven Waalhaven patrouilleert een tienvoudige overmacht van Messerschmidts, die de Nederlandse vliegtuigen verdrijft.

Daar komt een nieuwe golf uit het oosten aan: acht Junkers, zwaar geëscorteerd; zij willen op Waalhaven dalen. En dan blijkt de verdediging van het vliegveld toch nog lang niet te zijn uitgeschakeld. Verscheidene Oerlikons en Bofors spuiten vuur in de langzaam cirkelende vrachtvliegtuigen. Er tuimelen enkele in rook en vlammen neer.

Maar er landen er ook op Waalhaven. Van de eerste groep een paar, van de tweede groep van acht wel zes. En na hen komen een derde, een vierde, een vijfde groep van telkens acht. De landingen volgen elkaar op met ijzeren regelmaat.

Sergeant Zwart meldt alles aan zijn chef. 'Dit zijn geen parachutisten. Zij komen in Junkers aan de grond. Ze krijgen er van langs van de onzen. Een stuk of wat kisten zijn afgeschoten. Ook op de grond worden ze stevig bestookt. Maar de parachutisten, die straks omlaag gekomen zijn, hebben al te veel van onze stellingen opgeruimd. En bij de moffen die nu landen, zie ik zware mitrailleurs, mortieren en lichte kanonnen. Die brengen ze in actie. Daartegen houden onze jongens het niet. Er zijn stellingen van ons, waaruit de mitrailleurs nog schieten, maar de kanonnen niet meer. Ik denk dat hun munitie op is... Wat zegt u, kapitein? Nieuwe munitie brengen? Dan mag u wel een stevig escorte meegeven. De Duitsers zitten aan alle kanten om onze stellingen heen... Gaan ze proberen Waalhaven te ontzetten? Gelukkig...'

Het ontzet komt niet. Sergeant Zwart en korporaal Pontier zien hoe de ene Nederlandse stelling na de andere zich overgeeft. Slechts enkele buitenposten, beveiligd door water, houden nog stand ondanks dat zij herhaaldelijk door Stuka's worden aangevallen. Op het vliegveld gaat de Nederlandse vlag omlaag en wordt het hakenkruis gehesen.

De aanvoer van luchtlandingstroepen gaat intussen door, telkens acht Junkers vol manschappen en wapens; het wordt een sterke macht. Deze dient niet alleen om het vliegveld te bezetten, begrijpt sergeant Zwart. Zij gaat ook penetreren in de stad. Van Waalhaven als basis rukken de Duitsers reeds naar de bruggen op.

Hij meldt het alles en niettegenstaande de kapitein hem straks op zijn nummer heeft gezet, omdat een onderofficier zich niet met het werk van de staf heeft te bemoeien, voegt hij eraan toe: 'Als wij er nu niet heel gauw bij zijn, hebben we de vijand zo aan deze zijde van de Maas.'

'Er zijn maatregelen getroffen,' deelt de kapitein mee.

'Zal wel,' moppert de oude marinier. 'Die landrotten zijn bang als wezels en vlug als dikke teer.'

Er komt een oorlogsschip de Maas opvaren. Zwart herkent het

onmiddellijk: een Z-boot, vijftwintig jaar oud, klein maar zeer beweeglijk, met twee kanons van 7.5 en 'n aantal mitrailleurs, niet ongeschikt om op de rivier te ageren. Als dit schip bij de hand geweest was, toen de zes Dorniers neerstreken voor de stad! Ze waren in een oogwenk in de grond geschoten. Daarvoor is het nu te laat. De Dorniers zijn al lang weer opgestegen en de compagnie elite-troepen die zij hebben aangevoerd heeft een voornaam aandeel gehad in de verovering van Waalhaven.

Thans zitten de Duitsers al op de Willemsbrug en het is voor de Z 5 een onmogelijk karwei hen er af te schieten; zij kunnen zich dekken achter de massieve brugleuningen van ijzer en beton. Maar het marineschip houdt althans de opritten en afritten onder vuur en nagelt zo de Duitsers aan hun plaats.

De vijand slaat terug, nu hij gedwarsboomd wordt. Van de brug met mitrailleurs en licht geschut, dat hij daar reeds heeft gebracht voor de invasie van Rotterdam, en uit de lucht met Stuka's. De Z 5 weert zich als een getergde tijger. Op de Willemsbrug richt hij verdubbeld vuur en aan de duikbommenwerpers ontkomt hij door snelle wendingen. Wel verdwijnt hij telkens in schuimende fonteynen die de bommen van de Stuka's uit de Maas doen bruisen, maar uit iedere geiser komt hij onverlet te voorschijn, en dan richt hij weer de volle laag op de brug en op het Noordereiland. De vijand komt geen stap vooruit. Totdat de Z 5 afdraait.

'Sergeant, nu gaat hij er vandoor,' zegt Gijs Pontier.

'Onzin,' gromt Zwart. 'De marine gaat er nooit vandoor.'

Hij krijgt gelijk. De Z 5 schiet slechts even aan bij de Parkkade om daar gewonden af te geven. Daarna keert hij vechtlustig weer terug en legt een slagboom van kanonvuur, die de opmars van de Duitsers onverbiddeijk stuit. Als er nu een batterij van de landmacht bij kwam om de bruggen van de noordelijke oever af over hun lengte onder vuur te nemen! Maar die blijft uit. En de Z 5 moet, als hij zijn granaten op de bruggen, op het Noordereiland en op Waalhaven verschoten heeft, naar de Hoek om daar nieuwe munitie aan boord te nemen. De vijand heeft vrij baan.

8. Zondagskind

Bob Baars strijkt met zijn hand langs het voorhoofd. Is het allemaal een droom geweest? Is hij niet afgeschoten door de Messerschmidt? Die klap op zijn hoofd. Hij kon niet meer vechten; hij kon niet springen; hij was verlamd. Met kist en al ging hij eraan, de pijp uit.

En nu hoort hij een leeuwerik zingen...

Verdraaid, hij zit nog in zijn stuurstoel in zijn Fokker zonder kap. De zon schijnt lekker warm. Hij richt zich op. Zijn hoofd... 't Is of een hamer erop beukt. Het is dus toch niet allemaal een droom geweest. Hij kijkt over de rand van de cabine. Zijn jager ligt scheef op de buik in een weiland; een vleugel is geknakt.

Hij is levend aan de grond gekomen, nadat het stuur hem was ontglipt en hij buiten westen in zijn stuurstoel achterover lag, terwijl zijn kist in tomeloze vaart door het luchtruim raasde! Zijn moeder zei gister: God kan ons overal bewaren, Bob. Mij hier, jou in je vliegtuig. Hij heeft het zonder tegenspreken aangehoord. Zijn moeder is een vrome vrouw. Maar bij zich zelf heeft hij gedacht: Als het knokken wordt, zal ik het toch met mijn vuisten en mijn Fokker moeten doen. En ziedaar! Hij is buiten spel gezet. Zijn Fokker vloog onbestuurd in het dolle voort. Dat moest een crash worden. Het is een buiklanding geworden, die hij met al zijn vaardigheid nooit beter had kunnen maken. Als God het roer houdt, zei zijn moeder, zijn wij veilig. Hij kan het veel beter dan wij...

Er dansen sterretjes voor Bobs ogen. Hij staart in een rood floers. Hij moet zijn hoofd weer laten zakken in de leren leuning van de stuurstoel. Het schampschot is hard aangekomen.

'Ach was, der Kerl ist kaput!'

Het schokt Bob, niet zozeer om de woorden, wel om de taal: Duits.

Hij blijft stil liggen zonder zelfs door zijn wimpers te turen. Als die kerels denken dat hij dood is, zal hij hen niet wijzer maken. Overigens is de aanwezigheid van Duitsers bij zijn toestel niet zo

vreemd. Hun vliegtuig is natuurlijk ook aangeschoten, best mogelijk door hem. Zij zijn per parachute omlaag gekomen of ze hebben een noodlanding gemaakt. Ze zullen wel spoedig door een Nederlandse patrouille worden ingerekend. Wanneer er zo'n patrouille komt zal hij wel laten merken dat hij er is; dan nemen ze hem ook mee. Voorlopig doet hij het beste hier te blijven, dood voor de Duitsers. Hij is erg moe...

Bob kijkt weer over de rand van zijn cabine. Hoe lang hij heeft geslapen weet hij niet. Hij voelt zich frisser dan straks. Zijn hoofdpijn is nu draaglijk. Hij vindt het vreemd dat de hospikken hem nog niet hebben opgehaald. Die jongens behoren zo gauw ze kunnen hulp te bieden aan een verongelukte vlieger. Of denken ze dat in een kist zo kaduuk als deze geen levend wezen meer kan zitten?

Zoekend kijkt hij rond. Er grazen koeien in de wei, zo kalm of er geen oorlog is. Geen mens te zien. Ja toch! Bij gindse bosjes ziet hij iets bewegen. Soldaten. Ze zijn moeilijk te onderscheiden; de struiken hebben ongeveer dezelfde tinten als hun groen-bruine camouflageuniformen. Hee, hebben onze jongens dat soort overalls? Hij telt een twintig, dertig man. Verderop is nog een troep.

Het zijn Duitsers! ontdekt Bob met schrik. Hun pothelmen sluiten alle twijfel uit. En het zijn geen verongelukte vliegers. Dit moeten – met nieuwe schrik beseft Bob het – dit moeten de beruchte valschermjagers zijn, leden van hetzelfde corps dat de vorige maand het vliegveld van Oslo heeft veroverd!

Hij tracht zich te oriënteren. Ginds ligt Den Haag; daar Delft. Hij is niet ver van Ypenburg terechtgekomen. De parachutisten sluipen in de richting van het vliegveld. Het moet hun om Ypenburg begonnen zijn.

Er kruisen Messerschmidts en Heinkels in de lucht en ook grote Junkers van de Lufthansa. Met Junkers zijn de parachutisten hier gebracht, begrijpt Bob, en de Junkers die nu overvliegen brengen er nog meer. Er ontplooiën zich tientallen parachutes. Dozijnen valschermjagers zweven naar beneden. En daartegen wordt niets ondernomen! Geen Fokker in de lucht. De luwa, die straks – vóór hij viel – verwoed schoot, zwijgt. De landmacht laat de parachutisten die hier in de weiden zitten maar begaan.

Bob houdt het in zijn kist niet langer uit. Hij kan weer; de slaap heeft hem verkwikt. Hij wil weer vliegen en vechten. Voorzichtig – om niet door de Duitsers te worden opgemerkt – klimt hij uit de cabine en sluipt door een greppel in de richting van de Rijksweg, die dichtbij is. Allicht ontmoet hij daar eigen troepen. De parachutisten gaan een andere kant op.

Vlak boven hem klinkt zwaar geronk. Drie Junkers vliegen met uitgestoken poten laag over. Klaarblijkelijk willen zij gaan landen. Dat moet zijn op Ypenburg, het enige vliegveld dicht in de buurt. Zou Ypenburg in handen van de Duitsers zijn? Nee, ze zwenken af, steeds dalend. Waar willen ze nu landen? In die richting is geen vliegveld. Parbleu, op de Rijksweg!

Bob perst de lippen op elkaar. De Duitsers zijn grenzeloos brutaal. Ze hebben parachutisten laten afspringen in het hart van de vesting Holland. Ze zetten landingstroepen zomaar op de grote wegen af! De valschermjagers rukken op; de Junkers brengen honderden soldaten ter versterking. En er is geen Fokker in de lucht; geen Oerlikon of Bofors, die meer schiet. Bob heeft zich geen illusies gemaakt over de uitslag van een oorlog tussen Nederland en Duitsland. Daarvoor waren de krachten veel te ongelijk en het was infantiel te denken dat Engeland en Frankrijk met een druk op de knop tot hulp te ontbieden waren. Maar dat de vijand op de eerste dag al heer en meester zijn zou in de omgeving van Den Haag, dat priemt hem in het hart.

Geraas van schurend en scheurend metaal. Een grauw staartstuk met een hakenkruis erop springt hoog boven de bosjes langs de Rijksweg uit. Een Junker, gestruikeld bij de landing, gaat op zijn kop staan. Er bulderen kanonnen; er knetteren mitrailleurs. Dat is Hollands vuur, hoort Bob. De Junkers die juist op de Rijksweg zijn gedaald staan alle drie in vlammen. Het grauwe staartstuk met het hakenkruis krimpt brandend weg. Nederlandse pantserwagens rijden mitrillerend op.

Bob wacht, gedoken tussen struiken, af. Als het schieten ophoudt rept hij zich naar de Rijksweg. De Junkers branden nog volop. Er liggen lijken rondom de machines. Een troep gevangenen wordt weggeleid door grenadiers. Bob roept een Nederlandse militaire auto aan; die neemt hem mee.

De dokter in het Haagse ziekenhuis bekijkt Bobs hoofdwond,

nadat een zuster het geronnen bloed heeft weggewassen. Het is slechts een vleeswond. 'Daar ben je wonderlijk goed afgekomen, jonge man. Een haartje meer naar rechts en die kogel zou je lampje hebben uitgeblazen.'

'O, ik ben altijd een zondagskind geweest,' zegt Bob luchtig. 'En vandaag dubbel en dwars. Al drie keer op het nippertje aan Margere Hein ontsnapt.'

'Zo hard gevochten?'

Bob haalt de schouders op. Hij wil niet snoeven.

'Hij is vlieger, dokter,' licht de zuster in, die de kaart van de patiënt heeft uitgeschreven.

'Ei zo!' begrijpt de arts. Je kunt aan hem zien en horen dat hij respect heeft voor het vechten van de vliegers. 'Duitsers omlaaggehaald?'

'Ze hebben mij afgeschoten,' antwoordt Bob spijtig. 'Ik zat er lelijk tussen. Toen kreeg ik die klap op m'n kop. Ik heb geen fluit meer van ze gezien.'

'Dus bewusteloos geweest,' constateert de dokter. Hij onderzoekt Bob verder. Het valt hem mee. 'Een heel lichte hersenschudding,' stelt hij vast. 'Een paar dagen rust, dan zal het wel weer gaan.'

'Acht u rust absoluut noodzakelijk, dokter?'

'Het is vaste regel na een hersenschudding. Volstreekte rust totdat de hoofdpijn over is; dan ben je er het vlugst en zekerst af.'

'Ik heb niet veel hoofdpijn meer. Ik wil weer vliegen.'

'Nu vliegen? Geen sprake van! Dat geraas van de motor, en als er dan nog schieten bijkomt... Nee, nee, naar bed. Regelt u de opname, zuster.'

Bob legt zich er niet bij neer. 'Het gaat vandaag erop of eronder, dokter, vooral bij de luchtmacht. Ik wil er niet uitknijpen om mijn makkers er voor te laten opdraaien.'

'Je hebt toch gevochten; je hebt jezelf waarachtig niet gespaard. Nu ben je gewond. Ik schrijf je rust voor.'

'Die wond betekent niets. Ik kan weer vliegen. Ik wil er weer op af.'

'Morgen,' staat de dokter toe. 'Vandaag rust. Morgen dienst doen.'

'Misschien is het dan te laat, dokter.'

De dokter kijkt ontsteld. 'Zie je het zo donker in? De berichten zijn bemoedigend. Er zijn ik weet niet hoeveel Duitse vliegtuigen

neergehaald en de parachutisten worden opgeruimd.'

'O, ik wil niet pessimistisch zijn,' zegt Bob. 'Misschien valt het wel mee.'

Het heeft hem vanmorgen verbaasd, hoe zijn D 21 het op kon nemen tegen de Messerschmidts, ofschoon die sneller en zwaarder bewapend waren. Zijn Fokker was wendbaarder, juist doordat hij minder snel was, een voordeel bij de verdediging. En de officier, die hem op de Rijksweg heeft opgepikt, vertelde dat het met de Duitse luchtlandingen in het honderd liep. Geen Junker kwam op de vliegvelden meer aan de grond. Uit wanhoop, niet uit overmoed, zijn de Duitse vliegers daarna op de Rijksweg neergestreken, maar zij struikelen er over wagens, Spaanse ruiters en andere versperringen, daar door de Nederlanders neergezet. Hij heeft er Junkers zien liggen met gebroken landingsgestellen, over de kop geslagen, in de zachte berm geschoven. De enkele vliegtuigen die goed zijn neergekomen, zijn door Nederlandse pantserwagens stukgeschoten.

'Ik wil niet pessimistisch zijn,' herhaalt hij. 'Maar de overmacht is groot. Wij moeten alle zeilen bijzetten, wij vliegers vooral, om het gaande te houden. Wilt u mij toestaan te gaan, dokter?'

De dokter weifelt.

'Ik moet gaan, dokter,' dringt Bob aan. 'Ik mag mijn makkers niet in de steek laten.'

'Je bent ten volle verantwoord als je blijft. Ik acht het nodig. Maar als je niet anders wilt... Ik heb respect voor je verantwoordelijkheidsgevoel, voor je solidariteit met je vrienden, voor je vaderlandsliefde. Sterkte dan. Ik hoop dat het geluk zo met je blijft als het vanmorgen is geweest.'

De zuster brengt hem naar de uitgang, nadat ze om een taxi heeft gebeld. Zij wil de verpleegster blijven: plichtmatig vriendelijk opgeruimd, belangstellend zonder te diep mee te leven in het leed van de patiënten; anders gaat een zuster erbij onder. Maar deze keer kan ze dat niet. Bij het afscheid drukt zij zijn hand iets te warm en iets te lang. 'Ga met God,' zegt ze hees fluisterend.

Als Bob in de auto wegrijdt kijkt hij achterom. De zuster staat op de hoge stoep hem na te kijken. Hij steekt zijn hand omhoog. Zij heft haar arm eerst aarzelend. Dan wuift zij en daarna keert ze zich snel om en verdwijnt in het ziekenhuis.

Het vliegveld Ruygenhoek is pas gereedgekomen; de outillage is nog maar half voltooid; er zijn niet eens hangars. Nu de oorlog losgebarsten is zijn deze gebreken echter voordelen. De Duitse spionagedienst heeft blijkbaar geen weet van het bestaan van het vliegveld; de Duitse verkenner, die voortdurend boven de omgeving van Den Haag rondcirkelen, hebben niet ontdekt dat dit grasveld tussen bos en duin een vliegveld is. De Nederlandse jagers staan in de bosrand veilig.

'Je komt als geroepen,' zegt de commandant tegen Bob, wanneer die zich meldt. 'Waalhaven heeft hulp gevraagd om Stuka's te verjagen. Die maken het onze Oerlikons daar lastig. Wij hebben een vliegtuig klaar staan, weer opgelapt nadat het vanmorgen met kogelgaten van een vlucht teruggekomen is, maar op het ogenblik is er geen enkele vlieger.'

Bob volgt de officier. Ten overvloed is het vliegtuig in de bosrand nog gecamoufleerd. Een paar soldaten trekken het zeil er af. Het is een D 5.

Bob kijkt bedenkelijk. De D 5 is een oeroud jagertje, al lang geleden tot verkenner gedegradeerd. Vuurkracht en snelheid zijn gering. 'Moet ik er in dat slome ding op af en dan alleen?' vraagt hij.

'Het is ellendig. Er moesten feitelijk een dozijn moderne jagers op uit voor deze opdracht. Ik heb alleen dit ene oude kistje. Maar onze jongens ginds hebben elke hulp die maar te bieden is zo bitter nodig.'

Bob is al over zijn teleurstelling heen. Hij klimt in het vliegtuig. Eens kijken waar de instrumenten zitten. Waar is het vizier? Hoe moet je schieten? Het is geruime tijd geleden dat hij in een D 5 gevlogen heeft. In orde!

Een onderofficier speurt eerst de lucht af. Geen Duitse verkenner mag een vliegtuig op dit veld ontdekken. Geen onraad.

Een trekker sleept de D 5 uit de bosrand. Voor vrij? - Contact! Bob springt de lucht in. Hij stijgt hoog uit boven de verwarring van de aarde de zon tegemoet. Er is een dof gonzen in zijn hoofd geweest sinds hij die dreun kreeg vóór hij viel. Tegenover de dokter in het ziekenhuis heeft hij zich beter voorgedaan dan hij was. Maar het is toch goed geweest dat hij uit het ziekenhuis ontsnapt is, want nu hij vliegt gaat het over.

De meimorgen is verrukkelijk: de hemel blauw, de aarde groen

zoals alleen een Hollands polderlandschap groen kan zijn, de plassen blinken... Niet dromen, Bob. Het is oorlog. Elk ogenblik kan een Duitse jager je bespringen. In plaats van je te vermeien in het heerlijk lenteweer moet je gespitst zijn op gevaar.

Er zijn echter geen Duitsers in de lucht. Na het daverende rumoer van de vroege ochtenduren is het rondom Den Haag merkwaardig stil geworden. Bob draait een rondje boven Ypenburg. De branden zijn geblust, maar de ruïnes van de hangars roken nog en op het vliegveld ligt een berg geblakerd en verwrongen metaal: enkele verbrande Fokkers; tientallen vernielde Junkers. Aan de vlaggestok wappert het rood wit blauw. Ypenburg is weer in Nederlandse handen. Fijn!

Uit de lucht is nog beter dan van de grond af te zien welke klappen de Duitse luchtmacht bij Den Haag heeft opgelopen. In de weilanden liggen wrakstukken van vliegtuigen. De grote weg langs Delft is met gekreukte Junkers als bezaaid. Een staart met een hakenkruis steekt op uit de glazen zee van het Westland. Daar is een Heinkel in een kas getuimeld.

Bob vliegt naar Rotterdam. De Maas blinkt in al zijn klaarte. Alleen de drukte op de rivier ontbreekt. Geen uitgaande noch binnenkomende zeeboten, geen rijnen in lange slepen, aan de boeien geen lossende en ladende schepen met lichters er omheen, als biggen bij de zeug. Het bruisend leven in de Rotterdamse havens is verward.

Waalhaven. Hier is het oorlog. Zoals een havik op zijn prooi stort zich een Stuka op een batterij aan de rand van het vliegveld. Het is voor het eerst dat Bob een duikbommenwerper in de aanval ziet. Straks heeft hij ervan gehoord. De Duitsers laten zich met brullende motoren vallen op hun doel en werpen een bom van vlakbij op het ogenblik, waarop zij zich weer optrekken. Zo hebben zij paniek gezaaid. Nu ziet hij het. Het moet voor de jongens bij dat stuk een nachtmerrie zijn.

Bob stuift op de weer klimmende Stuka af. Hij dalend, de Duitser klimmend, zo is hij snel genoeg om hem op het lijf te vallen. Hij geeft een vuurstoot. Maar zijn oude kistje kan niet veel; de kogels doen de Stuka niets en als deze van een steile klim overgaat in horizontale vlucht, is hij voor Bob weldra onbereikbaar. Cirkelend boven Waalhaven zoekt hij een nieuw doel. Op het moment is er geen andere Stuka in de buurt. Aan de rand van

het vliegveld liggen verscheidene wrakken. Bob herkent Fokkers, goede jagers die blijkbaar op de grond in brand geschoten zijn. Er liggen ook Heinkels en Junkers, zwaar beschadigd. Aan de andere zijde van de Waalhaven staan vliegtuigen in het gelid. Duitsers, ziet Bob met schrik. Waalhaven is in 's vijands handen. De batterijen, waarnaar de Stuka's steken, zijn de laatste resten van de Nederlandse verdediging van het vliegveld. Het ziet er hier slecht uit.

Uit het oosten naderen vliegtuigen. Junkers, ziet Bob. Dat is wat voor hem. Tegen die logge transportkisten kan zijn D 5-je nog wel lopen en zoveel afweer zullen zij niet hebben dat hij ze al te erg behoeft te duchten. Hij stuurt erheen. De Junkers vliegen door kleine witte wolkjes. Zomerwolkjes op de stralende lentedag? Bob ziet opeens dat het de rook is van ontploffende granaten. De Nederlandse luchtdoelartillerie is nog in actie. Hij wendt zijn toestel. Niet in eigen vuur!

Er schiet een vlam uit de staart van een Junker. Roer en stabilo knappen af. De kop van het vliegtuig wipt omhoog. Alsof een zak vol pepernoten leeggegoten wordt, zo rollen er tientallen Duitsers uit de romp. Nadat de zak is leeggegoten kiepert het toestel als een loden poppetje en valt, de kop omlaag. Het stort in een plas, verdwijnt in een hoogsputtende fontein. Wanneer die zijgt, steekt een stuk romp met het Duitse oorlogskruis erop boven de spiegel uit. Dat schot is best geweest. Hoera!

De juichkreet besterft Bob op de lippen. Plotseling is hij omringd door Messerschmidts. Ze gonzen om hem heen als een zwerm wespen. Als zijn escadrille, twaalf D 21's, hier nu was! Als hij zijn goede jager van vanmorgen had! Hij is alleen in een D 5-je, langzaam, stijf, zwak als een grijsaard. Het was dolzinnig hem in zo'n stumperig vliegtuig op deze tegenstanders af te sturen. Hij kan er niet aan denken te gaan vechten tegen deze overmacht; hij kan niet vluchten ook. Dit wordt je laatste deuntje, Bob! Hij rilt van angst.

Het spelletje van hu-he-bo, huisje, hekje, boompje? Zou het lukken? Er hagelen al kogels dwars door zijn cabine. Hij laat zijn toestel ijlings zakken. Op amper tien meter van de grond raast hij voort over weilanden en akkers, wipt over boomgaarden, scheert over de glazen tuinen van het Westland, zwenkt om de schoorstenen. Drie snelle wespen scheren boven hem. Zodra hij

hoger klimt zullen ze zijn oude kist doorzeven. Er doemt een stad op vlak voor hem. Hij heeft niet uitgekeken. Nu moet hij hoger. Zijn achtervolgers stoten ogenblikkelijk toe. Het hagelt weer op zijn cabine. Als hij niet weg kan duiken...

Een gracht! Het zal de oude stadsgracht zijn, nu binnen de bebouwing. Bob duikt in het diepe gat tussen twee huizenrijen. Zijn motor davert en roept harde echo's op. De burgers zullen schrikken. Als hij in vreedstijd deze stunt uithaalde, ging hij vast veertien dagen het cachot in. Het is nu oorlog. Bob raast vlak boven het water, wipt over de bruggen van de vestinggracht. Als hij aan de andere kant van de stad omhoog zwenkt, zijn de Messerschmidts verdwenen. Je zwijnt, Bob!

Wat nu? Weer naar Waalhaven? 't Zou zelfmoord zijn en bovendien, zijn oude kistje bergt maar weinig brandstof; hij moet gauw tanken; dus naar Ruygenhoek. Een kleine omweg kan hij nog wel maken. Hij stuurt naar de Noordzee. Het is een baldadig ommetje. Geen minuut mag verloren gaan, nu ieder vliegtuig dat nog vechten kan zo bitter nodig is. Toch vliegt hij naar het westen. Hij heeft een onbedwingbaar verlangen even uit het gewoel te zijn. De zee geeft rust. Met een wijde boog vliegt hij over het blinkend water. Daarna koerst hij weer op de kust aan. Daar op het strand!... Zijn het gestrande schepen? Hebben de Duitsers ook van zee uit aangevallen? Hij vliegt lager, op de grauwe vlekken tegen het gele zand aan. Het zijn vliegtuigen. Junkers! De Duitsers hebben hun transportkisten warempel op het strand gezet en die zijn vastgelopen in het mulle zand. Dit is een opgelegde kans, zelfs voor zijn oude D 5. Hij scheert over de vliegtuigen, laat zijn mitrailleur knetteren, draait daarna een bocht en mitrailleert dan voor de tweede keer en daarop voor de derde maal, totdat zijn laatste patroon verschoten is. Zijn brandstofmeter staat nu haast op nul.

Daarna wipt hij over de duinrand. Een grasveld tegen een bos aan: Ruygenhoek. Hij strijkt er neer. Het grondpersoneel schiet rap toe om het kistje onder de bomen te trekken, opdat niets het geheime vliegveld zal verraden.

'Junkers op het strand beschoten,' meldt Bob aan de commandant van Ruygenhoek.

'Hee!... En op Waalhaven?'

'Daar kan een D 5 helaas niets doen, majoor.'

9. De aap op zolder

Na het verijdelen van de aanslag op Den Haag is de generaal, chef van de luchtdoelartillerie, niet pessimistisch. Het Nederlandse leger heeft in één dag oorlog beter leren vechten dan in alle maanden van oefening die vooraf zijn gegaan. De generaal heeft dit zeer duidelijk ervaren met zijn luchtdoelartilleristen. Gistermorgen hebben die rillend en bevend voor de eerste maal hun wapens op werkelijke doelen gericht. Er waren er die niet op mensen durfden schieten. Er waren anderen, die in paniek geraakten, toen Duitse jagers hun stellingen mitrailleurden en Stuka's zich brullend op hen stortten. Een paar gewonden en enkele doden in een batterij verlamden dikwijls al hun makkers.

Het is voorbij. De luchtdoelartilleristen weten nu dat als zij niet ogenblikkelijk schieten de vijand hen raakt en zij proberen de eerste klap te geven. Zij weten dat hun wapens goed zijn. De snelle Messerschmidts zijn toch niet snel genoeg om hun granaten te ontlopen. En een Stuka maakt wel een hels lawaai, maar als hij aanvalt is hij een gemakkelijk doelwit. Het samenspel van licht en zwaar geschut is ook voortreffelijk geworden.

Vanmorgen trok een batterij zware artillerie door Culemborg. Er werd rust gehouden op het marktplein van het stadje. Een escadrille Duitse jagers vloog er over en ontdekte de Nederlandse troepen op dat plein. Na een verkennend rondje deden zij in scheervlucht een aanval met hun mitrailleurs. Die bekwam hen slecht. Ter verdediging tegen luchtaanvallen was een peloton luchtdoelartillerie aan de batterij toegevoegd, dat bliksemsnel in stelling kwam. Toen de Duitsers aanvielen spotten de vuurstralen uit de Oerlikons. Een eenvoudige soldaat haalde in twee minuten twee Duitsers neer. Zijn kapitein heeft hem op staande voet tot korporaal bevorderd. De generaal zal hem voordragen voor een onderscheiding. Wanneer hij goede wapens heeft, doet de Nederlandse soldaat voor niemand onder. De generaal is blij dat hij zijn troepen voortreffelijke wapens heeft bezorgd.

Wat de Duitsers in het zuiden willen is niet duidelijk. Het veldtochtsplan, dat de generaal uit de natte tas heeft opgevist,

had uitsluitend betrekking op Den Haag. Wat wil men met de luchtlandingstroepen bezuiden Rotterdam? Behalve Waalhaven is ook Dordt bezet en is de brug over de Moerdijk veroverd. Wanneer er zware landstrijdkrachten bij de hand waren, kon de toegang zijn een openbreken van de vesting Holland van het zuiden uit. Maar die zijn er niet. De sterke stelling aan de Zuid-Willemsvaart wordt niet alleen verdedigd door de Nederlandse regimenten die in Brabant liggen, maar tevens door een Frans leger, dat gisteren in allerijl door België is opgerukt tot hulp van de bedreigde Lage Landen. De uit de lucht gelande troepen kunnen dus niet rekenen op snelle hulp van tanks. Hun positie is hopeloos. Gisteren is Den Haag gered uit de greep van de van overmoed waanwijs geworden Duitsers, vandaag volgt Rotterdam.

De adjudant komt binnen met een nieuw bericht. Dit keer is het geen melding van een luchtwachtpost of van een der eigen onderdelen. Het is nieuws van de Duitse radio. 'Onze pantserstroepen hebben de Nederlandse verdedigingslijn aan de Zuid-Willemsvaart, mede bezet door Franse regimenten, doorbroken. Zij rukken thans in snelle marsen op naar de Moerdijk.'

Een spottend lachje plooit de lippen van de generaal. Opschepperij! Propaganda van dezelfde soort als de pamfletten, die gisteren boven Den Haag zijn uitgestrooid... U stad omsingeld. Ieder weerstand heeft geen zin meer...

Toch belt de generaal een collega van de generale staf op. 'Wat is het? Snoeverij, of een poging tot misleiding?'

'Het is de waarheid,' luidt het sombere antwoord. 'Ze zijn zelfs al veel verder. De pantserstroepen zijn al over het Hollands Diep. Je begrijpt nu zeker wel wat de bedoeling is geweest van de verovering van de Moerdijkbrug en Waalhaven.'

De generaal wordt lijkleek. Dus toch! Een grootscheepse aanval op het zuidfront van de vesting Holland. Daar waar dit front zeer sterk geacht werd, bij het Hollands Diep – onoverkomelijk voor zware troepen, heette het – is het doorbroken, een gevolg van de verrassende aanval op de brug over de Moerdijk door valschermjagers. En de verbinding tussen de luchtlandingstroepen en de pantserdivisie is tot stand gebracht.

'Wij hebben de aap op zolder,' zegt de collega mistroostig door de telefoon.

De commandant van de luchtverdediging put moed uit de gebeurtenissen bij Den Haag van gisteren. 'We slaan hem dood!' zegt hij.

'Waarmee?' vraagt de collega en hij vervolgt: 'Jij hebt moderne wapens. Niet veel, maar die je hebt zijn goed. Je hebt ermee de landingen van de Junkers in het honderd laten lopen. De luchtmacht heeft het gisteren ook goed gedaan. Maar onze luchtmacht is nu uitgeteld. Geen enkele moderne bommenwerper meer, nog maar een handvol jachtvliegtuigen. En wij van het leger hebben nooit moderne wapens gehad. Geweren van 1896. Mitrailleurs van eigen vinding, leuk speelgoed, maar in de praktijk niets waard, omdat ze weigeren als er een korrel zand inkomt. Onze kanonnen, er zijn museumstukken bij uit 1870. Weet je dat het veldleger in volle aftocht is?'

'Op de Hollandse Waterlinie! Het zou niet voor het eerst zijn dat we het daar gehouden hebben.'

'De vijand staat voor Rotterdam. Onze beroemde Waterlinie is op zijn sterkste plek kapot, collega.'

De generaal klemt de kaken op elkaar. 'Wat zijn de orders?' vraagt hij schor.

'Vechten, zo hard we kunnen. Jij zult wel spoedig aanwijzingen krijgen voor hergroepering van de luchtdoelartillerie.'

Bob Baars ontwaakt. De zon schijnt door vitrages in zijn bed. Zijn ledikant staat dicht bij het raam. Als hij het gordijn op zij schuift, kijkt hij uit op een groen erf, waar geitjes huppelen. Daarachter is een plas, waarin meerkoeten zwemmen, al knikkend met hun kopjes, en verderop een maairijp weiland, geel en paars doorschoten van boter- en pinksterbloemen. Een blauwgekield boer roeit zijn platte schouw dwars over de plas in de richting waar koeien onrustig om de melker loeien.

Bob strijkt met de hand langs het voorhoofd. Een wilgenlaantje, een sloot, een weiland met zwarte koeien, blaarkoppen... Het vee dat hij nu in de verte ziet is bont. Dat andere tafereel is lang geleden. Het duikt uit zijn onderbewustzijn op.

Daartussen... Hij aan de knuppel van zijn D 21. Duitse jagers om hem heen. Vuurstoot op vuurstoot. Er dwarrelen vliegtuigen omlaag als bladeren in de herfst. Hij krijgt een klap... valt... Weer zit hij aan de knuppel, nu van een ouwe D 5... Stekende

wespen om hem heen... Zijn vlucht... Zijn duik in die stadsgracht. Is dit alles op één dag gebeurd?

Gisteravond is hij per auto van de Ruygenhoek hierheen gebracht. Buiksloot had vliegers tekort.

'Ga eerst naar bed,' zei de commandant. 'Ik moet uitgeslapen vliegers hebben; geen kerels die niet op hun benen kunnen staan.' Slapen in de barakken op het vliegveld was te gevaarlijk; de vijand kon elk ogenblik komen bombarderen. Daarom is hij naar deze boerderij gebracht voor inkwartiering. De boerin wilde hem van alles toestoppen. De boer haalde een bruine kruik te voorschijn.

'Een borrel heeft zo'n landsverdediger warempel wel verdiend en je kunt er goed op slapen.'

Bob nam één glas, meer wees hij af. Hij was doodmoe. Met moeite is hij de trap opgestrompeld.

Nu is hij fris. Geen moeheid en geen hoofdpijn meer.

Er wordt op zijn deur geklopt. 'Het is opstaanstijd,' waarschuwt de boerin.

Bob wast en kleedt zich. Op de keukentafel staat een royaal ontbijt op hem te wachten. Kaas, worst, ham en brood. De boerin schenkt thee en vist een versgekookt eitje uit de ketel. Eer hij weg gaat stopt ze hem nog een paar sinaasappels toe.

'Geef die loeders er van langs,' zegt de boer bij het afscheid.

'Pas op jezelf,' vermaant de boerin hem. 'En tot vanavond, hoor.'

Op het vliegveld ontmoet Bob collega's. Op zijn vraag hoe het erbij staat lichten zij hem in: 'Er zijn nog twee bommenwerpers T 5 en nog 3 G I's die kunnen vliegen.'

'Hier op Buiksloot,' veronderstelt Bob.

'Nee, alles bij elkaar geteld.'

Bob schrikt. 'En de D 21's?'

'Daarvan zijn er nog acht. Die kleine krenge doen het best. Ik wou dat ik daarmee de lucht in mocht, maar wij zijn bommenrichters. In zo'n oude T 5 zit je als een konijn in een zoeklichtbundel. Je kunt er niet mee uit de weg; je kunt er niet mee van je afslaan. Eén granaatje en de kist staat in de fik. Gistermiddag zijn er drie T 5's naar Waalhaven gegaan om dat te bombarderen. Er is maar één teruggekomen. Jij bent jachtvlieger, hé? Als

jij ons escorteren moet, hou ons dan alsjeblieft die Messerschmidts van het lijf.'

'Ik zal op je passen als een hond op zijn baas,' belooft Bob.

Daar komt de eerste opdracht. Naar Rotterdam om de Maasbruggen te bombarderen. De beide laatste T 5 bommenwerpers moeten er op af onder dekking van drie D 21's. Bob moet een van de jagers vliegen.

Het is een harde opdracht. De vijandelijke macht bij Rotterdam is sinds gisteren stellig nog versterkt en met welk een armzalig hoopje moeten zij daarop af? Bob heeft een zwaar hoofd in de tocht na wat hij gisteren boven Waalhaven heeft beleefd.

Niemand moppert echter. Een grimmig grapje, dat is alles. Wel zien de vliegers witjes. Bob zendt een schietgebedje op.

Van een paar boerderijen terzijde van het vliegveld wijken de achterwanden en daarna rijden er vliegtuigen uit naar buiten. De boerderijen zijn hangars, moeilijk te ontdekken uit de lucht, omdat ze als twee druppels water lijken op de stelphoeven met puntdak, die overal verstrooid liggen in de groene weiden van Waterland.

De drie jagers gaan het eerst de lucht in. Zij cirkelen rond om de bommenwerpers reeds te dekken voor die nog opgestegen zijn. Op de tocht naar Rotterdam – door de lucht is het maar een rukje – blijven zij om hen heen vliegen, zoals herdershonden om een kudde schapen rennen.

Er zijn echter geen wolven, waartegen de T 5's beschermd moeten worden. Terwijl het gisteren boven het Hollands polderland van Messerschmidts krioelde, is er nu geen Duitser in de lucht. Op de vliegvelden rondom Den Haag wappert het rood wit blauw. Zelfs bij Rotterdam vertoont zich geen vijandelijk vliegtuig. Vannacht is Waalhaven door Engelsen gebombardeerd. Zou de krijgskans keren?

Van Waalhaven af wordt het Nederlandse eskadertje beschoten. De Duitsers hebben er al luchtdoelartillerie geplaatst. Maar de afstand is te groot om hen te raken, nu zij zich op de Maasbruggen richten. De beide bommenwerpers vliegen noord-zuid in de lengterichting over de bruggen en laten onderwijl hun projectielen los. Op tegenkoers werpen zij opnieuw een serie bommen. Er bruisen geisers uit de rivier. Bob heeft de opdracht om, terwijl de T 5's zich uit de voeten maken, nog een rondje te draaien, ten-

einde de resultaten van het bombardement op te nemen. De geisers zijgen weer ineens. Een brugleuning schijnt vernield. Maar de gevaarten van beton en ijzer zijn te groot en te sterk om te bezwijken onder de lading van twee bommenwerpers. Over één brug ziet Bob een auto ongehinderd rijden. De andere is waarschijnlijk eveneens nog bruikbaar.

Bob geeft vol gas om de terugvlucht mee te dekken. Ze verloopt even rustig als de tocht naar Rotterdam geweest is. Amper een uur nadat zij opgestegen zijn, staan de vliegtuigen weer aan de grond. Het personeel van het vliegveld zet ze haastig in de boerderijen. Geen verliezen, maar ook geen succes.

'Vanmiddag overdoen,' zegt de commandant op last van hogere hand.

Om half twee 's middags stapt Bob met een minder zwaar hart opnieuw in zijn kistje. Het wordt een repetitie van die morgen: een rustig tochtje naar het zuiden. Als de bommenwerpers hun draai nemen om de bruggen te bombarderen, gaan Duitse soldaten daar beneden haastig aan de haal. De bommen regenen uit de luiken. Er spuiten geisers uit de Maas. Er spatten scherven uit de bruggen. De bommen zijn niet slecht geplaatst. Een schip, zo aangevallen, zou stukgereten zijn. Maar de bruggen zijn zeer sterk. Een heeft drie voltreffers gehad. Toch is ze nog niet onbegaanbaar, stelt Bob op zijn controlerondje vast.

Duitse jagers! Van grote hoogte komen ze aangieren op de T 5's, als sperwers die zich laten vallen op rustig roeiende ooievaars. De beide andere D 21's stormen hen reeds tegemoet. Vuurstralen schieten over en weer. De Fokkers kronkelen om de Duitsers heen. Een Messerschmidt valt als een steen ter aarde. Maar er zijn twaalf Duitse jagers tegen drie Nederlandse. Zes stormen op de nu ongedekte bommenwerpers af. Bob schiet toe om de aanval op te vangen, maar is te laat. De Duitsers kennen de zwakke plekken van de T 5. Eén geeft een lange vuurstoot op de vleugels. Daar zitten de brandstoftanks. Een hoge steekvlam springt uit de rechtervleugel. De bommenwerper is verloren. Maar de Duitse vlieger bekoopt zijn overwinning met de dood. Terwijl hij de T 5 beschoot heeft Bob het hem gedaan. De Duitse jager steigert, duikt en boort zich met vol draaiende motor diep in het veen.

Maar nu geraakt Bob in het nauw. Vier Messerschmidts bestoken

hem. Vuurstoot na vuurstoot schiet door zijn cabine. Het roer en de mitrailleurs raken onklaar. Bob kan niets meer; het is een wonder dat hij zelf niet is doorboord. Hij stoot de kap weg, zoals gisteren, springt! Een wervelende storm rukt hem mee; vervolgens valt hij als een steen. In doodsangst ziet hij de aarde pijsnel naderen. Ontplooit het scherm zich niet? Hij heeft het koord toch losgetrokken!

Een harde ruk. 't Is of zijn borst wordt toegesnoerd. De parachute ontplooit zich boven hem. De pijn gaat over. Hij zweeft nu rustig naar de aarde. Het zou een aardig avontuur zijn, als het rondom hem niet zo ellendig ging. De T 5, die hij moest dekken, ligt hevig brandend in een weiland, en uit die bommenwerper heeft zich niemand per parachute kunnen redden. Vijf makkers verbranden daar tezamen met hun kist. En ginds valt nog een D 21. Van de vijf toestellen van hun groepje zijn er nu al drie vernield. En het bombardement op de Maasbruggen heeft niets uitgehaald.

Kijk, onder hem een boerderij midden in de weilanden. Op het erf staan mensen naar de lucht te turen. Het boerengezin kijkt naar hem op.

Het is Bobs eerste parachutesprong. Militaire vliegers krijgen altijd een valscherp mee, als zij de lucht ingaan en zij weten welke handgrepen zij moeten doen om het te ontplooien, maar zij worden niet geoefend in het parachutespringen, opdat zij het niet te gemakkelijk zullen doen. Slechts in de uiterste nood mag een piloot zijn vliegtuig verlaten.

De aarde is vlak bij. Sloten en diepe greppels doorsnijden het weiland. Er staan hekken en palen; een koppel koeien, verschrikt door het tumult van het luchtgevecht en door wat er van boven op hen afkomt, holt loeiend en met opgestoken staarten rond.

Tracht op je voeten en dan verend neer te komen, luidt het voorschrift. Bob strekt zijn benen uit. Hij komt op zijn voeten terecht, laat zich door de knieën zakken, veert ook op de handen. Het scherm, gedreven door de wind, sleept hem mee. Op zijn rug rolt hij over kluiten, door een greppel. Tenslotte blijft hij liggen in een koeieplak. Hij krabbelt overeind. Zijn rug doet pijn. Onmiddellijk je scherm invamen en opvouwen, zegt de instructie. Jawel, vind maar een weg in de wirwar van dooreenge-draaide touwtjes. En zijn rug doet ellendig zeer.

In een hoek van het weiland staat een troep koeien saamgeschoold, die bij zijn neerkomen met opgestoken staarten daarheen zijn gevluht. Op het boerenerf staan de boer, de boerin en hun kinderen nog steeds naar hem te staren.

'Hei, help eris een handje!' roept Bob naar hen.

Het werkt als een elektrische schok. 'Het is een Hollander!... Een Hollander!' roepen ze door elkaar.

De boer snelt toe; zijn zoon rent voor hem uit; een meisje holt ook mee. Ze helpen Bob de parachute vouwen. Dan gaan ze tezamen naar de boerderij. De jongen draagt het valscherp. De boer helpt Bob een handje bij het klimmen over een hek. Zijn rug is pijnlijk van de opstoppers die hij bij het rollen over de harde kluiten heeft gekregen.

De boerin komt op het erf hem tegemoet. 'O heden, wat een jonge jongen nog! Wil u niet even binnenkomen?' Maar voor ze hem binnenlaat ruikt ze iets. De rug van zijn vliegerspak is klef bruin van de koeieplak. Ze loodst hem naar het washok. 'Trek uit die vuile boel. Mag ik je een pak van onze Gerrit reiken?'

Als hij over zijn rug klaagt wil ze hem in bed stoppen, maar dat slaat Bob af. Hij moet weer naar Buiksloot.

'Eerst thee,' zegt de boerin. 'Of wil je een kop soep?'

Bob drinkt thee. De kinderen kijken met bewondering naar de vlieger die uit de lucht is komen vallen.

Met de tentwagen, waarmee iedere week de vette kazen, door de boerin gemaakt, ter markt worden gebracht, rijdt de boerenzoon hem naar Gouda. Daar heeft de vlieger weinig moeite een auto te krijgen om hem naar zijn basis te brengen. Nu het oorlog is gloeit iedereen van liefde voor het vaderland en van haat tegen de Duitsers.

'Daar komt warempel Baars weer terug, majoor,' zegt de adjudant, als hij door het raam van het bureau de vlieger op het voorplein van het vliegveld uit de auto ziet stappen.

De commandant gaat hem tegemoet. 'Geluksvogel! Jij rolt overal doorheen. Wij kregen melding dat je was gevallen. Fijn dat je er weer bent.'

'Geluksvogel...,' meesmuilt Bob. 'In twee dagen heb ik twee goeie kisten naar de weerlicht geholpen.'

'En beide keren heb je er het leven afgebracht. Noem dat maar

geen geluk. Je bent een zondagskind!... En, wat heb je Baars, niet goed?’

De jonge vlieger wankelt op zijn benen en wordt grauw-wit tot in zijn lippen. Als de majoor hem niet gesteund had, zou hij gevallen zijn.

‘Een ambulancewagen om hem naar het hospitaal in Amsterdam te brengen,’ hoort Bob vaag en als uit de verte.

Het brengt hem weer bij zijn positieven. ‘Niet nodig, majoor,’ streeft hij tegen. ‘t Gaat alweer over.’

‘Je moet rust hebben.’

‘Laat u me dan naar de boerderij gaan, waar ik vannacht ingekwartierd geweest ben. Dan ben ik bij de hand als u me nodig hebt.’

‘Nee, er moet een dokter naar je kijken.’

‘Maar er is *hier* toch wel een dokter! Majoor, laat mij hier blijven. De burgerdokter zal best willen komen. En ik ben niet gewond alleen wat moe. Ik heb het op die boerderij zeker zo goed als in een ziekenhuis. En wie weet hoe goed het nog te pas komt dat ik bij de hand ben.

De commandant geeft toe. Bob is na de flauwte weer gauw bijgekomen en hij kan hem meer dan nodig hebben; er zijn veel vliegers gevallen of gewond. ‘Vooruit, ik zal die dokter laten roepen. Maar als hij het nodig vindt, ga je onverbiddelijk naar het hospitaal.’

Men brengt hem naar de boerderij, waar de boerin schrikt als ze hem ziet binnenstrompelen, om hem daarna met moederlijke zorgen te omringen. De dokter van Buiksloot is er heel gauw. ‘Oververmoeid,’ constateert hij. ‘Het is waarachtig geen wonder na wat je gister en vandaag hebt meegemaakt. Onder de wolt Morgen kom ik weer.’

Bob gaat slapen, diep en lang.

10. *Pinksteren*

Bob Baars wordt wakker uit een diepe slaap. Oh, hij is in de boerderij in Waterland. Er kraakt een trap, voetstappen naderen op de zolder, een deur kiert open. De boerin kijkt om de hoek. 'Onze gast is wakker, zie ik. Wel, hoe gaat het? Wat zal ik brengen? Een kopje thee, een eitje, boterhammen?'

'Alles graag, ik heb trek. Maar brengt u het niet boven. Ik kom eruit.'

'Geen last meer aan de rug?'

Bob gaat rechtop zitten in het ledikant. Hij voelt geen pijn meer. 'De dokter zei het al,' zegt de boerin. 'Die opstopper valt mee. Het is meer vermoeidheid door de spanningen. Wel, je hebt kostelijk geslapen, meer dan de klok rond. Als je wilt opstaan, kom dan aanstonds in de keuken. Ik maak je ontbijt klaar.'

Zij trekt de gordijnen open. De lentedag staat stralend voor het venster.

Bob kleedt zich aan. Hij hoort de boerin beneden in de keuken bezig. Gerammel van een broodtrommel, gesis van boter in een pan. De geur van het bakkend ei maakt hem nog hongeriger.

In de keuken vindt hij de boerin alleen. Op het erf is niemand. Ook geen geluid in de schuur. 'Zijn de anderen naar het land?' vraagt hij.

'Nee, naar de kerk. 't Is zondag.'

Bob strijkt met de hand langs het voorhoofd.

't Is Pinksteren,' vult de vrouw aan.

Pinksteren... De boer en de kinderen zijn naar de kerk. Het leven gaat zijn gang, ondanks de oorlog.

De vloer dreunt en de ramen rinkelen. Vliegtuigen jagen in volle vaart laag over de boerderij. Het zijn G I's ziet Bob. Ze hebben er dus weer een aantal kunnen repareren. Het leven gaat zijn gang, de oorlog ook.

'Hebben ze nog niet om mij gestuurd?' vraagt Bob aan de boerin.

'Nee, en dat zullen ze vandaag ook vast niet doen. In elk geval tot maandag rust, heeft de dokter voorgeschreven.'

Bob eet z'n brood en drinkt z'n thee met smaak. Wanneer hij klaar is met het ontbijt gaat hij buiten zitten op een bank voor het huis in de warme lentezon. De pere- en appelbomen staan op het erf in volle bloei. Er huppelen lammeren rond. De zon speelt op de rose en witte bloesem en door het lommer van de linden. Als de boerin klaar is met het huiswerk komt ze bij hem zitten. Na een poosje duiken de boer en de kinderen op, fietsend op een slingerende landweg tussen de malse weiden. Buiten drinken ze koffie.

Tineke, kleuter van vijf, kruipt naast 'oom' Bob en bedelt of hij mee gaat spelen. Haar moeder wil het niet hebben. De gast is ziek en hij moet rusten.

Dat laat Bob niet van zich zeggen. Hij springt op en stoeit en dartelt met de kinderen in het gras. De lammeren rennen weg voor het jolijt.

Voor een tweede kopje koffie roept de boerin hem terug en dan biedt de boer hem een sigaar aan. 'Een extra goeie voor de zondag,' zegt hij erbij, terwijl hij hem de open koker voorhoudt.

Bob rookt anders geen sigaren, maar deze keer neemt hij er een. Behaaglijk achterover leunend blaast hij kringetjes.

De boer vertelt van de Pinksterdienst. De kerk was propvol. Er waren velen die je anders nooit zag; als mensen in de knoei zitten lopen ze naar de kerk. De Pinksterpreek-in-oorlogstijd heeft hem geroerd.

...Vliegtuigen razen, bommen barsten en kanonnen donderen. Het schijnt dat de hel is opengebarsten en dat Satan de aarde overweldigt. Maar Gods beloften falen nooit. De Trooster is gekomen. De Heilige Geest vaart overwinnend door de wereld, door rook en vlammen heen. Wanneer het aardse vaderland mocht ondergaan, de poort van het hemels vaderland staat open voor ieder die het bij Jezus Christus zoekt. Aan de hand van de Trooster mag elk er binnengaan...

Het verslag van de preek wordt gestoord door zwaar gedreun. Daar heb je het! Het geruis van de Pinkstergeest gaat onder in het geweld van de oorlog.

De vliegtuigen zijn G I's, ziet Bob. De escadrille die een uur geleden overvloog keert weer terug. Toen telde ze echter zes en nu maar drie machines.

Bob rilt. Toen hij eergisteren en gisteren tegen de Duitsers vocht

heeft hij na een huiver bij het eerste richten van zijn mitrailleurs op mensen, geen aarzeling gekend. In het gevecht, vooral in het luchtgevecht, waarbij al je zintuigen in de felste actie zijn, omdat het aan een seconde hangt wie er gedood zal worden, je vijand of jezelf, is er geen tijd om na te denken. En onder de makers praatte ieder over zijn eigen angst en onrust heen. Nu hij het van een afstand bezielt, grijpt het verschrikkelijke van de oorlog hem echter heel sterk aan. Hoeveel van zijn vrienden zijn er al niet gevallen in twee dagen? In de barak hing een verlieslijst; hij groeide met het uur. Nu zijn er van zes G I's slechts drie teruggekeerd. Vrijwel zeker zijn er weer zes man gevallen. En hoe vaak is hij zelf in deze dagen op het nippertje aan de dood ontsnapt? Er lopen telkens huiveringen langs zijn rug.

'Heb je het koud?' vraagt de boerin bezorgd.

'Nee... nee, dat is het niet. Het is hier lekker in de zon. Maar ik dacht... Och, niks.'

'Dacht je aan je vrienden?' vraagt de boerin met vrouwelijke intuïtie. 'Dacht je aan jezelf als je straks weer de lucht in moet?' Bob staart naar de grond met saamgeperste lippen. Hij zwijgt, maar zijn houding spreekt duidelijk genoeg.

'Arme jongen,' beklagt hem de boerin. 'Gelukkig dat je vandaag hier bent.'

De boer schuift dichterbij hem toe. 'De Trooster gaat ook in het vliegtuig met je mee, Bob.'

Bob kent deze taal. Zijn moeder spreekt ook zo. De vliegers onder elkaar praten anders. Doen! Niet piekeren. De een boft, de ander heeft pech. Hij, Bob, is tot vandaag toe een geluksvogel geweest, en dan hoop je maar dat dat zo blijven zal.

Vandaag boft hij alweer. Hij hoeft niet te vechten en hij heeft het hier best. De boerin heeft een feestmaal klaar gemaakt. Omdat het Pinksteren is en ook ter ere van de gast. Kip, vruchten, een goed glas wijn erbij.

Na het eten stuurt ze Bob naar bed. 'De dokter heeft gezegd: uitrusten.'

En dan doet Bob dat maar.

Tegen de avond komt de dokter op zijn kamer. Hij voelt zijn pols, kijkt hem in de ogen. 'Je bent aardig opgekikkerd,' is zijn mening. 'Je mag weer dienst doen.'

Die uitspraak doet Bob schrikken. Dienst doen. Dat betekent

weer in het vuur in zo'n armzalig vliegtuigje als waarin hij gisteren heeft gevlogen. Vechten tegen die verschrikkelijke Messerschmidts. Hij durft niet. Maar hij verbijt zijn angst. De dokter mag niet weten hoe laf hij is, de boer en de boerin ook niet. In uniform gaat hij naar beneden, nadat de dokter is vertrokken. 'Ik ga weer naar de basis.'

'Nu al?' vraagt de boerin teleurgesteld.

'Je blijft in elk geval tot morgenochtend,' zegt de boer.

Bob aarzelt. De dokter heeft niet gezegd dat hij op staande voet vertrekken moet. Hij heeft stellig bedoeld van morgen. Maar nu is hij gereed en morgen is zijn angst misschien nog groter. 'Nee, ik moet gaan.'

'God moge je bewaren,' zegt de boerin bij het afscheid ernstig en hartelijk.

Bob wil er een grapje van maken. 'Als het aan de vrouwen ligt, zal mij niets overkomen. Ze hebben allemaal de Heer voor mij in het geweer geroepen.'

'Een betere beschermer kun je ook onmogelijk vinden,' meent de boer.

Abrupt wendt Bob zich af. Ze moeten niet zien dat hij het krap krijgt.

De officier, belast met de indeling der vliegers, beschouwt het als een uitkomst, dat Bob Baars zich meldt. Deze nacht moet Buiksloot jagerdekking leveren voor een groep C 10's van Bergen, oude bommenwerpers, waarmee geopereerd moet worden, nu de T 5's alle verloren zijn gegaan. Het doel is een bos bij Wageningen, waarin Duitse artillerie staat opgesteld, die het de Nederlandse troepen lastig maakt. Er zijn nog wel enkele vliegers op de basis maar deze zijn van de eerste overval op vrijdagmorgen af voortdurend in de weer geweest, dag en nacht op stootgaren; ze hebben nauwelijks rust genoten; nu zijn ze uitgeput. Gelukkig dat er een vlieger zich meldt, die redelijk is uitgerust.

'In wat voor kist stuurt u me uit?' vraagt Bob.

'Het escorte zal bestaan uit vijf D 21's. Die hebben we weer opgelapt.'

'Okay!'

Het valt hem geweldig mee dat er een escadrille van de beste jagers vliegklaar is.

Hij controleert zijn toestel. Het draagt de sporen van de strijd. Maar de gaten zijn allemaal gedicht en stukgeschoten onderdelen zijn vervangen. Het zal wel gaan. En nu maar wachten tot Bergen het sein geeft dat het escorte op kan stijgen; de vertrektijden van beide groepen moeten nauwkeurig op elkaar zijn afgestemd. De vliegers lopen in hun leren pakken al wachtend op het platform rond. De nacht is koud, het wachten irriterend. Waar blijven die legkippen uit Bergen nu? Er komt een telefoontje. De actie is uitgesteld tot aan de dageraad. Er zitten te veel bomtrechters in het Bergense vliegveld om in het donker op te stijgen.

Het is niet de moeite waard om weer naar bed te gaan; een meenacht duurt zo kort. In het wachtlokaal zit de een te knikkebol-len en slaapt de ander met zijn hoofd op tafel. Bob, die geen slaap heeft na de ruim genoten rust, kijkt naar zijn makkers. Het is een gammel stelletje. En dat moet aanstonds het vuur in. Er wordt te veel van hen gevergd.

De kapitein komt binnen. 'Mannen, 't is tijd!' Bob staat onmiddellijk op. De anderen komen moeizaam overeind. Enkelen moet de kapitein op de schouders tikken. 'Kom, jô!' Ze zijn gewillig maar zó moe. Op het platform lopen ze nog te slingeren. Terwijl de vliegers traag en moeizaam in de kisten klimmen, bericht een ordonnans: 'Telefoon uit Bergen. Alles klaar voor de start.'

Het betekent dat de jagers direct de lucht in moeten. En dan voltrekt zich bij de vliegers het wonder dat in deze dagen telkens weer is opgemerkt. Slaap en loomte zijn op slag verdwenen. Kat achter kat springen de vliegtuigen de lucht in. Ze zijn onmiddellijk in formatie. Boven Bergen nemen ze de bommenwerpers in hun midden. De escadrille gaat naar Gelderland.

De prille morgen van Pinkstertwee is fris en schoon. De zon rijst naar een heldere hemel. Geen vijand in de lucht.

De Grebbelinie is herkenbaar aan enig water in de Gelderse vallei, die echter lang niet over de volle lengte en breedte blank staat. De inundaties zijn te laat in werking gesteld. Men wilde kostbare akkers sparen. De Nederlandse zuinigheid, die al zo vaak de wijsheid heeft bedrogen, breekt het land in deze dagen zeer zuur op.

Aan weerszijden van de Grebbelinie moeten de legers liggen: hier het Nederlandse, ginds het Duitse. Uit de lucht is er niets van te zien. Het is merkwaardig hoe goed grote troepenmachten

zich kunnen verbergen. Ook van actie is geen spoor. Blijkbaar slaapt alles nog.

Even noordoost van Wageningen ligt het bos, waarin de Duitse artillerie is opgesteld. Op de kaarten staan de stellingen met kruisjes aangegeven. Terwijl de bommenwerpers hun lading daarop laten vallen, vliegen de jagers rond. Nog steeds is er geen vijand in de lucht.

Beneden zich, op een grijze streep die midden door het groene bos loopt, ziet Bob beweging. Hij laat zijn toestel zakken. Het zijn kanonnen, ziet hij, een batterij op mars. Ha, dat is spek. In scheervlucht vliegt hij er laag overheen, een lange vuurstoot gevend met zijn mitrailleurs.

Paarden steigeren, mannen rennen weg. Als Bob zijn toestel heeft gewend en voor de tweede keer over de bosweg scheert, lijkt de batterij op een fontein van vuur; felle vlammen spuiten op. Stellig heeft hij een munitiecaisson geraakt, welks inhoud nu ontploft. En in de bosrand, waar de C 10's aangevallen hebben, brandt het ook hard. Die oude bommenwerpers hebben het goed gedaan.

De Duitse Flak is net te laat. Bob ziet enkele wolkjes achter zich. Ze kunnen hem niet bereiken. De andere Nederlandse toestellen zijn al ver weg.

Boven het Gooi zwermen plotseling Duitse jagers om de Nederlandse escadrille heen. De Messerschmidts vallen op de bommenwerpers aan zonder zich te storen aan de Nederlandse jagers. Bob stuift naar voren. Zijn vuurstoot naar een Messerschmidt betekent redding voor de bommenwerper. De Duitser wil nu eerst met het jagertje afrekenen.

Het wordt een scherp duel. Op een gegeven ogenblik ziet Bob de kop van de Duitser op zich gericht. Als hij die stoot krijgt overleeft hij het niet. Als een steen laat hij zich vallen. Het vuur stroomt hoog over hem heen. De Duitser zoekt hem weer. Bob laat zijn lichte toestel rollen om zijn as. Het is een spel van kat en muis. Maar deze muis heeft scherpe tanden. Wanneer de Messerschmidt langs hem schiet, jaagt hij er een vuurstoot dwars doorheen.

De Messerschmidt schiet weg als een meteor, slaat plotseling om, duikt als een havik... Bob vlucht voor deze nieuwe aanval.

Het is geen aanval! De Duitser slaat te pletter in de polder! Bob vliegt zijn vrienden achterna.

'Opdracht uitgevoerd. Branden in bosrand. Een aangespannen batterij gemित्रailleerd. Geen last van Flak. Op de terugweg aangevallen door drie Messerschmidts. Eén afgeschoten. Geen verliezen.' Zo luidt het rapport na terugkeer te Buiksloot.

De kapitein is ingenomen met het resultaat. 'Goed gedaan, jongens. En nu gauw naar kooi! Het is pas vijf uur. Slaap maar een gat in de dag.'

Bob wankelt naar binnen. Tijdens de actie was hij bij de pinken. Geen ogenblik van aarzeling of slapheid bij het gevecht. Zijn angst was weg. Op de terugweg na het duel had hij een trots, voldaan gevoel. Hij kòn wat in zijn goede Fokker. Maar goed dat hij de boerderij verlaten heeft. Rust roest, strijd staalt.

Nu de spanning voorbij is zakt hij echter als een doorgeprikte varkensblaas ineen. Als een blok valt hij op zijn matras. Het haert in zijn slapen, zijn oren suizen, een schele hoofdpijn doet zijn hersenpan haast bersten. Heeft hij dan toch te vroeg weer aangepakt?

In het bureau van de commandant van het vliegveld Buiksloot rinkelt de telefoon.

'Staf veldleger. Het bombardement is goed geslaagd. Mijn compliment.'

'Ik zal het aan de vliegers overbrengen, generaal.'

'Ik heb een nieuwe opdracht. De Duitsers schieten nu uit een bos bij Rhenen. Die batterijen moeten ook tot zwiigen worden gebracht.'

'Door wie, generaal?'

'Door jullie. Buiksloot en Bergen hebben prima samengewerkt.'

'Het kan niet, generaal!'

'Niet kunnen? De groep is toch zonder verliezen teruggekeerd.'

'Jawel, generaal, maar de jongens slapen nu. En ze moeten blijven slapen, tenminste acht uur. Ze zijn bek af.'

'Hebt u geen vervangers?'

'Maar weinig, generaal, en die zijn er niet beter aan toe. Bedenkt u wel, ze zijn in touw geweest van vrijdagmorgen in de vroegte af en de meesten vele keren in gevecht.'

'Het spijt me, maar dit bombardement *moet* doorgaan.'

'Ik acht het onverantwoord hen in deze toestand weer in het vuur te sturen, generaal.'

'Het moet, majoor. Ons front breekt als die batterijen blijven vuren. Roep vrijwilligers op. Beloof de lui een onderscheiding. Maar zorg dat dat bos gebombardeerd wordt. Ik gelast het.'

'Ik gehoorzaam uw bevel, generaal.'

Een luitenant-vlieger schudt zijn slapende collega's aan de schouder. 'Opstaan, makkers!'

Sommigen grommen in hun slaap, een opent even lodderig de ogen maar sluit ze meteen weer; zij merken niet dat zij geroepen worden.

'Kom jò, 't is tijd.'

'Hoe laat?' vraagt een van de vliegers slaperig.

'Half zeven.'

'Avond?'

'Nee, morgen.'

'O.' De vlieger laat zijn hoofd weer op het kussen zakken.

De luitenant treedt forser op. 'Opstaan! Een opdracht.'

Er wordt gemopperd en gevloekt; één hoort nog niets; hij slaapt door alles heen.

De luitenant schudt hem stevig aan de schouders. 'Vooruit! Het is geen spelletje. Aantreden!'

De een na de ander hijst zich overeind. Niemand is onwillig. Wel zijn ze allemaal slaapdronken en doodmoe. Bob wankelt op z'n benen.

De commandant van het vliegveld wacht hen op in het instructiezaaltje. Met medelijden ziet hij hen aan. Deze afgepijgerde jongens kun je toch niet in het vuur sturen! Hij geeft door wat de generaal gezegd heeft. 'Bombardement op bos bij Rhenen. Wie aan de actie deelneemt krijgt een hoge onderscheiding. Vrijwilligers voor.'

De vliegers kijken elkaar grijnzend aan. Sommigen halen de schouders op. Het lokvoer maakt geen indruk. Ze spotten ermee. 'Het ridder voor zo'n tochtje... Wat een mop!... Net echt!'

De luitenant spreekt voor hen allen: 'Noemt u maar op wie er aan de beurt zijn, majoor.'

De majoor kijkt de lijst in. Achter de namen staat het aantal acties, waaraan ze hebben deelgenomen. Stuk voor stuk hebben ze

veel meer gedaan dan van hen gevergd mag worden. Hij noemt namen. 'Present!' volgt dan en de man stapt uit de rij.

'Bob Baars,' leest de majoor en hij kijkt op. In de vroege morgen is hij er niet bij geweest; de plaatsvervangend commandant nam toen de dienst waar. 'Hee, ben jij er weer? Heb je zo gauw dienstdoen gekregen van de dokter?'

'Ik ben weer beter, majoor,' zegt Bob stroef.

'Wel, je bent er een poosje uit geweest. Dan is het jouw beurt.'

Bob stapt naar de overkant.

Met de parachutes op de rug gesespt, de vliegkap op, staan de aangewezen vliegers klaar voor de vlucht. De gronddienst haalt de toestellen, pas bijgetankt en nagekeken, uit de schuren. Het wachten is op het sein uit Bergen.

De majoor maakt een praatje met Bob. 'Je ziet nog witjes, Baars. Kun je het echt wel aan?'

'Dat heb ik toch gezegd, majoor. Ik ben weer beter.' Hij verzwijgt dat hij vanmorgen ook al heeft gevlogen en na die vlucht weer berstende hoofdpijn heeft gekregen en dat hij zich nu geradbraakt voelt. Zopas wankelde hij op zijn benen. Wat drommel, hij heeft gisteren een gat in de dag kunnen slapen en de hele zondag mogen luieren. Nou geen klaagliederen. Hij is geen poppetje van suikergoed.

'Ik hoop van harte dat je het er goed afbrengt. De Duitsers hebben daar veel Flak.'

Meteen bijt de majoor zich op de lippen. Een commandant mag niet op deze toon spreken. Dat is defaitisme kweken. Maar deze vlieger is zo jong en hij ziet zo bleek, en er is zoveel van hem gevergd in deze dagen. Nu moet hij alweer op een sterke vijand af. Zelfs bij een commandant van een militaire basis komt de mens wel eens boven. Deze knaap staat misschien vlak voor de eeuwigheid. 'Als je wat overkomt...'

Bob lacht. 'O... dan tokkel ik straks met de engeltjes op de wolkes, majoor.'

De majoor kijkt de jonge vlieger in de ogen. Is dit spot, onverschilligheid? Of is het ernst in een luchtig kleedje?

'Nummer vier!' roept de onderofficier, die het naar buiten rijden van de jagers regelt. Bobs vliegtuig staat gereed.

'Good luck,' wenst hem de commandant.

'Tot straks, hoop ik, majoor.'

Hij klimt met moeite in het toestel. De onderofficier geeft hem een duwtje.

'Voor vrij!... Contact!'

Met vaste hand stuurt Bob zijn toestel de startbaan af, de lucht in. In V-formatie gaat het naar Alkmaar, waar de bommenwerpers een voor een omhoog gaan. Het samenspel is even volmaakt getimed als in de vroege morgen. En dan vliegen zij voor de tweede maal naar Gelderland.

Ze gaan over Rhenen. Het dorp brandt. De Cuneratoren rijst boven de vlammen uit. Het bos dat ze vanmorgen bombardeerden is één vuurzee. Op de weg ziet Bob verkoelde paarden liggen tussen gebroken wielen en affuiten: de batterij die hij vanmorgen heeft gemitraillleerd.

Er komen rondom hem tientallen kleine wolkjes zweven. Net of een kapper poeder spuit. Maar ze zijn niet zo onschuldig. De commandant heeft niet voor niets gewaarschuwd voor de Flak. Een D 21 wordt niet zo gauw getroffen. De snelle jagers wenden veel te soepel om door een straal lichtspoomunitie te worden vastgehouden. De trage oude bommenwerpers lopen echter groot gevaar.

Zij leggen desniettemin hun eieren op de aangewezen plaats. Het bos vat vlam. De bommenwerpers gaan op tegenkoers. Bombardement geslaagd!

De Flak schiet dubbel hard op de wegvliegende toestellen. Daar bibbert een C 10. Er schiet een steekvlam uit een vleugel. Benzinetank geraakt. De kist is reddeloos. En ginds geraakt een tweede bommenwerper in moeilijkheden. Tegen Flak helpt jagerdekking niet.

De D 21's krijgen werk als, buiten het schietbereik van de Flak, een escadrille Messerschmidts hen opwacht. De Nederlandse jagers stormen op de vijand af. Het wordt een worsteling als van bokkers: snelle wendingen en harde stoten. Bob voelt in het gevecht geen hoofdpijn en geen moeheid meer. Hij hoort de kogels van een Duitser door zijn vleugels en cabine slaan. Het is al een bekend geluid geworden. Met de engeltjes op de wolken tokkelen... flitst door zijn brein.

Was zijn antwoord aan de majoor spot? Was 't ernst? Hij weet het zelf niet. Met een snelle duik onttrekt hij zich aan een vuurstraal uit een Messerschmidt. Die is hij even kwijt. De Duitser

vliegt te snel om zo vlot als hij te kunnen zwenken. Ginds: twee C 10's, door Messerschmidts aangevallen. Bob laat zijn Fokker tussen de twee jagers vallen. Zo trekt hij het vuur van de Duitsers naar zich toe; de bommenwerpers hebben voor het ogenblik soelaas. Maar in zijn kist slaan weer de kogels in. Ze fluiten om zijn oren. Met de engeltjes op de wolken... Hij is daar nu vlak bij. Hij laat zijn toestel duiken en ontkomt daardoor aan zijn belagers. Nog niet... nog niet naar de engeltjes.

Twee bommenwerpers en twee jagers zijn verloren bij de actie. Nadat de overgebleven C 10's op het Bergense vliegveld zijn geland, zet Bob zijn kist te Buiksloot aan de grond.

Dan is hij aan het eind. Enkel op zijn zenuwen heeft hij gevochten. Nu hangt hij als een zoutzak in zijn stuurstoel. Twee mannen van de gronddienst dragen hem uit de cabine.

'Gewond?' vraagt de commandant bezorgd.

'Nee, majoor, alleen doodmoe. Ik ben maar een papieren ventje.' Met een flauwe glimlach voegt hij eraan toe: 'De engeltjes tokkelen nog zonder mij.' Meer kan hij niet zeggen. Er trekt een floers voor zijn ogen.

'Hij moet naar het hospitaal,' zegt de majoor. 'Laat een ambulancewagen komen.'

Bob hoort het als uit de verte, maar hij verstaat het toch. Zijn ogen gaan weer open. 'Alstublieft naar die boerderij, majoor,' lispelt hij. 'Daar zorgen ze heel goed voor mij.' Dan trekt het floers weer voor zijn ogen en verder weet hij niets.

II. Doodsstrijd

Het is de vijfde oorlogsdag. Frans Matter staat op wacht bij zijn kanon. Scherp uitkijken naar vijandelijke vliegtuigen, luidt het consigne. Maar geen Duitser laat zich zien. Geen Duitser heeft zich laten zien, sinds Ypenburg opnieuw in Nederlandse handen is. De Luftwaffe mijdt na de tiende mei blijkbaar de omgeving van Den Haag. Zij heeft trouwens op Ypenburg ook niets te doen. De chaos op het vliegveld is wel opgeruimd en de startbanen zijn hersteld, maar de Nederlandse luchtmacht maakt er geen gebruik van. Die is vrijwel vernietigd.

In het zuiden hangt een zware rook. Dat is werk van de Engelsen. Gisteren zijn er een paar Britse torpedojagers in Hoek van Holland aangekomen en zijn er mariniers aan wal gegaan. Met juichkreten zijn ze begroet. Eindelijk kwam er hulp van de bondgenoten. In plaats van hulp te bieden, hebben ze brand gesticht! De kostbare olie-installaties aan de Nieuwe Waterweg hebben ze aangestoken en toen het daar alles vuur en vlam was zijn de mariniers weer aan boord gegaan en is de Navy weggevaren.

Nederland staat nu alleen, zonder hulp van de bondgenoten, zonder de leiding der ministers – zij zijn naar Engeland gevlucht – zonder Oranje – want ook de Koningin is weggegaan – met een overmachtige vijand in het hart van het land. Wat moet er gebeuren? 'Vechten!' zegt vaandrig Joost de Wolf. 'Liever dood dan slaaf!' Frans Matter is het met hem eens. Vechten. Liever dood dan slaaf! Maar zij hebben niet meer gevochten na de eerste dag. Zij konden niet vechten. Hun batterij zit vastgenageld aan het voetbalveld en geen vijand is er na die eerste morgen binnen hun bereik gekomen.

Frans speurt de blauwe hemel af. Dat is zijn taak. Uitmaken en vuren zodra een vijand zich vertoont. Heeft hij daar niet een escadrille jagers in de kijker? In V-vorm komen ze aan... Ach, het is een vlucht ganzen.

Zijn ogen doen pijn van het langdurig turen. Hij zet de kijker af en wrijft ze uit. Het uitkijken is toch tevergeefs. Er komen hier

geen Duitsers. Bezuiden Rotterdam en achter Utrecht wordt het Nederlandse leger afgemaakt. Toch zet hij de kijker weer voor de ogen.

Bob meldt zich weer op de basis te Buiksloot. De dokter van het Amsterdamse hospitaal heeft het hem toegestaan; hij heeft er zelfs op aangedrongen. 'Anders zou ik je vasthouden, maar het gaat om het vaderland. De Koningin en de ministers hebben ons in de steek gelaten, maar jij bent anders, hee. Geef die Nazi-schurken op hun kop!'

Bob heeft er weinig op gezegd. Van de Koningin begrijpt hij niets. Hij had het voor onmogelijk gehouden dat Oranje Nederland in de steek zou laten. Hij wil de Nazi's graag op de kop geven. Maar hoe moet het? Burgers hebben zulke vreemde opvattingen over de mogelijkheden van verdediging. De Geuzen hebben indertijd de Spanjaards er van langs gegeven, wij doen hetzelfde met de Duitsers, redeneert de dokter.

Die van de luchtmacht hebben de kansen van meetaf nuchterder gewikt. Ons landje is onnozel klein; het heeft geen diepte om een verdediging tegen een modern leger op te bouwen. En onze krijgsmacht was speelgoed in verhouding tot de Duitse. Zonder illusies hebben de Nederlandse vliegers de strijd aangeboden, eenvoudig gehoorzaam aan bevelen. Op de eerste dag hebben zij verstomd gestaan dat zij partij konden geven aan de geduchte Duitsers. Hun Fokkers wonnen het zowaar van de Messerschmidts! Diezelfde avond was het evenwel al duidelijk dat de dapperste strijd niets hielp. Al waren er ook vijf Duitse vliegtuigen gevallen tegen één Nederlands, de kleine luchtvloot was al bijna op.

Toch is hij blij dat de dokter hem dienstdoen geeft. Bij het nietsdoen in het ziekenhuis is hij opnieuw gekweld door duizend angsten. Angst gaat over in het gevecht. Ook wil hij aan zijn makers niet de indruk geven dat hij hen in de steek laat. Er zullen er toch wel zijn die dat denken, sinds hij er telkens tussenuit gegaan is. Misschien is hij wel laf; hij is althans dikwijls doodsbang maar zijn collega's mogen dat nooit merken.

Er staan vliegklare D 21's in de gecamoufleerde hangars van het vliegveld. De monteurs hebben de jagers gerepareerd, dag en nacht werkend. Het is voor niets geweest. De vliegtuigen kunnen

niet vechten, omdat alle munitie is verschoten.

'Maar dan kan er toch nieuwe worden gehaald! We zijn hier vlak bij de Hembrug,' zegt Bob.

'Daar is ook geen munitie meer voor onze mitrailleurs. Er moet eerst worden aangemaakt... als daar nog tijd voor is.'

Bob klemt de tanden op elkaar. Na vijf dagen oorlog de munitie op! Het is allemaal hopeloos mis. Wat doet hij hier eigenlijk. Het was beter als hij in zijn bed gebleven was.

De commandant ontbiedt Bob bij zich. Zijn collega van Ruygenhoek heeft hem gevraagd of hij nog enkele vliegers heeft in staat een opdracht uit te voeren. De zijne, voorzover ze niet gevallen of gewond zijn, liggen allemaal voor Pampus na vijf dagen vechten. En zo is het te Buiksloot ook gesteld.

'Wat denk je, Baars, zou het gaan na deze rust?'

'Ik heb dienstdoen van de dokter, majoor,' zegt Bob eenvoudig. Een auto brengt hem over. De rit verloopt zonder enige hinder door de Duitsers. Geen parachutist zit meer in het veld – ze zijn schoon opgeruimd – geen Messerschmidt of Heinkel is er in de lucht.

Maar de Nederlanders zijn erg zenuwachtig. Wel tien keer wordt de auto aangehouden door soldaten met het geweer in de aanslag, die bewijzen eisen dat zij geen spionnen of verraders zijn. In de dorpen overal samenscholingen van mensen. Er wordt weinig gewerkt.

De commandant van Ruygenhoek heeft opdracht een verkenningsvlucht te laten uitvoeren. Het opperbevel wil weten hoe sterk de Duitsers in de buurt van Dordrecht zijn.

Twee C 10's zijn beschikbaar voor de opdracht. De oudjes, die gedurende enkele dagen – uit nood – weer bommenwerpers zijn geweest, moeten nu voor verkenners spelen. Bob Baars wordt aangewezen als piloot op een ervan; een luitenant – Terlinden – zal waarnemer zijn.

Met een onbehaaglijk gevoel klimt Bob in het toestel. Als het een D 21 was geweest! In die Fokker voelde hij zich mans. In dit slome vliegtuig wordt hij schietschijf, nog erger dan verleden week in de C 5, waarmee hij nog heeft kunnen wegduiken in de Leidse grachten. Enfin, als de Duitse luchtmacht vandaag overal zo mak is als tussen Buiksloot en Ruygenhoek zal het wel gaan. Terwijl Bob de instrumenten controleert praat luitenant Terlin-

den met de majoor. Het gesprek duurt nogal lang. Bob is gereed met zijn controle. Het is wel goed dat hij even moet wachten. Zijn duizeligheid is weer teruggekeerd. Met gesloten ogen leunt hij tegen het toestel. Misschien gaat het over. Misschien kan hij zijn voorgevoel dat er op deze vlucht iets naars gebeuren zal ook onderdrukken. Wat zei de boer uit Waterland ook weer in dat gesprek op Pinksterzondag nadat hij uit de kerk gekomen was? De Trooster laat je nooit alleen. Ook als het misloopt is Hij bij je...

Eindelijk komt Terlinden. Nee, de majoor roept hem nog eens terug. Opnieuw gepraat, een warme handdruk. Gaat dat hier zo toe? Ze houden bij de luchtmacht anders niet van poespas. Handjes geven als je op patrouille gaat, is er nooit bijgeweest. Vóór 10 mei niet en sinds de oorlog uitgebroken is nog minder. Geen sentimentaliteiten alsjeblijft. Je doet wat je opgedragen wordt en daarmee uit. Als je het krap hebt vecht je dat in je zelf uit. Deze officieren stellen zich aan alsof ze afscheid nemen voor het leven. Reeds aan boord wuift Terlinden nog eens naar zijn chef. Vreemd, de luitenant lijkt heus geen zijden ventje en de majoor nog minder.

Bob taxiet naar het begin van de startbaan. Het wachten is op een seintje van de toren.

'De Duitsers slapen vandaag uit, geloof ik,' zegt Bob tegen de luitenant. 'Ik heb er nog niet een gezien.'

'Maak je niets wijs. Wij zullen wel gauw ondervinden dat ze wakker zijn. Bij Rotterdam verzeilen we in de hel.'

De toren geeft fiat. Bob zet de motoren aan. Ze stuiven over de baan. De C 10 komt langzaam los.

Tot aan de Maas is er niets aan de hand, maar aan de overkant van de rivier zitten ze opeens in het heetste Flakvuur. Zijn hart krimpt pijnlijk als hij de eerste wolkjes voor zich ziet. Eenmaal ertussen voltrekt zich het wonder weer dat hij in deze dagen telkens heeft ervaren. Zijn duizeligheid is over en zijn angst vergeten. Koelbloedig zwaait en zwenkt hij om aan de dodelijke stralen van de lichtmunitie te ontkomen. Hij slaagt er beter in dan zijn collega in de andere C 10. Dat toestel vliegt in brand. Er stroomt vuur uit de vleugels en de staart. Het stort neer.

Bob wijkt uit in de richting van Den Briel. Daar raakt hij buiten het bereik van de Duitse luchtdoelartillerie. Met een boog wil

hij naar Dordrecht koersen in de hoop dat daar geen, althans minder, Flak zal staan. Maar dan komt er een hele zwerm Messerschmidts op hem af. Het is een portuur als een troep wolven tegen een schaap. Hiertegen de strijd aan te binden zou pure zelfmoord zijn. Hu-bo-hè spelen is de enige kans om te ontkomen.

Hij scheert laag over het akkerland van Voorne-Putten, wipt over de duinen, vliegt zo laag over zee dat de propellers soms de golven raken. De Duitsers laten af.

'Wat wilt u?' vraagt Bob aan Terlinden. 'Nog eens proberen?'

'Zie jij een kans?'

Bob schudt het hoofd. 'We gaan eraan eer we iets hebben waargenomen.'

'In elk geval zullen we niets kunnen navertellen,' gromt de luitenant.

't Was idioot ons met deze oude kisten hierop uit te sturen.'

Bob stuurt naar het noordoosten, richting Ruygenhoek.

'Koers west,' geeft luitenant Terlinden opdracht.

Bob ziet hem vol verbazing aan. 'West?'

'Ja, naar Engeland. Voor ons vertrek heb ik de afspraak met de commandant gemaakt. Als wij onze opdracht niet konden uitvoeren, zouden we oversteken. Thuis kunnen wij niets meer doen. Dat is nu gebleken. En vandaag of morgen is het afgelopen. Je hebt toch geen bezwaar?'

'Nee, waarachtig niet,' zegt Bob. Meteen klemt hij de kaken op elkaar. 't Is rot zo weg te moeten gaan. Hij doet warempel hetzelfde als de Koningin. Hij laat zijn landgenoten in de steek. Nee, nee, hij gaat voor hen vechten! Van Engeland uit gaat hij de Duitsers bestoken, nu het in Nederland niet langer kan. Wil koningin Wilhelmina dat ook? Was het van haar geen vlucht?'

Daar is die nare duizeligheid weer. Er beven sterretjes voor zijn ogen. Z'n hoofd, z'n handen wegen zwaar als lood. Hou je taai, Bob, blijf bij je positieven. Je moet in elk geval je kist, de luitenant en jezelf naar Engeland brengen. Hij vecht tegen zijn vermoeidheid en zijn duizelingen. Vaster klemt hij de handen om het stuur. Terwijl hij een bocht trekt kijkt hij naar de duinen: een smalle grijze streep boven het groene water. Een schoolversje speelt hem door het hoofd: 'Vaarwel, vaarwel mijn vaderland...'

Frans Matter staat weer op de uitkijk bij de batterij. Uren heeft hij tevergeefs getuurd. Nu heeft hij eindelijk wat in de kijker: een reeks stippen, vliegtuigen. Ze komen uit de richting Rotterdam recht op hen aan. Het zijn bommenwerpers, Heinkels! Frans slaat alarm.

Joost de Wolf staat onmiddellijk aan de afstandmeter. Frans springt achter zijn kanon en draait de loop naar het zuiden... Eindelijk kunnen zij weer vechten!

Ver voordat het eskader binnen het bereik van de luchtdoelartillerie van Ypenburg gekomen is, zwenkt het naar het oosten. Een tweede en derde eskader komen uit in de richting Rotterdam, elk zeker vijftien bommenwerpers sterk. Ze zwenken alle af, voordat zij onder schot zijn.

Einde alarm voor de luchtverdediging van Ypenburg.

De manschappen mopperen. Alweer geen kans er op te slaan.

Frans tuurt weer door zijn kijker. 'Rook boven Rotterdam,' meldt hij.

'Dat is Pernis, het vandalenwerk van onze fijne Engelse bondgenoten,' gromt Joost de Wolf zonder op te kijken.

'Nee, vaandrig, deze rook is anders, lichter. En het is boven Rotterdam. Ik zie nu ook vlammen. Daar is brand.'

Joost grijpt zijn kijker, tuurt. 'Waarachtig!'

De rook wordt dikker, hoger. Het lichte grijs tekent zich duidelijk af naast de zwarte wolken van Pernis. De rook breidt zich voortdurend uit. Het moet een enorme brand zijn. 'Die schoeljes hebben Rotterdam in brand gegooid!' roept de vaandrig verontwaardigd uit.

Frans voelt een steek in het hart. De vijand verwoest Rotterdam. En zij kijken werkeloos toe. Hun batterij, tientallen batterijen luchtdoelartillerie, die onder die Heinkels hadden kunnen wonden, die de aanval zeker hadden kunnen remmen en misschien vrijdelen, zijn werkeloos gebleven.

Joost de Wolf gaat naar de commandant. 'Laat ons onze batterijen toch op trucks zetten en er op afgaan. Dan kunnen we die schoften op hun donder geven.' Maar de commandant antwoordt: 'Je bent te vurig, vaandrig. Wij hebben onze taak hier. Wat als straks Den Haag gebombardeerd wordt, terwijl wij bij Rotterdam staan te wachten op een vijand die daar zijn duivelswerk al heeft gedaan?'

Steeds hoger en breder worden de rookwolken boven Rotterdam, steeds wilder de vlammen die door de rook heenstromen. Er komt bericht dat alle bommen op de binnenstad geworpen zijn. Duizenden vrouwen en kinderen zouden zijn omgekomen.

Joost, bij zijn batterij terug, zegt: 'Op Rotterdam zal Den Haag volgen. Wel, kerels, dan is het onze beurt. Zorg dat alles klaar staat als ze komen. En laat ze er dan van lusten, de moordenaars van Rotterdam.'

Frans Matter kijkt zijn Bofors na, druppelt olie in het mechanisme, haalt de loop door, wrijft het sluitstuk schoon. Er mag niet het geringste haperen als de vijand komt. De helpers sjouwen extra trommels vol munitie aan. Anderen leggen de handmitrailleurs gereed, oorlogsbuit van vrijdag. Mocht er een nieuwe landing van parachutisten komen, dan krijgen de Duitsers hun eigen blauwe bonen in de raap. De soldaten branden van wraaklust na de massamoord op de vrouwen en kinderen van Rotterdam.

Van de commandopost komt telefonisch het bevel: Inrukken!

Joost de Wolf meent dat hij het verkeerd verstaat: 'Inrukken, wij?'

'Ja, alle batterijen. 't Is afgelopen.'

'Wat afgelopen?!'

'De oorlog. Wij hebben gekapituleerd.'

De vaandrig vloekt grof in de telefoon. Zijn mannen kijken er van op. Wat kan hun batterijcommandant zó razend maken?

Hij smijt de hoorn neer. Woest grommend loopt hij in de stelling rond, als een getergde tijger. Hij windt zich steeds meer op; de aders van zijn slapen zwellen; zijn jong en fris gezicht is in een kramp vertrokken, hij knarst de tanden, maar zegt niets.

'Wat is er aan de hand, vaandrig?' waagt Frans te vragen.

'Die lammelingen,' scheldt Joost. 'Die lafbekken! En dat na Rotterdam. Na Rotterdam!' Hij vloekt godslasterlijk. Nog zegt hij niet waarom.

Uit de andere batterijen lopen manschappen ordeloos weg, er zijn er die hun karabijnen tegen de grond gooien.

Frans Matter heeft een bang vermoeden. 'Wat is er dan toch, vaandrig?' vraagt hij nog eens.

'Kapitulatie!' schreeuwt Joost woedend. 'Overgave! Ze vallen op de knieën voor de moordenaars van Rotterdam. Een slaven-

troep zijn wij geworden, een misselijke slaventroep.'

Zijn woorden priemen als messen. Zijn mannen worden even woest als hij. Een enkele, Krijn Roelfse, een kalme jongen, toch wel een goed soldaat, vraagt: 'Is het niet de wijste weg? Als de Nazi's vrouwen en kinderen gaan vermoorden...'

Zijn woorden gaan verloren in gescheld. De anderen willen de moordenaars van vrouwen en kinderen op hun falie geven.

'Zijn alle stukken geladen?' vraagt Joost schor.

Het getier verstomt. Hun commandant, zoëven rood, is nu spierwit, tot in de lippen. 'Ja zeker, vaandrig!'

'Schroef de doppen op de lopen.'

Sommigen verstijven van schrik, maar zij voldoen aan het bevel. Er komt een luitenant van een verder gelegen batterij met zijn mannen langs. 'Pas op vaandrig, het geschut moet ongeschonden worden uitgeleverd.'

'Kan mij geen barst schelen,' valt Joost uit. 'Mijn stukken gaan kapot.'

'De Duitsers zijn niet mals. Ze zetten je voor het vuurpeloton!'

'Dan moeten ze me toch eerst te pakken hebben. Klaar met die doppen?'

'Ja, vaandrig,' antwoordt Frans.

'Denk tenminste om ons!' roept de luitenant.

'O, u mag zich wel bergen... En jullie ook,' zegt hij tot zijn soldaten. Als Frans wil blijven gelast hij hem te gaan. Geen slachtoffers bij het vernagelen van het geschut.

Joost regelt alles om de kanonnen gelijktijdig af te vuren. Dit werk om de vijand tenminste oorlogsbuit te onthouden, koelt zijn woede enigszins. Gedoken achter zandzakken vuurt hij de stukken centraal af.

Met donderend lawaai barsten de kanonnen uit elkaar. De scherven vliegen wijd en zijd en hoog de lucht in. De fundering van de geschutsopstelling breekt; de wallen er rondom bezwijken. Het wordt een chaos van staal en cement.

Frans en twee makkers, die gedekt door een muur, van uit de verte hebben toegezien, ijlen terug. De vaandrig! In de ruïne is hij niet te ontdekken. Zij slepen haastig zandzakken aan de kant. 'Ja, hier,' komt een gesmoorde stem uit het zand. 'Help me eens een handje; ik zit klem.'

Zij rukken verscheidene zandzakken op zij. Joost krabbelt over-

eind en overziet de stelling. 'Zo, opgeruimd staat netjes,' meesmuilt hij.

In de officierskantine zijn er die Joost verwijten maken om wat hij in zijn woede heeft gedaan. Zij zullen er mot om krijgen met de Duitsers.

De commandant van het vliegveld neemt hem echter in bescherming.

'Voor mijn part hadden jullie allemaal net zo gedaan.'

Dit bevalt Joost. Hij put er nieuwe moed uit. 'Zullen wij de stellingen weer bezetten, majoor en de Duitsers, als ze hier komen, van katoen geven?'

'Met je vernageld geschut, zeker,' spot de commandant. 'En dan op eigen houtje oorlog voeren. Nee, De Wolf, als het opperbevel beslist heeft moeten wij gehoorzamen, al zit het ons ook nog zo hoog. Ik geloof trouwens dat generaal Winkelman geen keus had. De vesting Holland was opengebroken. Dat betekent dat wij de slag verloren hadden. Het werd nu een moord op vrouwen en kinderen, aan wie wij geen redelijke bescherming konden bieden. Als er volstrekt geen uitzicht is kan het wijs zijn er mee op te houden.'

'En slaaf te worden,' zegt Joost grimmig.

'Dat niet,' antwoordt de commandant. 'Wij staken déze strijd om een andere te beginnen.'

Joost kijkt zijn commandant verrast aan. Sommige officieren zijn onthutst. Wat wil de majoor?

Die zwijgt. Waarschijnlijk is het hem zelf niet duidelijk wat hij wil. Even later neemt hij echter Joost ter zijde. 'Als je naar huis wilt, kun je voor mijn part gaan.'

'Naar huis?' Hij is teleurgesteld.

'Ja, als vrij burger kun je je beter prepareren voor de nieuwe strijd dan als krijgsgevangene. Verstop je uniform maar.'

Het gezicht van de vaandrig heldert op. 'Dank u, majoor!'

Voordat hij weggaat zoekt hij Frans Matter op. 'Smeer jij 'm ook. Wij spreken elkaar nader!'

12. In quarantaine

'Wat nu?' vraagt Bob Baars aan Terlinden als hij op hun vlucht over de Noordzee door een lichte nevel heen de kust van Engeland bespeurt.

De luitenant heeft een kaart op de knieën uitgespreid en tracht de kust te verkennen, om daarna een vliegveld uit te zoeken, waar ze kunnen landen. Zijn ze hier niet bij de Theemsmond?

Voordat hij hun positie heeft kunnen vaststellen vliegt er reeds een snelle jager op hen toe. Hij draait een rondje om hen heen en geeft daarna een vuurstoot vóór het Nederlandse vliegtuig langs. Wil de Engelsman vechten? Ziet hij de oranje ballen op hun vleugels niet?

Hierna gedraagt de Hurricane zich evenwel fatsoenlijk. De stoot was blijkbaar bedoeld als een boodschap: volg mij. Hij vliegt in matig tempo voor hen uit. Bob stuurt achter hem aan. Als hij rondjes gaat draaien boven een vliegveld, laat Bob zijn kist zakken en zet hem aan de grond. Op hetzelfde ogenblik landt de Engelsman ook. Hij wacht de beide Nederlanders op, wanneer die uit de Fokker stappen.

'Bedankt dat u ons zo netjes hier gebracht hebt,' zegt Terlinden tegen hem.

De Brit gromt achter in zijn keel. Hij brengt hen naar een officier. Kort en zakelijk deelt hij hem mede waar en hoe laat hij de Nederlanders heeft onderschept. Dan gaat hij weg.

De Engelse officier is koel, om niet te zeggen argwanend jegens de Nederlandse vliegers. 'Jullie zijn dus gedeserteerd.'

'Uitgeweken, met medeweten en toestemming van onze commandant,' corrigeert Terlinden hem.

'Om van hieruit door te vechten,' vult Bob strijdlustig aan.

'Zo, wil jij vechten?' vraagt de Engelsman op smalende toon.

'Dan ben jij een witte raaf onder je landgenoten.'

'Onze vliegers hebben hard gevochten,' verdedigt Bob zijn makers. 'En ze vechten nog, voorzover ze niet dood zijn. Wij zullen...'

'Ze vechten *niet* meer,' onderbreekt hem de Engelsman. De Ne-

derlanders hebben zich overgegeven... overgegeven na vijf dagen oorlog.' Zijn toon is verachtelijk.

Bob en Terlinden staan ontzet. 'Wie hebben zich overgegeven?' vraagt de luitenant stamelend.

'Verstaat u mij niet? De Nederlanders. Uw hele krijgsmacht. Na vijf dagen! En dan praat jij van hard vechten. Bah!'

Bob en Terlinden zijn kapot. Zij wisten dat dit er van komen moest. De luchtmacht was verpletterd. Het slot van de vesting Holland kapot. Omdat ze de kapitulatie zagen aankomen zijn zij naar Engeland uitgeweken... Maar dat het nu al zo ver is...

'De Duitsers hebben Rotterdam gebombardeerd,' licht de Engelsman in. 'De stad brandt. De bommenwerpers konden vrij hun gang gaan. Jullie deden niets terug.' Bij de laatste woorden krijgt de toon van de Engelsman weer een smalende klank. Het is heel duidelijk dat hij de tegenstand, door Nederland geboden, laag aanslaat.

Bob kleurt hoogrood. De luchtmacht althans heeft hard gevochten. Zijn makkers hebben zich opgeofferd in een ongelijke en weldra hopeloze strijd. Maar het leger? Hij bijt zich op de lippen. Het bericht van de kapitulatie heeft hem zo hevig aangegrepen dat hij geen woord ter verdediging van zijn land weet uit te brengen. En van zichzelf ook niet. Terwijl Rotterdam gebombardeerd werd vloog hij naar het veilige Engeland. Zenuwachtig laat hij zijn uniformpet in zijn handen draaien. Ook Terlinden zwijgt. 'Kop op, lui!' zegt de Engelsman dan op een heel andere toon dan hij tot dusver heeft gebezigd. 'Wij hebben zo vaak op onze duvel gekregen bij het begin van een oorlog. Nu ook. In Noorwegen hebben wij het lelijk laten zitten. Uit Trondheim en Narvik moesten we evacueren. Jullie hebben we niet kunnen bijstaan. Maar de laatste klap hebben wij altijd gegeven. Zo gaat het nu weer. Denken jullie dat Hitler, dat wilde beest, de oorlog wint? Onmogelijk! Al zouden wij ook uit Engeland moeten evacueren, naar Amerika of wie weet waarheen, wij houden vol en zullen het winnen. En wij halen jullie ook uit de ellende.'

'Daarom zijn wij hierheen gekomen,' zegt Bob geestdriftig. 'Omdat wij dat vertrouwen hebben en omdat wij jullie daarbij willen helpen. Vertrouwt u mij een vliegtuig toe, dan ga ik weer vechten, liever vandaag dan morgen.'

De officier glimlacht. De vechtlust van deze jonge Nederlander

staat hem aan. Toch klinkt er ook meewarigheid door in zijn toon als hij zegt: 'Niet zenuwachtig wezen, boy. Dan breng je er weinig van terecht. Rust eerst maar eens een poosje uit.'

Bob kleurt hoogrood. Waar ziet die Engelsman hem voor aan? Hij heeft z'n man gestaan.

De officier ontbiedt een korporaal. Die brengt de beide Nederlanders per auto naar een groot gebouw, waar een dokter hen onderzoekt. Met Terlinden is hij gauw klaar. Bij Bob beziet hij het schampschot aan het hoofd; de wond betekent niets. De blauwe plekken aan de rug zijn pijnlijk, maar meer niet. Over zijn pols en bloeddruk is hij echter niet tevreden. 'Wat heb je uitgevoerd de laatste dagen?'

'Sinds vrijdag tweemaal ziekteverlof gehad,' antwoordt Bob.

'En gaf die dokter je toen dienstdoen?'

'Ja, op mijn verzoek... Er waren niet veel vliegers meer en de Duitsers stookten ons het vuur erg heet.'

De dokter schrijft een briefje uit. 'Je neemt eerst maar een poosje rust.'

Er komt een zuster om hem naar de ziekenzaal te brengen.

Als hij in bed ligt voelt Bob pas hoe dodelijk vermoeid hij is. Voor zijn gevoel zinkt hij weg in een put. Wat ben ik een papvent, foetert hij op zichzelf. Dat is nu de derde keer in één week, dat ik naar bed word gestuurd en het is warempel nodig ook. Hoe komt dat toch? Ik kon vroeger redelijk wat verstouwen. En je wordt ook niet zomaar voor de vliegdiens goedgekeurd... Hij denkt niet verder, omdat hij in een diepe slaap valt.

De volgende morgen ligt Bob in een ligstoel in de grote tuin achter het gebouw. Het is er heerlijk rustig. De goudenregen bloeit. Late tulpen staan te pronken. Uit een gazon, glad als fluweel, rijzen twee machtige beuken op, pralend in hun heldergroene lentekleed. Een tuinman rolt het gras, een andere bindt rozen op. Buiten de hoge ijzeren hekken, die de tuin omringen, is een wandelpark. Daar spelen kinderen in het gras, zitten ouwe heertjes op een bank te roken en te lezen, wandelen meisjes dicht langs het hek, knipoogjes en kushandjes werpend naar de soldaten in de tuin. Geen spoor van oorlog hier; naar het schijnt ook geen gedachte eraan. Het laat de Engelsen blijkbaar onverschillig dat aan de overkant van de Noordzee de verschrikkingen van de hel

zijn losgebarsten. Dat België nu wordt vertrap onder de Duitse spijkerlaarzen, zoals Nederland pas is vertrap, en Noorwegen en Denemarken een maand geleden, en zoals Frankrijk zal vermorzeld worden. Zij spotten met de gedachte dat na het vasteland van Europa Engeland aan de beurt zal komen. Aan deze zijde van het Kanaal en de Straat van Dover wanen zij zich veilig. Die waan koesterden de Nederlanders ook. Achter de Waterlinie was het veilig. Maar de geduchte Goering is met zijn parachutisten en luchtlandingstroepen over de Waterlinie heen gesprongen. Zou hij het Kanaal niet kunnen nemen? Natuurlijk wel!

In de namiddag – als Bob weer buiten ligt – biedt het park buiten de hekken een andere aanblik dan des morgens. Nu geen spelende kinderen en kokette meisjes. Op het gazon oefent de burgerwacht. Sergeanten commanderen scherp en streng. Soldaten marcheren met geweren aan de schouder. Het zijn wonderlijke soldaten. Er zijn buikjes bij, grijskoppen en kaalkoppen. En als ze zich moeten verspreiden en sprong voor sprong in looppas voorwaarts gaan, dan kun je de ouwe mannen horen hijgen. Denken de Engelsen dat zulke soldaten partij kunnen geven aan de Duitsers? Het is nog dwazer kinderspel dan bij de vrijwillige luchtwachtdiensten in Nederland, ook voor het grootste deel bestaande uit oudere mannen, die steunend en zuchtend de trappen beklommen van de torens die tot uitkijkposten waren gemaakt. Als zij achter adem boven kwamen hadden ze de helft van hun wachttijd nodig om op verhaal te komen en daarna konden ze met hun oude ogen nog amper een jager van een bommenwerper onderscheiden, laat staan dat zij de verschillende typen grondig kenden en een betrouwbare schatting van hun snelheid konden maken. Hij had van Engeland, altijd in oorlog aan de grenzen van zijn wereldrijk, iets anders verwacht dan dit gedoe.

Daar komt luitenant Terlinden aangewandeld.

'Fijn dat u me hier opzoekt,' begroet Bob hem.

'Ik heb er niet ver voor hoeven lopen. We zitten samen opgesloten.'

Bob kijkt de luitenant verwonderd aan. 'Opgesloten?'

'Ja, opgesloten achter deze hekken. Het enige onderscheid tussen jou en mij is dat ze jou op de ziekenzaal en mij ergens anders hebben gestopt. Wij zitten hier in quarantaine... nee, niet omdat

ze ons van pokken of zoiets verdenken. Het is een politieke quarantaine. Ze wensen zekerheid dat wij geen spionnen van de Duitsers zijn.'

'Asjemenou!'

'Het is toch niet zo gek dat ze scherp toezicht houden op vreemdelingen. Bij ons hebben ze alles laten lopen. Duitse 'kooplui' en 'toeristen' konden gaan en staan en foto's maken waar zij wilden. Wij onderzochten niet of zij soms spionerende officieren waren. Wij durfden zelfs de N.S.B.-ers – die landverraders – amper aan te pakken. Vlak voordat de oorlog uitbrak, hebben we er een stelletje in de kast gezet. Toen was het kwaad al gebeurd. De Duitsers wisten bij hun inval alles van ons. Ze kenden onze vliegvelden en onze stellingen precies. De Engelsen passen daarvoor op. Zij zijn veel beter bij de pinken.'

'Enorm!' zegt Bob spottend en hij wijst op de stramme grijskopen op het grasveld buiten het hek. 'Kijk eens! Ze dragen warempel houten geweren. Als die de Duitse parachutisten moeten opruimen!'

'Je moet niet denken dat die burgerwachters de maatstaf zijn voor de Engelse soldaat. Je moet warempel ook niet denken dat de Engelsen alleen evacueren en niet vechten kunnen. Herinner je de zeeslag aan de kust van Zuid-Amerika december vorig jaar. Drie kruisers tegen een Duits slagschip. En toen de Exeter buiten gevecht was gesteld twee lichte kruisers. Zij vielen aan, ondanks dat de Graf Spee dubbel zoveel en dubbel zo zwaar geschut had. Ze hebben de Duitser verslagen! Zo is de Navy. En de RAF is van hetzelfde hout gesneden. Dat zal je wel gauw merken.'

'Eén bombardement op Waalhaven, da's alle hulp die ze ons geboden hebben,' meesmuilt Bob.

'Klaag niet te hard. Churchill heeft onze regering verleden jaar gevraagd bondgenoot van Engeland te worden, maar wij hebben geweigerd. We wilden onze eigen boontjes doppen. Nou, dat hebben we dan gedaan.'

Terlinden groet hem. Hij moet op het appèl verschijnen. Bob blijft achter, met kloppende slapen. De ellende kwelt hem net zo erg als het vechten heeft gedaan.

Na een week laat de Engelse dokter Bob los. 'Je bent nu voldoende uitgerust. Maak je spieren lenig door aan sport te doen;

atletiek is het beste; kalm aan beginnen en dan geleidelijk opvoeren.'

Bob wil een andere sport beoefenen: de lucht in en op de Duitsers af. Hij heeft warempel lang genoeg buiten spel gestaan en op het vasteland verloopt de oorlog bijster slecht. Het Belgische leger is even grif onder de voet gelopen als het Nederlandse en de Duitse tanks hebben het Frans-Britse front ook al kapot gereden. De rampen zijn vooral te wijten aan de overmacht van Duitsland in de lucht, heeft Bob in Engelse kranten gelezen. De zwakke Franse luchtmacht kan tegen de Luftwaffe niet op. Frankrijk schreeuwt om hulp van de Royal Air Force. Hij wil zich melden bij de RAF. Een ervaren jachtvlieger moet daar nu meer dan welkom zijn.

Maar al heeft de dokter Bob gezond verklaard, de politieke quarantaine is nog niet afgelopen. Bob mag de hoge ijzeren hekken niet uit, zomin als Terlinden, die ook nog altijd wacht op een verklaring van politieke betrouwbaarheid.

Pas veertien dagen na hun overtocht komt er een briefje dat voor hen beiden de hekken open maakt. Zij melden zich tezamen bij de RAF. Bob wordt verwezen naar een school voor jachtvliegers.

'Moet ik naar school?' vraagt hij. 'Ik kan vliegen en ik heb gevochten! Uw Hurricanes verschillen niet zoveel van onze Fokkers. En ik dacht dat iedere jachtvlieger nu bitter nodig was.'

'Jij schijnt goed op de hoogte te zijn,' zegt de officier spottend. 'Ga maar naar school, vriend. Daar zullen ze wel uitmaken, wanneer je alleen vertrouwd bent in een Hurricane.'

Geërgerd gaat Bob heen.

Op de busrit, in de underground en later in de trein wordt Bob telkens opnieuw getroffen door dezelfde koele onbewogenheid die hem op de eerste dag in Engeland reeds heeft verbaasd. Iedere Londenaar koopt op straat een krant en ieder leest zijn krant, al wandelend met de dophoed op en de paraplu aan de arm, wachtend bij een halte voor de bus, of staande in een volle trein. Maar niemand wordt geschokt, al kun je aan de vette koppen in de kranten zien dat het oorlogsnieuws weer bar slecht is. Dat er tientallen schepen zijn getorpedeerd, schijnt de Londenaren evenmin te deren als dat de Duitsers het Franse front in stukken scheuren.

Wanneer de trein na een lange rit door de huizenzee van Londen het open land bereikt, is Engeland zo vredig als het maar kan zijn. De boeren werken rustig op het land. Aan de oever van een rivier zitten hengelaars op hun gemak te vissen. In de trein bevindt zich een groep jongelui, waarschijnlijk leerlingen van een college, maar zeker op een leeftijd, waarop ze soldaat zouden kunnen zijn. Ze zingen leutige liedjes; ze maken vrolijke grappen; ze zijn volkomen zorgeloos. Hebben deze en al die andere Engelsen er geen benul van, dat Frankrijk ten onder gaat, net zo zeker als alle andere landen, die door Hitler aangevallen zijn, ten onder zijn gegaan, en dat dan de beurt komt aan hun eiland? Of verbeelden zij zich dat het Kanaal hen kan beschermen?

Aan het einde van de reis meldt Bob zich bij de vliegschool.

'Nederlander. Ervaring als jachtvlieger in verscheidene typen Fokkers,' antwoordt hij op vragen van een officier.

De man noteert het zonder op te kijken.

'Ik heb ook gevechtservaring,' voegt Bob eraan toe.

Een haast onmerkbaar lachje plooit het effen gezicht van de Engelsman. 'Vijf dagen, hee?' zegt hij.

De spot kwetst Bob. 'Nee, drie dagen; twee van de vijf heb ik te bed gelegen. Twee keer ben ik afgeschoten en twee kisten heb ik in de soep gevlogen. En daarna ben ik hierheen gevluht. Schrijf maar op dat ik een lafbek ben en niks waard tegen de Duitsers.' De officier van de RAF kijkt op. Zo'n vinnigheid had hij bij een Nederlander niet verwacht. 'Ik zal noteren dat je gevechtservaring hebt.'

Ze zetten Bob in een Hurricane om het instrumentenbord te leren kennen. 't Valt hem niet moeilijk; het verschil met de Fokker-jachtvliegtuigen is gering. Over zijn eerste vlucht is z'n instructeur tevreden.

Gebrek aan jachtvliegtuigen is de voornaamste oorzaak van het falen der geallieerden op het Franse front. De Engelse regering heeft besloten Hurricanes te sturen ter versterking van de Franse luchtmacht.

'Wanneer ga ik nu naar de overkant?' vraagt Bob.

In Frankrijk staat het op haren en snaren.

'Dat zullen ze wel uitmaken als je cursus afgelopen is,' antwoordt de instructeur bedaard.

Alweer die Britse onaandoenlijkheid! In Nederland is in de vori-

ge maand al wat voorhanden was aan mensen en materieel in het vuur gegooid, omdat men wist dat alles op het spel stond.

Het voornaamste wat Bob heeft te leren is het seinstelsel van de RAF, veel ingewikkelder dan het Nederlandse. Bij de Koninklijke Luchtvaartdienst had je trouwens nauwelijks een seinstelsel nodig. De vliegers vlogen slechts in klein verband. Na de eerste oorlogsdag vocht bijna ieder op zijn eigen houtje. Bij de RAF wordt grote aandacht besteed aan de verbindingen, niet alleen van de vliegers onderling, als die in grote groepen opereren, maar vooral ook aan de communicatie op de grond.

Bob kan niet zeggen dat er op de vliegschool wordt gelummeld; de training is zelfs zwaar. Maar alles gebeurt zonder overhaasting en er heerst helemaal geen zenuwachtigheid. De sfeer is bepaald minder gespannen dan bij de Nederlandse luchtmacht vóór 10 mei, toen het nog vrede was, maar ieder zich afvroeg wanneer en waar de klap zou vallen en hoe hard die aan zou komen. Het programma van de vliegschool wordt volgens het schema afgewerkt. Iedere vlieger krijgt op tijd zijn rust, op tijd verlof. Ofschoon het thans voor ieder duidelijk moet zijn dat het in Frankrijk mis gaat, wordt de koele zelfverzekerdheid van de Engelsen niet aangetast.

13. *Opnieuw in het vuur*

Plotseling komt er verandering. Een order van het hoofdkwartier dat iedere vlieger die kan vechten, ook al is het schoolprogramma nog niet tot aan het einde afgewerkt, onmiddellijk moet overgaan naar de operationele squadrons. Het Britse expeditieleger in Frankrijk wordt namelijk geëvacueerd. De RAF moet deze evacuatie dekken. Als de Engelse luchtmacht niet de heerschappij boven het Kanaal verwerft, zal het leger tijdens de overtocht door de Luftwaffe vernietigd worden.

Ook Bob moet aan deze operatie meedoen. Met een groep Engelsen en een Noor, die net als hij na de overrompeling van zijn vaderland naar Engeland gegaan is, reist hij naar een basis aan het Kanaal in de stellige verwachting onmiddellijk in een Hurricane te moeten stappen om de Duitsers te lijf te gaan.

Zelfs in deze allerkritiekste fase van de strijd gaat het echter bij de RAF nog rustig toe. De nieuw aangekomenen worden op de basis ingedeeld bij de reserve. Bob mag gerust de stad ingaan om daar een gezellig avondje te slijten. Het lijkt niet op de situatie in Nederland gedurende de vijf dagen, toen de vliegers nauwelijks gelegenheid kregen om te eten en te slapen. Toch heerst er geen zorgeloosheid. In vaste regelmaat stijgen escadrilles op. Aan vliegtuigen is evenmin gebrek als aan piloten. Een squadron, dat gehavend thuiskeert, wordt ogenblikkelijk weer aangevuld met nieuwe Hurricanes en frisse vliegers.

De tweede dag na de aankomst van zijn groep staat Bob op 'stand by'. Hij mag de basis niet verlaten. Als een piloot die vliegen moet iets mankeren zou, moet hij in kunnen vallen. De derde dag wordt het zijn beurt. Met nog twee nieuwelingen gaat hij op patrouille in een groep van op de Hurricanes ervaren vliegers. De escadrille is vierentwintig vliegtuigen sterk. In zulk een grote groep heeft Bob nog nooit gevlogen.

Bij de escadrille van deze basis voegen zich nog andere: een escadrille links, één rechts en nog enkele achter hen. Een sterke macht vliegt naar het Kanaal.

Ze komen boven zee. Van uit de lucht gezien zijn de golven star,

als waren ze gestold. Er is weinig scheepvaart langs de Engelse kust. Er zijn in het geheel geen Duitse jagers in de lucht.

Opeens is het beneden hen vol schepen. Een stage stroom vaart oost west, een andere west oost, dwars over het Kanaal. Er zijn grote en kleine schepen bij: lijnbotten, tramps, kustvaarders en nog kleiner goed. Dit is de vloot die het Engelse leger thuis moet halen. Op de flanken varen torpedoboten, korvetten en fregatten van de Navy, die de evacuatie moet beveiligen tegen aanvallen van Duitse snelboten en onderzeeërs.

In de verte ziet Bob stippen in de lucht. Vliegtuigen! De angst die hem in Nederland beklemde telkens als hij de lucht in moest, is in Engeland geweken. Ook bij het omhangen en opstijgen voor deze patrouille was hij rustig. Van anderen had hij gehoord dat het patrouilleren boven het Kanaal volstrekt geen hachelijke operatie was; de Luftwaffe liet zich maar zelden zien. De RAF was oppermachtig. En vliëgend tussen honderd Hurricanes voelde hij zich veilig.

Nu komt de vijand eraan. Het wordt vechten. 't Is of een ijzeren klem zijn maag bekneelt. Bange wezel dat hij is!

De stippen zwenken af naar het noordwesten. Het zijn Hurricanes, ziet Bob, de groep die op patrouille is geweest en naar huis gaat, nu zij door hen wordt afgelost. De RAF beheerst het luchtruim boven het Kanaal volledig. Bob ademt opgelucht.

Met een boog vliegt de escadrille over Duinkerken. De haven ligt vol schepen; de kaden staan vol met soldaten. Het gele strand bezijden de haven is zwart van troepen. Als er in de meidagen in Nederland ergens zo'n concentratie van troepen zou zijn geweest, de Luftwaffe had ze vernietigd. Dank zij het patrouilleren van de RAF gaat bataljon na bataljon aan boord en vaart schip na schip de haven uit. En op de stranden lijkt het wel feest. Witte motorboten, luxe jachten, allerhande pleziervaartuigen varen af en aan tussen het strand en grotere schepen die op de rede liggen. Zo wordt het Britse leger uit de val gehaald.

De Hurricanes zwenken van de haven weer naar zee ter dekking van de schepen die daar varen.

Opeens draadloos bevel van de eskader-commandant: Terug naar Duinkerken. Alarm!

Bob krijgt een schok. 't Wordt dus toch vechten.

Duitse eskaders cirkelen boven de haven en het strand. Stuka's plaatsen bommen op de schepen; Messerschmidts scheren hevig schietend over de propvolle stranden. Een schip vliegt in brand; een ander kapseist in de havenmond; hoeveel soldaten zijn gemittraileerd kan niemand schatten.

Een bliksemsnelle aanval is nooit te voorkomen. Maar hij is wel te stuiten en te straffen. Het eskader Hurricanes valt de Duitsers hard op het lijf. Het eerste resultaat is dat de Nazi's de schepen loslaten om tegen de Engelse jagers te gaan vechten.

En dan zit Bob opeens weer in een zelfde hete strijd als tussen 10 en 15 mei en net als toen is in het gevecht zijn angst verdwenen. Hij springt een Duitser op de staart en vuurt. De stoot is mis; de vijand is onverwacht gedoken. Een andere Messerschmidt valt hem van achteren aan. Bob hoort bekende harde tikken; een ruit springt stuk; een deel van het instrumentenbord spat uit elkaar. Bob wil afzwenken maar loopt dan op een derde Duitser in, die hem reeds op de korrel heeft. De nieuwe vijand krijgt echter van een andere Hurricane de volle laag en zijn achtervolger wordt ook aangevallen. Bob heeft de handen vrij om een Stuka te attaqueren, die naar een Nederlandse kuster vol soldaten duikt. Voordat de Duitser zijn bom heeft gelanceerd stort hij in zee, doorzeefd van kogels uit Bobs mitrailleur.

Na enkele minuten gaat het machtige eskader van de Luftwaffe aan de haal. De commandant van de Hurricanes roept zijn in het gevecht verstrooide groep bijeen. Het rustig kruisen boven de schepen en het strand wordt weer hervat.

Voor Bob is deze ervaring ongekend. In Nederland was het telkens boksen tegen een enorme overmacht. Men mocht eens een paar klappen geven, het eind was bijna altijd: er vandoor, hekje, boompje, huisje springend. In dit gevecht heeft de RAF de overhand behouden.

Stipt op de vooraf bepaalde tijd komt er een nieuw eskader voor aflossing. Bobs groep mag huistoe gaan. Het escadrille landt op het vliegveld. Twee Hurricanes mankeren, voorlopig worden ze als vermist genoteerd; het kan zijn dat ze ergens elders te land gekomen zijn. Het squadron heeft zes Duitsers afgeschoten.

Na deze patrouille zijn de piloten vrij. Pas na twee dagen komen zij weer op 'stand by' en op de vierde dag zijn zij weer aan de beurt voor vliegen. Zo ruim zit de RAF nog in zijn vliegers,

niettegenstaande haar inspanning verdubbeld is.

De nieuwe patrouille heeft de opdracht het leger te ondersteunen bij de verdediging van het bruggehoofd bij Duinkerken. Daartoe moet het escadrille kruisen boven Belgisch en Frans Vlaanderen. De Hurricanes scheren al mitrillerend over wegen vol met Duitse troepen. En verder bestoken zij de Duitse batterijen, die Duinkerken beschieten.

Deze strijd is zwaarder dan die boven zee, waar de RAF de meerdere was van de Luftwaffe. De Duitsers hebben hier veel Flak staan en die schiet zeer nauwkeurig. Bob ziet een paar van zijn collega's vallen. Rondom zijn eigen toestel ontplooiën zich ook telkens witte wolkjes van exploderende granaten. Hij kent ze van de patrouilles naar de Grebbelinie. Om uit de straal van lichtspoorruit die op hem wordt gericht te raken, laat hij zijn toestel scherpe bochten draaien en ontkomt.

Het groepsverband is boven Vlaanderen verbroken. Bij de voorlichting vóór het begin van de patrouille, in de briefing-room gehouden, heeft de commandant dat bevolen. Ieder diende op eigen gelegenheid te vechten. Ze moesten zich echter zoveel mogelijk houden binnen het vak dat op de kaart als hun terrein stond aangegeven.

In de telefoon die Bob om het hoofd draagt klinkt een attentie-sein. Het is de escadrille-commandant met orders. 'Een eskader Duitse bommenwerpers komt uit het oosten aangevlogen, vermoedelijk om de haven van Duinkerken te bombarderen. Val aan!'

Bob heeft de Duitsers spoedig in de gaten. Het zijn Heinkels, ziet hij, dezelfde vliegtuigen als waartegen hij gevochten heeft in de vroege morgen van de tiende mei. Van boven d'r op, daar zijn ze weerloos, heeft hij toen geleerd. Hij springt een bommenwerper op de nek en geeft een lange vuurstoot. De Duitser begint te zwabberen. Bob zoekt meteen de volgende al op. Nu wordt hij echter aangevallen door drie Messerschmidts, die de Heinkels escorteren. Bob mijdt die strijd. Hij kan zich bergen... tussen de bommenwerpers. Daar durven de Duitse jagers hem niet vervolgen uit vrees dat zij de vliegtuigen die zij beschermen moeten zouden raken. Andere RAF-vliegers doen net als Bob: tussen de Heinkels om de Duitse jagers te ontlopen en daar vuren. Onder de aanvallen van zoveel venijnige Hurricanes keren

de Duitsers om voordat zij hun bommen hebben uitgeworpen. Ze ontkomen doordat de commandant van het Britse squadron zijn vliegers terugroept; hun brandstof is bijna verbruikt.

'Dat ging er warm toe, Dutchie,' zegt een collega tegen Bob, wanneer zij, stijf in hun vliegerpak, over het platform naar hun onderkomen lopen.

Nu is het Bobs beurt om laconiek te doen. 'Vind je? In Holland hadden wij de handen anders vol.'

De volgende patrouille gaat weer naar Vlaanderen. De haven van Duinkerken en de stranden zijn nog even vol soldaten, maar het bruggehoofd is in enkele dagen aanmerkelijk ingekrompen. De evacuatie loopt op een eind. Omdat de troepen die de inschepping gedekt hebben thans zelf aan boord moeten, rust de taak om de opdringende Duitsers tegen te houden nu in hoofdzaak op de RAF. Al mitraillerend scheren de Hurricanes telkens over de Duitse stellingen, daarbij voortdurend door de Flak bestookt.

Bob heeft zijn laatste patroon verschoten. Nog vijf minuten dan is het de afgesproken tijd om te verzamelen voor de terugkeer naar de basis. Hij zou nu hij zijn munitie kwijt is ook op eigen gelegenheid terug mogen gaan, maar hij besluit te wachten op zijn makkers, om het risico te ontlopen dat hij alleen op Duitse jagers stuiten zou. Hij stijgt omhoog om buiten het bereik van de Flak te raken en cirkelt wat rond boven de kustlijn. De makkers zullen spoedig komen.

Uit zee nadert een groep vliegtuigen. Aha, de aflossers! Maar weldra ziet Bob dat het geen jagers zijn, maar bommenwerpers. Wat moeten die Blenheims hier? De Duitse stellingen bombarderen? Dan mogen ze warempel wel oppassen voor de Messerschmidts. De Blenheims hebben bij de strijd in Frankrijk een slechte beurt gemaakt. Er zijn dozijnen neergeschoten; soms kwam de helft van een eskader niet terug.

Het zijn geen Blenheims, ontdekt Bob. Het zijn zes Heinkels, stellig met opzet van over zee aanvliegend om de Britten te verrassen, met dezelfde truc als de Duitsers in de vroege morgen van 10 mei uithaalden bij de eerste aanval op de Nederlandse vliegvelden. Zij vliegen recht op Duinkerken aan. Dit wordt een aanval op volle schepen, volle kaden, volle stranden. En de Hurricanes van zijn squadron zijn ver weg, aan de andere zijde van het bruggehoofd in de aanval tegen Duitse stellingen en troe-

pen op de wegen. Hij, Bob, is hier alleen, zonder ammunitie! Hij kan niets doen om het bombardement, dat vreselijke gevolgen hebben moet, te keren.

Hij geeft vol gas. Brullend stormt de Hurricane op de Heinkels toe. Hij zwaait om de groep heen, duikt er onderlangs, klimt daarna omhoog en vliegt midden tussen het eskader door. Het is een roekeloze en onzinnige manoeuvre. Hij had een Heinkel van boven op de nek moeten springen, zoals een havik een duif aanvalt. Maar nu hij uit zijn lege trommels niet kan schieten, kan hij alleen maar schrik aanjagen door zich te laten zien.

De schijnaanval gelukt warempel! Het gesloten escadrille spat uit elkaar. Zo zit de schrik voor de Hurricanes er bij de Duitse bommenwerpers in dat ze ieder voor zich een goed heenkomen zoeken. Slechts één houdt koers naar Duinkerken. Bob jaagt hem achterna en scheert vlak voor hem langs. De Heinkel draait haastig bij, zoals een schaap bijdraait voor een herdershond. Bob, overmoedig geworden, steekt met zijn lege lopen naar hem. Er flikkert een rood lampje op Bobs brandstofmeter. Zijn tank is bijna leeg. Het zal de vraag zijn of hij Engeland kan halen. Op zijn klokje ziet hij dat de tijd voor de patrouille overschreden is. Zijn makkers zijn vast al naar huis. In een rustig tempo, om brandstof te sparen, vliegt hij terug. Hij haalt zijn basis op de laatste druppels.

'Waarom zo laat?' vraagt hem de commandant.

'Munitie op,' antwoordt Bob.

De commandant frons de wenkbrauwen. 'Daarom behoef je niet te laat te zijn.'

'Ik wachtte met mijn lege trommels op de anderen om met het escadrille terug te kunnen keren. Toen kwam er een groep Heinkels aan. Die heb ik aangevallen.'

De frons tussen de ogen van de commandant wordt dieper. 'Zonder munitie?' vraagt hij spottend.

'Jawel, commandant.'

De commandant haalt de schouders op. 'Je hebt veel fantasie, Dutchie.' Het is duidelijk dat hij van Bobs verhaal geen steek gelooft.

De volgende dag brengt een ordonnans aan Bob de boodschap dat hij bij de commandant moet komen. Hij gaat met lood in de schoenen. Dat wordt een douw, gelooft hij.

De commandant ontvangt hem vriendelijk. 'Gisteren heb ik je niet geloofd,' begint hij. 'Vanmorgen kreeg ik een brief van een officier aan boord van een van de evacuatieschepen. 'Het was een vlieger van uw squadron,' schrijft hij, 'die geheel alleen een groep Heinkels uit elkaar gedreven heeft. Ik zag het aan zijn nummer. Met een tjokvolle boot lagen wij aan de kade. De Heinkels kwamen op ons af. Hun bommenluiken gingen al open. Hij viel ze aan. Dank zij die vlieger is ons niets overkomen. Breng mijn complimenten aan hem over.' Dat doe ik hierbij en ik voeg de mijne erbij. Je hebt best werk gedaan, Hollander, en dat zonder munitie in je trommels, kranig!'

't Lag niet aan mij, commandant. Het lag eraan dat de Duitsers de stuipen op het lijf krijgen, zodra ze een Hurricane zien. Daarom werden ze confuus, toen ik alleen maar om hen heen vloog.' 'Je hebt het tóch goed gedaan. Een week verlof.'

Verlof is altijd de beloning voor prestatie bij de RAF. Bob is er niet mee ingenomen. Hij wil veel liever dadelijk weer op de vijand af, vooral na dit succes. Maar hij zegt: 'Dank u, commandant.'

Dat de commandant hem nu vertrouwt doet zijn hart goed.

14. *Onder Britten*

Bob Baars gaat met zijn verdiend maar weinig gewaardeerd verlof naar een dorp in Hampshire, hem door een collega aanbevelen. De inn, Het Gouden Hert, ziet er goed uit. De waardin wordt echter koel zodra zij merkt dat de gast in de uniform van de RAF, geen Engelsman is. Ze wijst hem wel een kamer en ze maakt ook een maaltijd voor hem klaar, maar ze is erg kortaf. En als Bob onder de lage balkenzoldering van de gelagkamer achter de kleine vensters met gebloemde gordijnen zit te eten stapt er een dorpsveldwachter binnen, die hem om zijn papieren vraagt. Bob begrijpt dat de man door de waardin is ontboden, die hem blijkbaar voor een spion aanziet.

Hij laat de politieman zijn identiteitskaart en zijn verlofpas zien. De agent bekijkt de stukken van alle kanten. Hij kan niets verkeerd ontdekken, maar hij blijft argwanend. 'Och, belt u mijn basis even op, dan bent u volledig op de hoogte,' raadt Bob hem aan. De man doet het. 'Het is in orde,' zegt hij na het telefoongesprek tegen de vrouw.

Die draait direct om als een blad aan de boom. Ze biedt Bob honderd verontschuldigen aan. Ze zegt dat hij een andere kamer krijgt, de mooiste die zij heeft. In plaats van de ietwat verschrompelde appel, die zij al voor het dessert had klaar gezet, maakt zij vlug een lekker toetje klaar. Bij zulk een goede zorg vergeeft Bob haar dat ze eerst wantrouwend was. Het was ook vreemd, een Nederlander in de uniform van de RAF.

Na het eten gaat hij wandelen. Het dorp is stil en klein, met bruine cottages; de omtrek is 'n glooiend landschap met boomgaarden, weiden en akkerland, afgewisseld door oud bos. Hij wandelt door een holle weg tussen appel- en perebomen, langs weiden met rood vee, en akkers waar het korte graan gaat rijpen. In de schaduw van een grote eik rust hij een poos. Het weer is prachtig, in de herberg zal hij het vast goed hebben. Toch is hij een beetje triest. Hij is alleen. Het verlangen naar huis, dat in de vrolijke drukte van het oefenkamp en in het tumult van de oorlog nauwelijks bij hem opkwam, is nu sterk. Hoe zouden vader

en moeder, de broers en zusjes – hij is de oudste thuis – het maken onder de Duitse overheersing? Zouden zij niet hevig ongerust zijn over hem? Hij heeft geen enkele boodschap kunnen achterlaten. Waarschijnlijk wanen ze hem dood. Op de dag dat hij bij de RAF werd aangenomen heeft hij een Rode Kruisbriefje geschreven: 'Springlevend. Ga weer tochtjes maken net als thuis. Schrijf gauw hoe het met jullie gaat.' Maar hij heeft geen antwoord gekregen. Zou zijn briefje aangekomen zijn? Als de Duitse censor doorgehad heeft wat hij bedoelde met 'tochtjes net als thuis' waarschijnlijk niet. En wanneer zal hij zijn familie weer terugzien?

Hij is pessimistisch, al schrijven de Engelse bladen ook heel optimistisch, en stellen zij de evacuatie uit Duinkerken als een overwinning voor. Dat is apekool. 't Is wel een wonder dat de Engelsen ontkomen zijn, maar een vlucht, ook een geslaagde vlucht, is een nederlaag, geen overwinning. En hij weet maar al te goed hoe het Britse leger uit Frankrijk is ontsnapt. Bij Duinkerken heeft hij enorme branden in het vrije veld gezien. Terwijl hij er overheen vloog schoten naar alle kanten steekvlammen eruit. Dat waren de voorraden van het Engelse leger: kanonnen, voertuigen, munitie, op een grote hoop gegooid en daarna in brand gestoken. De steekvlammen spoten uit ontploffende granaten. De manschappen zijn berooid en vrijwel onbewapend in het vaderland teruggekomen. Wat zal dit ontredderde leger beginnen, als Hitler nu zijn valscherm- en luchtlandingstroepen over de Straat van Dover werpt, zoals hij ze in mei over de Waterlinie heeft geworpen? En wat als Engeland bezwijkt?

In de kleine inn is Bob de enige gast. Na de avondmaaltijd, voortreffelijk bereid, neemt hij een krant van de leestafel, maar hij is al gauw uitgelezen. Behalve enig oorlogsnieuws – niet veel – staan in het plaatselijke blad alleen berichten uit de omtrek die hem niet kunnen boeien.

Achter in de gelagkamer zit het gezin (behalve de waardin haar man – meer boer dan herbergier – en twee dochters) gezellig om de haard geschaard. De Engelsen stoken hun open haarden zelfs midden in de zomer. Bob maakt uit de verte een opmerking. Brown – zo heet de man – gaat er grif op in. Bob wandelt in hun richting. 't Wordt een gemoedelijk praatje. 'Kom in de kring,' noodt Brown en Bob schuift er tussen. Ze vertellen hem

dat er nog twee zonen zijn, die bij de Navy dienen. Dat er in oorlogstijd bijna geen gasten zijn komt wel van pas. De meisjes werkten anders samen met hun moeder in de inn. Nu gaan ze dagelijks met hun vader naar het land.

Als vanzelf komt het gesprek op de oorlog. Brown ziet de toestand niet luchthartig in. De kranten maken het te bont met hun fanfares op Duinkerken. Bloed, zweet, gezwog en tranen, heeft Churchill in het vooruitzicht gesteld, toen hem de leiding van het land werd toevertrouwd. Brown verwacht een lange en harde oorlog. Veel leed staat Engeland te wachten.

'En op het eind?' vraagt Bob.

'De overwinning,' antwoordt Brown zonder de geringste twijfel. 'Maar u hoeft mij niet te geloven,' voegt hij er aan toe. 'Wacht.' Hij draait de radio aan. Een rede, die Churchill die middag in het Lagerhuis gehouden heeft, wordt uitgezonden. De stem van de oorlogsleider weerklinkt in de holle gelagkamer, krachtig, grimmig en toch rustig.

Open en eerlijk schetst Churchill de toestand. Over Duinkerken: ...Wij moeten er zeer voor oppassen dat wij deze redding niet voor een overwinning aanzien. Oorlogen worden niet door evacuaties gewonnen...

'Juist,' stemt Bob in.

Churchill:

...Dit is een grote krachtproef tussen de Britse en de Duitse luchtmachten geweest. Kunt ge u een groter doel voorstellen voor Duitse luchtaanvallen dan het onmogelijk maken van een evacuatie van deze stranden en het tot zinken brengen van al die schepen, welker aantal in de duizenden liep?... Zij spanden zich in, doch ze werden teruggeslagen. Wij hebben ons leger er uit gekregen...

'Mee door u,' zegt Brown dankbaar tot zijn gast.

Aan het eind van zijn rede wordt de Eerste Minister geestdriftig: ...Zelfs nu grote stukken van Europa en vele oude, roemruchte Staten in de greep van de Gestapo en het gehele gehate apparaat der Nazi-heerschappij geraakt zijn, of nog zullen raken, zullen wij niet verflauwen of het opgeven. Wij zullen tot het einde toe voortgaan; wij zullen strijden in Frankrijk, wij zullen strijden op de zeeën en oceanen, wij zullen met toenemend vertrouwen en toenemende kracht strijden in de lucht; wij zullen ons Eiland

verdedigen, welke prijs dat ook kosten moge, wij zullen vechten op de stranden, wij zullen vechten op de vliegvelden, wij zullen vechten op het veld en in de straten, wij zullen vechten in de heuvelen; nimmer zullen wij ons overgeven, en zelfs indien dit Eiland of een groot deel ervan onderworpen en uitgehongerd werd – waaraan ik voor het ogenblik niet geloof – ook dan zal ons Rijk overzee, gewapend en bewaakt door de Britse vloot, de worsteling voortzetten, totdat de Nieuwe Wereld met al haar kracht en macht op Gods ogenblik zich aangordt om de Oude te redden en te bevrijden.

‘Amen!’ zegt Brown.

Zijn vrouw veegt een traan uit het oog, maar haar mond is vast gesloten. ‘Onze jongens vechten daartoe mee,’ zegt zij. De meisjes hebben rode hoofden; vol strijdlust zouden zij met de hooivork op de vijand ingedrongen zijn, wanneer hij zich op dit ogenblik in hun dorp vertoonde.

Een prachtig volk onder een onovertreffbare leider, denkt Bob vol vertrouwen.

De volgende morgen is hij vroeg wakker. Een lange lege dag ligt voor hem. Wat moet hij ermee? Na Churchills vurige woorden zit het nietsdoen hem nog dwarser dan tevoren.

Beneden hoort hij gerucht. De geur van gebakken eieren en spek dringt tot zijn kamer door. Het gezin gaat zeker aan het ontbijt. Hij houdt het in bed niet langer uit, staat op en wast en kleedt zich vlug. Als hij beneden komt gaan de Browns net aan tafel.

‘Wij hadden u zo vroeg niet verwacht,’ zegt de waardin en zij staat op om een tafeltje te dekken voor de gast.

‘Maakt u geen drukte,’ antwoordt Bob. ‘Als ik bij u aanschuiven mag?’

Zij wil het afwijzen; een gast behoeft zich niet naar hen te schikken. Maar Brown schuift al op zij om plaats te maken, en dan schenkt de waardin thee voor hem in, echt op z’n Engels: een grote kop sterke thee met veel melk.

‘U gaat een wandeling maken in de morgendauw,’ veronderstelt Brown.

‘Als u het goed vindt ga ik u een handje helpen op het land. Uw jongens zijn er immers niet.’

Brown wijst het vierkant af. ‘U bent hotelgast. Tezamen met de meisjes kan ik het werk wel aan.’

Bob is teleurgesteld. 'U wilt dus niet dat ik u help?'

'Dat hebt u al gedaan, voor ons gevochten, en straks doet u het weer. Nu moet u rusten.'

'U wilt dat ik zit te niksen. Begrijpt u niet dat dat onuitstaanbaar is, nu Churchill iedereen oproept om te vechten.'

'Dat wilt u toch niet tegen ons?' vraagt Brown.

De meisjes lachen om het grapje, Bob ook. En Brown gaat overstag. 'Wanneer u dan niet anders wilt, kom mee!'

Met z'n vieren gaan ze wieden op een bietenveld. Voor Bob is het vreemd werk. Jane, de oudste van de meisjes, moet hem vertellen welke de bietenplantjes zijn die hij moet laten staan bij het wegsteken van het onkruid er rondom.

Het is als je het eenmaal weet eenvoudig werk, gemakkelijk ook. Bob werkt met Jane op, ieder in een rij van jonge planten. Ze keuvelen onder het werk. Het bevalt hem beter dan met z'n ziel onder de arm al piekerend tussen de heuvels te wandelen. En dit landwerk om suikerbieten te doen groeien is óók nodig voor de oorlog, nu de vijand met zijn onderzeeërs de toevoer van levensmiddelen naar Engeland tracht af te snoeren om het volk uit te hongeren.

Het wieden leek in het begin gemakkelijk werk, maar de schoffel weegt al zwaarder naar het schijnt, en Bob zoekt telkens een ander plekje aan de steel, omdat zijn handen in de muis gaan gloeien; er komen blaren op. En het groen op het grijs gaat schemeren voor zijn ogen. Wat is nu onkruid en wat zijn bieten?

Hij kijkt tersluiks naar Jane. Zij hanteert haar schoffel lenig; ze gaat rechtop; haar gezicht is fris en zonnig; geen zweem van moeheid kan hij aan haar bespeuren, en ze snapt vrolijk over allerlei. Hij vermant zich. Een jongkerel, een vlieger nog wel, die zowel in Engeland als in Nederland na een zware keuring goedgekeurd en dus kerngezond is, hoeft het toch niet af te leggen tegen een meisje! Met de tanden op elkaar zet hij door.

Jane babbelt maar. Hij hoort het nauwelijks. Op goed geluk antwoordt hij met ja of nee.

'Ja,' zegt zij als hij 'nee' geantwoord heeft. 'Hooft u me niet? Wat is u stil?'

Hij spant zich in naar haar te luisteren en te antwoorden, maar het gaat hem moeilijk af, het praten zowel als het werken. De blaren branden in zijn handen. Zijn rug en schouders doen ook

pijn. Z'n armen voelen als verlamd en voor zijn ogen wordt het groen en geel. Gelukkig, Brown klapt in de handen. Tijd voor thee. De Engelsen drinken altijd thee.

Jane loopt veerkrachtig over de akkers naar het bosje, waar het proviand is neergezet. Bob struikelt over de kluiten. Bij het bosje laat hij zich vallen. Terwijl zij een cake deelt, die haar moeder meegegeven heeft, en thee schenkt uit thermosflessen ligt hij languit, doodmoe. Nadat hij zijn kop heeft leeggedronken gaat hij weer liggen, de ogen dicht.

'Well girls, wij beginnen weer,' zegt Brown en tegen Bob: 'Als u een poosje wilt blijven liggen...'

Bob springt overeind. 'Nee, nee!' Hij heeft tussen de wimpers door gezien dat de meisjes met een spottend lachje naar elkaar knipoogden. Met ijver gaat hij weer aan het werk.

Het verlof is om. Bob had toen hij het kreeg ertegen opgezien. Nu zou hij het graag willen rekken. Het bevalt hem bij de Browns. Het werk op het land is helemaal niet zwaar, nu hij eraan gewend is. Brown is een rustige en onverstoorbare Engelsman, vol droge grapjes. Zijn dochters zijn ferme en hupse meisjes, vrolijk zonder flauw te worden. De waardin lijkt op zijn moeder, vindt hij. Bij het afscheid wenst zij hem ongeveer hetzelfde als zijn moeder heeft gedaan, toen hij voor het laatst van huis ging: 'God moge je bewaren in de oorlog.'

'Mag ik terugkomen als ik weer verlof heb?' vraagt hij.

'Jawel, als huisvriend,' antwoordt Brown.

15. De ogen uitgeslagen

'Nou moeten we de mouwen opstropen, boys. Na Frankrijk gaat Hitler ons aanpakken. Reken erop dat hij dat met geweld zal doen en dat zijn eerste doel de vernietiging van de RAF zal zijn.'

De jonge vliegers joelen bij die woorden van hun commandant. De Luftwaffe mag opkomen. Boven de Straat van Dover zijn de Duitsers voor hen aan de haal gegaan. Als zij zich boven Engeland wagen, zullen zij hen met de kous op de kop naar huis jagen.

'Meen niet dat wij het zo gemakkelijk zullen hebben als bij de evacuatie uit Duinkerken,' gaat de commandant voort. 'Daar konden wij al onze krachten samentrekken op een klein gebied, terwijl de Duitsers behalve tegen ons ook tegen de Fransen moesten vechten. Nu staan wij alleen en de Duitsers zullen hun formidabele luchtvloot op ons werpen, wij weten niet op welk deel van dit eiland en ook niet op welk ogenblik. Wij zullen heus niet overal de lucht beheersen. 't Zal dikwijls zijn één tegen twee, één tegen drie...'

Bob glimlacht bij die laatste woorden. Eén tegen twee of drie! Als het in Nederland zó was geweest! Maar is de commandant hierin niet te optimistisch? Wanneer de RAF zich concentreren kan, al is het dan in drie groepen, in het noorden, het midden en het zuiden van het land, behoeft de krachtsverhouding inderdaad niet al te ongunstig te zijn. Maar denkt de commandant wel aan een onverhoedse aanval in de ochtendschemering? De Duitsers zijn de Nederlanders op de tiende mei uit zee op het lijf gevallen en daarbij zijn veel vliegtuigen op de grond vernield, omdat ze ongezien genaderd waren. Een Duitse aanval op Engeland komt ook uit zee, ook ongezien dus. Ze zitten je zo op de nek. En dan kan het op een bepaalde plaats een tienvoudige overmacht zijn; best mogelijk vallen de bommen al voordat er een enkele Britse jager in de lucht is.

Bob praat er met zijn flight-commandant over. 'In Nederland zaten de Duitsers ons uit zee zo maar op de huid.'

Zijn commandant maakt zich niet ongerust. 'Wij hebben daar een weetje op,' zegt hij geheimzinnig. 'Je zult het wel gauw merken.'

Verkenners en spionnen melden dat een sterke Duitse luchtvloot in Noorwegen gelegerd wordt, een tweede vloot in Nederland en België, een derde bij de Franse kust. Zo kan de Luftwaffe aanvallen: op Schotland, op de Midlands, op Zuid-Engeland. De Duitsers vallen echter niet aan. Juni verloopt, juli... Soms wordt er een kleine aanval ondernomen, die de RAF zonder moeite afslaat.

De RAF is dankbaar voor dit uitstel van de hete strijd. Bij de slag om Frankrijk heeft zij zware verliezen geleden. Bijna duizend Britse vliegtuigen zijn toen verloren gegaan. De helft ervan waren bommenwerpers – De Blenheims waren vrijwel weerloos tegen de Duitse jagers en de Flak – de andere helft jagers. Dat de Duitse luchtmacht nog zwaardere verliezen heeft geleden is een schrale troost. De Duitse oorlogsindustrie draait al lang op volle toeren; zij zal de Luftwaffe spoedig weer op de oude sterkte brengen.

De Engelse vliegtuigfabrieken komen echter ook op gang. Er rollen nieuwe jagers van de lopende band.

Op een dag krijgt Bobs squadron order te verhuizen naar een vliegveld ergens aan de westkust. Van Fighter Command gaat het over naar een trainingschool.

Bob staat versteld. Weken geleden heeft de commandant gezegd, dat het squadron tot het uiterste paraat moest zijn, omdat de invasie iedere dag beginnen kon en nu gaan zij weer eens naar school in plaats van klaar te staan voor vechten. Laat de RAF zich in slaap sussen, nu de grote aanval uitblijft? Hebben de Engelsen de Duitse methode: lange voorbereidingen en dan op het onverwachtst zeer harde en felle slagen, nog niet door?

Het squadron moet naar school, omdat het overgaat van Hurricanes op Spitfires, een nieuw type jachtvliegtuig, dat juist in massa-productie is gekomen. Het is een handzame éénmansjager. In wendbaarheid staat hij gelijk met de Fokker D 21, maar hij is veel sneller en krachtiger bewapend. In deze opzichten is hij ook beter dan de Hurricane en stellig de meerdere van de Messerschmidts. Wanneer hun squadron op het nieuwe vliegtuig ingevlo-

gen is, zal de verandering een verbetering blijken te zijn. Maar als de hel losbreekt voordat hun training afgelopen is? De RAF neemt grote risico's door een grote groepparate vliegers aan de operaties te onttrekken, nu het lot van Engeland aan een zijden draad hangt.

Op theorie en individuele vluchten volgen oefeningen in groepsverband. Ze bestaan uiteraard in het opvangen en aanvallen van eskaders, die van het oosten uit de Britse eilanden bedreigen. Daarbij verbaast het Bob telkens weer hoe goed zijn squadroncommandant de aanvallende partij kan vinden. Ook overvalt rood hen nooit op de grond. Het alarm is steeds zo tijdig dat het gehele squadron in de lucht is, voordat de vijand het vliegveld bombarderen kan. Bij de aanvalsoefeningen geeft de squadroncommandant een scherpe koers op en dan is het vast pandoer dat ze hun tegenstanders in enkele minuten op de nek zitten. Zelfs in de vroegste ochtendschemering en ook bij nevelig weer of een zwaar wolkendek, als er héél weinig zicht is, vindt blauw rood zonder moeite.

Bob vraagt zich af of deze oefeningen wel reëel zijn. Zijn commandant moet gegevens hebben over de bewegingen van rood, anders kan zijn squadron de tegenpartij nooit zo zuiver treffen. Maar dat zal de RAF straks zuur opbreken, want de Luftwaffe zal, als zij de grote slag om Engeland begint, wel oppassen dat de Engelsen niet van haar plannen op de hoogte zijn.

Bij een briefing zinspeelt hij daarop; het is natuurlijk een doorgestoken kaart tussen blauw en rood. Zijn commandant ontkent dat echter pertinent. Hij krijgt zijn gegevens eenvoudig van de gronddienst.

'Dan is die op de hoogte van de bewegingen van rood,' meent Bob.

'Natuurlijk,' zegt de commandant. 'Zij weet ervan. Dat is juist onze kracht.'

Bob haalt de schouders op. 'Straks weet zij het van de Duitsers niet.'

'Dat weet zij wel! Zij kan de Duitsers zien komen, zodra zij boven het Kanaal of de Noordzee zijn.'

'Ook bij mist en duisternis?'

'Ook dan!'

'Maar die kerels hebben toch geen katteogen!'

'Die hebben ze wel! Elektrische katteogen. Dat is nou het weetje, waarvan ik je onlangs sprak.'

De spanning groeit in Engeland. Er komt een stroom van onrustbarende berichten. Hele vloten van sleepkanen zakken de Rijn af naar Rotterdam en Antwerpen. Veel schepen uit Kiel, Hamburg en Bremen varen naar IJmuiden, Vlissingen en de Franse havens.

Coastal Command probeert de scheepvaart langs de Nederlandse kust te hinderen, maar met gering succes. Duitse jagers en Flak slaan de bommenwerpers hard terug. Het is nu overduidelijk dat de slag om Engeland iedere dag kan beginnen.

Bobs squadron is nog steeds op school. Er wordt hard en degelijk geoefend, maar zonder overhaasting. Bob bewondert de Engelsen omdat zij zich door bedreiging niet zenuwachtig laten maken. Maar zijn ze niet te zorgeloos?

Hitler heeft een rede gehouden in de Duitse Rijksdag. Hij wil afzien van een aanval op Engeland, wanneer Groot-Brittannië erin berust dat Duitsland houdt wat het tot dusver heeft veroverd.

Bob leest ervan in de kantine van de oefenschool. Hij houdt de adem in. Dit betekent dat Engeland vrij kan blijven van de verschrikkingen die over Nederland en Frankrijk zijn uitgestort. Londen wordt geen Rotterdam. De Engelsen behoeven niet te vechten in een strijd op leven en dood met duizend kwade kansen. Maar Europa blijft dan in de greep van Hitler; het Nederlandse volk in de macht van de afschuwelijke Nazi's. Zullen de Engelsen willen vechten, niet voor hun eigen vrijheid maar om de verslagen volken te bevrijden? Zouden de Nederlanders bereid zijn te vechten voor een ander volk?

Bob hoeft niet lang te wachten op een antwoord. De vliegers van het squadron honen Hitlers aanbod. 'We gaan die fielt en zijn bende op hun donder geven.' Aan de bar in een pub, waar Bob die avond een glas bier drinkt, grinniken de klanten: 'De mof knijpt 'm voor Churchill en voor ons.' 's Zondags woont Bob een kerkdienst voor de militairen bij. De chaplain zegt in zijn preek: 'Wij mogen deze strijd niet ontwijken, hoe verschrikkelijk hij ook wordt, en al zal hij ook woeden op onze eigen bo-

dem, misschien in deze stad. De machten van de hel, die over Europa losgebroken zijn, moeten vernietigd worden.' De soldaten zingen na de preek: Voorwaarts, Christenstrijders. Nergens in Engeland is iemand die Hitlers aanbod wil aanvaarden. Ook twijfelt niemand aan de overwinning. Het superioriteitsgevoel van de Britten, dat hen nooit heeft verlaten, bij Frankrijks val evenmin als bij de uittocht uit Duinkerken, stijgt ten top in het gezicht van de invasie. Churchill verklaart: 'In haar voornemen de oorlog tegen Duitsland met alle haar ten dienste staande middelen voort te zetten totdat het Hitlerdom voorgoed vernietigd is en de wereld bevrijd van de vloek, welke een verdorven man daarover heeft gebracht, is Zijner Majesteits regering thans zodanig gesterkt, dat zij liever in de algemene ondergang meegesleurd zou worden dan in haar plicht tekort te schieten. Zij heeft echter het vaste vertrouwen, dat zij met Gods hulp geen gebrek zal hebben aan de middelen om zich van haar taak te kwijten.'

Hitlers vredespoging heeft alleen tengevolge dat de Duitse aanval op Engeland is vertraagd. Bobs squadron, nu op Spitfires, is weer terug bij Fighter Command voordat de slag om Engeland is begonnen.

Dan wordt het aanmerkelijk drukker in de lucht. De Duitsers vallen wijd verspreide doelen aan in alle delen van het Verenigd Koninkrijk, maar tot zware gevechten komt het nog steeds niet. Dagaanvallen worden zelden doorgezet. Voor een squadron Spitfires wijken de Duitsers haastig uit. Hun nachtaanvallen hebben gering succes. De bommen komen voor het grootste deel in het vrije veld terecht. De Duitse actie maakt nog altijd meer de indruk van een aftasten der Engelse luchtverdediging dan van een strijd om een beslissing te forceren. Bobs squadron jaagt wel af en toe op Duitsers, maar tot een botsing komt het niet. Zij lijden geen verliezen, zij halen ook geen Duitsers neer.

Op 12 augustus is er groot alarm. Sterke eskaders Duitse bommenwerpers, geëscorteerd door dichte zwermen Messerschmidts zijn waargenomen door de geheimzinnige luchtwacht, die door duisternis en nével heen tientallen mijlen ver kan zien.

Ook Bobs squadron is in de lucht. Reeds vóór de kustlijn vangt de groep, geleid door de katteogen van de gronddienst, een krachtig Duits eskader op.

Dit keer zwaaien de Duitsers niet af bij de nadering van de Britten. De Heinkels vliegen door in de richting van hun doelen. De Messerschmidts vallen de Spitfires aan. Bob raakt met een Duitser slaags. Het wordt een tweegevecht van dezelfde aard als hij in mei boven Nederland er enkele heeft geleverd, maar nu onder voor hem gunstiger omstandigheden. De Spitfire is veel sterker bewapend dan de D 21. Bob slaat de Messerschmidt af en valt daarna, uit al zijn lopen vurend, een bommenwerper aan.

Een paar Me's beletten hem de aanval door te zetten. Zijn kist krijgt harde tikken, er fluiten kogels langs zijn hoofd, zijn instrumentenbord springt uit elkaar en zijn motor gaat hard hoesten. Het ziet er voor Bob lelijk uit.

Plotseling ziet Bob zijn aanvaller in een vrille vallen, net als een dwarrelend blad. Zelf heeft hij het niet gedaan. Een andere Spitfire suist langs. Zijn collega heeft hem prachtig uit de knoei gehaald. Maar Bob is buiten gevecht gesteld. Met zijn kapot dashboard kan hij niet meer vechten en zijn motor slaat na hevige hoesten af. Hij staat voor de keus: een noodlanding of een parachutesprong. Hij kijkt omlaag; daar is een stad. Hij moet althans zien boven het vrije veld te komen. Hij laat zijn kist planeren. Ginds is een groen veld, omgeven door tribunes. Een stadion? Met een brede zwaai laat hij zijn toestel zakken. Er galopperen paarden. Het is een renbaan. Terwijl de slag om Engeland is begonnen gaan de onverstoorbare Engelsen nog op in hun races en hun weddenschappen. Bob zet z'n vliegtuig midden op het veld. Als hij uitstapt juicht het publiek hem toe. Bob wordt er verlegen onder. Hij heeft warempel geen heldendaad verricht.

Bij zijn terugkeer op de basis wordt Bob door zijn collega's blij begroet. Ha, Dutchie is weer boven water. De vliegers zijn tevreden over de uitslag van het eerste serieuze treffen met de vijand. Van hun squadron zijn twee vliegtuigen verloren gegaan, maar de bestuurders zijn gered. En zij hebben vijf Duitsers neergeschoten. Voor de verdediging is de Spitfire een uitstekend toestel.

Naar de briefingroom. De commandant wil de vliegers een inzicht geven in het verloop van de luchtslag van vandaag op grond van gegevens die hij van het hoofdkwartier ontvangen heeft.

van Looy

Plotseling geraakt de aanvallende Messerschmidt in een vrille...

'Onze squadrons hebben 22 vliegtuigen verloren; het merendeel der vliegers is gered. Wij hebben 36 Duitsers neergehaald.'

Het gonst in de zaal. Dit is geen kwaad verloop. De vliegers slaan elkander op de schouders. Het bewijs is geleverd, dat de RAF de Luftwaffe aan kan.

De commandant vraagt stilte:

'De vijand heeft precies geweten, waar hij de eerste klap moest geven, en hij is daarin geslaagd. Hij heeft een ernstige slag aan onze luchtverdediging toegebracht. Wij moeten nu voorbereid zijn op zeer onverhoedse aanvallen. Daarom zullen wij veel drukker moeten patrouilleren. Dag en nacht jagers in de lucht terwijl de andere vliegers voortdurend bij de vliegtuigen moeten zijn, altijd gereed om op te stijgen, opdat onze toestellen niet op de grond vernietigd worden.'

De vliegers mompelen onderling. Waarop doelt de commandant toch? Waar hebben de Duitsers zo hun slag geslagen? Zij hebben maar weinig bommen zien vallen, alleen op enkele bunkers aan de kust. Toen hebben zij de Heinkels aangevallen en verdreven. Hebben andere squadrons de vijand dus niet kunnen keren? En wat voor schade kan het zijn, die hun positie zo gevaarlijk maakt en hen zou dwingen bijna altoos in de lucht te zijn? De katteogen zijn er toch, die door nacht en nevel heen de Duitsers zo tijdig kunnen signaleren dat een onverhoedse overval haast uitgesloten is.

'Die katteogen zijn kapot,' zegt de commandant. 'Dat is de ramp die ons getroffen heeft. De vijand moet precies geweten hebben waar ze staan. Hoe hij er achter is gekomen? Enfin, dat is onze zaak niet. Natuurlijk moeten wij erop rekenen dat nu de vliegvelden aan de beurt zijn. Weest niet 'downhearted', mannen. Engeland heeft er vaak slecht voor gestaan, maar het eind werd altijd goed. Zo zal het ook nu gaan. Allen blijven op de basis en ieder dient klaar te staan om onmiddellijk op te stijgen. De vijand mag onze Spitfires niet in de poeier gooien, terwijl ze weerloos op de grond staan.'

16. *Er op of er onder*

Bob kan die nacht niet slapen. De situatie is nu ongeveer gelijk aan die in Nederland vlak voor de Duitse overval. Vannacht zou er een grote aanval op alle vliegvelden kunnen komen. En de katteogen zijn uitgeschoten. De Nederlanders waren toen de Duitsers voor. Behalve die van Bergen waren alle gevechtsvliegtuigen tijdig in de lucht. Zouden de Engelsen ook op tijd zijn? Ze zijn zo zorgeloos.

Bob woelt in zijn bed. Telkens kijkt hij hoe laat het is. De lichtgevende wijzers van zijn horloge wijzen vier uur aan. Op dit moment was in Nederland de strijd al gaande. Het is nu nog nacht. Half augustus gaat de zon later op dan half mei. Maar de commandant van Ypenburg had hen om één uur al laten wakken om de motoren warm te draaien. Wanneer de Duitsers bij de eerste ochtendschemering komen, is het nu de hoogste tijd startklaar te staan.

Er blazen geen trompetten. De hele basis is in diepe rust. Best mogelijk dat de commandant ook slaapt. Bob breekt het zweet uit. Engelse zorgeloosheid! De Duitsers zullen hen ruw wakken. Een onbestemd flauw licht dringt Bobs kamer binnen: de eerste schemering van de nieuwe dag. Het blijft nog stil in het kamp. Beseffen de Engelsen dan niet dat dit het kritieke moment is? Bob luistert met gespitste oren naar mogelijk geronk, maar hoort niets.

Daar schettert een trompet. Alarm!

Bob is het zelfde ogenblik zijn bed uit. Ook de andere vliegers reageren snel op het alarm. Na hetgeen de commandant gisteravond heeft gezegd begrijpen zelfs de Britten dat er haast gemaakt moet worden. Zij reppen zich naar de briefingroom.

De commandant is even rustig als altijd. Hij wacht totdat alle vliegers verzameld zijn. Daarop deelt hij mee:

'Sterke Duitse eskaders zijn in Frankrijk opgestegen. Wij dienen erop te rekenen dat ze ook dit vliegveld zullen aanvallen. Wij gaan hun tegemoet. Voorlopig blijft het hele squadron in formatie. Bij mogelijk treffen vecht ieder individueel. Ons eerste doel

is hun formatie uiteen te slaan. Vervolgens zoveel mogelijk moffen neer te halen.'

Terwijl de commandant spreekt luistert Bob, dicht bij het open raam, onrustig. Waarom gaat alles toch zo op zijn elf en dertigst? Deze speech is schromelijk tijd verknoeien. De vijand kan toch ieder ogenblik boven het vliegveld zijn en bommen gooien! 'Voor een onverhoedse overval behoeven wij niet bang te zijn,' voegt de commandant aan zijn orders toe. 'Onze radarstations zijn allemaal weer in bedrijf. Er is hard gewerkt en de schade is meegevallen. Daarom kon ik jullie rustig laten slapen. De vijand is door de stations gesignaleerd, zodra hij in Frankrijk opsteeg.' Bob ademt opgelucht.

'In je kisten, mannen. En good luck!' wenst de commandant.

De motoren worden aangeslagen, een donderend lawaai. De Spitfires stijgen op, kat achter kat in een vlot tempo. In wijde cirkels vliegen de grote vogels boven het nest, totdat de laatste van de grond is. Dan neemt de squadron-commandant de leiding en vliegen ze naar het oosten de vijand tegemoet.

Na deze operatie is de commandant zeer tevreden. Met zijn squadron heeft hij de vijand tijdig opgevangen, diens eskader uiteengeslagen, verscheidene bommenwerpers neergehaald en daarna het gehele eskader op de vlucht gejaagd. De Duitse jagers zijn bijna allemaal ontkomen, dank zij de hoge snelheid van de Messerschmidts, maar de vijand heeft slechts geringe schade kunnen toebrengen, aan hun vliegveld in het geheel niet, en wat hij het voornaamste vindt: tot zijn verrassing hebben de Duitsers de radar-stations niet nog eens aangevallen. De ogen van de RAF, gister verblind, zijn nu onbeschadigd gebleven.

Het squadron moet die dag nog eens de lucht in. Ze waren weer op tijd gewaarschuwd door de radar. Reeds vóór de kust kunnen ze de vijand onderscheppen. En wéér talen de Duitsers niet naar de radarstations. Dit keer is het ook niet op de vliegvelden gemunt. Een grote fabriek waar vliegtuigen vervaardigd worden is hun doel. Terwijl de Heinkels hun bommen op de fabriek trachten te plaatsen is het Duitse jagerescorte in hevige strijd gewikkeld met het Britse squadron en vallen andere Spitfires de bommenwerpers aan. Onder die omstandigheden kunnen zij niet doelgericht bombarderen. Er wordt weinig schade aangericht.

Na deze zware dag heeft de squadron-commandant zorgen om zijn mannen. Zij zijn moe nadat zij de vorige nacht slechts kort en velen slecht geslapen hebben. Hij raadt hun gauw naar bed te gaan. 'We zullen hopen dat de Duitsers jullie een goede nachtrust gunnen.'

Bob glimlacht om de zorgen van de commandant. Zeker, hij is moe; hij heeft de afgelopen nacht heel slecht geslapen en de twee acties hebben zijn zenuwen gespannen. Maar deze vermoeidheid lijkt niet op de uitputting, die hem en de andere Nederlandse vliegers had bevangen, toen zij vijf dagen achtereen haast onafgebroken in de lucht waren geweest en hun zenuwen gesloopt werden door het hopeloze vechten in zwakke vliegtuigen tegen de verpletterende Duitse overmacht. Dat oververmoeidheid voor een vlieger heel gevaarlijk is, was toen wel duidelijk gebleken. Er waren verscheidene vliegtuigen bij de landing verongelukt, niet door vijandelijk vuur, maar doordat de bestuurders hun toestellen niet meer meester waren. Hem zelf hadden de sterretjes ook voor de ogen gedanst, zodat hij niet zag waar hij vloog. En gevochten had hij louter op zijn zenuwen. Uitputting is zeer kwalijk voor een vlieger. Maar nu kun je daarvan toch niet spreken!

De vliegers gaan op bevel naar bed. Ze worden die nacht niet gestoord. De volgende morgen is het pas op zondagstijd reveille. De vijand laat hen die gehele dag met rust. Een uurtje gymnastiek is het enige op het dienstrooster. Verder mogen ze luieren. 'Goering weet wat jullie toekomt,' schertst de commandant.

Die avond vragen sommigen permissie om naar de stad te gaan. Het nietsdoen in het kamp wordt hun te saai. Zij willen wel eens aan de rol.

De commandant geeft geen verlof. 'Goering laat zijn vliegers een dag rusten om morgen des te harder toe te slaan. Jullie moeten niet met slaperige koppen op de Duitsers af.'

De commandant heeft raak gegist. Op 15 augustus komt de vijand met grote macht en kracht op Engeland af. Vlak voor het middaguur begint een zware aanval op Dover.

Over de uitslag maken de vliegers van Bobs squadron zich geen zorgen. Het overgrote deel van de RAF is in Zuid-Engeland gelegerd. Als de squadrons uit de sector Dover het te kwaad krijgen, zullen die uit andere sectoren wel te hulp geroepen worden,

hun squadron wellicht ook, want hun sector grenst aan die van Dover.

In de briefingroom wordt het verloop van de strijd schetsmatig aangegeven naar gegevens van het hoofdkwartier. De Duitsers zijn met zeer sterke eskaders gekomen. Het moet heet toegaan in de lucht. De vingers van de vliegers jeuken om hun makkers bij te staan. Als zij hen hielpen was de krachtsverhouding meteen omgekeerd. Nu staan zij te niksen, terwijl hun collega's moeten opboksen tegen een overmacht. Zij mopperen.

De commandant laat zijn boys praten. Hij zit steeds bij de telefoon. Natuurlijk rekent de staf erop dat de Duitsers een tweede aanval zullen inzetten op hun sector. Dan moeten zij paraat zijn. Er komt een tweede aanval, maar niet op hen. De Firth of Forth wordt aangevallen. Toen dat bekend gemaakt werd in de briefingroom gaf het een schok. Tot dusver was het in Schotland stil geweest. Een grote aanval werd er nauwelijks verwacht, in elk geval niet overdag, want de Noordzee was in het noorden veel te breed om bommenwerpers te doen escorteren door de beste Duitse jagers. En nu valt de vijand daar toch aan met een sterke vloot, waarschijnlijk geëscorteerd door een nieuw type jagers met grotere actieradius. Is de RAF daarop wel voorbereid?

De strijd bij Dover is afgelopen. De uitslag wordt in de briefingroom gepubliceerd. Tientallen Duitsers zijn afgeschoten tegen slechts enkele toestellen van de RAF. Het is een fikse overwinning geworden. Stom dat het opperbevel hen er niet bij heeft geroepen; dan waren er nog meer Duitsers aan gegaan.

Er komen ook cijfers over de uitslag van de aanval op Schotland. Met spanning werden ze op de basis tegemoet gezien. Dertig Duitsers neergehaald; aan Britse zijde geen verliezen, enkel twee gewonden. Dit is geweldig! Ook in het hoge noorden heeft de RAF dus ruimschoots voldoende macht.

Die middag volgt een derde aanval, ditmaal op een stad in de sector ten noorden van het squadron. De vliegers lopen ongeduldig rond. Nu zullen zij toch wel te hulp geroepen worden. Maar dit gebeurt niet. Zij blijven aan de grond. Op het bord in de briefingroom wordt vermeld, dat er op deze ene dag na drie aanvallen ruim honderd Duitse vliegtuigen zijn afgeschoten tegen slechts enkele van de RAF. Het is een grote overwinning, maar zij hebben er geen deel aan gehad.

De vliegers worden onverschillig. Zij kijken niet meer naar het mededelingenbord. In de tuin bij hun barak gaan ze zonnebaden. Het hoofdkwartier heeft hen niet nodig.

Om vijf uur rinkelen de alarmschellen. Een groot Duits eskader is in Frankrijk opgestegen en koerst naar de Engelse zuidkust. Waarschijnlijk is het gemunt op Portsmouth. Dit is hun sector. Het squadron moet de lucht in.

De vliegers springen op om zich te kleden en hun uitrusting om te hangen. Zij rennen naar hun kisten. De Spitfires schieten de lucht in. Amper zijn ze boven zee of de vijand komt in zicht, een sterke macht van zeker honderd bommenwerpers en het dubbele aantal jagers. Aan Britse zijde vormen zij het middelste squadron van een groep van drie. Onmiddellijk storten zij zich op hun tegenstanders.

Bob springt een Heinkel op de staart, maar moet de aanval staken als hij wordt aangevallen door twee Messerschmidts. Het wordt een hete en verwarde strijd van tientallen vliegtuigen, die dooreen krioelen. 't Is moeilijk vriend van vijand te onderscheiden. Na een kwartier trekken de Duitsers zich terug. Er is een aantal bommen op Portsmouth en omgeving terecht gekomen, maar tot een geconcentreerde aanval op de oorlogshaven heeft de Luftwaffe het niet kunnen brengen.

Het squadron staat weer op het eigen vliegveld. De vliegers moeten rapporteren hoeveel Duitsers zij hebben afgeschoten.

'En jij, Dutchie?' vraagt de officier.

Bob aarzelt met het antwoord. Een Duitse bommenwerper is gevallen nadat hij een vuurstoot er op had afgegeven. Maar een andere Spitfire heeft de Heinkel gelijktijdig aangevallen. Wie heeft hem nu geveld?

'Je hebt hem duidelijk zien vallen?'

'Zonder twijfel. De bemanning sprong er met de parachute uit.'

'Een Heinkel voor jou,' noteert de officier. 'Nog meer?'

Bob heeft met een Messerschmidt geduellerd. Hij heeft hem geraakt. Daarop is deze gevlucht. De Messerschmidts zijn sneller dan de Spitfires. In de verte heeft Bob een Duitse jager in zee zien duikelen. Hij meent dat het zijn tegenstander was, maar hij weet het niet met zekerheid.

'Eén Messerschmidt,' krijgt Bob erbij van de royale officier.

De avonduitzending van de BBC geeft het communiqué van de

RAF. Vijf zware aanvallen van de Luftwaffe op ons grondgebied zijn afgeslagen. Van de vijand zijn met zekerheid 182 toestellen neergeschoten, terwijl er bovendien waarschijnlijk nog 53 zijn neergehaald. Onze verliezen bedragen 34 toestellen.

De vliegers van Bobs squadron juichen bij die cijfers. Het is een grote overwinning geworden en zij hebben er aan bijgedragen!

De squadron-commandant belt het hoofdkwartier van de RAF op. 'Welke schade hebben de Duitsers aangericht?'

'Croydon heeft er lelijk van langs gehad. In Portsmouth valt de schade mee. Uw squadron heeft zich goed geweed. Mijn compliment.'

'U zegt niets over de radarstations. Hoe staat het daarmee?'

'Zij zijn niet aangevallen. Wij snappen niet waarom de vijand onze ogen spaart, maar het is een feit. Goddank!'

Omstreeks middernacht na de 15de augustus heeft Hermann Goering in zijn grote landhuis in Oost-Duitsland een gesprek met de chef-staf van de Luftwaffe. 'Wat zeggen de Engelsen van onze actie van vandaag?'

De generaal geeft het bericht weer dat de BBC heeft omgeroepen.

'En nu de werkelijke cijfers.'

'Van de ongeveer duizend vliegtuigen die in actie zijn geweest hebben wij er 76 verloren, excellentie.'

'Die zwetsers,' hoont de luchtmaarschalk.

Er klinkt muziek uit een ander deel van het luxueuze landhuis. Het nachtfeest, dat Goering heeft op touw gezet, begint. De maarschalk krijgt haast. Hij houdt van fuiven.

'Wat zijn uw orders voor morgen, excellentie?'

'Wat had jij gedacht?'

'Een nieuwe aanval op de Engelse radar-stations.'

De maarschalk schudt onwillig het hoofd. 'Onze eerste aanval is op die stations gericht geweest. Het heeft niets uitgehaald. Zij wisten eergisteren en vandaag precies waar onze eskaders waren.'

'Daarom moeten we opnieuw aanvallen, excellentie. Als wij die stations vernielen, slaan we hen de ogen uit.'

'Als... als...' smaalt Goering. 'Je kunt het niet. Klaarblijkelijk hebben zij veel meer van die stations dan wij weten. Hier zijn

mijn orders: Morgen hun vliegvelden aanvallen met alle macht die ervoor beschikbaar is, en overmorgen weer. Dag aan dag, zonder ophouden. Binnen veertien dagen moet de RAF op apegapen liggen. Dat heb ik aan de Führer beloofd, en jij hebt te zorgen dat het gebeurt!

'Eerst hun radar, excellentie, dan...'

De maarschalk kan geen tegenspraak velen. 'Hun vliegvelden. Bevel is bevel,' blaft hij uit de hoogte.

Hij draait zich om. Zijn chef-staf bestaat niet meer voor hem. Voor een grote spiegel vergewist hij zich dat de vele ridderorden op zijn pompeuze gala-uniform in al hun schittering uitkomen. Dan gaat hij naar de weelderige danszaal, waar vele vrienden en vriendinnen op hem wachten, en hij danst en drinkt er die gehele nacht tot diep in de morgen toe.

Luid rinkelende bellen wekken Bob. Hij trekt het licht aan. De klok wijst vijf uur. Is het morgen of namiddag? Hij heeft er geen weet van. In de schuilkelder is het altijd donker. Wanneer is hij als een blok in zijn bed gevallen, diep in de nacht of overdag? Er komt een man de trap af. Het is zijn flight-commander. 'Alarm, Dutchie. Kun je nog?'

'Jawel,' zegt Bob en hij richt zich met een ruk op. In een blikken bakje is een beetje water, gisteren ook al gebruikt. De handdoek erbij ruikt erg onfris. Douches zijn er niet meer in het kamp; het badhuis ligt in puin. Water is er amper; de waterleiding is kapot gebombardeerd. Bob veegt z'n gezicht een beetje af; voor scheren is geen tijd. Hij trekt moeizaam zijn uniform aan en klimt de trap op. De onderste treden zijn nog gaaf. Van boven is de trap vernield. Bob moet zich omhoog hijsen. Behalve de schuilkelder is het gehele kamp vernield door de bombardementen.

De vliegers verzamelen zich rondom de squadron-commandant. Het is ochtend, heeft Bob ontdekt, toen hij boven kwam. De dag begint te gloren.

'Michel is weer op komst, boys. Je weet wat ons te doen staat!' Zij weten het. Vier weken lang is het alle dagen hetzelfde geweest. De Duitsers komen 's morgens, 's middags, 's avonds. En altijd gaat het om de vliegvelden. Haast elke avond is het veld vernield, zodat er geen kist kan starten of landen. Dikwijls keren de Spitfires die zijn opgestegen geteisterd op het geschonden

nest terug. Maar iedere nacht maken de mensen van de gronddienst weer een startbaan vrij en repareren zij de zwaar beschadigd thuisgekeerde jagers in zoverre dat ze weer de lucht in kunnen. En iedere morgen heeft er een groep vliegers klaar gestaan om op te stijgen.

De RAF is nu echter aan het eind van zijn Latijn. In deze vier weken zijn vijfhonderd jagers verloren gegaan en vierhonderd jachtvliegers uitgeschakeld. Gelukkig zijn ze niet allemaal gedood. Het aantal gesneuvelden bedraagt 103; daarnaast zijn er 123 zwaargewonden. De omstreeks 150 lichtgewonden zullen spoedig weer de lucht in kunnen. Maar voor het ogenblik zijn zij ook uit de running.

De situatie bij de RAF lijkt nu veel op die bij de Nederlandse luchtmacht in de meidagen. Een handjevol afgepijgerde vliegers moet Engeland verdedigen. Ze moeten vijf-, soms zevenmaal per dag de lucht in voor het gevecht. En deze morgen staan zij voor hun commandant, ongeschoren, slecht gewassen, bij lange na niet uitgerust, een gammel troepje.

Er is geen tijd voor prakkezeren. De vijand is op komst. 'Voor vrij!... Contact!' De Spitfires springen van de startbaan de lucht in, de vijand tegemoet.

Tegen de avond van die dag stuurt Bob zijn kist naar huis. Hoeveel opdrachten heeft hij vandaag uitgevoerd? Hoe vaak is hij in gevecht geweest? Vijf keer, zes keer? Hij weet het niet. Zijn hoofd is dof en zwaar als lood, zijn slapen bonzen, zijn handen beven aan het stuur. Als in trance heeft hij zijn werk gedaan. Alleen wanneer hij een Messerschmidt of Heinkel voor zich zag was hij weer bij de pinken. Richten, schieten... er vandoor. Hit and run, noemen de Engelsen dat. Sla en ren. Na elk gevecht vloog hij als in een droom. Nu is het voor vandaag gelukkig afgelopen. Het laatste Duitse eskader is teruggekeerd naar Frankrijk en een nieuw zal er wel niet meer komen; de zon is bijna onder. Snel naar de basis en dan slapen, slapen...

Bob vliegt boven een wolkenveld. Hij moet zich oriënteren op het kompas. Het valt hem moeilijk; er dansen sterretjes voor zijn ogen.

Opeens knettert het in het vliegtuig. Het windscherm barst; het dashboard vliegt in scherven. Een felle pijn scheurt door zijn

been. Bob is meteen klaar wakker. Er scheert een Messerschmidt langs hem heen. 't Moet een verdwaalde achterblijver zijn van het eskader dat is afgetrokken. Hij wil zijn Spitfire richten om te vuren. Maar de pijn in zijn been is verschrikkelijk. De wereld tuimelt over hem heen. Zijn kist valt door het wolkenveld. De aarde stormt op hem toe. In een reflexbeweging trekt hij het vliegtuig op. Er stroomt benzine over zijn benen. Het scherpe vocht bijt in de wond. Voor zijn gevoel staat het been in brand. Bob snuift een vreemde geur op. Rook! Brand terwijl er benzine door zijn kist stroomt. Dat wordt natuurlijk een explosie. Zijn jager zal verpulveren; hij zelf ook. Ginds is de basis, op geen vijf mijl afstand en zijn hoogte is nog duizend meter. Hij zet de motor af, om in glijvlucht te landen. Wanneer de motor niet meer werkt blijft de explosie misschien uit. Hij drukt op de knop van het hydraulische mechanisme, dat het landingsgestel naar buiten moet drijven. Slechts één wiel zakt naar buiten; het ander blijft in de vleugel zitten. Bob tracht het eerste wiel weer op te halen teneinde een buiklanding te maken, maar nu weigert dat. Hij zal op één wiel moeten landen en dat terwijl de benzine door zijn cabine stroomt en zijn been al meer begint te branden. Per parachute springen? Hij durft niet. Hij heeft nooit gemakkelijk durven springen. Nu, met zijn zere been, schrikt hij ervoor terug. De aangeschoten Spitfire daalt snel. Hij haalt het vliegveld niet in glijvlucht. Waar hij nu is kan hij onmogelijk landen op één wiel. Hij start de motor. Die slaat onmiddellijk aan en trekt het toestel op. Maar meteen ontwikkelt zich weer rook en de benzine stroomt nog steeds door. Bob zet de motor opnieuw af; hij kan nu het vliegveld halen, hoopt hij. Het ene wiel stuift snerpnd over de landingsbaan. Bob geeft hard tegenroer, maar het is hem onmogelijk de kist recht te houden. Een vleugeltip raakt de grond, vuur spat er uit; de Spitfire gaat tollen...

'Kom er uit, Dutchie!'

Bob kijkt op. Er staan lui van de gronddienst om hem heen. Hij was even buiten westen. Hij gespt zijn gordel los en wil opstaan, maar zakt piepend van pijn weer in z'n stoel. Z'n been wil niet. 'Help me een handje, boys.'

Ze tillen hem uit het toestel en dragen hem naar de schuilkelder. De dokter komt. Er zitten granaatsplinters in z'n rechterbeen,

z'n knie, z'n pols. Hij moet direct naar het hospitaal.

Voordat hij in de wagen wordt gedragen komt de squadroncommandant hem groeten. 'Het beste, Dutchie, beterschap.'

Op dit ogenblik voelt hij zich redelijk goed. Een injectie heeft de pijn verdoofd.

'Dank u, commandant. Hoe staat het er nu voor? Zijn de andere boys goed thuisgekomen?'

'Drie zijn er verongelukt, niet in het gevecht maar bij de landing, hoewel hun kisten onbeschadigd waren. Ik maak je m'n compliment dat jij, zelf gewond en je kist kaduuk, 'm zo aan de grond hebt gezet.'

'Een gelukje, commandant. Puur een gelukje. We worden moe, dat is het hem, commandant.'

'Het kan zo niet langer. Wij zijn aan het eind van onze adem.'

'Kop op, commandant. Dat hebt u altijd tegen ons gezegd. John Bull geeft het nooit op.'

De commandant drukt hem de hand. 'Maak jij je maar geen zorgen, Dutchie. We hebben er vaak scheef voor gestaan, maar het eind is altijd goed geworden. Rust lekker uit in het ziekenhuis.'

De Führer heeft zijn luchtmaarschalk ontboden in de kanselarij te Berlijn. Hij is ontstemd op Goering.

'Je hebt mij verzekerd dat je in een offensief van veertien dagen de RAF vernietigen zou. Je bent nu vier weken bezig en ik merk er niets van dat je slaagt.'

'Nog enkele dagen, Führer. We hebben de RAF nu bijna op de knieën.'

'Dat heb je me al tien keer gezegd.'

'Ik garandeer u...'

'Jij hebt mij gegarandeerd dat er geen bom op Duitsland vallen zou en op jouw gezag heb ik dat tegen het volk gezegd. Maar die vervloekte Britten hebben vannacht Berlijn gebombardeerd. Berlijn! Ik sta voor schut voor heel de wereld. Nu gaan wij Londen bombarderen. Voor één bom op Berlijn duizend op Londen. Je begint er morgen mee.'

'Als we eerst de RAF verslagen hebben...'

'Nee, Londen, Londen! Het vuile nest van die vervloekte Churchill zal worden uitgerookt.'

'Zodra de RAF is uitgeschakeld...'

Hitler windt zich geweldig op. 'Wie is er Führer, jij of ik? Op Londen af, onmiddellijk, met alle macht. En het ausradieren! Ausradieren! Ik beveel!'

Goering klapt zijn hakken tegen elkaar. 'Zum Befehl, mein Führer!'

17. Ontsnapt

In de stroom van het Scheveningse kerkvolk wandelt Frans Matter in de richting van zijn ouderlijk huis. Opeens wordt hij op de schouder getikt. Verschrikt draait hij zich om.

Hij is wat schichtig sinds hij in een lege barak op de vliegbasis Ypenburg zijn militaire uniform geruild heeft voor een overall van een mecanicien en zo er tussen uit geknepen is. Thuis is hij met gejuich begroet. Zijn familie was dolblij dat hij de dans ontsprongen was. Maar toen zij hoorden hoe hij Ypenburg verlaten had, praatte zijn vader over desertie in oorlogstijd; daar stond de kogel op. Frans beweerde dat het heel wat anders was: onttrekking aan krijgsgevangenschap, niet strafbaar volgens het Landoorlogsreglement. Zo had vaandrig De Wolf hem ingelicht. Zijn vader had er echter geen vertrouwen in dat de Duitsers het zo zouden bezien en zijn moeder stond duizend angsten uit. Met een donkere bril en een grote hoed op is hij weggegaan naar de eenzame hoeve van een boer in de Alblasserwaard, waar zijn moeder voor haar trouwen had gediend.

Kort daarna ontsloeg Hitler – in zijn grootmoedigheid jegens het broedervolk, zei Seyss Inquart – het Nederlandse leger uit krijgsgevangenschap. Toen is Frans naar huis teruggekeerd, omdat er geen gevaar meer was.

Toch schrikt hij nu van het onverwachte schouderklopje. Er zijn de laatste weken verscheidene jongelui door de Duitse politie opgepikt, niemand weet waarom, en weggevoerd, niemand weet waarheen.

Zijn schrik gaat over in verrassing, wanneer hij Joost de Wolf, zijn vaandrig in de oorlogsdagen, in het gezicht ziet. 'U hier?... Ik dacht... U bent beroeps. Hebt u getekend?'

Het beroepspersoneel van land- en luchtmacht was alleen uit krijgsgevangenschap ontslagen, als zij een verklaring ondertekenden dat zij nooit weer de wapens zouden opnemen tegen het Duitse Rijk. Velen hadden getekend. Die weigerden waren weggevoerd naar Duitsland.

'Waar zie je mij voor aan?' vraagt Joost beledigd.

'Ik kan me niet voorstellen, dat u getekend hebt, maar...'

'Niet bukken en ook niet naar de slachtbank als een schaap,' zegt De Wolf grimmig. 'Ik ben er vandoor gegaan, net als jij. O, het was helemaal geen heldendaad. Ze bewaakten ons amper in die dagen. Wij mochten nota bene de kazerne uit voor boodschappen. Ik wandelde langs de schildwacht naar buiten en ik was natuurlijk niet zo gek om weer terug te gaan... En nu zocht ik om jou. Een Scheveninger vind je op zondag bij de kerk, hee... Ik heb je nodig, Frans.'

'Waarvoor?'

Joost kijkt om zich heen. De straat is nog vol kerkvolk. 'Laat ons een stillere plek opzoeken.'

Ze wandelen naar de Oude Scheveningse Weg; daar is het ruim en rustig.

'Ik wil weg,' zegt Joost. 'Hier vreet ik me op van ergernis en van verveling. Ik wil naar Engeland. Daar vechten.'

'Hebt u daar mij bij nodig?' vraagt Frans verwonderd.

'Jouw vader is visser, niet?'

'Ja, schipper.'

'Dan moet hij mij helpen naar de overkant te komen.'

'Onmogelijk!' zegt Frans. 'In de eerste dagen na de capitulatie had het misschien gekund. Toen zijn verscheidene schepen naar de overkant gevaren. Nu is het te laat. De Duitsers hebben de boel secuur in handen. Er mag alleen onder de kust gevestigd worden en er zijn altijd patrouilleboten in de buurt. Wie uit de band zou springen wordt beschoten.'

De jonge vaandrig frons de wenkbrauwen. 't Moet tòch,' zegt hij stug. 'Ik wil naar de overkant en vechten. Hier hou ik het niet uit. Wij moeten er samen wat op vinden, Frans.'

'Ga met me mee naar huis. Dan kunnen we er met mijn vader over praten.'

'Hij is toch vertrouwd?'

'Een Scheveningse visser! Hoe durf je er aan te twijfelen. Vertrouwd als de bank en dicht als een pot, als het gaat om Oranje en het vaderland.'

Vroeg in de morgen begint de drukte aan de Scheveningse havens. De klompen van de vissers klossen op de steigers. De ene motor na de andere gaat ploffen. De kotters dringen naar de ha-

venmond. Twee patrouilleboten wachten bij het havenhoofd de schepen op. De ene vaart voor de vissers uit; de andere sluit de rij, nadat de laatste kotter buitengaats gekomen is. De vloot gaat vissen onder de hoede der 'beschermers'. Op een lange slag naar het noorden ontmoeten zij ook Katwijkers, ook Tesselaars, ook Urkers. Aan de zee kant van de vissers kruisen grauwe boten met het hakenkruis.

Tegen de avond gaan alle vissersschepen naar hun eigen havens. De Scheveningers worden weer voorafgegaan en gevolgd door hun bewakers.

Een kotter midden in de vloot stopt. De motor doet het niet. De schipper geeft zijn collega die hem achterop vaart een teken van verstandhouding. Die steekt de hand op. Voor mekaar!

De SCH 112 blijft gestopt liggen tot de patrouilleboot, die hekkesluit is, hem heeft ingehaald. 'Waarom blijf je achter, schipper?'

'De motor heeft kuren,' antwoordt schipper Matter. 'We zijn aan het repareren.'

'Wij nemen je op sleeptouw.'

'Niet nodig. De machinist heeft 'm zo weer voor mekaar.'

Maar de Duitser laat geen Nederlandse visser alleen op zee nu het donker wordt. Hij gooit een lijntje over. 'Hier, maak vast.' De matroos op de voorplecht mist het lijntje. De Duitser maakt zich kwaad. 'Geen fratsen!'

Dan vangt de matroos het lijntje op en begint het te beleggen.

'Vast?'

'Nee, nog niet.'

De Duitse commandant vloekt. 'Gaan jullie over op die schuit,' beveelt hij enkele van zijn mannen.

'Vast!' roept de matroos op de voorplecht van de SCH 112.

Op dat ogenblik ontdekt de uitkijk van de Duitse boot onraad. 'Een Hollander gaat er vandoor, commandant!'

De vissersschepen voor hem zijn in de groeiende schemering slechts vaag te onderscheiden, maar zij hebben, naar Duits voorschrift, alle een afgeschermd lantaarn aan het hek. Voor een vliegtuig zijn ze zo onzichtbaar, maar de waakhond aan de staart van de vloot kan de lantaarns zien: een reeks van lichtjes laag op het water. Eén wijkt er af naar het westen.

De commandant van de patrouilleboot heeft plotseling haast.

Hij moet die wegloper achterna, maar met de SCH 112 op sleeptouw zal het lastig gaan.

De motor op de kotter stampt weer.

'Kun jij je redden, schipper?' vraagt de commandant.

'O, best.'

'Los die tros!'

'Nou dat weer,' bromt de matroos op de voorplecht. Hij frunikt aan het touw; het zit nog stevig om de bolder.

'Los!' schreeuwt de ongeduldige commandant. 'Of ik arresteer je wegens sabotage.'

De tros glipt in het water. De Duitse boot vaart weg met hoge vaart, het lichtje achterna dat ver van de voorgeschreven koers is afgeweken.

Op de SCH 112 hebben ze het druk, zodra de Duitser weg is. De luiken worden van het nettenruim getild. De lieren halen al het gaal eruit. Bij een kleine lamp, die in het ruim brandt, kun je zien wat onder de netten verscholen heeft gezeten: een stevige motorboot, groenachtig-grijs geverfd. Het hijsen van de boot is een karwei. De lieren van het vissersschip zijn op zo'n vracht niet berekend. Maar met vereende krachten wordt de boot toch overboord gezet. Hij dobbert naast de kotter. Twee matrozen houden hem voorzichtig af. De zee is kalm op de stille avond, maar twee schepen naast elkaar schavielen altijd.

Er zijn aan boord twee mannen, op het oog niet van de vissers te onderscheiden. Zij hebben meegeholpen bij het werk. De een ging het vlot af, de ander had er moeite mee. Nu nemen ze afscheid. 'Schipper Matter, hartelijk dank voor alles wat je voor mij hebt gedaan en geriskeerd.'

'Geen dank, jongen. Het is voor het vaderland en voor de vrijheid. Behouden vaart!'

De ander zegt, terwijl hij hem warm de hand drukt: 'Tot weerziens, vader. Groet moeder van me.'

'God moge je bewaren, Frans. Houd Hem vast. Ik hoop dat wij elkander allemaal terug mogen zien, straks in de vrijheid. En anders... Je begrijpt me, hee?'

'Ja vader, ja.' Frans wil meer zeggen, maar zijn stem verstikt. Hij knijpt nog eens zijn vaders hand en springt vlug over in de motorboot. Er mag geen tijd verloren gaan.

'Schipper, de mof heeft Jannes van Naatje te pakken,' roept een

uitkijk van de plecht. 'Hij haalt 'm al terug.'

'Opschieten, jongens!' maant de schipper. 'Zó hebben we die dwarskijkers weer hier.'

Joost de Wolf start de motor in de kleine boot. Frans grijpt het roer. Van de twee matrozen, die het bootje hebben afgehouden voor het schavielen, springt er een op de kotter terug. De jongen vooraan stoot wel af, maar springt niet.

'Hee, Joop, kom hier!' roept schipper Matter.

'Nee, ik ga mee naar de overkant. Zeg het maar bij me thuis... Ik mag toch mee, hee Frans?'

'De mof komt deze kant op, schipper!' roept de uitkijk.

Het komt er niet op aan wat mag of niet mag. De kleine motorboot moet weg zijn eer de Duitser weer terug komt. Anders valt het hele, lang voorbereide en telkens uitgestelde plan op het laatste ogenblik in duigen. Joost geeft vol gas en Frans stuurt het bootje om de kotter heen naar het westen.

'Leve de Koningin!' roept Joop over het water.

'Oranje boven!' schreeuwen de rauwe stemmen van de Scheveningers op de kotter.

Wanneer de Duitse escorte terugkeert op zijn post aan de staart der rij van Scheveningse schepen, vaart de SCH 112 rustig in zijn koers.

18. Naar de vrijheid

De mannen in de kleine motorboot kijken, terwijl zij naar het westen varen niet zonder spanning achterom naar het escorteschip, waarvan zij in de schemer het silhouet vaag kunnen onderscheiden. Wanneer de Duitser hen ziet, zoals zij hem, zal hij hen vast niet laten lopen. Maar Jannes van Naatje heeft hem straks ver genoeg uit hun buurt gelokt en daarna voldoende lang aan de praat gehouden, en zij hebben hun bootje goed gecamoufleerd met enkele golfachtige strepen in het grijsgroen. De escorteur vaart kalmpjes aan de staart van de Scheveningse vloot. Naarmate de duisternis groeit en de afstand groter wordt verdwijnen de vissersschepen met hun bewakers uit het zicht. Het motorbootje is alleen op zee. Het eerste deel van hun ontsnapping is geslaagd.

Op die zondag in het laatst van juni had Joost de Wolf zijn plan ontvouwd. Hij kon een motorboot te pakken krijgen. Daarmee wou hij naar Engeland, maar hij had hulp en raad nodig, hulp van Frans die mee moest en raad van schipper Matter. Frans was direct geestdriftig. Zijn vader maakte nauwelijks bezwaren. Hij kon hem best een kaart van de Noordzee verschaffen. Hij zou wel eens naar het bootje komen kijken of het zeewaardig was. Ze moesten een donkere nacht afwachten om de Scheveningse haven uit te kunnen gaan en een vlak zeetje om te kunnen oversteken. Dan was het niet onmogelijk. Risico's moest je nu eenmaal nemen in oorlogstijd.

Matter had de boot gezien, de motor onderzocht. Het leek hem een goed scheepje. Daarop was het naar de Scheveningse haven gebracht en daar afgemeerd. Alles scheen op rolletjes te lopen. Maar terwijl zij wachtten op een donkere nacht bij kalme zee, haalden de Duitsers een streep door hun rekening. Alle luxe motorboten moesten verdwijnen uit de haven. Er gingen er te veel naar Engeland. Hun witte boot verzeilde naar de Kager plassen. Toen opperde Joost de Wolf het plan het bootje aan boord van Matters schip te zetten. De schipper schudde zijn hoofd. Zo kon het nooit. Maar Joost en Frans hadden de reis naar Engeland vast in

hun hoofd gezet en zij waren vindingrijk. Er moest wel het een en ander gebeuren aan de kotter: het schot tussen nettenruim en visruim weg; de luiken groter. Dan kon het bootje in het ruim. Matter zag nog veel leeuwen en beren, maar langzaam aan werd hij rijp voor het plan en onder het oog van de Duitsers, die vreselijk wantrouwend waren jegens de Scheveningse vissers, maar geen notie hadden waarvoor dat timmerwerk moest dienen, maakten hij en zijn volk de kotter klaar.

Intussen hadden de jongens hun boot geverfd in camouflagekleuren. Op klaarlichte dag reed een hoogbeladen wagen hooi naar een boerderijtje aan de duinrand, dicht bij de plek waar de Scheveningse vrouwen de netten boetten, die in het duin te drogen lagen. De volgende morgen stond in de plaats van een wagen hooi een hoogbeladen nettenwagen in de schuur van het boerderijtje.

Daar bleef hij voorshands staan. Het overbrengen van de boot naar het ruim van de kotter was het hachelijkste karwei. Overdag was er altijd volk aan de haven. 's Nachts hielden de Duitsers scherp de wacht.

Vier weken heeft de nettenwagen in de schuur gestaan. Op een dag van wind en regen in augustus haalden zij hem uit de schuur en reden naar de haven. Daar aangekomen scheen de zon en er was drukte aan de kaai. Geen kans om een vreemde vracht ongezien aan boord te zetten.

Het was evenwel een waterig zonnetje. Schipper Matter zag een nieuwe bui uit zee opkomen. 'Het zal straks gieten van de regen,' zei hij. Intussen gingen hij en zijn mannen door met het verven van hun schip.

De lucht werd zwart; er viel een stortbui; de kaai werd wit van regen. Ieder schulde; de Duitse posten ook. Nooit eerder zal een Scheveningse visser bij zulk hondeweer zijn droge netten hebben ingeladen. Maar op de SCH 112 deden ze het. Toen het noodweer wegdreef was de wagen leeg en waren de ruimen gesloten.

Joost de Wolf dacht dat het nu zou wezen, maar schipper Matter had bezwaar. Zolang het weer dusdanig van de kook was kon de kleine boot de oversteek nooit maken, zeker niet met onbevaren volk. Ze moesten een betere passaat afwachten.

Toen het goed weer werd, was er weer wat anders. 't Was lichte

maan, de Duitsers zouden hen gauw ontdekken.

Eindelijk – gisteren – zei Matter: 'We zullen het proberen.'

Om vijf uur 's morgens waren de Engelandvaarders aan boord gekomen, beiden op klompen en in visserskleren. Frans was in visserspak een vissersman; zijn makker niet. Op de kade hadden visserslui van andere schepen hem nieuwsgierig aangekeken. Zijn figuur en houding weken zozeer van die van de Scheveningers af dat zij hem niettegenstaande het nog donker was onmiddellijk als vreemdeling herkenden. En op dat ogenblik raspten Duitse spijkerlaarzen op de keien van de kade: een patrouille maakte een rondgang langs de haven. De pothelm op, het machinepistool dwars over de borst, keken zij toe of er geen verkeerd volk – verkeerd in Duitse ogen – op de schepen ging. Frans had de adem ingehouden. Joost de Wolf verried geen enkele emotie. En de vissers die zopas nieuwsgierig waren, deden of hun neus bloedde. Tegenover de vijand vormde Scheveningen een gesloten front.

Vanmiddag was het Duitse patrouillevaartuig op de SCH 112 afgekomen. Frans en Joost de Wolf stonden bij de schipper in de stuurkast te praten. 'Aan het werk, jullie,' zei die. Ze grepen ieder een verfkwast. Aan boord van een schip wordt altijd geverfd. Frans' hart bonsde toen de Duitser bijdraaide. Was er een scheur in het Scheveningse front?

Maar het was hem enkel om een zootje vis te doen. Hij kreeg het dit keer gemakkelijker dan anders. Schipper Matter wou de pottekijker gauw weer kwijt.

Toen het schemerig werd was alles als gesmeerd gelopen. De motor raakte onklaar, Jannes van Naatje dwaalde af. Zo kregen zij gelegenheid er vandoor te gaan. De Duitse waakhond bewaakte de verkeerde.

'Hij is voor de bakker, Frans,' zegt Joost de Wolf zijn handen wrijvend. 'Morgenochtend in het land der vrijheid!'

Frans is nog niet zeker van zijn zaak. Ze zijn op weg naar Engeland en die Duitser kan hen niet meer zien. Maar de vijand heeft meer pijlen op zijn boog. Zijn snelboten kruisen doorgaans ver uit de kust. Ook kan het weer op de Noordzee gauw veranderen. De hele dag is het kalm geweest en nog is de zee rustig. Maar plotseling kan het gaan waaien en de zee aanschieten, en

op ruw weer is de schipper evenmin berekend als de boot. En hoe vindt hij Harwich?

'Da's nogal makkelijk,' meent De Wolf. 'Je hebt toch je kompas! West ten zuiden, zei je vader. We liggen goed.'

Frans lacht witjes. Zo praat een landrot. Hij weet niet hoever eb en vloed je naar het zuiden of het noorden kunnen zetten, zodat je op een heel andere plaats uitkomt dan je kompas zou doen vermoeden. En hoe zullen ze in Engeland ontvangen worden? Daar liggen mijnen; er staan kanonnen op de kust. De Britten patrouilleren stellig druk tegen de dreigende invasie. En het is de vraag of zij direct als bondgenoot herkend worden.

Uur na uur verstrijkt. De nacht wordt koel. Frans en Joost wisselen elkaar af aan het roer, terwijl de anderen beschutting zoeken in het kajuitje. Joop, die op de kotter kokkie was, slooft zich uit. Hij zet koffie, smeert en belegt brood. Hij heeft warempel een pan soep meegesmokkeld. Een warme kop smaakt best.

Frans heeft er geen notie van hoever ze zijn. Hij heeft geen log, een sterbestek kan hij niet maken. Hij weet ook niet hoe snel het bootje loopt.

Als Frans en Joop in het kajuitje zitten en zich warmen, roept Joost hen. In de verte ziet hij lichten. Kan het een vuurtoren zijn?

Het zijn zoeklichten, meent Frans, vast van een oorlogsschip. Het kan evengoed een Duits zijn als een Engels. Het beste is onverkend te blijven. Geen licht ontsteken en een beetje afhouden. Nadat de zoeklichten een poos hebben rondgespeeld gaan ze uit. Dan is er van het schip niets meer te zien.

De lucht wordt vol van zwaar geronk. In het donker vliegt een sterk eskader over. De Luftwaffe gaat Engeland bombarderen. De jongens in het bootje turen in de richting waarin het geluid verdwijnt. Misschien zien ze de Engelse luchtafweer in actie. Misschien zien ze een luchtgevecht. Het blijft donker in het westen. Blijkbaar zijn ze nog ver van Engeland af.

Een lichte glans strijkt over het water als eerste teken van de dageraad, en weldra komt er ruimer zicht. Op een uur of tien heeft schipper Matter de overtocht geschat. Dus moeten ze nu dicht bij Engeland zijn. Frans tuurt vooruit naar een landmerk, maar hij ziet louter lucht en water.

Frans houdt zijn koers, west ten zuiden. Er zit niets anders op.

Engeland zal wel eens opduiken.

Naar het noorden en het oosten is het helder. Ze varen in de zon. Maar voor hen doemt een nevel op, die langzaam dikker wordt. Zij raken erin, een kille, klamme nevel. Om de beurt blazen zij op de sloopshoorn, maar nooit krijgen zij een sein terug, niet van een schip, ook niet van een misthoorn aan de wal. Dit is vreemd. Volgens de taxatie van schipper Matter zouden zij al lang in Harwich moeten zijn. En hoe komt het dat zij onder de Engelse kust geen enkel schip ontmoeten?

Opeens duikt uit de mist een oorlogsschip op. Met hoge vaart komt het recht op hen aan. Frans schrikt ervan en geeft hard roer om aan een botsing te ontkomen. Maar het blijkt dat de torpedojager allerminst per ongeluk op hen is afgevaaren. Terwijl zij van het grote schip niets hadden bespeurd, heeft het hen blijkbaar door de nevel heen gezien. Hoe kan dat?

De Engelsman praat hen. 'Waarheen?' Naar hun nationaliteit hoeft hij niet te vragen. Zodra het vanmorgen licht werd hebben ze de Nederlandse vlag gehesen.

'Harwich!' roept Frans terug.

Het antwoord schijnt wat vrolijkheid te wekken op de brug.

Zij krijgen bevel langszij te komen. Joost de Wolf, die het beste Engels spreekt, klimt aan boord. Daar hoort hij dat zij Harwich voorbijgevaaren zijn en zich bevinden in de monden van de Theems.

Een kraan op het achterdek van de torpedojager licht hun bootje als een veertje uit het water en met een vaart, waarvan Frans ijsst – bij mist nooit meer dan halve kracht, heeft hij van zijn vader geleerd – vaart het oorlogsschip de Theems op.

19. *In de Blitz*

Van Chattam uit, waar zij in een kazerne worden vastgehouden totdat ze zuiver op de politieke graat bevonden zijn, zien Joost en Frans hoe Londen wordt geteisterd door de Blitz. 's Nachts vuur alsof de oordeelsdag gekomen is, 's daags dikke rook die opgaat uit een grote oven. Het lijkt Rotterdam op 14 mei.

De Engelsen in de kazerne praten er luchtig over. Londen is groot; het zal lang duren eer Hitler het heeft opgestookt. Engeland is nog veel groter. Eer Hitler daarmee klaar is... Maar zo lang zal het niet duren. Onze ouwe – Churchill – slaat die korporaal uit Oostenrijk knock out voordat hij het al te bar maakt. Dit is de taal van ijzervreters, beroepssoldaten die hun leven lang gevochten hebben in alle delen van het Britse Wereldrijk, en nu, te oud voor velddienst, op de Engelandvaarders moeten passen. Zij zullen wel geen maatstaf zijn voor de Londenaars, wier huizen in puin gaan, wier vrouwen en kinderen verbranden.

De politieke quarantaine duurt voor Joost en Frans minder lang dan voor de Nederlanders die vlak na de capitulatie naar Engeland overstaken. Koningin Wilhelmina, haar kleine minister-president, die hier de Walrus wordt genoemd, de zeelui van marine en koopvaardij en een handvol vliegers bij de RAF, hebben het vertrouwen in de Nederlanders, dat in mei bij de Engelsen zeer laag was, doen herleven.

De Engelsen willen de beide luchtdoelartilleristen wel betrekken bij de luchtverdediging van Londen. Joop, de jonge visser, gaat naar een basis van de Nederlandse marine in Engeland.

Joost en Frans gaan niet direct naar Londen. Eerst moeten zij vertrouwd zijn met het Engelse geschut. De cursus is gauw afgelopen. Daarop worden zij beiden als kanonnier ingedeeld bij een batterij, in East End opgesteld. Een officiersrang wordt aan een vreemdeling in Engeland niet gegeven voor hij getoond heeft wat hij waard is.

Tijdens de opleiding zijn Joost en Frans – ze noemen elkaar als lotgenoten bij de voornaam – buiten diensttijd vrij in hun bewegingen. Zij gaan per bus een tocht door Londen maken om de

verwoestingen te bezien. Er zijn gruwelijke vernielingen aangericht, in de city evenzeer als bij de dokken; in het rijke West End niet minder dan in de arme buurten. Hele straten liggen in puin, van grote gebouwen staan enkel de geblakerde geraamten over-eind, paleizen liggen in de as. Maar Londen is toch niet als Rotterdam, waaruit op 14 mei het hart is uitgerukt. Er zijn ook hele wijken waar geen bom gevallen is. In andere is de meeste schade weer hersteld. De hoge rode bussen rijden rustig door de straten. De Londenaars gaan naar en van hun werk. De kantoorlui dragen als altijd paraplu en dophoed; de hoge ambtenaren, op weg naar hun ministerie of hun club, een grijze cilinder en een zwart jaquet. En overal lezen de Londenaars hun krant: bij de haltes van de bus en in de bus, op de roltrappen van de underground en wandelend op de trottoirs. En ze kijken niet eens op, wanneer een escadrille vliegtuigen ronkend over hun hoofden vliegt. De onverstoorbaarheid der Londenaars is onaantastbaar, zelfs nu de Blitz op het hevigst is.

Vannacht hebben Joost en Frans hun eerste wacht. Tegen de avond brengt een bus hen naar hun post. Zij rijden door de sombere straten van het East End. Ook waar de Blitz geen schade heeft aangericht zijn deze grauwe, vervelozende en berookte wijken nameloos triest. In vredeestijd was dat al zo.

In de eerste avonduren is het rustig in de lucht, maar in de straten druk. Met bed en bulster trekken duizenden naar de stations van de ondergrondse spoorweg om op de perrons te gaan slapen. 't Is of de aarde het volk opslokt.

Het wordt nacht. De stad is stil. De sterren flonkeren aan de nachthemel. De maan geeft een zacht licht, waarin Frans van zijn post de hoge koepel van de Sint Pauls, de strenge contouren van de Tower en het forse silhouet van Big Ben kan onderscheiden. Het lijkt dat de honderdduizenden voor niets in de holen van de aarde zijn gekropen.

In het holst van de nacht wordt de stilte stukgereten door de felle, telkens opgierende uithalen der sirenes. Wanneer ze na lang janken zwijgen is de atmosfeer geladen. De mannen van de lucht-afweer staan bij hun stukken, de vrijwillige brandweerlieden bij hun wagens, klaar om uit te rukken naar de branden, die weldra zullen laaien.

In een wijde kring om Londen beginnen zoeklichten de hemel af te tasten; hun lange armen zwaaien heen en weer. Als een zwaar, ver verwijderd onweer rommelt het geschut. Gouden kruisen met vurige staarten jagen door de lucht om plotseling te exploderen in een helle vlam. Dat zijn aangeschoten bommenwerpers.

De gordel van vuur en ijzer rondom Londen is echter nimmer sterk genoeg om een luchtaanval bij nacht te breken. In de dokken ziet Frans vele branden, klein als toortsen. 'Brandbommen,' gromt zijn Britse commandant. Een zwaar en eindeloos geronk verraad dat er een sterk eskader overvliegt, maar in het zwakke maanlicht zijn de bommenwerpers niet te onderscheiden. De zoeklichten, die bij de batterij staan opgesteld, reiken niet hoog genoeg om ze te vangen.

Een aantal zware knallen doet de aarde dreunen: brisantbommen over een tapijt van brandbommen heen.

Felle steekvlammen springen naar de hemel! Een hevig vuur laait op. Tientallen kleine branden stromen samen in een vlammenzee. Er staat een groot complex in brand. Spookachtig tekenen in het rosse vuur zich pakhuizen en schepen af. De brand lokt blijkbaar andere bommenwerpers aan. Het regent bommen in die buurt. Het vuur grijpt om zich heen naar alle kanten.

In de omgeving van de batterij in East End blijft het stil. De zoeklichten trachten tevergeefs een prooi te vangen in hun octopusarmen. De bemanningen moeten werkeloos toezien terwijl de dokken branden.

Het geronk trekt af; er daveren geen explosies meer; het schieten in de gordel rondom de stad verflauwt. Is dit het einde van de aanval of slechts een pauze?

De branden in de dokken laaien nog vreselijker dan straks. De vlammen zijn oranje, geel en vurig rood. De rook heeft alle tinten tussen wit en zwart. Zo moet het zijn geweest toen Sodom en Gomorra werden weggevaagd. Zo zal het zijn op de Dag des Oordeels: bloed, vuur en rookpilaren.

De sirenes geven niet het sein van alles veilig. Dus is er een tweede aanvalsgolf op komst.

Opnieuw springen er stralen naar de lucht en dondert het kanonvuur van de buitenste verdedigingslijn. Een tweede Duitse luchtvloot breekt door dat scherm heen. Het geronk zwelt sterk en snel. Dit keer komt de vijand recht op het East End aan.

Frans, achter zijn kanon, tuurt naar de lucht, maar hij ziet niets. Tenzij een octopusarm een vliegtuig vangt is het 's nachts nooit te ontdekken.

Daar heeft een zoeklicht beet; het houdt de Duitser stevig vast. Frans richt en haalt de trekker aan. Een straal lichtspoor munitie spuit uit zijn kanon. Maar de zoeklichtbundel breekt opeens. Een Stuka heeft zich op de bron geworpen. Tevergeefs zoekt Frans nu naar de bommenwerper die hij in het vizier had.

Een zwerm brandbommen regent op de volksbuurt. Vuur sist op vele daken. Wat op de pannen brandt is niet gevaarlijk. De bommen die, door de daken heengeslagen, op de zolders branden doen het. Met felle klappen barsten de brisantbommen. Gebouwen kraken, muren storten in. Op deze explosies volgt een nieuwe regen van brandbommen, die in de uiteengescheurde huizen volop voedsel vindt. De vlammen zoeken elkaar, het vuur rent langs dakgoten, klimt vliegensvlug bij de wanden op. Het wordt een vuurzee.

Intussen staat de batterij werkeloos. Frans verbijst zich dat hij en zijn makkers niets hebben kunnen doen om deze catastrofe te voorkomen. Toen nieuwe zoeklichtbundels langs de hemel gingen tasten was het kwaad gesticht en waren de Duitsers weg.

De brandweer is in volle actie. Van zijn hoge post kan Frans haar bezig zien. Het lijkt kinderspel. De mannen zijn poppetjes, hun spuiten lijken speelgoed, hun straaltjes zijn amechtig tegenover deze brand.

Een langgerekt geloei van de sirenes verkondigt het einde van de aanval. Op straat merkt men het nauwelijks. De brandweperlui gaan door met hun verbeterde strijd. De burgers blijven in de tubes. Waarschijnlijk hebben zij diep onder de aarde door alles heen geslapen.

Kort na zonsopgang zit de wacht van Joost en Frans erop. Terwijl zij heen gaan borrelen de mensen op uit de stations van de ondergrondse. De Londenaren nemen de situatie op na het bombardement.

'Warempel, mijn huis staat er nog. Da's boffen!'

'Je hebt geen ruit meer heel, buurman.'

'O, daardoor volop frisse lucht.'

Een ander: 'Van mij is alles naar de haaien.'

'Troost je, buur. Je krijgt er een cottage op Wight voor in de

plaats, op kosten van de ouwe.'

Ze nemen hun ellende luchtig op, met droge humor. Alleen een oud vrouwtje huilt omdat ze haar poes kwijt is. Terwijl ze snikt komt er een kat uit het puin gekropen. Al mauwend sluipt het dier op het oude vrouwtje toe en tevreden spinnend wrijft het haar zachte huidje langs haar rokken. Nu poes terug is zijn de tranen gauw gedroogd.

Brandweerlieden komen met brancards aandragen. Zij hebben twee lijken onder het puin gevonden. De buurt herkent hen als Joe en Jane. Sorry, het waren geschikte oude mensen, die hun leven lang in deze straat hebben gewoond. Maar dat ze dood zijn is hun eigen schuld, zij waren dwarskoppen, die nooit naar de schuilplaats wilden.

Een auto rijdt voorzichtig door het puin van de vernielde straat. Hij stopt. Er stapt een zwaargebouwde man uit, die een grote sigaar rookt. Het opvallendst aan hem zijn z'n heldere, lichtblauwe ogen. De mensen dringen om hem heen. Winston Churchill! 'Nou lui, ze hebben jullie aardig bij de staart gehad vannacht!' De East Enders monkelen. 'U geeft het ze wel terug,' zegt een van hen.

'Mèt rente!' belooft Churchill. 'Als jullie me nog eventjes de tijd gunnen...'

Ze lachen allemaal.

Churchill trekt aan zijn machtige sigaar. 'Die schreeuwer van de overkant, die Hitler, beweert dat jullie hiervan door de knieën gaan. Heeft ie gelijk?'

Het lachen wordt homerisch. Zij door de knieën voor die ganef met zijn snorretje en die haarlok op het voorhoofd? Nooit!!

De zware man met de heldere ogen steekt de hand op en maakt met zijn dikke vingers het V-teken. 'Victorie! mensen. Tot zo lang vechten wij.'

Het volk van het East End juicht. 'Victorie! Leve de koning! Leve Churchill!'

De premier roept mee: 'Leve de koning!' en steekt zijn hand met het V-teken hoog boven zijn hoofd. Dan zwaait hij naar de mensen met zijn slappe zwarte hoed, stapt in de auto en rijdt verder door het puin.

De beide Nederlanders gaan het station van de ondergrondse binnen. Op de roltrap naar beneden staan zij haast alleen. De

andere trap is stampvol. Nog steeds worden mensen uit de schuilplaats opgevoerd. Een benauwde slaaplucht hangt op de perrons, waar nog honderden vrouwen bezig zijn matrassen op te pakken en dekens te vouwen. Ze zien er niet best uit, bleek, met blauwe kringen onder de ogen. Het is slecht slapen in zo'n volte, ondergronds en alles door elkaar. En straks vinden ze hun woningen in puin. Maar niemand raakt ervan kapot. In de tube maken zij droge grapjes en daarboven juichen ze Churchill toe, die bloed, zweet en tranen heeft voorspeld, wat ze nu volop krijgen. Maar het einde wordt victorie!

'Wat een volk!' zegt Frans bewonderend.

'En wat een leider!' voegt Joost eraan toe.

Ze waren straks wat moedeloos, omdat zij zo weinig tegen de aanval hadden kunnen doen. Maar Churchill en de cockneys hebben hen weer uit de put gehaald.

De commandant van het squadron brengt een bezoek aan Bob in het hospitaal. 'Hoe maak je het, Dutchie?'

'Prima,' kan Bob antwoorden. 'De dokter heeft er al het Duitse ijzer uitgehaald. De wonden helen snel. En ik ben lekker uitgerust. Met een paar weken hoop ik weer bij u terug te zijn. Maar hoe staat het erbij, commandant,' laat hij in één adem erop volgen. 'Je hoort hier zulke gekke dingen. Londen in brand! Heeft de RAF het moeten afleggen? Toen ik weggebracht werd ging het beroerd.'

'Het gaat nu weer goed,' zegt de Engelsman opgewekt. Bob kijkt vreemd op. 'En Londen dan?'

'We stonden er slecht voor,' vertelt de commandant. 'Bijna geen bruikbaar vliegveld meer, haast geen kist die nog de lucht in kon, praktisch geen vlieger die nog vechten kon. Als de Duitsers nog een paar dagen op die manier hadden volgehouden, was onze luchtverdediging gebroken. Maar net op dat kritieke moment zijn ze ermee opgehouden. En nu komen wij weer op adem. Ons vliegveld is weer heel; we hebben nieuwe Spitfires van de fabriek gekregen; er zijn jonge vliegers van de trainingschool gekomen en andere weer fit uit het hospitaal terug. De RAF kan nu weer vechten.'

Bobs ogen glinsteren. 'Maar Londen dan?' herhaalt hij.

'De Duitsers doen niet anders dan Londen bombarderen: de city,

East End, West End. Heertjes met paraplu's, weerloze burgers krijgen de bommen op het hoofd die, als ze op ons waren gericht, de RAF knock out geslagen hadden en de weg voor de invasie geopend. Voor ons, vliegers, is het ellendig dat de vrouwen en kinderen de klappen opvangen. Maar van de Duitsers is het een grote stommitieit. Door hun aanvallen op Londen winnen wij de slag om Engeland.'

'Je bent geen donder opgeschoten, Hermann,' verwijt de Führer aan zijn luchtmaarschalk. 'In vier maanden geen pest. En je zou ze in veertien dagen op de knieën hebben.'

'Mijn plan is niet gevolgd. Het was tegen mijn advies dat Londen aangevallen werd.'

'Wou je beweren dat het *mijn* fout is geweest?' De rauwe stem van Hitler kraakt, zijn ogen schieten vuur en zijn neusvleugels trillen. Hij blijft voor Goering staan.

Goering, strijdmakker van het eerste uur, is een van de zeer weinigen die een enkele maal de Führer durven tegenspreken.

'U hebt bevolen dat ik het op Londen zetten moest.'

Hitler krijgt een van zijn woedebuien. 'Ik heb bevolen dat je het moest ausradieren, ausradieren! Je hebt het niet gedaan. Die zuip-lap in Downingstreet leeft nog. En dat vergulde stel in Buckingham leeft nog. En al die wormen leven nog. Ik wil dat ze om vrede zullen schreeuwen.'

'Wormen schreeuwen nooit en ze zijn moeilijk dood te krijgen. Als je ze de kop afhakt leven ze voort als staart,' zegt Goering.

'Hak ze dan de staart ook af! Knijp ze fijn! Vermorzel ze! Vecht! Jij vecht niet. In plaats dat je vecht pronk je met je uniformen en zuip en fuif je met vriendinnen. Hoeveel heb je er wel? Ik wil dat je zal vechten, dat je doet wat je gezegd hebt: de RAF kapot. Je bent een bluffer!'

'Als ik mijn gang had kunnen gaan, was de RAF al lang kapot geweest, want ze lag op apegapen, toen u beval dat ik ermee op moest houden.'

'Wie beweert dat ze op apegapen lag?'

'Ik! Mijn inlichtingendienst had het mij gemeld. Als wij toen nog een paar dagen hadden volgehouden. Maar u wilde op Londen los.'

Hitler briest. 'Die inlichtingendienst van jou... Quatsch! Quatsch!

Mijn intuïtie... Met een plotselinge wijziging van toon:

'Als je het dan wilt? Je krijgt je zin. Maak de RAF van kant!'

'Daarvoor is het nu te laat.'

'Te laat??' De slapen van de Führer zwellen. 'Sla ze te gruizel!'

'Daarvoor is het te laat! Terwijl wij onze kracht op Londen verspilden zijn zij gegroeid. Ze zijn al bijna even sterk als wij. Binnenkort hebben zij meer vliegtuigen. Hun fabrieken – de Amerikaanse inbegrepen – leveren veel sneller dan de onze.'

'Dat heb je van Churchill opgevangen!' bijt Hitler. 'Die fielt doet niets dan bluffen.'

'Churchill heeft het gezegd. Mijn inlichtingendienst heeft het bevestigd. Maar als u alle nieuws dat voor ons minder prettig is 'Quatsch' wilt noemen...

Hitler wordt wit, maar hij beheerst zich nog. 'Wat wou jij?'

'Precisiebombardementen bij nacht op hun vliegtuigfabrieken. Met onze Knickebeiner kunnen wij ze vinden.'

Met grote stappen loopt de Führer de kamer op en neer. Hij geeft geen antwoord aan zijn luchtmaarschalk. Hij gromt diep in de keel. Steeds erger windt hij zich op. Zijn hoofd wordt rood, zijn ogen puilen uit. Hij vloekt en scheldt op een dronken gek in Londen, op een lamme slungel in Washington. Al woester tiert hij.

Goering staat onbewogen aan de kant. Hij kent deze uitbarstingen van Hitler. Ze komen telkens wanneer hij zich gedwarsboemd waant.

Een ogenblik blijft de Führer staan. 'Doe het! Gooi de fabrieken aan de overkant in puin. Maar doe het eindelijk goed. Ausradieren, ausradieren moet je ze.' Bij ieder 'ausradieren' stampt hij met de voet.

'Zum Befehl, mein Führer.'

Hitler doolt weer rond. Zijn woede wordt nog feller. 'Ausradieren! Ausradieren!' herhaalt hij schor en in al schunniger bevoordingen vervloekt hij Churchill en Roosevelt.

Goering gaat weg. Achter de deur staat de lijfwacht van de Führer.

'Laat niemand binnen dan de dokter,' zegt de maarschalk. 'Hij heeft het weer eens te pakken. Het wordt natuurlijk het gewone verloop. Straks ligt ie op de grond te grazen, zijn tanden in het tapijt.'

20. *Victorie in de slag om Engeland*

Bob is weer bij zijn squadron, hersteld en uitgerust. De dokters hebben hem, nadat zij het Duitse ijzer uit zijn been en pols gepeuterd hadden, volop rust gegund. Bij zijn terugkomst op de basis heeft hij daar een heel andere atmosfeer gevonden dan toen hij uitviel op het ogenblik, waarop de RAF aan het einde van haar adem was. Het vliegveld, toen een puinhoop, is hersteld. De vliegers, die toen van vermoeidheid op hun benen niet meer konden staan, zijn fris als hoentjes. De Spitfires, destijds wrak en gammel, omdat ze alle door de Duitsers toegetakeld waren, zijn nu tiptop. Alle toestellen die niet gemakkelijk en goed gerepareerd konden worden, zijn door gloednieuwe vervangen.

'We hebben tegenwoordig een luizenleventje,' vertelt hem een collega. 'Vaker dan eens per dag gaan wij er nooit op uit. Soms komen onze vrienden van de overkant in een volle week niet op bezoek. Dan vliegen we enkel een paar oefenrondjes.'

'En wat doen jullie tegen de brandstichters in Londen?' vraagt Bob.

Dat is de zwarte kant van de vakantie van het squadron. De Spitfires hebben geprobeerd de aanvallen te stuiten, maar het gelukte niet. De Duitsers kwamen 's nachts. De vliegers konden hen in de duisternis niet vinden, nog minder dan de luchtdoelartillerie het kon. En bij het landen op de basis maakten zij brokken. Er zijn meer Spitfires bij landingen in het duister verongelukt dan er vijandelijke vliegtuigen zijn neergehaald. Toen het zo stond kwam de order: blijf aan de grond bij nachtaanvallen. Dit betekent echter niet dat de RAF met gevouwen handjes zit. De gronddienst werkt hard aan een verlichting van het vliegveld, die nachtelijke landingen behoorlijk mogelijk zal maken. De vliegers oefenen op nachtjagers, uitgerust met apparaten om een tegenstander in het donker op te sporen en te treffen. Ook Bob doet aan die oefeningen mee. De vijand laat de vliegvelden en havens zozeer met rust, dat de instructie best kan samengaan met het operationele werk. Tegen het midden van november is bij het squadron een flight nachtjagers ingedeeld.

Voor hedennacht heeft deze flight 'stand by'. De Spitfires staan klaar om op te stijgen; de vliegers moeten binnen vijf minuten na alarm aan het stuur kunnen zitten.

Tegen middernacht komt het alarmsein, niet onverwacht. Haast iedere nacht valt de Luftwaffe Londen aan, ook bijna iedere nacht op ongeveer dezelfde tijd.

Bob en zijn makkers kruisen boven Londen. Ze zijn op tijd; de vijand moet nog komen.

De hoofdstad is black out. Waar ergens licht mocht branden, is dit zorgvuldig afgedekt. In deze duisternis staan de luchtdoelbatterijen, vol bemand, staat ook de brandweer, klaar om uit te rukken. De burgerij is afgedaald in de catacomben van de underground. De stad is een egale zwarte massa, waartussen, zwak glanzend hoe donker het ook mag zijn, de Theems kronkelt.

De vijand nadert, meldt de escadrille-commandant per radio. Bob zoekt een tegenstander. Een snelle schaduw flitst langs zijn nachtkijker. Het is een Messerschmidt! Hij stuift op de Duitse jager af, maar deze ontwijkt de strijd. Dat kan hij; in snelheid wint de Messerschmidt het van de Spitfire. Bob speurt naar Heinkels, dat zijn de verwoesters van Londen. Zij moeten worden afgeschoten voordat ze nieuw verderf gaan zaaien. Maar hoe hij speurt, hij kan geen Heinkels vinden. Alleen nog enkele Messerschmidts, die zich telkens haastig aan de strijd onttrekken. Er vallen ook geen bommen.

'De hoofdmacht van de vijand is naar het noorden afgezwenkt,' meldt de flight-commander aan zijn vliegers. 'Het zal wel misleiding zijn. Wacht hem op aan de noordkant van de stad.'

Er komen inderdaad vijanden van het noorden. Maar weer geen Heinkels, alleen Messerschmidts, die als de Spitfires hen aanvalen zich buiten schot stellen door razend snel te stijgen.

Bob krijgt geen bommenwerpers in het vizier. Ze komen niet. Geen enkele brand wordt deze nacht in Londen gesticht. Tenslotte trekken de Duitse jagers af en dan gaan de Spitfires naar huis. Hun brandstofvoorraad is bijna verbruikt.

Wanneer de flight het vliegveld nadert springt de verlichting aan. De landingsbaan ligt als een flonkerend pad temidden van de duisternis. De drempel tekent zich scherp af. Jager na jager strijkt neer. Zodra de laatste aan de grond is floepen de lichten

uit. De nachtverlichting moet de eigen vliegers dienen, maar hij mag niets verraden aan de vijand.

Over de operatie zijn de vliegers in het onzekere. Hebben zij de Heinkels op een afstand kunnen houden? Het is te mooi om waar te zijn. Maar Londen is gespaard gebleven deze nacht.

Ze horen spoedig wat er is gebeurd. De industriestad Coventry is door de Luftwaffe gebombardeerd met vreselijke gevolgen. Een even sterke macht aan bommenwerpers als anders Londen aanviel heeft zich op Coventry geworpen, maar terwijl de Luftwaffe in het wilde weg op Londen gooide, waarbij vaak het grootste deel der bommen in het water of in de grote parken viel, is het bombardement van Coventry precisiewerk geweest. Het centrum van de stad, verscheidene fabrieken, de fraaie oude kathedraal, alles ligt in puin. En het aantal slachtoffers onder de verraste burgerij is enorm groot. Terwijl de Heinkels deze catastrofe veroorzaakten heeft een groep Messerschmidts de nachtjagers van de RAF boven Londen bezig gehouden. Bob en zijn makkers dachten dat zij – eindelijk! – wat hadden uitgericht. In plaats daarvan hebben zij met zich laten spelen, terwijl de vijand Coventry verwoestte.

Bobs flight is op patrouille. Een Duitse luchtvloot is in aantocht. De gronddienst seint gegevens over haar koers. Na Coventry is Birmingham een paar maal aangevallen. Ook Shrewsbury, Wolverhampton, Stratford zijn gebombardeerd. In Midden-Engeland liggen de fabrieken dicht gestrooid. Het kan wezen dat Manchester of Sheffield vannacht doelwit van de Duitsers is. In dat geval heeft het squadron voorlopig niets te doen. Die steden liggen in een andere sector, waarin zij alleen mogen komen als hogerhand bevel geeft bij te springen. Maar als de Duitsers het op Shrewsbury of Wolverhampton gemunt hebben, zijn zij de eersten om de stoot op te vangen.

'De vogels vliegen bij ons in de fuik,' bericht de flight commander aan zijn vliegers. Hij geeft er koers en afstand van de vijand bij.

Bob zoekt een vijand op. De nachtjagers zijn uitgerust met apparaten waarmee men in de duisternis een vliegtuig kan ontdekken. 'De voorsten het eerst aanvallen,' is bij de briefing gezegd. 'Dat zijn de padvindere van het Duitse eskader, met de beste in-

strumenten en ervaren navigators; de anderen volgen hen. Wanneer de leiders worden weggepikt loopt de gehele aanval in het honderd.'

Jawel, jawel, maar het is nacht. Ook met de beste instrumenten blijft het moeilijk zoeken. Bob krijgt een Heinkel in het vizier. Is het een padvinder of een naloper? Geen tijd verdoen! Als je een vijand in het oog krijgt, val je hem aan. Bob schiet uit al zijn lopen.

Na deze stoot is hij de Duitser kwijt, maar of hij is gevallen of gevluht, kan hij niet nagaan.

In elk geval zijn de padvinders niet tijdig buiten gevecht gesteld, want het bombardement is al begonnen en het heeft maar al te veel effect. Beneden laait een brand. Dicht in de buurt nog een, een derde, een vierde... Verscheidene branden in een begrensde kring, net als bij de aanval op Coventry.

Nu de padvinders het doel hebben gemerkt, hebben de andere Heinkels hun leiding niet meer nodig. De branden wijzen hun de weg. Van verscheiden kanten vliegen ze op de vuurhaard af en werpen bommen. Groter en groter worden de branden. Ze vloeien samen tot een vreselijke vuurzee.

De Luftwaffe moet zwaar betalen. De Engelse nachtjagers zwermen hoog boven de vuurhaard en geven aan de bommenwerpers die daar komen de volle laag. Verscheidene Heinkels storten brandend neer. Maar het onheil is gesticht en de RAF kan niet voorkomen dat de brand àl verder om zich heen grijpt.

Bob had van deze actie meer verwacht. De squadron-commandant heeft bij de briefing gezinspeeld op een val, die men de vijand zetten zou. Daar is niets van gekomen.

De aanval is ten einde. De Duitsers trekken af. De Spitfires kunnen hen niet achtervolgen omdat hun brandstof opraaft.

Bob laat de vuurzee achter zich. Daar waar de brand geen gloed meer geeft kan hij in het donker van de nacht een zilverig lint ontdekken. 't Is een rivier. De Severn in zijn bovenloop, ziet hij. Bij de oefeningen in het nachtvliegen heeft hij zich leren oriënteren op deze en andere rivieren. Nu weet hij hoe hij naar zijn basis koersen moet.

Welke stad is eigenlijk aangevallen? In de hitte van het gevecht heeft hij er nauwelijks op gelet. Shrewsbury ligt meer naar het noordoosten. Ook Wolverhampton kan het niet zijn. Dit is het

grensgebied van Wales, bebost en heuvelig en dun bevolkt, meent Bob. Hier ligt geen stad.

Geheime fabrieken misschien? Zó geheim dat zelfs de luchtmacht, die dit gebied verdedigen moet, er niets van weet? Maar dan zijn die fabrieken natuurlijk uiterst waardevol voor de oorlogvoering. Dan heeft de Luftwaffe in deze nacht weer een fatale klap uitgedeeld.

De vliegers moeten na elke operationele vlucht in de briefing-room rapport uitbrengen. Er heerst daar als Bob binnenkomt een opgewekte stemming. Tien Heinkels zijn omlaag gehaald, zonder dat één Spitfire verloren is gegaan.

Maar de schade op de grond, vraagt Bob zich af. Die moet enorm zijn, gezien de uitgestrektheid en de felheid van de branden.

De squadron-commandant tekent een schetskaart op het bord. Birmingham, Shrewsbury en nog enkele steden duidt hij er op aan, zomede de rivieren Severn en Terne in het grensgebied van Wales.

'De aanval was gericht op Shrewsbury, maar de bommen zijn dáár terecht gekomen.' Hij zet met krijt een dikke punt in het heuvelland.

De plaats klopt precies met Bobs verkenning. 'Maar daar ligt toch geen stad!' zegt hij.

'In de wijde omtrek zelfs geen dorpje,' luidt het antwoord.

'Fabrieken dan?' vraagt Bob.

'Ook die niet. Er is daar louter bos en hei.'

De vliegers zetten grote ogen op.

De commandant geeft meteen tekst en uitleg.

'Jullie hebben gehoord van Knickebein, de geheimzinnige straal, die aan de padvindders van de Luftwaffe de weg wijst. Zij hebben Coventry ermee gevonden in een stikdonkere nacht en over een secuur verduisterd land. Wel, wij hebben deze keer die straal met nieuwe apparaten, speciaal daarvoor gemaakt, een beetje afgebogen.'

Hij trekt op het bord een streep zuidelijk langs Shrewsbury naar het eenzaamste grensgebied.

'Zo zijn de padvindders er heen gevlogen. Zij meenden boven Shrewsbury te zijn, maar het was precies de plaats waar wij ze wilden hebben. En toen hebben wij de brandstichters een handje geholpen. We hadden er flink wat olie en oude rommel heenge-

bracht. Na het vallen van de eerste bommen hebben onze boys dat spul aangestoken. De vloot die op de padvindere volgde bombardeerde vervolgens de hele boel in brand. Onder dat karweitje hadden wij vrij schot op hen. Het heeft ons een paar hectare bos gekost. Wel, dat groeit wel weer op.'

De vliegers hebben grote schik omdat zij Goering bij de neus genomen hebben.

Die avond luistert de hele ploeg naar de nieuwsuitzending van de Duitse radio, die hun anders geen steek interesseert. Ze wordt met schetterende fanfares ingeluid. Sinds de val van Frankrijk is dat gewoonte bij de Nazi's als zij een groot succes te melden hebben.

'Das Oberkommando der Wehrmacht gibt bekannt,' kraakt een arrogante stem.

... De Luftwaffe heeft de stad Shrewsbury in Midden-Engeland 'mit Bomben belegt'. Er zijn zeer grote branden uitgebroken die zich verbreiden over de gehele stad. Shrewsbury is 'koventriert' ...

Koventriert is het nieuwste Duitse werkwoord, door Hitler uitgevonden, toen hij in een hysterische scheldrede de verwoesting van Coventry bekend maakte.

De vliegers grijzen breed.

Winston Churchill zal later getuigen:

...Op allerhande wijze hebben Hitler en zijn trawanten getracht het Britse volk op de knieën te brengen. De slag om Engeland begon met een verwoede en lang doorgezette poging onze luchtverdediging te breken. Onze vliegvelden werden geteisterd en onze vliegers werden door de toen nog overweldigende overmacht van de Luftwaffe dag aan dag bestookt met het doel hen uit het luchtruim te verdrijven. Vervolgens hebben zij onze hoofdstad aangevallen, maanden achtereen brand stichtend en verderf strooiend onder de burgerij, in de verwachting dat het bloed en de tranen van vrouwen en kinderen ons zouden doen versagen. Tenslotte hebben zij ons willen verlammen door onze fabrieken te vernielen en onze arbeiders te doden.

Ik ontken geenszins dat zij ons zware slagen hebben toegebracht. De Royal Air Force heeft – wij kunnen dat nu hardop zeggen en zelfs de vijand mag het horen, want de kritieke periode is lang voorbij – op de rand van een ineenstorting gestaan. Londen

bloedt nog uit veel rauwe wonden. Maar Londen kon het aan! Na alles wat zij ondervonden hebben is de humor bij de Londenars springlevend en zijn hun vastberadenheid en strijd lust groot. Coventry... 'Remember, remember the midst of November!'

Maar na Coventry hebben wij, dank zij het vernuft van onze geleerden, de vijand keer op keer op dwaalsporen geleid, zodat zij thans hun bommen op bossen en heidevelden en in moerassen strooien en in plaats van vrouwen en kinderen kikkers doden. Wij vinden dit aardig van de Nazi's, want kikkers hebben wij te veel. Ik noem het laatst de RAF en dan met name het corps jachtvliegers. Een handjevol, in de kritieke dagen waren er slechts enkele honderden. Zij hebben de overwinning in de lucht op de Luftwaffe bevochten. Zij hebben Hitler een drievoudig uitstel van de invasie afgedwongen, dat nu wel afstel is geworden. Door hen hebben wij de slag om Engeland gewonnen! Nooit hadden zovelen aan zo weinigen zo veel te danken!

21. Engelandvaarders

Gijs Pontier belt aan bij Klaas Zwart, de gepensioneerde sergeant der mariniers, wiens korporaal hij was bij de luchtwacht-post op de Maaskade tijdens de strijd om Rotterdam. 'Kom maar boven!' roept zijn vrouw als Gijs beneden aan de trap zegt wie hij is.

'Hoe gaat het, sergeant?' vraagt hij bij het binnenkomen.

De oud-marinier zit grommend in zijn stoel bij het raam, dat uit-ziet op een plein. Daarachter is de Maas. Terzijde staat een groot gebouw met een vlag erop en twee schildwachten ervoor.

'Ik vreet me op,' gromt Zwart. 'Die rotvlag daar, dat smerige hakenkruis. En daar heeft onze driekleur nou gehangen. En zie je die standbeelden daar met die omgekeerde ijzeren potten op hun test.' Hij wijst de schildwachten aan. 'Ze hebben een mechaniekje in hun gat. Als er zo'n hanige officier uitkomt, klappen hun poten tegen mekaar en als ie voorbij is springen hun poten weer wijd uit. En verder is er geen leven in die kerels. Stukken steen zijn het, anders niks. En zie je die blèrders, die met hun spijkerlaarzen de Rotterdamse keien raspen. 'Wir fahren gegen Engeland' bulken zij.' Hij staat op en loopt grimmig de kleine kamer op en neer.

'Er is geen huis met hem te houden,' klaagt z'n vrouw. 'Sinds de overgave is het mis. Die middag kwam hij razend thuis, weg-gelopen van jullie post. Hij heeft het portret van de Koningin van de wand gescheurd – ja, er hing toen een ander; dit is nieuw – en hij heeft het kapot getrapt. Zijn 'ridder' heeft ie van het lint gerukt en in het vuilnisvat gegooid. Ik heb het blikkie er weer uit gezocht; anders was het weg geweest. Scheldend en vloekend is hij de deur weer uitgegaan en hij heeft 'm het lazarus gezopen, zo erg als ie in ons trouwen nooit gedaan had.'

'Wat wou je?' vraagt Zwart bits aan Gijs. 'Waarvoor kom je hier?'

'Om samen naar de overkant te gaan.'

De oud-marinier staat stil en kijkt zijn jonge vriend verwilderd aan. 'Naar de overkant?... Naar Engeland?... En dan?..'

'Dienst nemen bij de marine.'

Zwarts ogen lichten op. 'Bij de marine?... Bij onze eigen Koninklijke Marine? En dan vechten tegen die zwijnen daar?'

Hij wijst naar de troep die, een officier voorop, in nauw gesloten formatie over het plein marcheert, de keien stampend en met rauwe stemmen zingend: 'Wir wollen gegen England, England fahren.'

'Dat is de bedoeling, ja.'

Zwarts schouders zakken in en zijn ogen worden troebel. 't Kan niet; ik ben te oud. Ze hebben me met pensioen gestuurd. Ze wilden Klaas niet langer hebben en nou moet ik hier verrotten bij dat stinkend vee.' Hij kookt van haat tegen de zingende soldaten.

'Ze konden je toch best gebruiken bij de luchtwacht. Je bent een goede postcommandant geweest.'

'Goed?... Goed?... Die suffe kerels van de landmacht deden niet wat ik zei. Als de marine dat zaakje op tijd in handen had gehad, was dat tuig nooit uit die vliegmachines op de Maas aan wal gekomen en de moffen nooit in Rotterdam.'

Gijs gaat op het laatste niet in. 'Ze zitten aan de overkant om volk te springen. Ze kijken nou warempel niet op een jaar. Ieder die bruikbaar is nemen ze graag aan. En jij bent bruikbaar, Zwart.'

De gepensioneerde sergeant recht zich onwillekeurig tot die ferme houding, die de mariniers eigen is en van alle andere Nederlandse militairen onderscheidt. Maar dan werpt hij nieuwe bezwaren op. 'Hoe wou je er komen? Het kan niet meer. Dat vuile gebroed' – hij doelt kennelijk weer op de Duitsers – 'heeft ieder gaatje om er uit te komen dicht gestopt. Wij mogen niet eens meer naar het strand.'

'Ik weet een middel om er uit te komen.'

'En dat is?'

'Monsteren op een kuster...'

'En voor de moffen varen? In der eeuwigheid niet! Waar zie je mij voor aan?'

'Laat me uitspreken. De moffen mogen ons naar Zweden helpen. Daar gaan wij er vandoor.'

'Drossen?' vraagt de oud-marinier met grote ogen.

'Ja, heb je er gewetensbezwaar tegen om de Duitsers te bedrie-

gen? Eenmaal in Zweden is er best een weg om naar Engeland te komen. En daar melden we ons aan bij de marine.'

Zwart veert op. Hij ziet het pad geëffend. Maar zijn vrouw is zo wit geworden als een doek.

'Heb jij erop tegen, moeder?' vraagt hij.

'Je laat mij achter. Voor hoe lang? Zal ik je ooit terugzien?'

't Is voor de Koningin,' zegt hij.

Hiermee heeft hij haar in haar zwakke zij gegrepen. Toen hij op de dag van de overgave het portret van de Koningin vertrapte, heeft zij het opgezocht en glad gestreken, maar het wou niet meer goed. Daarna heeft ze een nieuwe foto van de Koningin gekocht. Iedere boekhandel had er stapels van – alleen niet voor het raam – en het liep er storm om. De mensen die eerst op de Koningin gescholden hadden: 'Zij laat ons in de steek', waren omgedraaid als een blad aan de boom, toen Wilhelmina voor de Engelse radio op een toon zo fel als niemand ooit van haar gehoord had, een rede hield en daarin zei: 'Mijn regering en ik zullen de strijd voortzetten. Nederland zal herrijzen!' De nieuwe foto hangt nu aan de kamerwand in een vergulde lijst en met een grote oranje strik eraan.

't Is voor de Koningin,' herhaalt Zwart. 'Om haar te helpen. Om te maken dat zij gauw weer in ons land terug kan keren. Daar ben je op gesteld, is 't niet?'

Zij wordt beurtelings wit en rood. Uitsluitel geeft ze niet.

'Kan het al gauw?' vraagt Zwart aan Gijs.

'Het schip ligt in de haven. Ik ken de kapitein. 'k Heb afgesproken dat wij met hem zouden komen praten.'

Weer kijkt Zwart naar zijn vrouw. 'Wat zeg jij, moeder? Eens praten kan altijd, vind je niet?'

Zij is klaar gekomen met zichzelf. 'Ga maar,' zegt ze hees. 'Als het voor de Koningin is. Zij heeft om hulp gevraagd. Wij mogen haar niet alleen laten staan.'

Tot Gijs: 'Pas jij op hem, Pontier? Hij is een beste kerel... de beste van de hele wereld. Ze zullen in Engeland een goeie aan hem hebben, al is ie zo jong niet meer. En de marine is zijn lust en zijn leven. Maar bij het passagieren rijdt hij gauw een scheve schaats. Wil jij op hem passen, Pontier, nu ik het niet langer kan?'

Ze gaan de deur uit, Zwart en Pontier. Bij het passeren van de

robots op de stoep van het gebouw met de hakenkruisvlag wendt de oud-marinier het hoofd af. Hij kan dat tuig niet zien.

Het konvooi vaart langs de Nederlandse kust naar het noorden: zes vrachtschepen met vier escorteurs. Klaas Zwart en Gijs Pontier zijn aan boord van de Noordstar; in hun monsterboekje staat matroos. Zwart kan daarvoor sloop komen. Bij voor en achter heeft hij op de bak gestaan en vaardig een tros ingevaamd; het dekzwapberen is hem vlot afgegaan en een torn als roerganger zit er nu op. Een zeesoldaat is op een schip van zeszen klaar. Gijs Pontier is nog maar zelden het zeegat uit geweest; zijn handen staan scheef voor het meeste werk. Met bikken en schrapen heeft hij de dag zoek gebracht. Dat ging hem redelijk af. Nu is het vastwerken geweest; het tweetal staat op het achterdek.

Het konvooi vaart ter hoogte van Den Helder. Je kunt de forten zien: Erfprins, Harssens... Zwart kent de marinehaven op z'n duimpje. Hij wijst Gijs het Paleis met de ballen van de schout, uitstekend boven de bebouwing van de stad. Tientallen keren is hij op een van Harer Majesteits schepen langs het Wierhoofd de haven in- en uitgevaren.

Er komen een paar oorlogsschepen naar buiten, maar niet in het blauwgrijs van de Koninklijke Marine. Het zijn grauwe Duitsers, nieuwe escorteurs voor hun konvooi ter aflossing van de schepen die hen van de Waterweg naar hier hebben begeleid. Zwart kijkt grimmig naar de oorlogsvlaggen. Hij wil naar Engeland, via Zweden, maar het zit hem hoog dat hij op dit moment onder geleide van de vijand vaart.

Op de konvooier die naast de Noordstar post kiest speelt een matroos op een harmonica en een groep van zijn collega's zingt daarbij. Gijs luistert er naar. Dit zijn niet de stotende staccato's der marcherende soldaten, niet het Horst Wessellied of 'Wir fahren gegen England.' Het zijn vrolijke en ook wel weemoedige zeemansliedjes, Duitse en warempel ook Engelse. Zeelui zijn nooit zo fanatiek als landsoldaten.

Een hard bevel van de brug doet het gezang afknappen. Luchtaanval! De matrozen van het escorteschip rennen naar hun posten bij het geschut. De lopen der kanonnen en mitrailleurs zwaaien omhoog.

Klaas en Gijs speuren naar het westen. Een serie zwarte stippen groeit snel. 'Blenheims,' herkent de oud-commandant van de Rotterdamse luchtwachtpost.

Onder het felle schieten van de Duitsers klimmen de Britten hoger, telkens scherp zwenkend om aan het vuur te ontkomen, maar intussen naar hun doelen zoekend.

Uit een Blenheim schiet een vlam; het vliegtuig rent weg met een lange staart van vuur en rook. Op een gegeven ogenblik steigert het en duikt vervolgens steil in zee. Een fontein van schuim en water bruist hoog op. Wanneer die in elkaar zijgt is de Blenheim weg.

Gijs en Zwart zien het met opeengeklemden kaken aan. Op de konvooier dansen Duitsers bij hun stukken. Klaas Zwart vloekt.

'Dek je!' roept de kapitein van de Noordstar uit het stuurhuis.

Alle matrozen zoeken haastig dekking.

Er stormt een vliegtuig op de Noordstar aan. Het strooit een bundel bommen, net sigaren. Gijs heeft pijn in z'n buik van angst. Als dit schot raak is, blijft er van hun schip geen spaander over.

De bommen vallen honderd meter over bakboord in het water, maar desniettemin komt de klap hard aan. Een grondzee overstelpt het schip en gooit het overzij. In de ruimen rommelt het; de lading werkt en het schip houdt zware slagzij. Maar het steekt de kop weer op. De Blenheim vlucht, verdreven door de Flak.

Een aanval van een ander vliegtuig op hun escorteur is beter raak. Twee treffers! Een harde ontploffing overstemt zijn schieten. Stoomwolken sissen uit het schip omhoog. Er gaapt een groot gat in zijn stuurboordswand. Zijn Flak zwijgt.

Nu heeft Klaas Zwart z'n draai. 'Je hebt de goeie uitgezocht, Tommy, en òf ie raak is,' grinnikt hij.

Gijs staart met grote schrikogen naar het getroffen schip. Matrozen rennen als gekken door de hete stoom, dwars door de vlammen. Als toortsen brandend springen ze in zee. Anderen trachten boten uit te zetten, maar ze kunnen niet. De boten vatten vuur door vlammen die uit springende patrijspoorten en koekoeks naar buiten barsten. Nog een tweede Duitser vliegt in brand; daar dezelfde tonelen. Zwart juicht. Gijs staat versteend. Je moet

een vuur- en ijzervreter zijn, zoals de marinier om hiervan te genieten.

En jol stoot van de Noordstar af en pikt zwemmende matrozen op. Een tweede jol schiet bij het zinkende oorlogsschip langszij. Een man klimt langs een uithangende touwladder naar het brandende dek en verdwijnt daarginds in rook en stoom. Na een poos keert hij terug, een gewonde ondersteunend. Het is Klaas Zwart! ziet Gijs. De marinier helpt Duitsers met gevaar van eigen leven!

Een paar gewonden worden in de jol gevierd, die daarna naar de Noordstar terugkeert.

'Verdikkie, Gijs, wat sta je daar te teuten!' roept Zwart uit de jol naar boven. 'Help mee die kerels hijsen!'

Gijs schrikt op, schiet toe en helpt.

Terwijl de gewonden aan dek gehesen worden, kapseist de brandende konvooyer; het vuur sist in het water.

'Hij zinkt, sergeant!' roept Gijs. Zwart kijkt niet om. 'Daar hebben we geen donder mee te maken. We moeten deze arme drommels helpen. Hijs op!'

Laat in de avond staat Gijs aan dek. Het is een mooie zomeravond: een rustig zeeetje, haast geen wind; de maan, afnemend, is juist uit de kim gekomen.

Klaas Zwart komt boven. 'Hee, sta jij hier nog?'

'Weet jij waar we zijn?' vraagt Gijs.

'Bij het Vlie. Die toren' – hij wijst naar een pilaar, zwart tegen het maantje – 'is de Brandaris van Terschelling. Raar dat ie niet brandt.'

't Is allemaal zo raar,' zegt Gijs in antwoord op zijn eigen prakkezaties. 'Die vliegtuigen waren van onze bondgenoten. Best mogelijk dat het Nederlandse vliegers waren. Zij hebben ons bestookt. En de Duitsers hebben ons verdedigd.'

Zwart haalt de schouders op 'Als wij die bommen op onze test gekregen hadden, was het ons verdiende loon geweest; wij varen voor de moffen. Het is mooi afgelopen. Wij net vrij en twee moffenscheppen naar de kelder. De Tommies hebben het knap gedaan!' Hij wrijft zijn handen van plezier.

'Ik vind het allemaal verschrikkelijk!' zegt Gijs en hij rilt bij de herinnering aan de tonelen van die middag.

Klaas kijkt zijn jonge makker meewarig aan. 'Je bent een slap burgerventje, Gijs. Je kunt geen bloed zien. Enfin, in Engeland zul je wel anders worden.'

Gijs huivert. Na de dingen van vanmiddag gruwte hij van de oorlog. En hij begrijpt Klaas niet. 'Jij hebt je draai dat de Engelsen die Duitse schepen in de grond hebben geboord.'

'Natuurlijk, jammer dat ze niet allemaal in de poeier zijn gegaan.' 'En toch heb jij je voor die Duitsers uitgesloofd. Je hebt warempel je huid voor hen gewaagd.'

'Dat waren halfverzopen katten en gewonden,' pleit Zwart zich vrij.

'Het waren toch vijanden.'

'Gewonden zijn geen vijanden.'

'En als die kerels nou allemaal verdronken of verbrand waren?'

'Was het maar waar! Dan hadden we zoveel vijanden minder.'

'Ik snap jou niet!'

'Hoeft ook niet, jongen. Ga naar kooi. Het is tijd van slapen voor je.'

'Voor jou dan niet?'

'Nee, ik moet naar de kajuit. Een van die kerels piept van pijn. Es kijken of ik hem kan helpen.'

Terwijl Gijs naar zijn kooi gaat, buigt Klaas zich over een gewonde Duitser en geeft hem een aspirientje.

Het drossen in Zweden, met medeweten van de kapitein, gaat heel gemakkelijk. De Noordstar ligt in de haven van Stockholm nauwelijks vast, of Klaas en Gijs gaan de wal op, regelrecht naar de Nederlandse ambassade. Daar is men ingericht op dit soort klanten. Zij krijgen een hotel op, waar zij kunnen logeren op kosten der regering in Londen. Ook krijgen ze Zweeds zakgeld.

Ze hebben het goed in Zweden. Het hotel is prima; ze smullen dagelijks van smörrebröd. De Nederlandse ambassade heeft een cursus in de Engelse taal voor de Engelandvaarders op touw gezet, waarvan enkele tientallen gebruik maken; ook organiseert zij uitstapjes en gezellige avondjes.

'Bemoei je niet met de Zweden,' heeft Zwart tegen Gijs gezegd de eerste avond na hun aankomst. 'Trots volk; ze lopen je met de neus in de wind voorbij.' Hij kent de Zweden van de oefenrei-

zen met de eerste jaars adelborsten. Die gingen altijd naar Gothenburg of Stockholm.

De Zweden blijken echter jegens Nederlanders nu anders te zijn dan voor de oorlog. Als ze een Konditorei binnenstappen bedienen de meisjes de Nederlanders vlug en zeer voorkomend. In een bierhuis schuiven de Zweedse bezoekers graag naar de Nederlanders toe en stellen ze er prijs op hun een rondje te geven. In een schouwburg worden Gijs en Klaas naar het balkon geleid, hoewel zij voor het schellinkje hebben betaald. Nadat ze in een park, waar ze op een bankje genoten van fraai najaarsweer, kennis hebben gemaakt met een Zweeds echtpaar, nodigt dit hen mee naar huis en ze brengen er de avond prettig door. Klaas Zwart heeft het in Zweden nooit zo meegemaakt.

Maar hoe de Zweden óók jegens buitenlanders kunnen zijn, merkt Gijs aan de bejegening die Duitse zeelui ondervinden. In dezelfde Konditorei, waar de dienststers de Nederlanders met alle goede zorgen omringen, vergeten zij de Duitse klanten, en als die dan een hoge toon aanslaan, verstrakken de meisjes in koele trots. In het bierhuis, waar de Zweden gezellig met de Nederlanders kouten, zitten Duitsers dood alleen, als in een luchtledige stolp. De Zweedse regering mag neutraal zijn, het Zweedse volk toont onverholen sympathie met de onder de voet gelopen kleine volken en laat aan de verwanten Duitsers hooghartig voelen hoe'n gloeiende hekel het aan hen heeft.

Klaas en Gijs leiden in Zweden een goed leventje, maar het bevalt hen niet. De kranten brengen dagelijks ongunstig oorlogsnieuws. Londen wordt iedere nacht geteisterd door bombardementen. En weliswaar bombardeert de Royal Air Force ook wel Duitse steden - Keulen, Hamburg en Berlijn - maar deze klappen staan volgens het objectieve oordeel van de Zweedse kranten niet in vergelijking tot de slagen die de Luftwaffe uitdeelt. De Duitse onderzeeërs woeden onder de koopvaarders, die op Engeland varen, veel erger dan de Engelse vloot en luchtmacht huishouden onder de - geringe - Duitse scheepvaart langs de Europese kusten. Hitler en Goebbels loeien voor de radio over de laatste en beslissende slagen die aan een zieltogend Engeland worden toegebracht.

Gedurende de Duitse veldtocht tegen Frankrijk en de Lage Landen heeft iedereen eerst gelachen bij het geschetter van de

Führer en zijn secondant, maar daarna gehuiverd omdat de ongehooflijke overwinningen van de Duitse wapens maar al te waar bleken te zijn. Daarna heeft de dictator echter zo dikwijls de invasie in en de knieval van Engeland voorspeld, terwijl er niets gebeurde, dat er nu weer met de snoever wordt gespot. Dat Engeland het hard heeft te verduren geeft Churchill echter onomwonden toe, al laat de Britse oorlogsleider de moed nooit varen en blijft hij rotsvast zeker van de overwinning na een lange strijd.

Aan die strijd mee te doen, daarnaar popelen de Hollanders in Zweden. Het steekt hen dat zij niets uitvoeren, terwijl iedere man die vechten kan zo bitter nodig is. Maar de ambassade schijnt zich in het geheel niet druk te maken. De Engelandvaarders ontvangen hun zakgeld prompt op tijd en verder dienen zij maar af te wachten.

Op een morgen krijgen Gijs en Klaas aan hun hotel bericht of zij even op de ambassade willen komen, als het kan om negen uur. Zij gaan plichtsgetrouw; het zal wel weer voor een of ander uitje wezen.

De oproep betreft het reisje, waarvoor zij naar Stockholm gevaaren zijn. Zij dienen binnen een uur op het vliegveld te zijn voor vertrek naar Engeland. Zij komen op het nippertje op tijd, nadat ze inderhaast hun spullen hebben gepakt. Al de veertig Nederlanders, die weken op passage hebben gewacht, zijn met gelijke haast gekomen. Aan de consul, die voor uitgeleide aanwezig is, vragen sommigen waarom het na zo lang stilstaan nu opeens hollen moet zijn. 'Om jullie veilig aan de overkant te brengen,' is diens antwoord. 'Wij vinden het niet nodig aan Duitse spionnen, waarvan het in Zweden wemelt, de tijd te gunnen om aan hun meesters te berichten, dat er een kist met Engelandvaarders overzee gaat.' Het vliegtuig stijgt onmiddellijk op, vliegt eerst naar het westen, maar neemt, nadat het vliegveld van Stockholm uit het zicht is, koers naar het noorden en strijkt dan weldra op een afgelegen vliegveld tussen bossen neer.

De Engelandvaarders vinden het een vreemde zaak. Er zijn er onder hen die vrezen voor een val. Zijn ze hier soms op Noorse grond en is het een Duits vliegveld? Het zit echter goed. De omweg is uit veiligheidsoverwegingen gekozen. Het toestel blijft er staan tot aan de avond. In de schemering stijgt het op en in don-

ker vliegt het over de Noordzee. Het daalt in Schotland, ongehinderd door de vijand.

De Engelandvaarders worden opgewacht door een Nederlandse marine-officier, die hun voorlopige bestemming heeft te regelen. Als Klaas Zwart zich presenteert kijkt hij hem aan. Bijna alle Engelandvaarders zijn jongelui. Deze heeft grijze haren. 'Of ben je soms oud-militair?' vraagt hij.

'Oud-marinier,' zegt Zwart met nadruk.

De officier lacht. 'Nog fit, neem ik aan. Je vindt het wel goed dat ik je weer naar de marine stuur?'

'Daar was het om begonnen, meneer,' antwoordt Zwart. En op Gijs wijzend, die na hem komt. 'Mag hij met me mee?'

'Ook marinier?' vraagt de officier aan Gijs. Hij weet meteen dat het niet zo is. Zijn houding mist dat onnavolgbare kwieke en correcte van het keurcorps van de zeesoldaten. De officier kijkt bedenkelijk. 'Wij hebben bij de marine behoefte aan bevaren volk.'

'Mijn vrouw is er erg op gesteld dat wij samen blijven,' zegt Zwart. 'Zij wil dat hij op mij zal passen.'

De officier trekt de wenkbrauwen hoog op. 'Sergeant van de mariniers geweest en dan nog niet op eigen benen kunnen lopen?' Zwart kijkt bedremmeld.

Dan heeft de officier het door. Hij lacht. 'Vooruit, wij zullen je vrouw een genoegen doen en jou proberen te bewaren voor het rijden van een scheve schaats. Jullie gaan allebei naar Leuchars. Maar als jij – dit tot Gijs – 'niet deugt voor de marine...'

'In dát opzicht pas ik op hem,' belooft Zwart.

Voordat ze een reispas krijgen naar Leuchars, worden Klaas Zwart en Gijs Pontier uitgenodigd voor een trip naar Maidenhead, een dorp niet ver van Londen.

'Wat moeten wij daar uitkuren?' vraagt Klaas Zwart.

'Een Nederlandse dame vraagt jullie op de thee,' zegt de marine-officier die de invitatie overbrengt.

Klaas voelt er niets voor. Wat moet hij bij zo'n ouwe theetante? 'Je kon wel met een beetje meer respect over de Koningin spreken,' berispt hem de officier.

'De Koningin!' schrikt Klaas. Maar meteen is hij op zijn hoede. De mensen van de dekdienst, officieren zowel als matrozen, pro-

beren altijd mariniers erin te laten lopen. 'U neemt mij niet, me-
neer,' grinnikt hij.

'Het is de wens van Hare Majesteit de Engelandvaarders, die in
Londen komen persoonlijk te ontmoeten.'

Nu voelt Klaas zich in de strik. 'Het *hoeft* toch niet?' probeert
hij eraan te ontkomen.

'Wat is een wens van de Koningin voor een marineman?' vraagt
de officier.

Klaas Zwart bijt op de lip. Een wens der Koningin staat gelijk
met een bevel, heeft hij van jongsaf geleerd. Hij kan niet aan de
strik ontkomen. Ja, aan de strik. Want hoe moet hij zich tegen-
over de Koningin gedragen? Ook dat heeft hij geleerd, toen hij
pas marinier was en de Koningin bij een bezoek aan Rotterdam
het corps kwam inspecteren. Iedere marinier liep daarbij de kans
— een kleine kans vanzelf — dat de Koningin iets tegen hem zou
zeggen. De instructies luiden: Nooit iets tegen de Koningin zeg-
gen voordat zij je aanspreekt. Nooit vragen stellen aan de Ko-
ningin. Nooit tegenspreken, ook niet wanneer de Koningin iets
zegt, waarvan je weet dat het onjuist is. Nooit aan de Koningin
je rug toekeren en dus wanneer je weggaat achterwaarts. Hoe
zal hij zich ooit aan al die regels kunnen houden? Hij ziet tegen
het bezoek op als tegen een berg. Maar de wens der Koningin
staat voor een marineman gelijk met een bevel. Zij moeten gaan.
In de trein naar Maidenhead zit hij stil in een hoekje. Op de
wandeling naar het landhuis laat hij zich door Gijs leiden als een
lam, ofschoon hij, als bereisde Roel, tot dusver zowel in Londen
als in Stockholm steeds de leiding heeft genomen.

'Zie jij er niet tegenop?' vraagt Klaas aan zijn jonge vriend.

Die is er nogal kalm onder. 'Wij worden daar niet opgegeten.'

Voor het landhuis staat een marechaussee op wacht. Zij moeten
hun papieren tonen. Een huisknecht laat hen binnen.

'Gaat u maar even zitten,' wijst die op een bank die in de hal
staat. 'Ik zal u aankondigen bij Hare Majesteit.'

Klaas blijft echter staan en op zijn voorbeeld Gijs eveneens. Die
is nu ook geïmponeerd, al wil hij het voor zijn vriend verbergen.
Er klikt een slot. In een dwarsgang naderen zachte voetstappen.
De persoon is nog onzichtbaar, maar het zal de huisknecht zijn.
Een dame komt in de hal. Het is de Koningin! ziet Klaas met
grote schrik.

Hij springt in de houding, recht als een lineaal. Gijs tracht hem na te doen.

'Nemen jullie je gemak,' zegt Koningin Wilhelmina vriendelijk. 'Ik ben blij weer mensen uit het vaderland te zien. Een goede reis gehad?'

'Een zeer goede reis, Majesteit,' antwoordt Klaas stijf.

'Dat doet mij genoeg. Maar wij blijven hier niet staan. Kom mee naar binnen.'

De Koningin gaat de beide mannen voor.

In een ruime tuinkamer staan lage stoelen rondom de open haard, waarin een vuurtje brandt op deze koele dag. Op een dressoir fonkelt een theelichtje. De Koningin vraagt of zij hen kan dienen met een kopje thee.

'Heel graag, Majesteit.'

'Dan zal ik het voor jullie inschenken.'

'Majesteit!' roept Klaas uit. Hij wilde meer zeggen, maar op het laatste ogenblik bedenkt hij dat hij de Koningin niet tegenspreken mag.

Koningin Wilhelmina glimlacht om zijn verbijstering. 'Belieft u melk en suiker?' vraagt zij.

Klaas drinkt nooit melk in thee, maar hij waagt het niet om nee te zeggen en de Koningin giet een ferme scheut melk in ieder der drie koppen die zij inschenkt.

Dan gaat ze bij hen zitten en helemaal niet als een vorstin, veel meer als een oudere vriendin, informeert zij naar thuis. Aan Klaas vraagt zij hoe zijn vrouw en kinderen het maken, aan Gijs hoe het met zijn ouders gaat, en verder vraagt zij naar hun reis, het verblijf in Zweden, de ontvangst in Engeland.

Gijs antwoordt het meest. Klaas zit er schutterig bij. Alleen op vragen rechtstreeks aan hem gericht geeft hij kort antwoord, voortdurend bang voor overtreding van de etiquette.

Totdat de Koningin met felheid over de Duitse inval begint te spreken en over de manier waarop de veroveraar haar volk vernedert en verdrukt.

Dan vat Klaas vlam. De toestand is verschrikkelijk. De smerige vlag van Hitler wappert aan een vlaggestok, waar vroeger het rood wit blauw aan woei. Van het geblèr van de hakkenklappende soldaten met omgekeerde potten op het hoofd, word je misselijk. De Nederlanders, die deze moffen in de zak krui-

pen, zijn nog afschuwelijker. Zij menen dat ze aan hen verdienen kunnen. Jawel, de bezetters slepen alles weg. Straks komt er honger en gebrek in Nederland. Gelukkig, er zijn anderen ook. Op de verjaardag van Prins Bernhard, 24 juni, liepen er velen met een witte anjer in het knoopsgat. Verscheidene van die anderdragers zijn toen opgepakt. 'Dat heeft geholpen, Majesteit. Ik bedoel dat oppakken. De kast in om een bloempje op je jas! De mensen werden razend. Laten de moffen zo maar doorgaan. Ze jagen ermee alle Nederlanders naar het verzet.'

'Hoe heeft het volk, en jullie ook, geoordeeld over mijn vertrek naar Engeland?'

Die vraag jaagt Klaas het bloed naar de wangen. Hij weet niet wat hij erop zeggen moet. Zelf heeft hij hard en mis geoordeeld. Gijs antwoordt. 'Het was een klap, Majesteit. Wij meenden dat u ons in de steek liet op het ogenblik dat wij u het allermeest nodig hadden, en dat hadden wij nooit van u verwacht. Wij waren er kapot van. Maar dat is nu al lang voorbij. Wij hebben het verkeer gezien, u goed. Wij vinden het nu fijn dat u de moffen te vlug af bent geweest en dat u nu, van overzee, ons aanspoort vol te houden. Nooit zitten er zoveel Nederlanders, achter gesloten deuren en ramen met de gordijnen dicht, aan de radio te luisteren als wanneer u spreekt. Ze hebben uw woorden nodig, Majesteit. Mijn moeder heeft me gevraagd: Wanneer je in Engeland bent, schrijf dan een brief aan de Koningin en vraag haar vooral veel voor de radio te komen; dan krijgen wij weer moed. Nu kan ik warempel die vraag zó aan u overbrengen. Zoudt u het willen doen, Majesteit? Het hele volk is er u dankbaar voor.'

De Koningin knikt glimlachend.

'U weet, Majesteit,' gaat Gijs door, 'dat er vóór de oorlog mensen waren die niet op u gesteld waren. Op uw persoon nog wel, maar niet op u als koningin. Zij wilden dat wij een president zouden hebben. Het is voorbij, Majesteit, radicaal voorbij.'

Klaas Zwart knikt ijverig instemmend. 'Ja, Majesteit. Uw portret hangt nu in de huiskamers van de ergste rooien. Mijn buurman, rood als een kreeft, heeft uw portret opgehangen naast dat van Troelstra. Als u dat niet erg vindt?'

'Nee helemaal niet,' lacht de Koningin, terwijl zij opstaat om een tweede kopje thee in te schenken. Zij presenteert er cake bij. 'Het zijn geen Nederlandse boterkoekjes,' zegt ze verontschuldig-

gend. 'Die kun je hier niet krijgen.'

Klaas vind cake ook lekker. Zijn verlegenheid gaat over. De Koningin let helemaal niet op de regels, die hem destijds zijn ingeprent. Hij vindt dit theeuurtje zowaar gezellig.

'Hoe gaat het met Prinses Juliana en de prinsesjes?' informeert hij. Met dat hij het zegt bijt hij zich op de tong. Een vraag stellen aan de Koningin over een geheel nieuw onderwerp druist dwars tegen de regels in. Hij slaat een blunder.

Maar Koningin Wilhelmina neemt er volstrekt geen aanstoot aan. Integendeel, zij is duidelijk ingenomen met de vraag. Met vreugde en ambitie vertelt zij over haar dochter en over haar kleinkinderen, in Canada. En van het ene onderwerp springen zij op het ander. Een uur vliegt om.

Als het hek van het landhuis achter hen is dichtgevallen, vraagt Gijs aan Klaas: 'Nou?'

'Het was reusachtig!' verklaart de marinier.

't Was net of ik met m'n moeder praatte,' is Gijs' mening.

22. Klaas krijgt z'n zin

'Moeten wij hier zijn?' vraagt Gijs Pontier aan Klaas Zwart, als ze in Leuchars uit de trein stappen.

Hij ziet geen scheepsmasten, geen haven; het plaatsje ligt temidden van heuvelland in plaats van aan zee. Kan dit een marinebasis zijn?

Klaas Zwart gromt. Hij heeft veertig dienstjaren bij de marine gehad, de Indische die dubbel tellen meegerekend. Als hij niet op een schip was, dan diende hij toch in een havenplaats: Den Helder, Hellevoetsluis, Rotterdam. En in de Oost in Soerabaja of Tandjong Priok. Wat moet een marineman tussen de heuvels? Op het droge waggelt een zeeman als een eend. Maar hun reisorder vermeldt duidelijk: Leuchars; zich te vervoegen bij het kamp der Koninklijke Marine.

'We moeten maar eens hoogte halen,' zegt hij.

'Wel ja, we vinden het wel uit,' zegt iemand in het Hollands achter hen.

Daar staan twee jongelui in burgerkleren, ook uit de trein gestapt. Ze hebben net zo'n reispas als Gijs en Klaas.

'Zijn jullie ook van de marine?' vraagt Klaas Zwart.

'Vóór de marine,' antwoordt een van hen. 'Thuis waren we bij de landmacht.'

De mondhoeken van de oud-marinier zakken omlaag. 'Het is hier een raar ratjetoe,' gromt hij.

Zij lopen naar de uitgang van het station. Daar staat een matroos met Koninklijke Marine op het lint van zijn baret hen op te wachten. Hij leest hun namen van een briefje af: Gijs Pontier, Klaas Zwart, Frans Matter, Joost de Wolf. Het klopt.

'Stap in,' noodt de matroos, terwijl hij het portier van een auto, stokoud maar prima onderhouden, openhoudt. 'Ik ben jullie chauffeur.' Van een heuveltop wijst de matroos op een vlakte. 'Daar heb je het kamp.'

Er staan barakken en hangars terzijde van een vliegveld, ook staan er vliegtuigen, half verscholen in een bosrand; het zijn landvliegtuigen.

'Is dat marine?' vraagt Klaas Zwart.

'Marine Luchtvaartdienst,' zegt de matroos aan het stuur. 'Ze hebben ons onze goeie oude water-Fokkers afgenomen - ze waren trouwens opgevolgen - en nou zetten ze ons op landvliegtuigen. En ze sturen ons voor personeel een allegaartje. Lui van de luchtmacht, van Soesterberg zal ik maar zeggen. Lui van de landmacht. Burgers, die nog nooit een geweer hebben vastgehouden. Jullie zijn ook nooit bij de marine geweest,' zegt hij tot zijn jonge passagiers, 'dat kan ik aan jullie neuzen zien. Alleen u,' - nu richt hij zich tot Zwart - 'u bent van de marine.'

'Sergeant van de mariniers geweest,' zegt Zwart kortaf.

'Ai!' roept de matroos uit en aan zijn toon is duidelijk te horen dat er bij de marine klassen zijn en dat het niet altijd botert tussen de Jannen en de mariniers.

'En jullie?' vraagt hij aan de anderen.

Gijs was luchtwachter. Frans heeft bij de luchtdoelartillerie gediend. Joost was vaandrig bij dat corps.

'Dan kunt u ook geen klap van de marine-exercities,' beweert de matroos. 'Nou, hij zal jullie wel donderen. Een sergeant van de mariniers! Erger drilmajoors bestaan er niet.'

Zwart grimlacht.

'Nou moeten jullie niet denken dat het hier beroerd is,' gaat de spraakzame matroos verder. 'In Pembroke Dock, waar we eerst gezeten hebben, was het een bende. Een ouwe boerderij een half uur van het vliegveld, was ons enige vaste onderdak. Het was daarbinnen kil en donker; het dak lekte als een zeef; er waren wandluizen. En nog mocht je blij zijn als je daar een kooitje had, want verder waren er alleen tenten, die stonden op een erf, dat een modderpoel was als het regende en waar bij zonneschijn zandstormen woedden. Nee, dan hier! Prima barakken, een gezellige kantine en alles in de puntjes. Als u de jongens nou maar niet te veel laat psalmzingen, sergeant!'

'Psalmzingen?' vraagt Gijs. Hij heeft nooit gemerkt dat Zwart het daarop toelegde. Integendeel!

'Bij de marine is psalmzingen het dek boenen met puimsteen en met zeepsop,' licht de matroos in. 'Dat deden ze in de zeiltijd en de echte sergeant-mariniers laten nu de vloeren zo doen. Nietwaar, sergeant, van de vloer moet je kunnen eten.'

'Bemoei je met je eigen zaken. Ik zal mijn boontjes zelf wel dop-

pen,' bestraft Zwart de praatvaar.

Ze zijn bij het kamp. Een hoog hek zwaait voor de auto open. In het midden van een ruim plein waait aan een forse vlaggepaal de Nederlandse driekleur.

Klaas Zwart z'n hart gaat open. Het is voor het eerst sinds 15 mei dat hij zijn vlag weer ziet. Vier maanden heeft hij zich geërgerd aan het hakenkruis.

Bij 'kok schep op' worden raasdonders met spek geschapt. Klaas en Gijs halen hun hart op aan de scheepskost na de hotelliflafjes van de laatste weken.

Na het middagmaal nemen ze het kamp op. De matroos-chauffeur heeft niet te veel gezegd. De dag- en nachtverblijven zijn uitstekend. Er zijn theorielokalen en er is een grote hal voor exercities bij slecht weer. Ook zijn er goed ingerichte werkplaatsen voor het onderhoud van de vliegtuigen. En alles ziet er netjes uit. In de bosrand, moeilijk waarneembaar uit de lucht staan meer dan een dozijn gloednieuwe vliegtuigen. Lockheeds Super Electra. De KLM vloog met dit type. De Amerikaanse fabriek heeft op haar standaardmodel een militaire variatie gemaakt: een draaibare geschutskoepel achter op de romp, een bommenluik in de vloer, opstellingen voor zeven mitrailleurs en een nieuwe naam: Hudson. Zo werd het verkeersvliegtuig een bommenwerper. De Duitsers hebben met de Junkers van de Lufthansa hetzelfde gedaan.

Zwart leest de namen op de Hudsons: Asahan, Brantas, Bandoeng, Malang, Moesi, Pontianak, het zijn allemaal herinneringen aan de Oost. Er zijn er ook bij met Nederlandse namen: Kornwerderzand, Ypenburg, Rhenen, Wageningen. Bij die plaatsen heeft de luchtmacht in de meidagen met schamel materieel goed werk gedaan. Rotterdam en Waalhaven doen schrijnende herinneringen opwellen. Natuurlijk is er ook een Vliegende Hollander bij.

Er klimmen een paar mannen uit een pas neergestreken vliegtuig. Frans Matter kijkt naar hen. 'Die ene...' Hij moet zich vergissen. De mannen spreken Engels. Het kan trouwens ook niet de man zijn, die hij dacht. Zijn vriend is gevallen, heeft men hem verteld, op de eerste dag, 10 mei al. Zijn vliegtuig afgeschoten.

Een uurtje later zit het viertal in de kantine. Klaas Zwart praat met tal van oude vrienden. Het Nederlandse marinewereldje is

niet zo groot of een oudgediende vindt onder de collega's altijd kennissen. Joost de Wolf ontmoet een jaargenoot van de militaire academie. Land-, lucht- en zeemacht zijn dooreengemengd in het Nederlandse squadron. Frans Matter en Gijs Pontier zoeken gezelschap bij elkaar. Zij, maar kort vrijwilliger geweest voor simpele taken en nauwelijks soldaat, voelen zich onwennig in de vreemde bijt.

De deur gaat open. Vier vliegers komen binnen, dezelfde die straks uit de Hudson stapten. Nu ze niet meer hun zware vliegersuitrusting dragen, ziet Frans het direct: die ene is geen Engelsman, al is hij in het uniform van de RAF. Het is zijn oude schoolvriend. 'Bob...!'

De andere herkent de makker uit zijn jongensjaren ook. 'Frans Matter! Kerel, hoe kom jij hier?'

'Overgestoken! Uit Scheveningen was het niet zo ver. Maar jij...? Ze hebben me verteld dat je geduikeld was, al op de eerste morgen.'

'Ben ik ook... en later nog eens... Twee machines in de prak gewerkt in die vijf dagen... Ik ben een dure voor het land geweest. Zelf ben ik er door gerold. Onkruid vergaat niet. Voordat het afgelopen was ben ik eruit geknepen... Het werd me daar te heet... Ferm is anders, hee?'

Frans twijfelt of Bob de feiten objectief weergeeft. Op school was hij bepaald geen bange wezel. 'Je bent tenminste de oorlog niet ontvlucht. Je dient dus bij de RAF?' Hij duidt op zijn uniform.

'Dat is voorbij. Ontslagen. Ik draag dit pak vandaag voor het laatst.'

Frans kijkt vreemd op.

'Ze hebben me bij de marine gestopt. Nou ja, bij de Marine Luchtvaartdienst op deze basis. Hoe krijgen ze het in hun kersepit? Een jachtvlieger bij de bommenwerpers. Word jij ook vlieger?'

'Geen kijk op,' meent Frans. 'Ik ben nog nooit de lucht in geweest.'

'O, ik moet het op de Hudson ook van voren af aan leren. Ze moeten dat hier trouwens allemaal. De marine-vliegers hebben nooit anders dan op waterkisten gevlogen. Voor hen zijn de Hudsons net zo vreemd als voor jou en mij. In elk geval zal je

wel de lucht ingaan, is het niet als vlieger dan wel als boordmecano, radiotelegrafist of schutter. Durf je dat aan, Frans?

'Jij doet het toch ook?'

'Jawel... jawel... Maar ik knijp 'm alle keren als ik er op af moet. Dan heb ik een schietgebedje nodig om weer moed te krijgen.'

Frans weet niet recht hoe hij de laatste woorden wege moet. Meent Bob het of is het spotternij? Vroeger praatte hij dikwijls erg luchtig over dat soort dingen. Soms spotte hij ermee.

Bob kent zijn vriend. 'Heus, dat meen ik. Zonder hulp van boven hield ik dit werk nooit vol.'

'Je bent veranderd, Bob,' zegt Frans.

'Als je af en toe de dood in de ogen kijkt, word je anders, Frans,' besluit de vlieger ernstig.

Bob Baars heeft overdreven bij zijn bewering dat een man die nog nooit aan het stuur van een vliegtuig heeft gezeten even spoedig op een Hudson thuis is als jacht- en watervliegers. Toch zijn de bommenwerpers op wielen voor de marine-vliegers wel heel vreemd. Zij zijn altijd uit een haven of van een rede opgestegen. Zij zijn steeds op het water gedaald. Hun kisten hadden drijvers, die op brede ski's geleken. Het water gaf veel weerstand en de lucht ook. Met de Hudsons zijn ze al lang los van de grond op een tijdstip dat ze met hun Fokkers nog door het water bruisten, en bij het dalen rent de Hudson over de landingsbaan, terwijl de Fokkers, zodra de sloffen het water raakten, werden afgeremd.

Bob moet zich van de andere kant aanpassen. Hij heeft aldoor op renpaardjes gereden. Vooral de Spitfire was een vurig ros, dat zó de lucht in sprong, bij het galopperen op de wolken snel reageerde op het lichtste rukje aan de teugel en na de rit, wanneer hij ingehouden werd onmiddellijk stilstond. Daarbij vergeleken is de Hudson een logge koudbloed, die moeizaam op gang komt, moeilijk zwenkt en niet gauw tot stilstand is te brengen...

'Meer gas,' zegt de Engelsman die naast hem zit als Bob voor het eerst een Hudson start. Bij het draaien van een bocht moet de instructeur ingrijpen, omdat Bob hem te kort nam en er gevaar was dat het toestel af zou glijden. Bij het landen waarschuwt hij: 'Vang hem voorzichtig op. Je hebt tien ton in handen.' En eenmaal aan de grond: 'Remmen, remmen, anders ren je tegen die heuvel op.'

Maar het leert spoedig, zowel bij de mannen van de water-Fokkers als bij Bob. Zij kunnen rijden, het is even wennen aan het vreemde paard. Zij kijken de kneepjes snel van hun Engelse collega's af. Al spoedig gaan die weg; de Nederlanders redden zich nu zelf wel. In sommige opzichten doen zij het zelfs beter dan de Engelsen. De vliegtuigmakers, die evenals de vliegers door Engelse monteurs wegwijs gemaakt zijn, werken zorgvuldiger dan de nogal rauzerige Britten. Nooit geven zij een vliegtuig vrij voor vliegen eer het laatste lekje of gebrekkje is hersteld. En de vliegers maken zelden brokken bij de oefeningen, wat bij de RAF herhaaldelijk voorkomt. Nu ja, deze Nederlanders zijn ook vaklui, in vreedetijd op Soesterberg of aan de Mok degelijk opgeleid. De RAF heeft jongelui, zó van de school, uit het kantoor of de fabriek, op stoomcursussen gezet en laten solo-vliegen, omdat de operationele squadrons tijdens de slag om Engeland om vliegers schreeuwden.

Van het voornemen om Engelandvaarders als Frans en Gijs tot vliegers op te leiden is afgezien. Coastal Command wil het Nederlandse squadron zo spoedig mogelijk tot zijn beschikking hebben, nu alle krachten moeten worden samengetrokken voor de slag om de Atlantische Oceaan. Er is trouwens best ander werk voor hen. Frans Matter, die zich in de meidagen als luchtdoelartillerist heeft onderscheiden, kan best boordschutter en tegelijk telegrafist zijn. Gijs Pontier, die in het burgerleven electricien was, kan boordmeccano worden. Joost de Wolf was op de militaire academie te Breda goed in wis- en aardrijkskunde. Een officier van de zeedienst geeft hem en enkele anderen les in navigatie. Hij wordt waarnemer en bommenrichter.

Klaas Zwart blijft voorshands op de grond. Hij richt rekruten af en schoolt soldaten van de landmacht tot marinemannen om. Zijn scherpe stem weerklinkt op het exercitieveld. Hij is een ongemakkelijke instructeur, maar hij maakt in korte tijd van houten klazen en slungels vlotte Jantjes. Klaas is ook voortreffelijk voor de huishoudelijke dienst. Wanneer hij toezicht houdt, ligt er geen stofje op de tafels, geen kruimel op de vloeren en zijn alle kooien een half uur na het appèl model gepakt.

Maar Klaas is daarmee niet tevreden. Op zekere dag verschijnt hij op parade. Op modelpapier en met 'verschuldigde eerbied' heeft hij gevraagd de commandant te mogen spreken. Stram in

de houding staat hij voor de overste.

'Neem je gemak, Zwart. Wat heb je op je lever, man?' vraagt die.

Klaas uit zijn wens. Hij wil graag bij het vliegend personeel worden ingedeeld.

'Daar ben ik niet vóór,' zegt de overste.

Zwart voelt zich verongelijkt. Ziet de commandant hem niet voor vol aan? Vindt hij hem soms te oud?

De commandant van het squadron trekt de wenkbrauwen op.

'Wat haal je in je hoofd? Voor de opleiding ben je onbetaalbaar.'

'Ik mag niet op de vijand af,' zegt Zwart op een toon of hem het grootste onrecht wordt aangedaan.

De commandant heeft moeite een glimlach te onderdrukken.

'Met jouw ervaring weet je toch dat niet iedere soldaat behoeft te schieten. Als op de basis de zaken niet prima in orde zijn gaat het aan het front nooit goed. Wat zou ons squadron kunnen, wanneer de gronddienst niet tip top was?'

'Niks,' geeft Zwart toe. 'Maar ik behoor niet bij het zwarte koor.'

De commandant lacht. Er zijn bijna geen stokers meer bij de marine, sinds de stoom door de motor is verdrongen, en bij de Marine Luchtvaartdienst zijn ze uiteraard nooit geweest. Maar de dekdienst en ook de mariniers schelden de technici nog altijd uit voor het zwarte koor.

'Je wilt dus vliegen. Maar je kunt het immers niet.'

'Ik kan schieten,' pleit Klaas Zwart. 'Ik was scherpschutter, en ik kan het nog. Als u eens wilt komen kijken op de schietbaan voor mitrailleurs...'

De commandant gelooft het zo ook wel. 'Maar zou jij op jouw leeftijd maar niet liever op de grond blijven?'

Daar heb je het al, denkt Zwart. Hij vindt me te oud. Het steekt hem. 'Blijft u op de grond, commandant?'

'Nee, natuurlijk niet. Ik voer mijn squadron aan. Daar ben ik commandant voor. Maar ik ben niet zo oud als jij, al krijg ik grijze haren.'

'Dus ik ben te oud,' zegt Zwart beledigd. 'Te oud om de moordenaars van Rotterdam te lijf te gaan. Te oud om mijn zoon te wreken.' Bij de laatste woorden stikt zijn stem.

'Je zoon?'

'Ik heb gisteren een brief gekregen via Zweden van mijn vrouw. Ze hebben onze jongen van zijn bed gelicht. Ze willen hem doodschietsen. Wegens sabotage, zeggen ze.'

De commandant trekt aan zijn snor. Dan zegt hij: 'Als jij wilt vliegen, goed. Bij de eerstvolgende oefening ga je mee als boord-schutter.'

'Dank u, commandant.'

Hij salueert, maakt rechtsomkeert op de plaats en gaat heen met rechte rug.

23. *Tulpen bij het kerstmaal*

Klaas Zwart – kortelings bevorderd tot sergeant-majoor en in die kwaliteit dienstdoend als officier van de week – monstert de tafels in de grote eetzaal van het kamp te Leuchars. De hofmeester en zijn bedienden hebben het goed gedaan. Het tafellinnen is smetteloos. De borden zijn neergezet met het onklare anker der marine aan de bovenkant. Boeketten rode tulpen staan op iedere tafel.

Die tulpen zijn Klaas' trots.

De squadron-commandant had gezegd dat hij graag rode tulpen hebben wou. In Nederland had hij ze altijd bij de kerstmaaltijd. Maar hier zou het wel niet gaan, dacht hij.

'We zullen het proberen, commandant,' zei Klaas en hij was naar Dundee gereisd, maar geen bloemist die rode tulpen had.

'Vóór de oorlog waren ze te leveren op het Kerstfeest,' zei een dame in een bloemenwinkel. 'Toen kwamen ze uit Nederland. Nu zijn ze niet te krijgen. In Dundee niet, in Edinburg niet; in Schotland en heel Engeland niet.'

De laatste bloemist, die hij ernaar vroeg, gaf hem echter een tip. Er waren tulpen op het kasteel. De baron trok ze in warme kassen. Met het Kerstfeest had hij altijd rode tulpen op zijn tafel. Maar hij zou ze vast niet willen afstaan. Zijn hele familie kwam ieder jaar het Kerstfeest vieren op het kasteel. Het was de trots van de baron dat de tafel dan met tulpen was versierd.

Zwart heeft desniettemin de tocht naar de baron gewaagd. Van buiten leek het een somber middeleeuws kasteel. Klaas' moed zonk in zijn schoenen, toen hij ervoor stond. 'Hoe zal ik die vesting ooit veroveren?' vroeg hij zich af.

Over de klapbrug kwam hij tussen hoge, zwarte muren. Een zware ijzeren klopper moest hij laten vallen op een dikke deur. De dienaar die hem opendeed leek veel op een cipier. De holle gang met stenen vloer en ijzerbeslagen deuren aan weerszijden deed aan een gevangenis denken. Zwart voelde zich beklemd.

Toen een grote, dikke en extra zwaar beslagen deur aan het einde van de gang voor hem geopend werd, veranderde alles. De

portier liet hem alleen in een ruime, lichte zaal. Zijn voeten zonnen in een zwaar tapijt. Aan de zoldering hingen kristallen kronen. De wandbetimmering en de meubels waren achttiende eeuws met veel goud en krullen. In een zeer brede en hoge haard vlamde een groot houtvuur. Van de ene beklemming viel Zwart echter in de andere, nu door de weelde om hem heen. En hoe zou de kasteelheer zijn? Een streng, hooghartig heer, wellicht in Schotse kilt, die zijn verzoek vierkant afwijzen zou. De Schotten waren immers zuinig; hoe rijker hoe zuiniger, was hem verteld. Het speet hem dat hij deze poging had gewaagd.

Daar knipte een slot. Een lange grijze man nam de bezoeker vorend op. 'Kapitein...' begon hij aarzelend. Hij kende de Nederlandse onderscheidingstekens blijkbaar niet.

Het maakte Zwart nog verlegener. 'Sergeant-majoor, sir. Pet-officer.'

'Wat komt u doen?'

'Ik heb gehoord dat u... tulpen hebt, sir... rode tulpen.'

De lange man was niet onvriendelijk. 'Die heb ik, ja.'

'Mag ik ze hebben, sir?'

De kasteelheer trok de wenkbrauwen omhoog. 'Mijn tulpen hebben, u?'

't Was Zwart alsof hij door de grond ging. Hij vond zich zelf enorm brutaal. 'Ziet u, meneer... 't is overmorgen kerstfeest.'

'Dat is bekend,' zei de baron.

Klaas werd nog roder dan hij was, een pioen gelijk. 'Dan wilde ik... dan wilden wij... De jongens kunnen niet naar huis, ziet u... We wilden het toch een beetje feestelijk voor hen maken.'

'Met mijn bloemen?... Ik wil het feestelijk maken voor mijn gasten. Daarvoor heb ik ze gekweekt.'

Klaas stond op hete kolen. 'Ja... ja... ik begrijp...' Hij vond zichzelf een grote egoïst. Was hij maar weg.

'Kom mee,' zei de baron. 'Dan kun je mijn kassen zien.'

De kasteelheer ging hem voor. Klaas volgde zeer bedremmeld. Dit deel van het kasteel stond in sterke tegenstelling tot de sombere voorkant. Alles was hier licht, ruim, rijk. Een breed bordes voerde naar een grote en fraaie tuin. Zelfs in de winter was hij mooi. Vuurdoorns gloeiden; cotoneasters en hulst pronkten met helderrode bessen; een groot gazon was in het laat seizoen nog groen.

De kassen waren achter in de tuin. Een tuinman was er bezig.

'Hoe staat het met de tulpen, Ted?' vroeg de baron.

'In orde, sir. Ze komen uit. Het heeft moeite gekost; het was koud de laatste weken. Maar ik heb hard gestookt en het is gelukt. Op het Kerstfeest volle bloei.'

Hij ging hen voor naar een volgende kas. Daar stonden bakken tulpen, nog dicht en nog niet vol gekleurd, maar het rood drong reeds zeer duidelijk door het groen.

'Wat zeg je ervan?' vroeg de kasteelheer trots.

''t Is prachtig, sir... 't is fraai,' zei Klaas.

'Dat kan een mooie taferversiering worden op het Kerstfeest, vind je niet?'

'Zeker, sir... Zeker,' knikte Klaas.

'Wanneer hebben jullie je kerstmaaltijd?'

'Morgenavond, sir. Op de vooravond van Kerstmis.'

'Wij op Kerstdag,' zei de baron.

Klaas zweette, niet enkel van de klamme warmte in de heet gestookte kas. De tulpen waren een Tantaluskwelling voor hem en hij schaamde zich diep voor zijn brutaliteit.

'Ted,' wendde de baron zich tot de tuinman. 'Breng die bakken morgenmiddag naar het Nederlandse kamp.'

Klaas schokte op als door een wesp gestoken. 'Sir!!... Dat wil ik niet! Dat mag niet! Ze zijn voor *uw* feest, *uw* tafel! Ik wil ze u niet ontroven.'

'Waarvoor heb je gezegd dat je hier bent gekomen?' vroeg de baron droog.

'Voor... voor... om tulpen te halen, sir,' stotterde Klaas.

'Juist! Wel, je krijgt ze.'

'Een paar, sir. Een bosje. Dat is meer dan genoeg.'

'Ben jij een Schot?' vroeg de baron.

'Een Schot... Ik? Hoe denkt u dat, mijnheer?'

'Omdat je zo verrekte zuinig doet... Ted, àl die bakken naar het Nederlandse kamp!'

'Het is te veel... veel te veel,' protesteerde Klaas.

'Niks te veel,' zei de baron. 'Jullie zitten hier, ver van je huis. Jullie vechten voor ons. Opdat wij vrij blijven. Opdat wij eten en drinken kunnen krijgen van overzee. Nu moeten wij zorgen dat jullie een beetje Hollands Kerstfeest kunnen vieren. En bij een Hollands Kerstfeest horen bloemen, niet een beetje maar

véél. Daarvoor is jullie land het bloemenland... Ted, àl die tulpen naar de Hollanders!

't Komt voor mekaar, sir,' zei de tuinman.

Zo is het gekomen dat er tulpen zijn, op iedere tafel een boeket, en op de hoofdtafel, waaraan de commandant straks zitten zal, drie bossen. Dit is de Nederlandse noot in de kerstmaaltijd, te danken aan de Schotse edelman. Maar verder zal alles Engels zijn: de kalkoen, de plumpudding, de punch, de vrouwen ook. Want het is vandaag geen mannenmaatschappij in het Nederlandse kamp. Een vrouwenkoor uit Leuchars is gekomen om te zingen. Aan tafel zitten de Schotse vrouwen en de Nederlanders om en om. Zij geven een grote glans aan het feest, met de tulpen. Bij de opening van de tafel spreekt de commandant over thuis. Daar moeten ze het Kerstfeest vieren in de duisternis van de vijandelijke overheersing, in angst en onrust.

'In het diepste donker straalt evenwel de ster van Bethlehem het klaarst,' gaat de commandant voort. 'Zijn licht boort door de duisternis van het bezet gebied. Die ster verlicht de harten van de onzen thuis. Hij verlicht onze eigen harten ook. Als die gedrukt zijn door de zorgen om de familie en benauwd over de lange en harde strijd die ons te wachten staat, geen nood! Dit is de boodschap van Advent:

Al scheurde 't kruis uw schouder,
Al doofde 't laatste licht,
De Trooster en Behouder
Staat voor uw aangezicht!

Klaas Zwart heeft wat onrustig op zijn stoel gedraaid. Dat er over thuis gesproken wordt, best. Hij denkt vaak aan zijn Truitje, die het erg eenzaam en moeilijk hebben zal, nu hij weg is en hun zoon in de gevangenis zit. Maar de commandant moet het er vanavond niet te dik opleggen. Het is toch feest! De kalkoen, de plumpudding en de punch. De rode tulpen die hij heeft veroverd... Daarbij past geen gesnotter.

'En daarom, omdat de Trooster en Behouder bij ons is, mogen wij een blij en vrolijk Kerstfeest vieren,' besluit de commandant zijn toespraak. 'Smakelijk eten, allemaal!'

Klaas vat de slotsom niet geheel. Hij heeft zich nooit verdiept in

zaken van de godsdienst. Veel te zwaar en te geleerd voor hem. De wending die er aan dit slot komt is hem echter naar de zin. De sfeer is plotseling heel anders. In plaats van gedrukt los, vrolijk, feestelijk. De zaal gonst van gebabbel en gelach. De Schotse vrouwen voelen zich onder de Nederlanders kennelijk uitstekend thuis.

Naast Klaas Zwart zit de oudste dame van het koor. Zij heeft gevraagd of zij als oudste naast de senior van de mannen mocht zitten en dat is de sergeant-majoor.

Zij roert haar lepel door de soep. Die ziet er appetijtelijk uit; ze ruikt ook lekker. 'Wat zijn die bruine balletjes?' vraagt zij aan Klaas.

'Gehakt; dat is Hollands. Mijn vrouw doet ze altijd in de soep. Ik ben er gek op.'

'Op uw vrouw of op gehakt?' vraagt zij olijk.

'Op allebei! Proeft u maar eens.'

Zij proeft voorzichtig. De aarzeling is meteen voorbij. Lekkeh! prijst zij in een poging Nederlands te spreken.

De kalkoen is voortreffelijk, helemaal niet droog, integendeel.

'Hoe heeft de kok hem zo smeug gekregen?' vraagt Klaas' tafeldame.

'Zit 'm in de manier van braden,' verkondigt Klaas.

'Dat kunnen ze in Holland goed, hee?'

'Prima!' zegt Klaas met overtuiging.

'Daar halen wij niet bij.'

Klaas kijkt op zij. Wil zij hem in de maling nemen? Maar haar gezicht is serieus: een vriendelijke oude dame.

'De Schotse vrouwen kunnen veel,' erkent hij. 'Het zingen was prachtig. In de dikke truien, die u voor ons hebt gebreid, zullen wij nooit last krijgen van kou. Maar in het koken en bakken...'

'De barones meent dat zij heel goed koken kan. Haar specialiteit is cake; die bakt zij altijd zelf.'

'Bedoelt u de dame van het kasteel?' vraagt Klaas. 'Ik ben er gisteren geweest. Ik kreeg er thee met cake. De thee was lekker; die zetten ze hier beter dan bij ons. Maar de cake... zo droog als gort. Mijn vrouw...'

'Zullen we op uw vrouw drinken?' stelt de oude dame voor. Zij heft haar glas. 'Dat jullie het volgend jaar tezamen Kerstfeest mogen vieren!'

'Dat zullen we hopen,' zegt Klaas en hij klinkt.

'Mooie tulpen,' prijst zijn tafeldame de bloemen op de tafel.

'Heb ik voor gezorgd,' zegt Klaas trots.

'Ik houd van rode tulpen op het Kerstfeest. Wij hebben ze altijd nog gehad, maar ik zie nu geen kans. Hoe komt u eraan? Uit Nederland gesmokkeld?'

'Nee, ik heb ze van de baron los gekregen. Hij had ze voor zijn eigen tafel bestemd, maar ze staan hier.'

'Hoe hebt u het klaar gespeeld? En dan zoveel! Hij is een zuinige ouwe Schot.'

Klaas lacht zelfingenomen. 'Ik heb ze van hem afgepingeld.'

De maaltijd is tot het dessert gevorderd. De plumpudding wordt binnengebracht. Het licht gaat uit. Er speelt blauw vuur om het gebak, dat door de bedienden de zaal wordt rondgedragen. Klaas vindt het een rare boel. Gaan ze de lekkernij verbranden? Wanneer de puddingen bij het weer ontstoken licht op tafel staan, kijkt Klaas argwanend naar het gebak. Van buiten kun je geen spoor van vuur ontdekken. Bij het aansnijden ziet hij ook geen verbrande plekken. Voorzichtig keurend proeft hij een hapje. Warempel, het is lekker!

'Engels baksel is toch niet altijd slecht, hee?' vraagt zijn tafeldame met een glimlach.

'Nee... nee.' Hij eet met smaak.

Aan het einde van de maaltijd deelt de commandant complimentjes uit. De koks krijgen een pluim, de hofmeester en zijn staf.

'Hulde aan de vrouwen van Leuchars, die glans verlenen aan dit feest!'

De zaal dreunt van het applaus. Het wordt een ovatie, die door de vrouwen glunderend wordt aanvaard.

'Sergeant-majoor Zwart!' roept de commandant.

'Present!' springt Klaas op, onmiddellijk marinier.

'Jij hebt de maaltijd tot een Hollands feest gemaakt. Tulpen – onze nationale bloemen – bracht jij op tafel. Kerel, hoe heb je het klaargespeeld? Driemaal hoera voor Zwart!'

De hoera's schallen, uit de monden van de vrouwen even luid als uit de kelen der matrozen.

Klaas' borst zwelt bij de hulde, maar hij wil niet dat hij eenzijdig wordt geprezen. 'Het is een geschenk van de baron. Die heeft ze ons gegeven uit zijn eigen kassen.'

'Dan nu drie hoera's voor de...' begint de commandant, maar hij wordt onderbroken door Klaas' tafeldame.

'Mag ik iets zeggen?'

De commandant vindt het uitstekend. 'Gaat uw gang, dame.'

'Eerst moet u weten hoe uw sergeant-majoor de bloemen te pakken heeft gekregen.'

Klaas wil haar tegenhouden. 'Nee, nee!'

Maar de oude dame, die zijn gebrekkig Engels tot dusver best heeft begrepen, verstaat opeens de simpelste woorden niet.

'Hij heeft ze de kasteelheer afgetroggeld!' roept zij uit.

De Nederlanders schateren. De Schotse vrouwen roepen lachend: 'Oh!' Klaas wordt vuurrood.

De oude dame wil voortgaan.

'Hou op!' roept Klaas. 'Hou op!' Hij wil zijn hand op haar mond drukken.

Met haar kleine hand schuift zij zijn grote op zij. Haar lichaamskracht is niet groot, maar er is iets zo gebiedends in haar houding dat hij zwicht.

'Ik ben je Truitje niet,' zegt zij.

De zaal dreunt van het plezier dat allen hebben. Alleen Klaas is doodongelukkig.

'Hij heeft ze de kasteelheer afgetroggeld,' herhaalt ze. 'Dat heeft hij mij daarnet verteld.'

De zaal giert.

Klaas snapt niet waarom het plezier zó groot is.

'Als u nou niet ophoudt,' bezweert hij haar.

'Wat dan?' vraagt het tengere vrouwtje tartend. 'Wat dan?'

Klaas staat verlegen met zijn grote handen.

'Het ergste is,' gaat het vrouwtje door, 'dat hij alle tulpen van de baron heeft afgepingeld, zodat ik nu morgen met een kale tafel zit.'

Klaas staat als door een bliksemschicht getroffen. *Ik*, zegt ze.

'Barones!' begint de commandant.

Klaas wordt krijtwit. Het is de *barones*, de vrouwe van het kasteel! Hij heeft gebluft dat zijn Truitje beter kan koken dan alle Schotse vrouwen, beter cake kan bakken dan de barones. Hij heeft gejokt dat hij haar man ertussen heeft genomen. En hij heeft haar bijna op de mond geslagen.

De barones gaat door: 'De ridders van de tafelronde zijn teruggekomen. Uit Nederland! De dapperste is hier. Hij heeft het van mijn man, de ongeslagen Schot, gewonnen. Hij heeft *mijn* tulpen hier gebracht. Ik breng u hulde!'

Uit de vaas die voor haar op de tafel staat, neemt zij de grootste tulp, breekt de steel en steekt de bloem in het knoopsgat van zijn uniformjas. Het rood kleurt fel op het blauw.

'Mogen wij als oudsten de polonaise openen, commandant?' vraagt zij.

'Met genoegen, barones.'

Zij steekt haar arm door die van Klaas. Hij staat versteld. Is de barones dan niet kwaad op hem? Heeft hij zich jegens haar niet schromelijk misgaan?

De barones loopt veerkrachtig aan zijn arm. Iedereen wijkt voor hen uit en juicht hen toe. Klaas recht zijn rug en regelt zijn pas naar de hare. Trots stappen ze samen aan 't hoofd van een lange en blijde stoet, op de maat van vrolijke muziek de eetzaal uit, de danszaal binnen.

Op Kerstavond hadden de Nederlanders Schotse gasten; op Kerstdag zijn zij op hun beurt de gasten van de Schotten.

Het begint des morgens al, wanneer de zware klokken van de oude kerk gaan luiden. De Nederlanders zijn uitgenodigd naar de kerk te komen en het gros geeft aan die uitnodiging gehoor; ook zij die, zoals Klaas Zwart, niet gewoon zijn om het kerkpad plat te lopen; ook Joost de Wolf, de Limburger, die – thuis gewend aan staatsie, kleur en wierookgeur – het in de Schotse kerk maar kaal en somber vindt. Frans Matter voelt zich bijna in zijn kerk te Scheveningen. Een statige rij van ouderlingen schrijdt voor de dominee uit en schaart zich om de kansel; zo is het thuis ook. Van de hymnes hebben de meeste een bekende wijs, al zijn het andere woorden. De preek is, in het Engels, van dezelfde snit als thuis: innig, ernstig, toch blijmoedig.

Na de dienst wachten de burgers van Leuchars hun gasten op het kerkplein op. Van de kansel is het afgekondigd: Alle huizen zullen op het Kerstfeest voor de Nederlanders open staan. Nu kiezen zij hun gasten. De lange kasteelheer en zijn vrouwtje nodigen de squadron-commandant en nog enkele officieren uit, maar daarmee is het gezelschap dat zij aan hun tafel wensen nog niet

compleet. Zoekend zien zij rond.

Gijs Pontier wordt door een boer aangeklampt. 'Wilt u onze gast zijn?'

Bij de boer staan zijn vrouw, een paar meisjes en twee jongens. De familie staat Gijs aan. 'Met genoeg!'

'Hebt u ook makkers?'

Gijs kijkt om. Frans Matter is al aangeklampt. Joost de Wolf is met een Schot in gesprek. Bob Baars is niet zo'n goede kennis van hem dat hij hem durft roepen. Daar komt Klaas Zwart aan. Natuurlijk, Zwart! Hij is wel veel ouder dan hij, maar dat is geen bezwaar. De boer zal aanspraak aan hem hebben. Hij wenkt hem en Klaas Zwart komt toelopen, gehaast naar het schijnt. 'Als majoor Zwart uw gast mag zijn?' vraagt Gijs aan de boer.

'Welzeker, welkom,' zegt die.

'Majoor!' klinkt het over het plein.

Het is de lange baron, die over alles heen ziet en Klaas heeft ontdekt.

Klaas Zwart doet of hij het niet hoort. Maar de boer is vol ontzag voor de kasteelheer. 'De baron roept u,' waarschuwt hij Zwart.

En dan moet Klaas wel omzien.

'Mijn vrouw en ik stellen er veel prijs op dat u bij ons komt eten,' zegt de baron.

Daar heb je het. Klaas heeft het voelen aankomen toen hij de baron zoekend zag rondkijken. Hij wou er aan ontvluchten en hij tracht het nog. 'Ik ben genood, door deze mensen. Het spijt me...'

De boer bederft zijn spel. 'Als mijnheer de baron u uitnodigt, gaat dat natuurlijk voor.'

En zo wandelt Gijs alleen weg met het boerengezin en wordt Klaas Zwart naar een rijtuig geleid, bespannen met twee schimmels, waarin hij naast de squadron-commandant plaats moet nemen tegenover de baron en de barones.

Er zijn collega's, die met verwondering en zelfs met afgunst naar Klaas kijken. Hij voelt zich echter ongelukkig. Voor de tweede maal gaat hij de sombere kasteelpoort binnen. De deftige butler buigt diep voor hem. Klaas Zwart durft amper op te zien.

De deur, die het donkere deel van het kasteel van het lichte

scheidt, zwaait open. Dit is de zaal, waarin de baron hem eergisteren ontvangen heeft. Nu is hij tot feestzaal ingericht. De tafel staat gedekt, versierd! Kerstrozen, prachtig rood. Een overvloed van hulst, vol bessen.

'Het is maar surrogaat, heren,' verontschuldigt zich de baron. 'Hier hadden tulpen moeten staan, maar ze zijn mij afgetroggeld.' De officieren lachen. Klaas is vuurrood van schaamte. Dit is de wraak, die hij kon verwachten. De baron laat hem spitsroeden lopen.

Hij krijgt een ereplaats, opnieuw naast de barones.

'Mijn tafelheer is me gisteravond best bevallen, daarom...,' zegt zij.

Klaas probeert te glimlachen om het compliment, maar het lukt hem niet. De barones neemt hem natuurlijk in het ootje. Aan ieder van z'n haren kleeft een druppel zweet.

'Hoe smaakt het?' vraagt zijn tafeldame hartelijk, als het voorgerecht is opgediend.

'Heerlijk!' prijst Klaas opgelucht. Misschien is het toch niet alles spotternij.

'Maar het haalt niet bij de pot van uw vrouw, hee?'

Klaas wist zich met een zakdoek het voorhoofd af. Hij zit op hete kolen...

24. *Klaas aan de rol*

Het is oudejaarsdag. Als het squadron operationeel was, zou het na vrijaf te zijn geweest op het Kerstfeest, met Oud en Nieuw in elk geval 'stand by' hebben, zo het niet op patrouille was. Maar ze zijn nog in opleiding, al is die haast voltooid. De volgende week komt het squadron in de vuurlijn. Dan krijgen ze het druk, want Churchill wil de strijd om de Atlantische Oceaan geducht opvoeren. Ze moeten op Duitse onderzeeërs en vliegtuigen af, misschien ook bases op het vasteland aanvallen. En bij de vuurgevechten zullen zich alle moeilijkheden van de noordelijke winter voegen: mist, stormen, sneeuwjacht, ijsafzetting op de vleugels.

Met dit harde vechten voor de boeg willen verscheidene Jantjes de bloemetjes vanavond buiten zetten. Met de trein naar Dundee en daar fiks aan de rol. Het jaar is zuur geweest, het eind zal vrolijk zijn.

Een hele groep is op de kamers bezig zich klaar te maken voor passagieren. De uniformen worden geschuierd, zodat geen pluisje meer op het blauw te zien is, de schoenen gepoetst tot ze als spiegels blinken. Want niemand komt het kamp uit, als zijn tenue niet onberispelijk is. Dat is strakke regel bij de Koninklijke Marine.

Gijs Pontier schuiert en poetst ook, maar zonder haast. Die naar Dundee gaan moeten met de trein van 18.24. Hij heeft tot half acht tijd; dan gaat hij naar de boerderij, waar hij het Kerstfeest ook gevierd heeft. De boerin heeft hem toen bij het weggaan uitgenodigd: 'Kom je oudejaarsavond weer?' Hij wou wel; het was een leuk gezin; hij had er zich best thuisgevoeld. Maar vast kon hij het niet accepteren. 'Als ik geen wacht heb, graag,' had hij gezegd. En zij daarop: 'Je ziet maar; altijd welkom. En als je een makker mee wilt brengen, best.' Dat was het slot geweest. Hij heeft geen wacht; hij zal dus gaan. Een collega heeft hij nog niet mee gevraagd. Klaas Zwart scheen op Kerstdag wel idee te hebben...

Daar komt Klaas aan uit het verblijf van de onderofficieren. In

een nieuw uniform ziet hij eruit om door een ringetje te halen.

'Zo gauw al klaar?' vraagt Gijs, die zijn baadje onderhanden heeft. Hij brengt de uitnodiging van de boerin over. 'Heb je idee?'

'Nee, ik ga naar Dundee,' antwoordt Klaas wat bits.

Het stelt Gijs teleur. 'Je wou toen wel en het is er heus geen saaie boel. Gezellig gezin; die jongelui...'

'Dat is jouw slag. Ik ben veel ouder.'

'De boer is een aardige man en de boerin... Ze deed me aan jouw vrouw denken.'

'Hm...' Klaas schijnt door het laatste niet aangenaam getroffen.

'Ik heb tabak van die Schotten. Op Kerstdag voelde ik mij een opgeprikte vlinder.'

'Dat was op het kasteel. Op de boerderij is het heel anders, een gemoedelijke boel.'

'Je lijmt me niet, Gijs. Ik ga nou eens uit op mijn manier.'

Hij loopt door.

Gijs kijkt hem na. Een kranig marinier, recht als een kaars en slank ondanks zijn jaren, door dagelijkse gymnastiek. Je ziet het hem niet aan dat hij gepensioneerd geweest is. Zijn dienst doet hij uitstekend. Geen betere instructeur voor de infanterie-opleiding. Als boordschutter is hij ook onovertreffbaar. Gijs is als telegrafist en boordmeccano mee geweest op oefenvluchten, waarbij Klaas de mitrailleurs in de achterkoepel bediende. Pardoes had hij de doelzak, toen die langs hen glipte, aan flarden geschoten. Wat het werk aangaat kan hij op eigen benen staan. Maar bij het passagieren... 'Wil je op hem passen?' heeft zijn vrouw gevraagd, toen hij hem haalde om samen naar Engeland te gaan. En hij heeft dat beloofd.

Gijs haast zich plotseling met het schuieren van zijn baadje. Z'n schoenen zijn gepoetst. Van zijn baret veegt hij een paar pluisjes af. Hij is gereed.

Bij de poort controleert een korporaal de tenues van de lui die passagieren gaan. Hij stuurt een matroos terug omdat zijn schoenen onvoldoende blinken. Een andere matroos mag niet het kamp uit, omdat hij een knoop verkeerd aan zijn jas heeft gezet: het anker op de kop. Er staan nog een paar te wachten.

Gijs popelt. Als de controle lang duurt zal hij de trein niet kunnen halen. Eindelijk! De korporaal monstert hem; hij trekt aan

een paar knopen; ze zitten stevig vast. 'In orde, je kunt gaan.'

Gijs rept zich. Aan het station van Leuchars is hij de laatste in een rij voor het loket. De trein, al binnen, staat te blazen bij het perron. De klok in de hall springt op 18.24.

Gijs komt op het nippertje mee. De trein trekt op wanneer hij op de treeplank springt. Klaas Zwart zit niet in dit rijtuig. Wel goed; de sergeant-majoor behoeft niet te merken dat hij onder toezicht staat.

In Dundee zorgt Gijs dat hij gauw bij de uitgang is. In het flauwe licht van de controle passeren de militairen. Bij een groepje onderofficieren herkent hij Zwart. Gijs volgt hem. Nu moet hij de marinier in de gaten houden.

De stad is verduisterd. De winkelatalages lijken donkere hollen. De café's kun je herkennen aan gejoel en muziek en soms aan 'n dranklucht, die naar buiten waait, maar niet aan licht. Ze hebben allemaal een secure lichtsluis. Op straat gloeien een paar blauwe lampjes. Gijs kan zijn doelwit op de hielen volgen. Als de sergeant-majoor en zijn gezellen door een lichtsluis glijden, blijft hij een poosje wachten. Hij wil niet met hen in de vestiaire staan. Na enkele minuten volgt hij. Het café is groot en vol. Zonder moeite vindt hij in een hoek een tafeltje, vanwaar hij alles overzien kan zonder zelf opgemerkt te worden.

De onderofficieren drinken een glas bier, proberen hun geluk bij een der vele automaten, die ballen laten rollen of poppetjes laten springen met kans op winst: tien maal nul tegen één maal prijs. Daarna gaat Klaas met een paar vrienden een spelletje biljarten. In het drinken is hij matig en hij haalt niets onvertogens uit. Gijs vraagt zich af wat hij hier doet. Zwarts vrouw is veel te bang geweest en hij doet mal door zich door haar gepraat te laten leiden. Hij kijkt op zijn horloge. Het is acht uur. Half negen gaat er een trein terug naar Leuchars. Als hij die neemt kan hij nog naar de Macleans gaan om de oudejaarsavond daar gezellig te passeren. Dat is prettiger dan als een politiehond aan te zitten achter een man, die helemaal geen toezicht nodig heeft.

Kijk, Zwart en zijn vrienden stappen op. Gijs volgt hen. Op straat staat hij in tweestrijd. Hij kan de trein nog halen. 'Gijs, wil je mij beloven dat je op hem zult passen?' vroeg het vrouwtje op het Rotterdamse bovenhuis. Hij loopt achter de onderofficieren aan, die verder de stad indwalen.

Er valt een druilerige, koude regen. De duisternis is nog dikker dan daarstraks. Achter zware gordijnen jankt jazz. Zwart en zijn vrienden lopen weer een lichtsluis binnen. Gijs glipt hen na een poosje achterna.

Dit is een dansgelegenheid. Er draaien vele paren op de gladde vloer. De onderofficieren hebben spoedig partners. Gijs vindt een tafeltje achter een paar palmen. Klaas Zwart ontdekt hem niet. Engelse meisjes wel. Zij giechelen tegen elkaar als hij niet dansen wil. Waarom is die dooie diender hier dan binnengezeild? Tussen de dansen drinkt Klaas Zwart een paar glazen whisky, maar volstrekt niet zoveel dat hij onbekwaam wordt. Gijs zit zich te verbijten. Als hij straks naar het station gegaan was, zou hij nu bij de Macleans zijn. Thans is het te laat. Hij zit met een glas bier achter de palmen. De meisjes hebben elkaar op hem gewezen. Met een smalend lachje kijken ze zijn kant uit en tikken tegen het voorhoofd. Ze vinden hem een halve gek. Hij is het feitelijk ook.

De onderofficieren stappen op. Ze lopen voor de palmen langs, waarachter Gijs zit. Hij hoort ze praten over teruggaan naar het kamp.

Daar heb je het nou. Hij is voor niets Zwart nagesjouwd. De sergeant-majoor kan ook bij het passagieren best op eigen benen staan. Hij, Gijs, heeft te veel geloof gehecht aan vrouwenpraatjes en is te wantrouwend geweest jegens zijn vriend.

Hij maakt nu geen haast om de onderofficieren achterna te gaan. Op weg naar het station behoeft hij Zwart niet in de gaten te houden. Hij wacht rustig tot ze goed en wel de deur uit zijn.

Eindelijk staat hij op. Nog achter de palmen schrikt hij echter. Door het groen heen ziet hij een Nederlands uniform. Het is Klaas Zwart. Hij komt terug, alleen, met een vreemde, gulzige blik in de ogen. Met een zekere haast neemt hij plaats achter een tafeltje en bestelt een whisky. Zodra het glas voor hem staat slaat hij het om en bestelt meteen opnieuw. Ook dat glas drinkt hij in één teug leeg en weer roept hij de kelner. Zijn ogen zijn nog gulziger dan straks.

Daar heb je het, begrijpt Gijs. Hiervoor is zijn vrouw bang geweest. Zij heeft hem toch niet tevergeefs gewaarschuwd.

Een vrouw gaat bij de drinker zitten. Gijs schrikt als hij haar ogen ziet. Die glanzten groen; zij is, ook in haar bewegingen, pre-

cies een gluiperige kat. Zo als zij Zwart aankijkt heeft Gijs eens een kat zien loeren op een vogel. Vlak daarop sprong die toe. Zwart heeft zijn vierde glas besteld. De vrouw schuift dichter naar hem toe.

Het is mijn tijd, beseft Gijs. Hij ziet er tegenop. De vrouw zal giftig zijn, wanneer hij tussenbeide komt. Klaas Zwart waarschijnlijk boos. Maar hiervoor is hij immers hem achternagegaan. Hij vermant zich en gaat zitten aan Klaas' tafeltje. 'Goeien avond!'

Klaas slaat er amper acht op; hij heeft alleen oog voor zijn nieuw glas. Maar dan herkent hij hem. 'Hee... G.g.gijsje, b.b.beste jongen. D.d.doe jij ook mee? Je l.l.lust 'm, hee... Ober! Een gg.glas whisky v.v.voor die jongen.'

'Geeft u liever een glas cola,' zegt Gijs tegen de kelner.

'Je b.b.benne toch niet van de b.b.blauwe knoop, Gijsie?' lalt Zwart.

'Dat weet je beter. Maar we moeten maat houden. Ik en jij ook.' De kat naast Klaas verstaat geen Nederlands, maar ze heeft Gijs terdege door. Ze kijkt hem aan, alsof ze hem met haar ogen weg wil schieten.

Een ander meisje is naast Gijs komen zitten. Eerst wil ze lief doen, maar als Gijs de boot afhoudt slaat ze plotseling om. 'Dat is die dooie diender, die de hele avond op één glaasje bier in die hoek heeft zitten koekeloeren,' licht zij het andere meisje in. Giftig voegt ze eraan toe: 'Waar bemoei jij je mee, middernachtzending. Laat die man zijn plezier.'

Gijs negeert haar. 'Kom, Klaas, 't wordt tijd naar kooi te gaan.' Hij wil hem bij de arm nemen.

De beide katten blazen tegen Gijs.

Dat doet Klaas opeens volledig omslaan. 'Blijf met je klauwen van m...m...mijn m...m...makker af!' Hij haalt uit voor een mep. Gijs houdt zijn arm tegen. Dit zou poppekast geven. De hele zaal kijkt al naar hen en andere drinkebroers gaan grommen. Het zou warempel een Schots-Nederlandse oorlog worden. 'Kom mee,' zegt hij tot Klaas.

Die laat zich leiden. Gijs vraagt de rekening. De kelner geeft hem. Hij is schandalig hoog maar Gijs betaalt zonder protest. Zij moeten weg voordat er heibel komt.

Een hele troep beschonkenen joutwt hen uit. Klaas lalt, maar

streeft niet tegen als Gijs hem de zaal uit leidt. Het kost Gijs moeite hem zijn pijjekker aan te trekken. Het meisje van de vestiaire steekt geen hand uit om te helpen.

Op straat moet Gijs zijn makker stevig steunen, zo topzwaar is hij. In de trein lalt hij aan één stuk door. In een taxi, door Gijs bij het station van Leuchars aangeropen, omdat hij anders geen kans ziet zijn vriend in het kamp te krijgen, zakt Klaas ronkend achterover in de kussens. Een paar man van de wacht moeten helpen om hem in zijn kooi te krijgen.

De volgende dag is Klaas Zwart bij de dienst correct als immer. Alleen vermijdt hij Gijs.

Die avond zoekt hij echter zijn jonge vriend op. 'Ik schaam me, Gijs. Nu heb ik jouw oudejaarsavond bedorven. De mijne ook, maar dat is mijn eigen schuld. Ik zal proberen voortaan steviger op mijn stuk te staan. Maar jongen, het is zo'n toer. Je wilt wel eens wat vergeten en dan zoek je het op zo'n avond bij de borrel.'

Literatuurverantwoording

Bij het voorbereiden van dit boek heb ik dankbaar gebruik gemaakt van het archief der Vereniging van oud-leden van het 320ste (Nederlandse) squadron van de Royal Air Force, dat welwillend te mijner beschikking werd gesteld.

Mijn voornaamste bronnen waren voorts:

Winston Churchill, *Memoires 1939-1945*,

Alden Hatch, Prins Bernhard,

L. Honselaar, *Vleugels van de vloot*,

J. Tammens, *Het wapen van de militaire luchtvaart in de Engelse periode*.

ELSEVIER POCKETS

VLIEGERS IN HET VUUR

1. Met de rug tegen de muur

'Vliegers in het vuur' is een van de drie trilogieën die K. Norel geschreven heeft over oorlog en verzet – de derde na 'Engelandvaarders' en 'Varen en vechten'. Komen in 'Engelandvaarders' onderduikers, vlucht naar Engeland en illegaal verzet aan de orde, en verhaalt 'Varen en vechten' van de Nederlandse zeelui bij marine en koopvaardij, 'Vliegers in het vuur' gaat over de strijd en de avonturen van onze vliegers in de jaren 1940-1945.

Met de rug tegen de muur speelt in de meidagen van 1940. Het geeft de spanning weer die aan de Duitse inval voorafging, het tekent de schrik toen onze vliegvelden op 10 mei werden overvallen. De Nederlandse vliegtuigen stegen op en zagen kans de vijand veel tegenstand te bieden. Maar weldra waren onze moderne Fokkers op en moest gevochten worden met oud en wrak materieel tegen een veelvoudige overmacht. Velen vielen, anderen raakten gewond of weken uit naar Engeland om van daaruit de strijd tegen de vijand voort te zetten.

K. Norel heeft dit boek geschreven in zijn bekende vlotte verteltrant, mede aan de hand van authentieke en exclusieve bronnen. Hierdoor is een avonturenboek ontstaan dat tevens een waarheidsgetrouw beeld geeft van wat zich in de oorlogsjaren heeft afgespeeld.